Як з'їсти ближнього (збірка)

Олег Чорногуз

Зміст

Між нами кажучи
Пролог для юнаків та дівчат
Хто такі молодожони
Коли сердиті молодожони
Як народжують молодожонів
Як народжуються молодожони
Про що слід і про що не слід розмовляти молодожонам до одруження
Коли йти до загсу
Як починається перший день сімейного життя
Для чого слід фарбуватися
Як підшукувати кімнату
Яку кімнату ви знайшли!
Чому слід вибирати саме таку кімнатку і саме таких господарів
З чого і як починаються сімейні будні
Чи бувають спогади у молодожонів
Що таке теща
Що таке тесть
Чи варто бити пляшки?
Чи варто писати листи Васі
Про сни, богинь і пластилін
Мрія чоловіка – ідеальна дружина
Що таке чорна невдячність
А коли б ви були чоловіком?
Коли ж настане день щастя?
Веселі поради
Передмова
Як вибрати наречену
Як зробити, щоб чоловіки на чужих жінок не дивились
Про що розмовляти з дружиною
Як вибирати ім'я
Як дізнатися, ким стане ваша дитина і як її виховувати
Як дізнатись про походження свого прізвища
Як приборкати сусіда
Як стати рабом
Як завоювати серце керівника
Як поводитися з товаришем, якого несподівано звільнили з посади

Як підкреслити, що ви дружина не рядового товариша
Як з'їсти ближнього
Як дивитися в очі
Як набути слави інтелектуала
Куди їхати відпочивати
Для вас, чоловіки
Для вас, жінки
Як одягатися
Як дихати
Як пошити купальник
Як носити капелюшок
Як бути з одягом
Як позбутися живота
Як стати дикуном
Як поводитися на дачі
Як вітатися
Про що говорити при зустрічі
Як приймати подарунки
Як поводитися на новосіллі
Як запрошувати в гості
Про що розмовляти в гостях
Як сервірувати новорічний стіл
Недільні поради
Як затримати грабіжника
Як позичати гроші
Як користуватися телефоном
Як відповідати на телефонні дзвінки
Як упіймати таксі
Для вас, пасажири!
Як поводитися в черзі
Як поводитися в кіно
Навіщо відвідувати зоопарк
Чому необхідно стати болільником
Як виграти у "Спортлото"
Як грати в більярд
Як розгадувати кросворди
Як розгадувати сни
Як точити ножі
Як пофарбувати коридор
Як писати мемуари
Голубий апендицит

Переднє слово
Розділ I. Як визначається апендицит
Розділ II. Як прооперуватися
Розділ III. Як взяти себе в руки
Розділ IV. Чим вирізають апендикс
Розділ V. Голубий апендицит
Розділ VI. Коли настає пора великих перемін
Розділ VII. Коли слід чекати виписки
Розділ VIII. Сім днів по тому
Розділ IX. Коли починається друге народження
Розділ X. Як морально підтримувати хворого
Розділ XI. Коли розпочинається "блокада"
Розділ XII. Як і коли харчуватися
Розділ XIII. Як народжуються легенди
Розділ XIV. Candida!
Розділ XV. Як бути з швами

Між нами кажучи

Посібник для молодожонів

Передмова, яку слід читати всім, щоб не всім читати повість.

Повість ця незвичайна. У ній йдеться про людей, які жили, живуть і житимуть у всі віки. Автор навмисно не називає ні імен, ні прізвищ героїв, бо сподівається, що ви побачите їх у навколишній дійсності. У повісті мовиться про молодожонів з дня їхнього одруження до дня вручення ордера на квартиру.

І вона потрібна не тільки для молодожонів, а й для тих, хто збирається стати на цей шлях.

Кому ж дозволяється читати повість? Між нами кажучи, усім, а пролог — юнакам та дівчатам.

Де можна читати повість? У бібліотеці, трамваї, у парку, на автобусних зупинках тощо.

Де важко читати повість? На власній квартирі (маємо на увазі перші дні спільного життя молодожонів), у небесах і під водою.

Кому рекомендується перегортати книгу? Людям, які прожили сімейним життям 10-40-100-200 і більше років. Зауважимо: для таких людей повість, між нами кажучи, найсолодший спогад про перші дні подружнього життя.

Твір може бути приписаний за рецептом невропатолога як найкращий засіб для самозаспокоєння старим холостякам і таким же дівам. Повість суворо заборонено читати тим, хто став молодожоном заради: диплома, квартири, дачі, коли йому (їй) де б не працювати, аби не працювати.

Примітка. В разі, коли хтось, між нами кажучи, порушить вищезгадані умови і

прочитає одним махом не тільки цю передмову, але й пролог, і повість, то автор не несе як кримінальної, так і громадської відповідальності.

Пролог для юнаків та дівчат

Коли ви вже у віці "А чи не пора тобі, сину, женитися?" і "Чим тобі Прокопишина не дівка?", то одружуйтесь, але пам'ятайте, що Між нами кажучи робити це слід тоді, коли ви повністю злізли з батьківської шиї і маєте тверді наміри та спеціальність. Одружуйтесь. Не чекайте того часу, коли вам скажуть: "Тепер тебе й сам чорт не оженить!" Одружуйтесь. Але пам'ятайте!

1. Одруження — це не купівля кавунів, під час якої, вибираючи за зовнішністю, не знаєш, що всередині.

Примітка. Дехто, досвідченіший, перед тим як вибрати гарний

кавун, оглядає його з усіх боків, підносить до вух, обстукує, обмацує, пробує, чи тріщить, вирізує трикутнички, б'є ним об землю чи об коліно.

Цього, безперечно, не слід робити з нареченою перед одруженням. Не варто її підносити до вух, стукати по тім'ї, вирізати не тільки трикутнички, навіть сердечка, а тим більше кидати наречену.

2. Зупиняйте свій погляд на предметі вибору не тільки пізно ввечері чи вночі (тоді всі дівчата гарні), але й при світлі, на свіжому повітрі.

3. Відвідуйте з коханою пляж — єдине місце, де до одруження ви маєте змогу побачити "товар лицем".

4. Не захоплюйтесь зовнішністю.

Примітка. Дружина-красуня — це квітка, якою любується один, а зірвати намагається кожний.

5. Не поспішайте, бо, одружившись на обличчі, після весілля ви живете не з нареченою, а з характером.

6. Не одружуйтесь на дачах, дипломах і здачах. Пам'ятайте: таке одруження — рабство, до якого ніколи не звикнеш,.

Хто такі молодожони

Я гадаю, ви знаєте, хто такі молодожони? І саме тому докладно

не зупинятимусь на цьому. Скажу коротко:

1. Молодожони — в переважній більшості молоді люди, які думають уночі про день, коли вони одержать квартиру.

2. Молодожони — молоді люди, які живуть довгий час там, де й жили, а зустрічаються, між нами кажучи, в бібліотеці (найкраще — читальний зал), в кінотеатрі (найліпше — балкон або партер, останній ряд від екрана), на вокзалі під час прибуття і відходу поїздів (маємо на увазі пасажирські, що приходять і відходять у будь-яких напрямках), на алеї старого парку, в давно забутому човні, у вашому улюбленому місці (там, де вперше поцілувалися).

3. Молодожони — мрійники, які бажають у перший період свого життя:

а) щоб швидше промайнув довжелезний день;

6) щоб ніч була дуже-дуже темна і дуже довга;

Порада: для двох перших "дуже" найкраще одружуватися в кінці липня або на початку серпня, для третього "дуже" — взимку;

в) щоб уночі не було дощу;

г) щоб господарі квартири виїхали на одну ніч до своїх родичів — щастя; на дві ночі — срібне щастя; на три ночі — золоте щастя; на чотири ночі — золото, а не щастя;

д) щоб над їхньою улюбленою лавочкою перегоріла (розбилась) лампочка;

е) щоб лавку раніше них ніхто не зайняв;

є) щоб не нявчали коти і не гавкали собаки.

Коли сердиті молодожони

1. Коли йде дощ одну добу.

2. Коли іде дощ дві доби.

3. Коли іде дощ вічність (це до трьох діб).

4. І коли господарі його квартири не їдуть до своїх родичів:

а) на одну ніч — погано;

б) на дві ночі — ще гірше;

в) на три ночі — злість;

г) на чотири ночі — ненависть.

5. І коли господарі її квартири не їдуть до родичів:

а) на одну ніч — за що я їм гроші дала;

б) на дві ночі — а Лідія Семенівна з Петром Пилиповичем часто їздили;

в) на три ночі — перейду до інших;

г) на чотири ночі — я б їх своїми руками задушила.

Як народжують молодожонів

Починається це приблизно так:

— Женився б ти, синку! Дівчат он скільки!

— Щось не бачу.

— Він не бачить! Ну, а Галю ти бачиш?

— Ну?

— Чим вона тобі не пара? Які батьки: старий — лікар, стара — акушерка. Галя інститут кінчає. Та й вона дівчина непогана. Здається, тиха, ввічлива. Завжди так привітно з твоїм батьком вітається.

— То хай на ній батько й жениться.

— Чув? От які тепер діти пішли. Хіба я колись могла так матері сказати? Та ніколи в житті. Добре. А чим тобі Світлана Прокопенкова не до душі? Батько виконробом у будівельному тресті був. Дім який збудував і для себе, і для дочки. Чого там тільки

нема! Кажуть, лише пташиного молока не вистачає.

— Та й у тресті і досі в старого знайомство є, — це вже батько, — може завжди машину взяти, плитки чи ще якогось будівельного матеріалу дістати. Не жив би, а в маслі купався.

— А Жанна Мотрина, — знову мати. — Чим тобі не пара? Вже учителює. В батька машина власна, коза, садок. Яблука і полуничкі аж у Ленінград возять.

— Довозяться, — це вже ви.

— Не довозяться. Та й не чуже возять — своє.

Ви не слухаєте, І правильно робите.

Буває, починається з отакого. Коли рідні ваші, нібито між іншим, самі до себе:

— Гарних батьків Світлана. Мати така мила у неї.

— А батько?

— За батька нічого й казати. Стільки понастарався… А що вже побачив чоловік світу! Та й людина яка! В яких тільки керівниках не ходив!

Ви пропускаєте і це повз вуха. І теж, між нами кажучи, правильно робите.

Як народжуються молодожони

Народжуються молодожони в місті, в селі, на хуторах, у селищах, на станціях та в інших населених пунктах за найнезвичайніших обставин. Народжуються вони часто й у вагонах поїздів і трамваїв, у автобусах, тролейбусах, літаках і навіть, як відомо з історії, в космосі. Народжуються не так після знайомства, як ознайомлення. Для останнього випадку ми подаємо кілька зразків послідовності. Перше запитання після того, як вона вам сказала, що "і я вас десь бачила", а ви примітили в неї, між нами кажучи, гарне личко, пружні груди, тонкий стан, стрункі ніжки і розумні студентські очі. Можна вважати, що з цими даними вона вже ваша майбутня наречена на п'ять процентів.

— І давно ви вже працюєте? — перше запитання.

— Що ви?! Я навчаюсь.

Не вигукуйте зопалу: "Де?" Це може її перелякати і насторожити. В цьому разі найкраще сказати "чудово" і процитувати: "Учитись ніколи не пізно". А вже потім так лагідно і скромно:

— І де, пробачте, вчитеся? — це друге запитання. — В якому технікумі?

Не в інституті, не в університеті і навіть не в академії, а саме в технікумі. Це дуже важливо. Ви ж не за освітою женетесь! А коли помилились, вона сама вас поправить. Така вже скромність людська.

— Що ви! Я в університеті.

Вважайте, що співбесідниця вже на десять процентів ваша майбутня наречена.

— Вступили чи закінчуєте? — третє запитання. Це теж дуже важливо.

— Закінчую.

Після цієї відповіді проценти з цифри десять перескакують на цілих п'ятдесят. Далі все йде як по маслу. Наступні запитання стосуються батьків. Тепер основне — батьки: хто вони і що ви з них матимете. Своє ж соціальне походження ви поки що намагаєтесь

приховати. Принаймні до одруження чи до того часу, коли ваша п'ятдесятипроцентна майбутня наречена скаже, яких вона батьків. Вам, безперечно, хочеться, щоб вона була щонайменше донечкою людини, яка має власний дім і їздить бодай на персональній машині.

Коли ще недавно вам, синові селянина, хотілося записатися, що ви з діда-прадіда кріпак, то чого ви тепер варті, коли у вас немає "дяді" чи "тьоті"?

Далі запитання про батьків:

— Важко, мабуть, самій, батьки не допомагають?

— Чому ж? Щомісяця присилають і мама, і тато. Та й плюс моя стипендія.

Після такої відповіді вона на дев'яносто дев'ять цілих і дев'ять десятих ваша майбутня дружина. Залишився тільки житлофонд. Це третя серія запитань, хоча за вагомістю, між нами кажучи, вона повинна належати до головної серії. Але не можете ж ви, перш ніж дізнатися, як дівчину звуть, запитати: "Скажіть, будь ласка, у вас є власний будинок чи хоча квартира, щоб я міг вести з вами розмову далі?" Або: "Ви мені подобаєтесь, звичайно, і я закохаюсь у вас, якщо ви володарка чудесного особняка чи двокімнатної квартири".

Тому ви провадите так:

— В гуртожитку, мабуть, цікаво жити?

— Що ви! Я живу вдома. У нас свій особняк, а в Ужгороді квартира. Щоправда, він на нашу покійну бабусю записаний. Влітку ми їдемо на дачу до Чорного моря, в Одесу. Ви ніколи там не були?

У відповідь ви можете промовчати. В душі співбесідниця вже стала стопроцентною вашою дружиною. Саме після цього негайно кажіть:

— Я стільки з вами розмовляю, а досі не знаю, як вас звати. Давайте знайомитись.

— Давайте, — весело відповідає ваша стодвадцятипроцентна дружина і простягає ніжну ручку.

Останнє ваше запитання:

— То коли ми з вами зустрічаємось? — І самі відповідаєте: — Завтра, о дев'ятій годині вечора на площі Поповича під репродуктором.

Звичайно, побачення ви призначаєте в тому разі, коли після всіх запитань вона ще захоче розмовляти.

Може трапитись, що, перед тим як ви призначите побачення, ваша стодвадцятипроцентна дружина запитає:

— А де ви навчаєтесь?

— В інституті... заочно.

Де, на якому курсі, факультеті — відповідати не обов'язково. Але обов'язково брати ініціативу в свої руки.

— Чому заочно? — запитаєте ви. — Скажу. Знаєте, якось і незручно говорити, але я... Словом, батька убило на війні, — в цю мить думаєте, як йому там у колгоспі працюється. — Мати померла. — Подумки пригадуєте вчорашню розмову з матір'ю: "Тож дивись мені, синку, не заводься там з усякими такими дружками. Це ж місто.

Вуркагани всякі. Та й фіф отих обходь десятою дорогою, бо всі соки вип'ють з тебе і з нас. Ми й так з усіх сил стараємось. Тож дивись там за собою. А надумаєш одружитися, бери таку, як сам. Не на красу і багатство зирся, а щоб людиною була".

Та ви вважаєте, краще про таких батьків, між нами кажучи, зовсім не говорити, ніж говорити про них.

Але ви не такий і зустріли не таку. А такий, яким вас мати бачить, і зустріли отаку, яку вам мати радить. І одружились не тільки без отих запитань, а взагалі без усяких. Одружилися майже мовчки, якщо не брати до уваги суфіксів у словах: "ластівочка", "рибочка", "лебідонька" — і дієслів та займенників: "я тебе люблю", "ти мій", "ти і я", "я твій", "я твоя", "ми — я і ти" (десь сполучник вкрався)т,и і я — ми".

Саме таких ми й описуємо. Ви берете з нею шлюб, вона виходить за вас, а не... (пам'ятайте, що мати казала). Словом, ви одружуєтеся з любові і несете заяву до загсу, коли... (Читайте через один розділ).

Про що слід і про що не слід розмовляти молодожонам до одруження

Молодожони розмовляють між собою переважно пізно ввечері.

Говорять вони майже ні про що. Говорять не так, як ми з вами, а самими тільки очима, скріплюючи сказане напіврозтуленими губами.

Отака мова в молодожонів.

Інколи — це залежить од характеру — вона каже:

— Любий, мені з тобою так добре. Еге ж, ти мене вічно любитимеш?.. Правду кажуть, що з милим і під вербою рай.

Він:

— Авжеж, моє гарненьке, — є така форма звертання в закоханих, — Одружимось — на руках носитиму. Ось цим ручкам, — знімаєте їх з своєї шиї і притуляєте до своїх губ, — не дам ні до чого доторкнутись. От побачиш.

Відразу ж після цього вона повинна сказати цілком серйозно і тверезо, але лагідно і не грубо:

— Ти хоча б не обманював.

Проте цього ніхто не каже. Кажуть таке:

— Знаєш що, я давно тобі хотів сказати... — Між цими словами багато цілком природних і цілком душевних хвилювань і пауз: ви ж не вп'яте одружуєтесь. — Я давно хотів тобі сказати, але не наважуюсь... Розумієш... Словом... Ну, ти сама повинна догадатися...

Вона вперто не догадується, і от так майже щодня до світанку.

Це не так легко зробити, як вам здається. Але ви самі собі кожної миті клянетесь сказати це неодмінно завтра. І, безперечно, не дотримуєтесь клятви. Дехто з більш винахідливих інколи для сміливості вживає якісь "грами". Але після них чути "запах" і наступне "завтра" кінчається ось так:

— Ти, мабуть, дуже любиш пити? А може, навіть і битимеш мене? То знай, коли ми

одружимось і ти мене хоч раз удариш, я тебе зразу ж залишу...

А цього, виявляється, теж не варто говорити з двох причин: по-перше, ви не знаєте, що таке сімейне життя; по-друге, не знаєте, що буде з вами завтра.

В цьому разі треба розмовляти інакше. Він:

— Давай одружимось. Я оцим твоїм ручкам не дам ні до чого доторкнутися. Звичайно, коли в нас буде пилосос і пральна машина.

Вона:

— Любий, я тебе і під вербою любитиму. Звичайно, коли нам дадуть там квартиру, а вербу не зріжуть.

Якщо ж ви знехтуєте оцією широко практичною порадою, боронь вас Боже, додасте, що вона з вами житиме, як у раю, то знайте: сімейне життя в уявленні багатьох — це сад, в якому зривають квіточки щастя; сімейне життя для декого насправді — це пекло, в якому збирають ягоди розчарування.

Коли йти до загсу

Якщо ви познайомилися з попереднім розділом і з певністю можете заявити, що "я підготовлений (підготовлена) до цього", то сміливо йдіть у загс.

Перед відвіданням цієї установи ви трохи розгублені. Ви не можете розв'язати однієї простісінької задачі. А саме: чи чекати квартиру, а вже тоді одружуватися, чи перше одружуватися, а тоді вже чекати квартиру. Обидва варіанти вам не підходять. І ви їх не можете розв'язати, як і не можете влаштуватися на роботу, де, щоб працювати, потрібна прописка, а щоб була прописка, треба працювати.

(Маємо на увазі місто, а не колгосп. У колгоспі з цим легше).

Що ж тут робити? Коли чекатимете квартиру, то, значить, довго не одружитесь. Коли ж хочете мати квартиру — одружуйтесь. І ви її, квартиру, матимете, хоча не відразу. Як же зробити так, щоб відразу одружитися і відразу мати квартиру? Способів є багато:

перший — одружуйтесь на квартирі з дружиною;

другий — на татові, який може вплинути, подзвонити;

третій — на такій же мамі;

четвертий — на такому ж дяді;

п'ятий — на такій же тьоті; і ще сотні дві подібних способів.

Але пам'ятаючи, що таке одруження — позолочене рабство, ви одружуєтесь не на татові, не на мамі, не на дяді і навіть не на тьоті, ви одружуєтесь на коханій. З милою хоч і під вербою рай, але ви живете в такому поясі, де погода так часто міняється, що верба вас не зовсім влаштовує. Отже, ви хочете мати квартиру і дружину. Ви їх матимете. Головне в цій справі — момент. Познайомившись з дівчиною сьогодні, не розходьтеся з нею завтра. Дружіть день, два, тиждень, півмісяця... Як раптом:

— Ти знаєш, нам квартири даватимуть. Завідувач сказав: "От коли б ти одружений, то дали б і тобі, а так..."

— То за чим затримка?

— Потрібно одружитися.

— То що, в тебе нема дівчини?

— Є, але…

— Що? Вона за тебе не хоче виходити?

— Та ні.. Я ніяк їй не наважусь сказати.

— А ти скажи.

— Боязко.

— А ти не бійся.

Словом, ви не злякались і пішли до загсу. Пішли так, ніби щось украли. Ви йдете, і вам здається: всі знають, усі дивляться тільки на вас, думають теж тільки про вас. Розписалися, одружилися. А ваш завідувач:

— Тільки одружився — і зразу хочеш квартиру?!

— Ви ж самі казали, Дермидонте Аполлоновичу.

— Мало що я казав. Не будь наївним. Невже ти гадаєш, що в житті все так легко, як тобі здається? Коли б так було, тоді тобі набридло б жити. Ти повісився б. Розумієш, повісився б. Сам, на мотузці. Ну, в крайньому разі, на золотому ланцюжку. Уяви собі. Ти захотів одружитися на красуні, раз — і в тебе вже красуня. (Дермидонт Аполлонович — психолог). Потім ти забажав, щоб вона тебе полюбила. Два — і вона тебе полюбила. Квартиру? На тобі квартиру. Автомобіль? Автомобіль. І що ти захотів — усе є. Захотів розуму? Будь ласка, тобі розуму ціле відро. Хочеш два? На тобі два!.. Хіба так цікаво? Нецікаво! Бо все, брат, легко дається, без перешкод. Тільки в труднощах насолода. Зрозумів?

— Але я хотів хоча б одну кімнату.

— А потім тобі захочеться дві, а тоді три, а тоді…

— Та я ж не такий!

— Всі ми такі. Людина ненаситна. (Дермидонт Аполонович — філософ). Їй завжди мало. Крапки в житті вона ставити не вміє. І в цьому її трагедія. А ти не журись. Не мине й двох років, квартирку одержиш.

Є ще один момент, коли можна зробити так, щоб відразу і одружитися на коханій, і мати квартиру. Це коли:

— Рибульчик, ти знаєш, є шанс мати квартиру. Створюється житлокооператив. Потрібно негайно внести пай і… відповідні документи.

— Які документи?

— Ну, паспорти. Різні довідки з місця роботи, про віспу і, звичайно, свідоцтво про одруження. Не витріщайся на мене. Так і сказали. Без свідоцтва в кооператив різних там закоханих не приймають. Отака ситуація. Але вихід є. Давай побіжимо і розпишемось. Одержимо оце саме свідоцтво.

Ви поспіхом одягнулись, випрасувавши тільки комірчик сорочки, і — до загсу. Але в установі з такою поетичною назвою вам сказали, що необхідні деякі маленькі формальності.

А саме: напишіть і подайте заяву, заплатіть гроші, а розписатися ви зможете

через... місяць. Не через годину, навіть не через день, а через місяць.

— Та це ж вбивство!

— Яке вбивство?

— Через місяць розписуватись закоханим! Хто це витримає?

— Раніше не можна. Потрібно, щоб ви все остаточно зважили і перевірили як слід свої почуття.

— Що перевірили?

— Почуття.

І це кажуть вам, людям, які перевіряють їх більше тижня. Що ж робити? Свідоцтво потрібне рівно через тиждень і не пізніше, а тут через місяць. Вас осяває рятівна думка. Ви згадуєте нарешті знайомого директора Палацу молодожонів. Ви ж можете розписатися, так би мовити, "по знайомству". І негайно дзвоните:

— Анатолій? Привіт! Не впізнаєш? Так! Ти розумієш, вирішив юність покінчити самогубством. Не розумієш? Одружитись вирішив. Виручай. Та не наречену. Вона вже є. Навіщо шукати. Потрібно нас негайно розписати. Ну поясню потім. Треба — і край. Питатимеш опісля. Тебе питатимуть? Ніхто тебе не питатиме. Не бійся.

Між нами кажучи, він зрозумів і сказав: "Післязавтра я вас пропущу швидкісним методом".

Весь наступний день ви перевіряєте почуття в кав'ярні "Дружба". (Отже, "Дружба" дорожча за все). Ви тільки два рази полаялися і цілий вечір не розмовляли зовсім. Закохані завжди так. День промайнув швидко.

А назавтра, відпросившись з роботи, ви їдете в Палац.

Все було б добре, якби в автобусі якась нахаба не прокрутила в останньому капроні вашої коханої дірку.

— Треба ж обережніше.

— Можеш брати таксі, — відповіла нахаба.

Щоб це не затягувалось до останньої зупинки, негайно кажіть без п'яти хвилин дружині, що з цією діркою, між нами кажучи, ви її не менше любитимете, а то не заспокоїться.

Нарешті ви приїхали. Уже чекають свідки. Ви одягнені, звичайно, в свій робочий одяг, свідки, звичайно, ніби щойно з ательє мод. Коли свідки побачать вас, обличчя в них несподівано витягнуться. Крім того, свідки скажуть, що директора Палацу нема і сьогодні не буде. Отже, про швидкісний метод одруження не може бути й мови.

Щоб остаточно не розчаровувати своїх свідків, найкраще йти з ними в найближчий ресторан.

Після того як ваші свідки щезнуть у різних напрямках, навіть не попрощавшись, ви кажете:

— Якщо завтра нас не розпишуть, — ніколи не женюсь. На мій погляд, трьох спроб більш ніж досить.

Вранці ви знову в Палаці. Директор Анатолій, попросивши пробачення, запевнив, що сьогодні вже все зробить. Після цього вас ведуть до кімнати нареченого, а її — до

кімнати нареченої. Звідти ви підіймаєтесь по східцях, вкритих оксамитовим килимом. Чекаєте свідків. Та свідки не йдуть. Вони й не прийдуть. Чекати даремно. Тому, взявшись за руки, під звуки "Гімну великому місту" Глієра ідіть самі до місця страти... даруйте, до місця одруження. За столом вічно сидить з добре відшліфованою усмішкою тьотя. Так і не знімаючи усмішки з обличчя, вона каже: "Тут видають готові свідоцтва, а вам потрібно ще розписатися".

Ви, ледь не збившись з ніг, біжите до іншого столу. Там для вас підготовлена чудесна білозуба усмішка іншої тьоті. Вона підводиться і теж, не знімаючи усмішки, заявляє, що ви, по-перше, віднині найщасливіші люди на землі, а по-друге, з цього моменту ви чоловік і жінка.

У ці хвилини своїй подрузі можете шепнути: "Ну, тепер тримайся" і, зібравши рештки сил, ставте в книзі свої закарлючки. І тільки після цього вам дають омріяні свідоцтва.

Щоб відзначити таку подію в своєму житті, йдіть у кіно. Там неодмінно демонструватиметься "Засуджений до страти втік" або "За мить до смерті". Фільм підніме ваш дух. Після цього ви проведете свою подругу на площу Закоханих (там живе ваша дружина) з думкою: "От коли б її господарі виїхали хоч на одну ніч". Вона ж побажає провести вас із думкою: "От коли б його господарі пішли в гості хоча б до півночі". Та ні ваші, ні її господарі не збираються в цю ніч нікуди ні їхати, ні йти. Перед цим не забудьте віддати свої перепустки в магазин для молодожонів сусідам-пенсіонерам — у вас однаково грошей на покупки нема. А коли ж є, то не забувайте про пай в житлокооператив і розходьтесь по домівках.

Як починається перший день сімейного життя

Починається він із зустрічі в бібліотеці чи на вулиці, коли ваша законна дружина вам на вушко шепоче:

— Любий, я тобі хочу щось сказати.

— Ну...

— Давай краще підемо до мене додому.

— Та ні, ліпше в парк.

— Сьогодні мої господарі поїхали до своїх родичів.

— То чого ж ти мовчиш? — вигукуєте ви і квапитесь до виходу.

Так почався перший день вашого сімейного щастя. Дружина вперше в житті вирішує вам приготувати, між нами кажучи, свій перший обід. Ви вперше в житті відчуваєте себе одруженим чоловіком. Після обіду лягаєте відпочивати. Втикаєте в горщики кімнатних квітів цигаркові недокурки, дружина старанно витягує їх звідти і викидає в сміттєпровід.

Потім лягає поруч і запитує:

— Скажи, а чому ти саме на мені оженився?

— Як чому? Тому, що ти мені подобалась.

— Тільки подобалась? А тепер не подобаюсь?

Ви знехотя струшуєте попіл цигарки на улюблену хазяйчину серветку з Венерою та Амуром. Потім міцно затягуєтесь і кажете:

— Ну, що ти кажеш?! Я просто не так висловився. Навпаки, тепер ти мені ще більше подобаєшся.

— Усього-на-всього подобаюсь?

Пам'ятайте, що жінка — гірше слідчого. Вона надає значення кожному сказаному слову. Саме тому ви намагаєтесь відповісти як-найвлучніше і знову кидаєте:

— Чому ж? Я тебе навіть люблю.

— Навіть любиш?

— Ну, знаєш...

— Ну добре, не сердься. Скажи просто: я тебе люблю.

— Ну, я тебе люблю.

— Без "ну".

— Ну, без "ну".

— Ти, мабуть, обманюєш?

— Чого ж це я обманюю?

— А що, правду кажеш?

— Ну, так.

— Не обманюєш?

— Коли б обманював, то не женився б.

— Тобі ж треба було на комусь женитися.

— Звичайно.

— І ти вирішив на мені?

— Як бачиш.

— Ну, ясно. Де б ти ще таку дурну знайшов...

— Ну, навіщо ти так...

І так з півгодини, а тоді:

— А скажи, до мене у тебе дівчата були?

Це питання в житті молодожонів, як квартира, як повітря, хочете, як поцілунок, — у перші дні сімейного життя обов'язкове. А потім обов'язкове ще й таке:

— А до мене ти когось цілував?

Тут ви у надзвичайно важкому психологічному становищі. В цей час у вашій уяві постають Софа, Зіна, Ніна, Галя, Валя, Нонна, Лора, Дора, Нета, Катя, Клава. У цих випадках ніколи не можна брехати, як і говорити правду. З двох причин: скажете правду — образиться (краще б ти мені не говорив); збрешете — не повірить (так я тобі й повірю). Кажіть найліпше так:

— Було багато дівчат, але всі вони мене (вас, а не ви їх) залишали.

У цьому випадку жінка неодмінно скаже:

— І це тільки я одна, дурна, за тебе вийшла.

Для чого слід фарбуватися

Цей період життя ви несподівано для себе помічаєте у вашому старому місті незліченну кількість напрочуд гарних дівчат. Ви крадькома кидаєте на них погляди і думаєте: "А може, треба було ще погуляти?" Інших думок ви не допускаєте.

Відвідуючи установи, вам доводиться часто відповідати на запитання секретарок, чи ви одружені, таким тоном, ніби ви вчинили якийсь злочин: скажімо, когось вбили чи обікрали сейф у Державному банку.

І ще одне: одружившись, ви помічаєте, що у вашої дружини далеко не такий тонкий стан, яким ви його уявляли, значно товщий шар хімвиробів, ніж вам здавалося, і зовсім не той колір волосся, про який ви мріяли.

Тут ви, безперечно, згадуєте мудру пораду старших: брюнетам слід одружуватись на блондинках, блондинам — на брюнетках. Це золоте правило. І його не слід нікому порушувати. А ви брюнет і одружились на брюнетці.

В першу чергу вам слід було б її примусити, щоб пофарбувалася або відрощувала косу (необов'язково товсту, але значно довшу ваших кіс). Коли цього не зробить ваша молода дружина, негайно зробіть ви. Або фарбуйтесь, або стрижіться наголо. Якщо ви порушите ці вказівки, то вважайте, що ви забезпечені: на третьому місяці сімейного життя — безсонням; на четвертому — підвищеною нервозністю; на п'ятому — ненормальними ударами серця; на шостому — підвищеним тиском.

Ви пригадуєте, як, будучи хлопцем, ви любили запах її волосся, цілували це волосся. А тепер це волосся потрапляє в борщ, суп, картоплю, чай тощо.

Ви спокійно і лагідно (це обов'язково: в іншому разі автор не гарантує, що на вашій голові залишиться хоч волосинка) запитуєте дружину:

— Скажи, будь ласка, чи не можна було обійтись без цього навару?

Після цих слів, вважаючи себе оригіналом, витягаєте волосину і показуєте дружині. Але краще б вам її, передчасно заплющивши очі, проковтнути. Чому? По-перше, дружина скаже: "Це не моя, а твоя". І ніяке вам "я на кухні не був" не допоможе. По-друге, у вашій зачісці волосся значно довше, ніж у вашої дружини (тепер такі моди), і, по-третє, у вас обох одного кольору волосся. Звідси й вихід: або хай дружина фарбується, або фарбуйтесь ви. Тоді ви завжди будете праві. В іншому разі вам ніколи (!) й нізащо (!) не переконати ні в чому своєї дружини. Вона тепер, вийшовши за вас заміж, готова битися до останньої волосини і довести вам, що ця волосинка не її. Вона у вас вискубе весь чуб, поки не знайде потрібної за розміром і трохи вицвілої на сонці.

Як підшукувати кімнату

Кімнату рекомендується шукати вдвох, щоб потім не чути отого:

— Так ти шукав. Треба було мені самій піти.

— От завтра й підеш сама. Пошукаєш. Побачимо, що ти знайдеш. Приймають тільки студентів.

— А я хто?

— А я хто?

— Сказав би, що й ти студент.

— Сама скажеш.

— І скажу.

— Побачимо.

— От побачимо. Ти взагалі нічого не вмієш. І як я за тебе вийшла?!

— Ще не пізно…

— Що не пізно?

— Розлучитися.

— Ти хочеш?

— Я бачу, що ти хочеш.

— То розводься. Чого ж ти не розводишся?

— Ти розводься. Не думай, що я за тобою побіжу.

— Ну й я бігти не буду.

— Від мене теж не дочекаєшся.

І так до безконечності. А коли вже ваша злість досягла найбільшого апогею — неприязні, — то розходьтесь… до завтра. А ваші думки будуть такі: "І чого я, дурна, за нього виходила заміж?" — "І чого я, дурний, на ній одружився?" — "Були ж хлопці, і які!" — "Були ж дівчата, і які!" "А цей не має квартири своєї, то хоча б чужу шукав. Ще й сердиться". — "А були ж дівчата з квартирами. Тепер я розумію, звідки пішло оте — тільки дурні женяться з любові".

А назавтра:

— Ти ще сердишся?

Мовчання, а потім її мила голівка падає вам на груди, ви чуєте тепло її дихання. І знову:

— Ми такі дурні з тобою. І за що сперечаємось? І завжди через дрібниці. Ти ж мене любиш? Правда, любиш?

— Люблю.

— То підемо.

— Куди?

— Квартиру шукати. Так набридло в гуртожитку. Вже дівчата сміються.

— І мені набридло.

— То підемо?

— Ти ж казала, сама підеш.

— Я не хочу. Давай удвох. Ти ж мене любиш?

— А ти мені сьогодні снилась.

— І ти мені.

— То підемо?

— Ходімо.

Ходити треба від будинку до будинку. Бажано там, де особняки.

— Випадково ви, тьотю, кімнатки не здаєте?

— Вже здала, дітоньки.

— А може, порадите, до кого звернутись?

— Вам іменно на цій вулиці?

— Та хотілося б, а коли вже...

— У мене є одна знайома. Вона живе... А ви хто? Студенти?

— Студенти.

— Вам як — на двох чи на одного?

— Вже на двох.

— На двох? То воно можна, як ви студенти, і в мене.

— То, може, візьмете? Ми заплатимо. Скільки там...

— Ходімте. Мо', ще не сподобається.

Кімнатка вам сподобалась. От коли б у такій жити, то й стипендії не жалко. Тітонька (а за віком, за комплекцією і за сімейним станом — баба) каже:

— Мене звати Антоніною. Антоніна Петрівна, значить. Я до церкви ходжу. А ви ж студенти?

— Студенти, Антоніно Петрівно, студенти.

— Дивіться, щоб студенти були. А то тепер указ... Та й з пропискою трудно. Так ви студенти?

— Студенти, студенти.

— Дивіться ж, щоб не вийшло навпаки. Бо я баба пряма. Люблю правду в очі рубати. Красти не будете?

— Та що ви? Як ви могли подумати?!

— Про вас я й не думаю. Ви на артистку схожа. Мабуть, не будете, а він... чоловік ваш. Ви, значить, пробачте, щось трохи на мого сусіда. Точніше, я знала одного такого чоловіка, то ви — як дві краплі води схожі на нього... Значить, не будете?

— Не будемо.

— Ну, то й добре. І я ще курю. На вас дим не впливає?

— Ні.

— За кімнатку вісімнадцять карбованців. Тільки дивіться, щоб діточок... А то, знаєте, я цього не люблю.

З бабою прощаєтесь пізно ввечері.

— То як, будемо переходити?

— Ти знаєш, щось мені не хочеться.

— Знову отак житимемо два місяці?

— Жили більше, поживемо менше,

— Можеш жити, а мені вже набридло.

— То ще не пізно.

— Що не пізно?.. (Читай спочатку). І знову розходитесь... до завтра.

Яку кімнату ви знайшли!

Нарешті ви знаходите кімнатку в добродійки, яка тільки й живе, і дихає "ради

квартирантів". Бачите, вона не може дивитися і навіть не уявляє собі, як це ще люди живуть без квартир, особливо молодята і, звичайно, студенти. Ви запевнили її, що ви студенти. Хазяйка погодилась вас узяти. Вона заводить вас до кімнатки, не забувши прихопити з собою свічку.

— Ось тут. Мішки й цю картоплю я звідси заберу.

— Ага! — це погоджуєтесь ви.

— Тут поставимо грубку-буржуйку.

— Ага.

— Вікно з Стьопою ми розмуруємо. Воно було колись приблизно ось тут.

— Ага.

— Кімнатка непогана. Тут колись жили студенти, а потім чомусь вибрались. Розійшлися, чи що. А ви студенти?

— Ага.

— Бо таких не прописують.

— Ага.

— Так от, вони тут жили. Непогано було. Стьопа хотів тут свиню тримати...

— Ага.

— А я спланувала ванну.

— Ага.

— Та Стьопа сказав, свиня тут не зможе розростись, а ванну ніде дістати, то ми вирішили здати студентам.

— Ага.

— Кажуть, у вас нібито будують дім для молодожонів.

— Ага.

— Та коли ж то буде? А в мене, коли побачу таких, як ви, — серце розривається. Так і хочеться до себе запросити. Вчора у мене теж було двоє.

— Ага.

— Так він мені здався дуже довгим, а Стьопа сказав, що стіни в кімнаті вибивати не буде. А ви нам підходите. Залишайтесь.

— Ага.

— За місяць братиму небагато, так, як з тих...

— Ага.

— Фінінспекторові при перевірці кажіть, що платите десять карбованців.

— Ага.

— Щоб податки менші.

— Ага.

— А то деруть і навіть не кривляться.

— Ага.

— А з вас ми братимемо... Ми так і вирішили з Стьопою..,

— Ага.

— Тридцять карбованців.

Господарка виходить...

— Мені здається, чудова кімнатка, любий. Нам і тут буде з тобою добре. Он там поставимо ліжко...

— Якщо воно влізе, — перебиваєте ви.

— Ну, односпальне. Ми ж чудово вміщувались з тобою і на односпальному. Ти згоден? Правда, згоден? Невже ми ще будемо два місяці шукати?

Ви погоджуєтесь, а ваша половина провадить:

— Ось тут поставимо стіл, а по боках стільці.

Ви знову:

— Як влізуть.

— Ну гаразд, поставимо один. Я в тебе на колінах сидітиму. Я так люблю в тебе на колінах сидіти. А там у куточку — етажерку. Правда, чудово буде?

— Звичайно.

— А подивись, вікно яке? Наче навмисно для закоханих. Ми завжди сидітимемо в темряві. Я так темряву люблю. Правда, тобі подобається кімната?

— Звичайно.

— А яка, любий, підлога! Невже ти всерйоз думаєш, що я тут поламаю свої останні шпильки? Правда, ти так не думаєш?

— Звичайно.

— Ну, чому ти такий? Ти весь час тільки кажеш "звичайно". Скажи, любий, ще щось. Правда, ти радий?

— Дуже радий.

— А стіни, любий...

Але тут входить господарка.

— Ну, що ви скажете? Обдумали?

— Ми згодні. Нам подобається, — це ваша дружина.

— Правда, вікно... — починаєте ви.

— Вікно Стьопа розмурує і засклить.

Хто такий Стьопа, ви ще не знаєте, але здогадуєтесь.

— Та ви не турбуйтесь, — каже ваша законна дружина. — Ми тут дірочку закриємо поки що подушечкою. Думаю, нас не протягне.

Між нами кажучи

— Та зараз літо, — додає господарка. А потім: — У вас щось є?

Ви не розумієте.

— Ну, з меблів: шафа, ліжко, стіл, етажерка, стільці!

— Гм, — щось видавлюєте ви. Це не означає ні першого, ні другого, навіть останнього.

— Ясно. Стіл я вам свій поставлю, стілець з кухні внесу, а ліжко і матрац доведеться вам купити. Шафу не раджу. Здається, не влізе. Приходьте через тиждень.

— А раніше, гм, не можна?

— Раніше? Ну що ж, навідайтеся в п'ятницю. Взимку дрова ваші, світло — наше.

У вас очі стають круглими. Дружина стискає вам лікоть.

— Ну, не треба, любий. Це ще й так добре. Моєї стипендії якраз вистачить, а на твої...

Йдете до воріт, коли господарка з вікна:

— Алло! Молоді люди! Одну хвилиночку!

Чекаєте. Виходить.

— А ви студенти?

— Студенти. Я в мед, а вона в пед.

— Ну, тож дивіться мені. Це тільки так я для вас. Ви мені щось, відверто скажу, дуже сподобалися. Бо незабаром мій племінник має приїхати з армії, то...

— Та ні, ми студенти. Невже ви не вірите? Може, документи? — вдавайте, що до кишені збираєтесь полізти.

— Та навіщо? Хіба я не вірю? Приходьте в п'ятницю.

Чому слід вибирати саме таку кімнатку і саме таких господарів

Як я вже писав, кімнатку ви повинні вибирати саме таку, яку ви і вибрали. Це означає, що навіть тоді, коли вам не зовсім захочеться бути разом, то ви будете. Захочете окремо лягти — не зможете, бо нема де і немає на чому.

Кімнатка у вас, як ваша мила казала, справді рай. Пеклом вона здається тільки взимку, коли розпалюєте грубку-буржуйку і вона димить, як дореволюційний паротяг. Розгублюватися не варто — відчиняйте навстіж вікно. Двері відчиняти не рекомендується — дим може потрапити у хазяйчину господу.

Грубка — чудова річ. Коли палите — тепло і димно. Перестали палити, відчинили вікно — стало холодно, але без диму. А що вже вам більш до вподоби, вибирайте самі. Тут я порадити нічого не можу...

Спочатку ви знайомитеся з господою та з її господарями. Особняк вам нагадує величезний гуртожиток. Тут живуть господарка Людмила і пес Руслан, господар Стьопа і син Карло, а також юнаки й дівчата. Лише через місяць ви довідаєтесь, хто з них студенти, а хто — діти хазяїв.

Хазяйка — ніжне і худе створіння з невеличким отвором у голові, в якому ряд золотих зубів. Вона вічно скрипить або вічно плаче. Грошей у неї ніколи нема. Вона завжди позичає в сусідки, чоловік якої... листоноша.

Господар — товстий, оцупкуватий дядько, що нагадує шматок обапола. У нього червоно-синюватий ніс. Господар — вічний добряк. Тихий і лагідний. Коли зустрічає вас, каже: "А ти хитрий. Тоді обдурив мене. Казав, що студенти. Знаєш, що інакше не прийняв би на квартиру. Але нічого, живи. Ти гарний хлопець. А жіночка в тебе... Де ти взяв таку? Ну, як лялька, Я її на руках носив би. Оце й моя язва така була колись. У-у-ух, гадюка... Де вона взялась на мою голову?" І раптом: "Говори про щось інше, бо вже йде. Ти говори, а я піду".

Ви оглядаєтесь. Стежкою в саду справді йде хазяйка Людмила, а за нею пес

Руслан.

Руслан — розумний рудий пес з білими іклами. Любить ловити горобців, їсти студентський цукор та ковбасу. Ці продукти є своєрідною перепусткою за флігель. Без цієї перепустки туди пройти майже неможливо. Руслан задарма не пропускає.

— А ви йому, Колю, шматок ковбаси чи кусок цукру киньте, — радить господарка, — і він не вкусить. Руслане, Русланчику. Мій розумненький, гаразд, пропусти сьогодні Колю, він тобі завтра зразу два шматочки дасть.

Руслан у відповідь показує ікла. Це означає, що нічого не вийде. Добродійка Людмила виручає:

— Йдіть до мене, Колю, я позичу вам рафінаду. Матимете свій — віддасте. Не будете ж ви цілий день в руках штани тримати.

Господарка ваша справді добродійка — вона завжди запрошує на свій день народження та на день народження своєї дочки. Іменини господаря не відзначаються. Запрошує не всіх. Лише вас і деяких сусідів. Студентам по комірчинах розноситься самогон і холодець. Хліб вони свій дістають.

Вам, звичайно, найкраще відмовитись од іменин, якщо захочете продовжити своє життя хоч на два-три роки. Але ви цього не робите. Врятувати від іменин вас може тільки лікарняний листок. Але його у вас немає, й ви йдете, ні, не йдете, а хазяйка затягує вас на торжество. Затягнений, вітаєте її, п'єте за неї, а вона:

— Дорогі мої гості. Це мій найдорожчий квартирант...

"Факт", — хочете вигукнути ви, згадавши ціну за кімнатку, але стримуєтесь.

— Таких квартирантів у мене ще не було. Штрафну йому, щоб не запізнювався.

Така тут традиція — не запізнюйтесь. Випили. Тільки взялися за виделку, як:

— А тепер вип'ємо за його молоду жіночку. Щоб вона завжди була така гарна і добра, як...

Ви намагаєтесь хоч щось вкинути до рота, але:

— Невже ви не любите своєї жінки? Невже ви не хочете за неї випити?

— То я ж тільки що...

— Отакі всі тепер чоловіки.

Ви не хочете бути таким, як всі, а тому п'єте. Тягнетесь до виделки, але чомусь хапаєтесь за чарку. Господарка:

— Оце я розумію. Мій квартирант хоче випити за свою препоганющу хазяйку.

— Ну, що ви! — це вже ви кажете. — Таку, як ви, я вперше в житті бачу.

— Дорогі мої гості! Ви знаєте мою трагедію, — господарка витирає сльозу. — Карла в тюрму посадили. І за що? Розламав ларьок, взяв три пачки цигарок і кілограм печива. Шість місяців дали, А він ще ж дитина. Вип'ємо, щоб мій Карло швидше повернувся. А ви чому не п'єте? — це до вас, — Хіба ви не хочете, щоб мій Карло повернувся?

Що ви на це скажете? П'єте і тягнетесь до виделки. Вона падає, а в очах — дві господарки і подвійний ряд золотих зубів.

— Раєчка моя при смерті. Я хочу випити за те, щоб вона швидше видужала.

Ви п'єте. А потім вам здається, що хтось нахиляється над вами в білому халаті і

каже:

— Так він же п'яний. П'яниць швидка не бере. Відправляйте у витверезник...

З чого і як починаються сімейні будні

Одружившись, ви непомітно втрачаєте людські імена. Тепер ви зразу стаєте "старим", а дружина "старенькою" чи "мамулею", Інколи вона стає "рибою", а також "моє дурненьке", "моє дурнесеньке" і "мій дурепчик". Це залежить од відтінків радісного настрою і припливів ніжності. Щоправда, дуже часто трапляються випадки, коли в сім'ї молодожони з успіхом обходяться займенниками. Наприклад:

— Може б, Ти все-таки принесла води?

— А Ти не можеш?

— Чому щодня повинен це робити Я, а що робитимеш Ти?

— У Мене, по-твоєму, немає роботи? Пере, прасує, варить, миє, шиє хтось інший, правда? Ти, мабуть, гадаєш, заради цього й вийшла заміж?!

— А Ти гадаєш, що Я оженився тільки тому, щоб Тобі хліб носити?

— А хліб їм тільки Я?

— Ну й не тільки Я.

— Добре. Я принесу хліб, а Ти принеси води.

— Я рубатиму дрова.

— Дрова ж нарубані.

— Для розпалювання потрібні трісочки.

— Я розпалю без трісочок.

— А Я без трісочок розпалити не можу.

Нарешті, вимотавши одне одному добрий кілометр нервів, ви йдете по хліб. Рибулька біжить по воду... з двома відрами.

— От бачиш, Рибочко, все добре, а Ти, моє дурнесеньке, сердилось.

— На Тебе не будеш сердитись. Ти такий противний, Старик безсовісний, що Я прямо не знаю, як за Тебе вийшла заміж? Де були мої очі?

Тепер ви рідко говорите про книги, кіно, поезію, театр. У вас ніби і мрій (лише про ордер на квартиру) нема ніяких. Все це збираєтесь надолужити в новій, власній квартирі. Як одержите, так і серйозно візьметесь за мистецтво. А тепер... Хай уже й так.

Увечері ви поривається остаточно з займенниками і переходите поступово на слова Риба, Старик, Мама...

Вранці.

— Їж картоплю.

— Не хочу. Вона мені вже ось тут, — показуєте на горло, — стоїть. Щодня одне й те ж. Не знаю, як тобі, а мені набридла оця щоденна картопля з щоденною ковбасою.

— Добре, що ковбаса є. Будеш одержувати іншу зарплату — будуть інші страви.

— Але Толик, — це сусід ваш, — менше одержує проте його Соня і борщ варить, і до борщу.

— А я тобі борщу не варила?

— Варила, але...

— Що "але"? Пересолювала?

— Та ні.

— Несмачний?

— Ні, він мені просто приївся. У тебе ж так: як борщ — то місяць борщ, як картопля — то місяць картопля.

— Добре, завтра я тобі зварю суп. Чого зморщився? Не хочеш?

— А може, щось із тієї книги, що я тобі купив, підберемо?

— Не сміши мене. Ради Бога, не сміши, З тими грішми, що ти приносиш, тільки в ту книгу заглядати. Треба було на базі чи складі влаштуватися.

— Як тобі не соромно? Я ж працівник з середнім заробітком, у мене втричі більша зарплата, ніж у того Толика,

— Дурненький мій. Він же не спить так, як ти. Розумієш, не спить.

Ви нічого не розумієте.

— Вони вміють жити. У них є гроші, а в тебе?..

— Гроші — не основне. Гроші — вода. Головне — це друзі. Позич у Петра.

— Я йому тільки вчора віддала.

— То в Семена.

— А Семенові з чого віддам?

— Позич у Кузьми.

— А Кузьмі?

— Ну, як ти не розумієш простої арифметики?! Береш у Петра — віддаєш Кузьмі, береш у Семена — віддаєш Петрові, і так без кінця.

— Але колись треба буде й з ними розрахуватися?

— Як помремо — останньому не віддамо.

Після цього ви робите висновок, що найкраще, звичайно, вам жилося перших два місяці, коли ви перебували на різних квартирах, а стрічалися раз на добу. Тепер ви живете в спільній кімнаті, де, як ми вже писали, крім ліжка, стола і стільця, залишилось ще місце для етажерки. Це значно ліпше, ніж для дивана. Коли б тут було місце для дивана, то комусь з вас не було б місця на ліжку. Причин для цього, як ви бачите, багато. А коли б їх було трохи менше, не слід різко переводити розмову з однієї теми на іншу. Скажімо, таку:

— А ти знаєш, я колись в армії найкраще мив підлогу.

— От і добре! Я оце якраз хотіла, щоб ти в кімнатці помив, та не наважувалась. Гадала, що знов образишся, а коли так, то, будь ласка, я подивлюсь.

Виходу у вас ніякого. Відмовитесь — значить, чи ви, чи ваша половина в цю ніч спатиме на підлозі і не говоритиме до ранку. А коли ж не відмовитесь, то вважайте, що віднині і назавжди митимете в кімнатці підлогу тільки ви. Жінки всі такі. Досить вам чимось їм допомогти, як вони вважають, що це вже ваш святий обов'язок на все життя. Отже, не кажіть:

— А я, тільки ти не ображайся, картоплю смачніше смажу, ніж ти.

— Від нинішнього дня будеш смажити.

От до чого доводить ваша нескромність. Звідси мораль: уміємо — не хвались.

Чи бувають спогади у молодожонів

Спогади бувають найчастіше тоді, коли ви думаєте: "І навіщо я одружувався? Адже можна було б ще погуляти. Тепер такі дівчата підросли!"

Спогади напливають тоді, коли ви починаєте лаятись через кожну дрібницю: пересолений борщ (вари сам!) і пересмажену картоплю (ходи в їдальню), волосся (треба було без волосся брати!), миття підлоги (а ти не можеш?), чистку черевиків (треба було на служниці одружуватися!), костюмів (а що ж ти робитимеш?). І ще сотні й сотні таких відповідей. Цікаво, навіщо ж ви одружувались? Хіба під час парубоцького життя ви самі собі не пересолювали картоплю чи борщ, не чистили черевики чи костюми? І ніхто на вас не кричав, не лаяв і, головне, так безжалісно не шматував ваших нервів, як тепер. Вихід один: прасуйте і варіть самі. Це єдине, що забезпечить вам безсоння, гіпертонію і манію "сам все вмію, сам все зроблю".

У вашій пам'яті маячитимуть романтичні парубоцькі будні. Ви пригадуєте чудовий парубоцький ранок, коли, лежачи в ліжку до дванадцятої години, починаєте доїдати вчорашні бички в томатному соусі і запивати холодним чаєм. А тепер, якби ви це зробили, обов'язково почули б таке:

— Ти що, здурів? Хочеш шлунок розладнати? Він у тебе й так ледве тримається. Фталазолу на тебе не настачиш. Банка цілу ніч стояла. Там же окис, а скільки мух у кімнаті. Не можеш потерпіти — зараз картоплі на салі підсмажу. З яйцем будеш чи з ковбасою?

— І з помідором теж.

— І коли вже ж тебе нагодую. В тебе он уже живіт росте!

Ви хочете чаю, а вам:

— Знову на холодний чай потягло. Це ти так на книги вчора увечері гроші брав? На книги? Ану, дихни!

Дихнули.

— Ти що, не можеш дихнути як слід?

— Я вже з тобою не те що дихнути, дихати не можу.

— Ой, нещастя моє. А до мене ти міг дихати?

— Міг.

— Ану, дихни, бо як дихну, то й дихати перестанеш.

Дихаєте.

— На мене дихай.

Дихнули на неї.

— О, я так і думала. Я так і думала!

— Та я ж і в рот не мав. Чого ти вчепилась?

— Я вчепилась. Ти бачиш, я вчепилась. Він п'є, а я ще нічого не можу сказати.

— Та не пив же я. Кажу тобі, не пив.

— Чому ж тебе на холодну воду тягне?

— Це ж чай.

— А чай, по-твоєму, не холодний?

— Холодний.

— То що, підігріти не можна?

— Можна, але я не хотів тебе турбувати. У тебе й так роботи…

— Пожалів мене.

Краще мовчіть, бо на цьому не кінчиться, але ви довірливо піддаєтеся зміні тону в голосі й кажете:

— Звичайно, а хто ж тебе тепер жалітиме? Ти тепер як сирота: ні мами, ні тата близько.

"Сирота" руки в боки, відступає на крок і дивиться на вас так, ніби думає: "Чи це ти, голубе, чи хтось інший?" А потім:

— Пожалів! Пожалів вовк кобилу, залишив хвіст та гриву.

Вона сідає біля вас.

— А тепер скажи, з ким це ти вчора пив? Тільки чесно. Я ж мушу знати, з ким ти водишся? А може, ті гроші на дівчат пішли?

В цьому місці у вас повинен бути тонкий психологічний підхід. Що у дівчат були, ви не скажете, по-перше, що не були, а по-друге, боїтесь. Ви вирішили, висловлюючись мовою вашої дружини, огризатися: "Не був". Не робіть цього, не повірить. Жінки завжди такі: правду приймають за брехню, брехню — за правду. Отже, кажіть:

— Так, на дівчат… гроші пішли. А що?

— Лихо ти моє. Він ще таку собі дурницю вбиває в голову. Бажане видає за дійсне. Хто на тебе подивиться?

— Ати ж подивилася?

— Бо дурна була. Коли б це зараз…

Дайте можливість їй висловитися. Після одруження, як ви вже бачили, не тільки ви, а й жінки набагато розумнішають. І коли б їм, як і вам, довелося починати спочатку, ви б, звичайно, ніколи не женилися.

Що таке теща

Теща — необхідний елемент у житті молодожонів. Теща — це та високорозвинена істота, яка вам щодня їсть печінки, серце, гризе голову, капає на мізки і не дає дихати. От хто така теща.

Тещі, щоправда, бувають й інші. Докладні подробиці можете знайти, між нами кажучи, в творах українських гумористів. Там тещі — основний об'єкт обстрілу і викорчовування зла та пережитків у нашому суспільстві. Правда, тещі і в них бувають різні; заслужені, авторитетні і навіть героїні. Ваша ж теща не героїня. Ваша теща — втілення доброти. Вона часто наносить вам візити, візити дружби, візити взаємодопомоги. Чим ці візити кінчаються, ви знаєте.

Скажімо, на день вашого народження теща неодмінно подарує вам чудовий, найвищої марки закордонний програвач з трьома пісеньками на рентгеноплівці.

— Всі брали — і я взяла. Ви не повинні відставати від інших.

Учіться жити по-новому і пам'ятайте: ваші сусіди — ваші гості.

З ранку до вечора до вас приходять усі, кого тільки можна назвати сусідами. Кожен з гостей у вільний од роботи час вважає за свій обов'язок на такому програвачеві прослухати грампластинки.

— Не програвач, а чудо — захоплюються ваші сусіди й обіцяють привести ще й своїх сусідів.

Увечері ви плоскогубцями вириваєте голку, вночі намагаєтесь пристрелити хазяйчиного пса, який без причини сказився.

На день народження дружини теща подарує магнітофон, хоч вам хотілося б мати ковдру. Магнітофон теж виявиться "закордонним і найвищої марки". Зранку приходять до вас усі сусіди, крім глухонімих, і на магнітофон записують свої голоси — на згадку про зустріч. Увечері ви ненароком стукаєте молотком по магнітофону (теща казала: у нас такого не дістанеш), вночі завозите дружину в лікарню для нервовохворих.

Через місяць дружина вам скаже:

— Приїздила мама. Обіцяла на день видужання подарувати нам "закордонний, найвищої марки" акваріум з вуалехвостом, кометою і телескопом.

Ви з полегшенням зітхаєте: добре, що у вашому дитсадку лише 140 дітей і поруч нема жодного піонерського табору. Це про тещу, а далі

Що таке тесть

Крім тещі ви можете породичатися і з тестем. Це теж людина.

Від тещі його різнить те, що він чоловічого роду. Він носить штани, капелюх, їсть борщі, шніцелі й коржі (якщо вони є) з маком, п'є приблизно все те, що всі чоловіки, і вранці віддає перевагу холодній воді або розсолові.

Тесті бувають здебільшого мовчазні і менш ініціативні. Інколи в тестя слаборозвинена або зовсім не розвинена звичка закушувати. Це його примушує переходити від стану абсолютного мовчання до стану абсолютної балаканини. У цих випадках він, безперечно, вихваляє свою доньку — вашу дружину — і запевняє вас (хоч вам видніше), що ви найщасливіший чоловік на світі. Опісля розповідає, що вона, як дві краплі, схожа на його відьму, тобто на вашу тещу. Перегодом він вам відкриває "секрети" вашої дружини, яка "крім вас, нікого не любила", хоча у неї було їх, як маку. Особливо був один — це Петро. Завжди палив ті цигарки, що й тесть, і пив тільки "Любительську". Далі він вам, і теж "по секрету", вже в котрий раз скаже:

— Нам дуже хотілося, щоб за зятя був Петро, але хай уже буде так, як є. Ти на перший погляд теж ніби нічого...

Далі тесть не доказує. Шия його стає червоною від доброго ляпасу тещі. Це коментується так:

— Ото щоб не молов чого не слід. А потім до вас: — Ви не звертайте уваги. Він

завжди так, — це, між іншим, ви вже знаєте, — як не закусить. Казала ж, закушуй. Хіба ж послухав?!

Чи варто бити пляшки?

Після одруження десь через місяців п'ять-шість таланить іще в одному — напрочуд легко знайомитеся з дівчатами. До одруження це куди важче вдавалося. З дівчатами ви розмовляєте так:

— Гарна ви дівчина. Жаль тільки, що я так рано одружився, а ви ж до одруженого на побачення не прийдете,

Вважайте, що вона неодмінно вам скаже:

— А чому ж? Коли призначите, то й прийду.

Ліпше не призначайте. Чим це кінчається, ви, гадаю, здогадуєтесь. Моя вам порада: їдьте на курорт. Там у вас неодмінно з'явиться друг… вашої жінки. Але ви жінки не берете — на неї ж путівки, як завжди, нема, А як є, то, між нами кажучи, в інший санаторій.

На курорті найкраще прогулюватися разом: ви, дружина друга і сам друг. Дружина друга посередині, а ви по боках. Прогулюватися рекомендується біля моря. На узбережжі можна подивитися на зірочки. Спочатку ви бачитимете від трьох до п'яти зірочок, згодом — значно більше, Після цього пляшки викидаються в море. Одні з них пірнають і занурюються шийкою у воду, а інші навпаки — набирають води і шийкою стирчать догори.

Коли вже пляшки погойдуються на хвилях, подруга вашого друга каже:

— Ану, хто з вас скоріше в пляшку поцілить?

Ви тут, безперечно, вже готуєтесь до поєдинку, а ваш друг допитується:

— А переможцю що за це буде?

Подруга друга на те:

— Подарую морський камінчик.

— Е-е ні, — каже ваш друг. — Мені пляшку коньяку, а другові замість камінчика гарячий поцілунок.

Подруга образиться. Це неодмінно.

— І як тобі не соромно таке казати, Ваню. — І ви відчуваєте міцний потиск руки вище ліктя. Мовляв, не надавайте значення тому, що говорить жінка. Вона говорить одне, а думає інше.

Ваш лікоть стискує подруга вашого друга, а друг Васько тим часом пляшки б'є — на коньяк заробляє.

— Ви ж напишете? — питає Васькова подруга. — Жінці ж першій писати якось незручно.

— Неодмінно. Але куди? Невже ви завтра вранці виїжджаєте? Невже ми з вами більше не побачимося?

— А це від вас залежить. У вас олівець є?

— Є,

— А папір?

— Нема.

А зараз так хочеться його мати, хоч клаптик. А його нема. Але Іла (так, скажімо, звати героїню вашого серця) знайде три карбованці.

— Ось, візьміть!

— Не розумію вас. Для чого, Іло, у мене є гроші...

— Я тут адресу написала, коли йшла сюди. Ми завтра їдемо. Так, Суворова, 36. Не забудьте. Але краще — Головпоштамт, до запитання. На Суворова теж можна. Там моя мама живе. Вона в курсі.

А Вася пляшки б'є — заробляє на коньяк.

Чи варто писати листи Васі

Листи до Васі писати не варто. Хай спочатку Вася напише. Він же обіцяв вам фотографії з "видиками" прислати. Ви чекаєте "видиків", а самі поки що бігаєте на Головпоштамт. На пошті вам у перший день здаватиметься, що на вас всі дивляться і всі про все знають. Ви почуваєте себе так, ніби щось украли або когось утопили.

Чи варто так жити? Вам видніше: робіть як знаєте. Тільки, як на мій погляд, то я б вам не радив бігати і оглядатися. Краще вже поперед себе дивитися. Принаймні хоч усе видно. Але ви все ж бігаєте. Берете лист один, другий, третій. А в одному з них: "Хоч не гарно писати першій, та я все ж пишу. Чому ти (!) до цього часу мовчиш? Невже ти ще не повернувся з курорту?" А далі: "Вася мені дістав ще одну путівку. Дуже жаліє мене. Числа 16-го буду в тебе. Дам телеграму. Міцно (поки що на папері) цілую тебе і обнімаю.

На жаль, ще не твоя..."

— Шістнадцятого? А куди ж я з нею дінуся? Не візьму ж я її додому. Що жінка скаже?

Не лякайтесь. Головне, щоб телеграма не прийшла вам на квартиру. Пригадайте ліпше, яке число в той день, коли ви читаєте листа. Напружуйте пам'ять і вигукуйте:

— Шістнадцяте! Невже?

Біжіть на роботу. А там:

— Ось телеграма. Від якоїсь Іли, — каже секретар-друкарка.

— Не від якоїсь, а від племінниці, — сердитесь ви. Можна сказати, що від двоюрідної, троюрідної сестри. П'яти— або десятиюрідної згадувати не варто. Можуть відчути фальш. Моліть Бога, що на роботу телеграму прислала. А могла ж і додому. Відпрошуйтесь, показуйте телеграму сміливо, — мовляв, од сестри, — і біжіть зустрічати.

Іла вже давно на пероні нервує.

— Нарешті. Я вже більше години з оцим чемоданом — Де ж це ти був?

— Знаєте, я... я перейду з вашого дозволу... Словом, ти... Словом, розумієте, я.. Одне слово, — у цю мить оглядаєтесь: спочатку ліворуч, потім праворуч, а тоді повернеться назад, — я, розумієте, тільки що з пошти і...

Коли раптом до вас:

— Толю (Вово, Сашо, Ваню, як уже там вас звати)!

Ви похололи. Волосся, здається, зразу ж виросло на десять сантиметрів. О-о, це єхидство в голосі, манера звертання! Ви не повертаєтесь, бо й так усе зрозуміло. Обличчя ваше стає як кров. Нарешті ви обертаєтесь, розплющуєте перелякані очі і… Так і є. Це не ваша дружина. Це сестра вашої дружини.

— Ти не на роботі?

— Ні.

— А як там Галя (Надя, Світлана, Ніна, як уже там вашу дружину звати)?

— На завод пішла.

— А ти не на роботі?

— Ні.

— А Галя на завод пішла?

— Так.

— А це ти виїхав зустрічати когось?

— Ні, тобто так.

— А Галя не знає?

— Про що?

— Що ти не на роботі?

— Я їй дзвонив. Вона якраз на зміні була.

Вам начебто легшає.

— А ти цим трамваєм їдеш?

— Цим.

— Ну добре, а я вже наступним.

— То, може, разом?

— Ні, я почекаю друга. А ти приходь, ми тебе чекатимемо.

— Не зможу. Квиток на поїзд узяла — додому їду. То я побігла.

Нарешті ви можете зітхнути.

— Це хто? — питає Іла.

— Сестра.

— А Галя хто?

— Її сестра.

Теж правильно. А те, що Галя (Надя, Світлана, Ніна — викресліть) ваша дружина, не варто уточнювати. Краще заспокойте себе: "Не здогадалася". Вона теж вдає, що "не здогадалася". А потім:

— А чому ти нас не познайомив?

— Хіба? Я вас не знайомив? — Ваші очі бігають у різні боки. — А мені здалося…

— Ти когось шукаєш? Ти сьогодні такий розгублений. Зовсім не такий, як тоді біля моря… А Васько таки на пляшку коньяку заробив.

— То, може, поїдемо?

— Куди?

— Та куди-небудь. У кемпінг. Ти не була в кемпінгу?

— Я взагалі тут ніколи не була.

— Сідай. Валізку можна в багажник.

Природу до кемпінга і в кемпінгу ви не помічаєте. Ви взагалі нічого вже не помічаєте. В голові тільки: "Ти не на роботі? А як там Галя?" За таксі розплачуєтесь тією ж троячкою. Зберегли, незважаючи на спокусу. А тоді до адміністратора:

— Ми до вас у гості. Добридень. Приймете?

— А чого ж? Здалеку?

— Та ні, з Зорограду.

— Місцевих не приймаємо.

— Та я ж той… вас прошу. Ми сюди, так би мовити, на екскурсію. Всього на одну ніч.

— Ну, на одну ніч уже прийму. Вам палатку?

— На двох.

— Гаразд. Давайте два документи: ваш і жінчин.

— А жінка не взяла… Забула.

У цей момент робите знаки "жінці". Мовляв, вийди, я вже сам якось… Але робите знаки ви даремно. "Жінки" давно нема.

— Без жінчиного документа не можу.

— Та вона ж записана в моєму паспорті.

— А звідки тут видно, що ось ця — саме ваша жінка?

— Та хіба в наш час — і той…

— Це ви мені кажете? Що ви ще розумієте?

Справді, так.

— Та я що?! Я, звичайно, ще мало бачив.

— Отож. То краще не сперечайтесь. Поживете стільки, як я, —більше побачите. Я за своє життя вже надивилась. Були такі, що й сюди приїжджали за чоловіками. Коси, як пір'я, летіли. З вас не полетить?

— Думаю, що не полетить… Я саме наголо постригся.

— Ну, то дивіться, щоб не полетіло…

— Та невже ви думаєте…

— Я нічого не думаю. Це так, — для профілактики. Ось вам квитанція. На одну ніч.

Після цього дякуйте — і до палатки. А вже в палатці:

— То ти жонатий?

— Ну, знаєш, так вийшло. Розумієш, довго розказувати. Я тоді був п'яний.

— Чому ж ти мовчав? Чому ж ти мені не сказав нічого?

— А ти мене хіба питала?

Теж правильно: перед тим як закохуєшся, поцікався сімейним станом, щоб "пір'я не летіло".

Про сни, богинь і пластилін

У житті трапляються й непередбачені ситуації. Скажімо, сняться сни. Це вже не такі безстрашні видіння, які ви бачили до одруження. Сни в молодожонів бувають інші. Одним сняться чайники і каструлі, іншим — етажерка і ночви, тим, хто довше живе сімейним життям, — шафа і стіл.

Молодожони, як і всі нормальні люди, часто крізь сон вигукують. Дружина може, обіймаючи вас, сказати: "О мій Сашо!" Хоч вам видніше, як вас звати.

Сняться не тільки такі сни вашій благовірній, сняться вони й ам. Приміром, вам сниться інколи перша любов. Ви її обнімаєте, навіть на руки намагаєтесь узяти, але у вас немає сили. Тоді ви хочете бігти і намагаєтесь її піймати... Потім ви пригортаєте її до грудей, цілуєте коси, що пахнуть веснами, обіймаєте за шию. Це вам вдається. Вранці прокидаєтесь, а дружина:

— Любий, ти такий ніжний був зі мною цієї ночі. Я вже й не пам'ятаю, коли ти так мене обіймав.

Дружина говорить, а ви згадуєте сон і думаєте, яка ж вона тепер, де та перша любов? І це ж її в цю мить хтось обіймає?..

А насправді всі жінки однакові. Богинь нема. Богинь малює ваша уява. Але дехто із скептиків не вірить у це. І щоб переконатися — розлучається в пошуках богинь. Один мій добрий знайомий до нинішнього дня шукає ту богиню, а знайти не може. Каже, взяв першу — була, не гріх, що забожусь, біс. Не витримав — утік. Друга виявилась відьмою. Дременув. Третя — гірше диявола. Четверта — демон, п'ята — дракон. Шоста здавалася голубкою, коли пожив — гірша двох попередніх. Сьома, думав, янголя, але помилився: лютіша двох попередніх і зліша трьох останніх. Тепер живе з восьмою і каже, що коли б була схожа хоча б десятою частиною на першу його жінку, то буда б янголятком.

Про відповіді. Після одруження знайомі жартома питають:

— Ну, то як воно там замужем?

— Ти знаєш, коли б знав, що так буде, не женився б. Квартири нема, грошей нема, відпочинку нема. І взагалі, крім боргів, нічого нема. Та й жінка каже: "Аби хата не без чоловіка".

Так відповідають "скрипуни".

— Ну, то як там?

— Ти знаєш, непогано! Тільки ти мені поясни, звідки такі беруться? Дівчиною була як кішечка, жінкою стала — достеменно, як тигра.

Так відповідають "помірковані". А ви належите до "оптимістів" і відповідаєте так:

— Знаєш, коли б знав, що так добре одруженому, був би ще в сорок два роки женився.

Це перша форма відповіді. Друга:

— Єдине, що я тобі пораджу, — женись, і неодмінно в п'ятдесят років, і тільки на молодій.

Чому на молодій? Ви, безперечно, помітили, як багато є бажаючих одружуватися на молодих. Безумовно, одружуватися рекомендується тільки на сімнадцятирічній. По-перше, вона дуже молода, подруге, вона абсолютно нічого не знає, не розуміє і нічого не бачила (це ви так думаєте). А по-третє, вона як пластилін. Тобто перебуває в тому стані, в якому з неї можна виліпити все що завгодно.

А з старшої? Що ви виліпите з старшої, коли вона вже затверділа, хоч і в неї серце не камінь? Вона все знає, все розуміє, і не ви її, між нами кажучи, а вона вас обведе навколо пальця. Щоб не йти з вами в ресторан чи їдальню, вона вигадає, що там погано готують страви і примусить вас обідати дома. Маючи гарну спеціальність, працюватиме, приноситиме гроші і вбиватиме собі в голову, що тільки завдяки їй ви "тримаєтесь на цьому світі". Отже, одружуйтесь на молодій. З нею ніякої мороки; борщу готувати не вміє, самі варіть. Не хочете — йдіть у ресторан, і вона з вами побіжить. Було б за що бігати. Кулешу варити не вміє, смаженю готувати не вміє, тортів пекти не вміє. Тож вам немає за що її лаяти. Вона вже, будьте певні, не пересолить і не пересмалить. От вам і забезпечений післяобідній спокій. А це — зміцнення ваших нервів, ліквідація головного болю, а також тарілки, миски, мисочки, склянки, ложки завжди залишаються цілими.

От тільки після трьох місяців (буває й раніше) вашого сумісного життя важко визначити, хто ж з вас фігура, а хто пластилін.

Мрія чоловіка – ідеальна дружина

Ви одружились. Нарешті ви дочекалися цього омріяного дня, коли у вашій кімнаті є істота, на якій ви можете зганяти свою злість.

Чоловіки — самолюбці. Всі вони вважають, що жінка — ніжне створіння, яке природа випестувала для них. Жінка робить для вас усе. Але, між нами кажучи, ви ще бажаєте: щоб вона гаряче цілувала вас, коли ви її не цілуєте. Прала шкарпетки, носові хустинки (ви ж не вмієте), штани, майки, сорочки (нижні й верхні), простирадла, фіранки, наволочки, покривала, скатерки. Мила підлогу, вам голову, каструлі, миски, виделки, ложки, ложечки, банки, склянки, пляшки і горщечки. Штопала (те, що й прала). Замітала кімнату, коридор, кухню, подвір'я. Носила хліб, крем-соду, вранці розсіл, оселедці, цукор, хліб, рис, борошно, чай, молоко, сіль, мило і здавала в магазин пляшки з-під горілки.

Водночас ви хочете (не хотіли б, а хочете), щоб ваша дружина була:

а) найсимпатичніша;

б) найакуратніша;

в) найрозумніша (це для людей, для вас це найстрашніше, а тому подумайте про себе);

г) найкультурніша.

Щоб ваша дружина знала:

а) класиків рідної літератури;

б) класиків братніх літератур;

в) всіх класиків усіх літератур;
г) те ж саме — про композиторів;
д) художників, учених, винахідників, лауреатів;
е) мандрівників, артистів;
є) чемпіонів спорту, космонавтів;
ж) про те, хто з державних діячів голова, а хто не голова;
і) про астрономію як науку.
Щоб ваша дружина любила:
а) те, що любите ви;
б) перш за все вас;
в) те, що до вподоби вам;
г) дбати про вас;
д) бути не завжди з вами, але й ні з ким іншим;
є) віддавати все для вас.
Щоб ваша дружина не любила казати:
а) це зробила я;
б) це стосується мене;
в) це принесли мені;
г) це хвилюються за мене;
д) це придумала я;
є) це залишиться мені.
Щоб ваша дружина не звикала казати:
а) це винен ти;
б) це я добилась без тебе;
в) це треба зробити тобі;
г) це не для тебе;
д) мені сумно з тобою;
е) як не соромно тобі.
Щоб ваша дружина не втручалася:
а) не в свої справи;
б) в чоловічу розмову;
в) в суперечки сусідів;
г) у політику.
Щоб ваша дружина не запитувала:
а) на що ти здатний?
б) що ти умієш?
в) що ти знаєш?
г) про що ти дбаєш?
д) про що і про кого ти думаєш?
е) чи довго це так буде?
є) де ти до цього часу ходиш?

І ще рівно тисячу і два запитання.

Що таке чорна невдячність

У вашій сім'ї, між нами кажучи, панівними господарями є рівність і демократизм. Тому дружину вам не варто ні до чого силувати. Скажімо, примушувати її йти на ковзанку чи лижну прогулянку, як це було до одруження. Вам необхідно її берегти більше, ніж себе. Хай уже ви там натомитесь, нападаєтесь. А вона — хай сидить дома. Так безпечніше.

Не тягніть її на кінокомедію "Хочу бути чоловіком", коли вона вирішила стати вашою жінкою. Хай вибива килимки і прасує білизну, коли це їй більше подобається. У цих випадках на неї не треба кричати, підвищувати голос. Вона може розплакатись або кудись вибігти. Йдіть у кіно самі, коли вже в неї така натура — цілий день прибирати кімнату, виносити сміття, а коли запрошуєш кудись, то й плакати.

Не варто дуже тягнути її в театр на драми і трагедії. Це можна побачити й дома.

— Ти ще питаєш, чи купив я тобі квиток, а коли в тебе був вільний час? Чехов сказав: якщо нічого не робити, то ніколи не матимеш часу. Оце наче про тебе.

Ви порівнюєте у своїй уяві ту, до якої ви ходили, і ту, яку ви взяли, і робите невтішний висновок: жіночий рід весь такий — дівчиною одна, замужем інша. До одруження вона щовечора читала вам Шевченка і Франка, цитувала Лесю Українку і захоплювалась Максимом Рильським. А тепер? Кого тепер вона знає? Хто міг би подумати, що альфою і омегою її душевного світу було і залишається вибиття килимків! А ви колись так заздрили Її пам'яті, хотіли піднятися до її рівня, коли вона привчала вас до театру і прищеплювала любов до музики. Ви були щасливі в її товаристві. Ви думали — вона така ерудована, так багато знає. А що ж виявилось? Виявилось, що насправді всього того не було. Все те було награне. Вона навмисно, йдучи на побачення, вивчала Сосюру. Щоб засліпити вам очі і закрутити голову. Вона так артистично вміла захоплюватися українськими вечорами! А що вийшло? Вийшло, що ви обдурені. Все це вона робила для того і тільки для того, щоб, вийшовши за вас заміж, розпалювати в грубці і прати білизну, варити картоплю, мити підлогу і носити в хімчистку ваші штани, бігати на базар...

Жінки — егоїстки! Вони гадають, що всі домашні блага створені тільки для них. І, незважаючи на ваше позитивне намагання прищепити їм справжню любов до літератури та мистецтва, вони залишаються невдячними і твердо вірять, що заміжжя — це домашня каторга, кохання — міраж, ви, чоловік, — роман з інтригуючим заголовком, але сірим змістом.

А коли б ви були чоловіком?

(Післямова для жінок)

Незважаючи на те, що в наш час, між нами кажучи, не патріархат і навіть не матріархат, а цілковита рівність, ви егоїстично вважаєте, що природа несправедливо

жорстока до вас. Вважаєте, що чоловікові з вами рай, а вам з ним — каторга. Чому вона, природа, хоча б третю частину того, що робите ви, не звалить на плечі чоловікові? І саме тому ваша мрія — стати чоловіком.

Добре, уявімо, що ваша мрія збулася, — ви стали чоловіком. А ви подумали про те, хто вас обходитиме, якщо не буде жінки? Хто вам підноситиме й подаватиме, пробачатиме, як дитині, клястиметься більше з вами діла не мати і знову повертатиметься до вас? А хто ради вас вставатиме на світанку, щоб готувати сніданок?

Хто бігатиме по крамницях і стоятиме в чергах? Хто варитиме, хто пратиме, хто благатиме вас багато не пити і берегти себе?

Ви подумали про це, жінки? Ні. Подумайте, Не будьте егоїстками/

Хто вас втішатиме в хвилини розпачу? Хто морально підтриматиме й надихатиме? Хто вам штопатиме шкарпетки? Хто зможе витерпіти всі ваші примхи й вередування і хто, крім вас, допустить до них?

Ви про це подумали? Не будьте егоїстками. Не забувайте чоловіків.

Кому ви казатимите: @Як ти мені набридла з оцими нотаціями"?

Кого ви, замість своєї жінки, повертаючись од коханки, ніжно, як ніколи, обійматимите й цілуватимите? А тому від імені всіх мужчин благаю вас: залишайтесь жінками і не робіть дурниць.

І головне — хто ж народжуватиме дітей? Хто їх доглядатиме? А хто пелюшки пратиме? А хто купатиме, хто годуватиме? І хто після цього, повернувшись з роботи, спішитиме зварити вам щось свіженьке, щоб не розладнався шлунок, і побіжить у ясла за дитиною? Хто?

Як на мою думку, то хай уже буде так, як є.

Коли ж настане день щастя?

Цей день настане несподівано, як любов: ви одержуєте квартиру.

Не свою, а комунальну: з однієї кімнати, з одним вікном (хіба після загсу ви не про таку мріяли?), з однією кухнею, з цілим виводком сусідів.. Ви нічого кращого не стрічали в своєму житті. А найголовніше — квартира на сьомому поверсі. Краса?

У кімнаті є стеля, вікно з кватиркою, двері з ключем, стіни з тріщинами. Словом, усе як годиться. Двері не причиняються, вікна не відчиняються, вода, коли треба, не тече, коли не треба — заливає. Батарея парового опалення блищить, але не гріє. Та це трапляється дуже рідко — тільки взимку...

На цьому ставимо крапку. Другої частини твору про життя молодожонів у комунальних квартирах не буде. Кого воно цікавить, може поцікавитися, між нами кажучи, в кербуда. Написана вона ще оригінальніше: не в оповіданнях, не в новелах і навіть не в баладах, а в формі скарг, акуратно підшитих і пронумерованих. У тій підшивці так ясно сказано, що ясніше не скажеш.

До речі, коли ви віддали господарці квартплату за місяць наперед, а квартиру отримали трохи раніше, то варто комусь одному з вас ще пожити на старій квартирі. Не пропадати ж грошам.

Звідси: ніде і ніколи не давайте грошей наперед.

І ще одне: пам'ятайте, що всяка розлука — це зміцнення любові, або ж навпаки.

Використана література: підшивки районних та обласних газет з оголошеннями на четвертій сторінці.

Веселі поради

Передмова

Книга, що претендує на настільну, заслуговує, очевидно, на передмову. Книга без передмови – те ж саме, що кінокартина без кіножурналу. Варто вам зустрітися з таким випадком, як ви одразу почуваєтесь обкраденим.

– А де кіножурнал? Що за неподобство? Може, я ради кіножурналу й прийшов сюди.

Те ж саме буває і з читачем. Інколи він бере в руки книгу, щоб тільки познайомитися з її передмовою, а передмови нема. Читача одразу огортає сум. Йому здається, що його обдурюють.

Я не збираюся ні обдурювати, ні обкрадати дорогого мені читача й тому передмову пишу сам. Без допомоги будь-якого доктора чи кандидата наук. Призначення передмови? Якщо читач не все зрозуміє з "Книги веселих порад"[*], то в цьому, безперечно, йому допоможе передмова.

Пропонуючи свою скромну працю на суд сучасного читача й критика та своїх колег, я мав на меті звернути увагу на шість таких пунктів.

Пункт перший.

Поради мої, порівняно з окремими нашими романами, – коротенькі, жваві, захоплюючі. Подаючи й розробляючи докладно кожну з них, я опирався не лише на те, що давно вивчено й описано, а на свій багатий життєвий досвід. У цьому читачі можуть переконатися, прочитавши будь-яку з моїх порад.

Пункт другий.

Я повинен попередити читачів: мої поради цікаві тим, що в них нікому не нав'язую своєї думки, не пропоную вивчати напам'ять кожну пораду чи окремий її абзац. Бо це не рецептурник. Але скажу: користуючись цією "Книгою" як домашнім посібником (книга для цього й писалась – книга для дому, книга для сім'ї), ви можете сміливо наслідувати приклади з моїх порад, робити виписки, конспектувати окремі тези чи положення, а згодом перевірити це на власному досвіді.

Пункт третій.

Перегортаючи "Книгу веселих порад", вам не обов'язково запасатися спеціями: перцем, лавровим листям чи каніфоллю, як це ви робите, читаючи "Українські страви" чи поради відомого собаковода. Тут ви не знайдете рецептів виготовлення салатів із

помідорів, буряків та хрону, яєчні, омлетів, супів, бульйонів, борщів, м'ясних, молочних, рибних страв, страв із домашньої птиці й дичини, соусів, гарнірів, компотів, тортів, борошняних виробів, напоїв домашнього приготування: кваші, варенухи, медовиків, спотикачів, тернівки, малинівки, вишнівки, мусельця, мокрухи, бурячихи, морелівки із меляси.

Не зустрінете в "Книзі" порад, як самому виготовити запчастини до автомашини "Запорожець", трактора ХТЗ чи холодильний агрегат до "Донбасу-8". Зате, придбавши за невелику плату таку книгу, можете дізнатися про походження вашого прізвища чи навчитесь грати в більярд.

Не гортайте даремно "Книги", якщо вас цікавить питання: "Виготовлення кришок для домашнього консервування, дерев'яного ополоника чи макогона".

У моїй "Книзі" ви не знайдете, навіть у підтексті, таких порад, які вам може дати майстер-перукар ("Як стати гарною?"). Даремно потратите час, якщо шукатимете порад, як стати молодим чи вберегтись від лисини. Не дізнаєтесь, як водити без намордника боксера або чим годувати тримісячну лягаву. Але скажу чесно, що мої поради (хоч не пов'язані зі скороварками чи з тим, як пошити спідницю так, щоб вона трималася на одному гудзику) не менш корисні, ніж поради перукаря чи кухаря. Тут ви не дізнаєтесь, як уберегтись від лисини, але натрапите на пояснення, навіщо за лисого виходять заміж. Можливо, вам ніколи не вдасться навчитись готувати картоплю по-уланівськи чи крученики по-козацьки, але достеменно знатимете, як поводитися в черзі й про що розмовляти з дружиною.

Пункт четвертий.

Цінні мої поради тим, що в них є камуфляж. Слово, здається, французького походження, як папа (не римський), бульйон. Що означає "камуфляж по-українськи", не берусь точно сказати. Та й це не так важливо. Важливо, що я так думаю, і, певен, той камуфляж у моїх порадах є.

Пункт п'ятий.

Якщо ви повністю будете дотримуватися моїх порад, як букви закону, то зможете зробити чималеньку кар'єру, вирости в очах своїх ближніх, навчитесь, як з'їсти ненависного вам начальника з допомогою карася чи рака. А це вже не так мало. А якщо глянути в корінь, то це чи не вартіше того, як стати "сама собі модистка" чи виростити чуприну в 75-річного діда.

Пункт шостий.

Книга призначена для найширшого кола читачів: її можуть читати не тільки майбутні рецензенти, а й навіть упорядники четвертого тому "Україна сміється". Закінчуючи передмову, вважаю за свій обов'язок висловити щиру подяку моїм майбутнім рецензентам – нашим відомим критикам: Юрію Івакіну, Борису Буряку, Віталію Дончику, Івану Зубу, Володимиру Пугачу, Борису Мінчину, Володимиру П'янову, Анатолію Янченку, Юрію Ячейкіну та, безумовно, Маргариті Малиновській.

Прошу пробачення в тих, кого тут не названо, і в тих, хто найближчим часом збирається виїхати на плечах сатири в критики. Їм теж красно дякую, бажаю здоров'я,

творчих успіхів. Гадаю, вони обізвуться на сторінках "ЛУ"[†] з рецензією (позитивною) на мою "Книгу", і я, зрозуміло, тоді зможу знайти їх і обговорити їхню статтю при зустрічі в "Енеї"[‡].

Вдячний також видавництву, яке взялося видати "Книгу" й тим самим увіковічнило себе. Щиру подяку висловлюю: директорові видавництва, головному редакторові, завідувачу редакції прози, редакторові, коректорам, лінотипісту, головному бухгалтерові та касиру. Останні двоє, на мій погляд, стоять найближче до літераторів і оцінюють наш труд цілком об'єктивно.

Автор.

Як вибрати наречену

Тривалий час я вважав, що це так само важко, як знайти кимось загублений гаманець із золотом чи закінчити одразу два університети. Але з появою на світі гороскопів ця справа набагато полегшала і, я б сказав, просунулася значно вперед. Принаймні вже зараз я переконаний, що процедура одруження для кожного із нас стала така ж близька й зрозуміла, як, наприклад, лінотип чи теорія Ейнштейна. Маючи під рукою передрукований на машинці гороскоп, ви безпомилково можете дізнатися про характер своєї нареченої, її нахили, улюблений день, метал, голос, майбутню професію і врешті-решт негайно розв'язати питання: бути чи не бути їй вашою подругою життя. Для цього досить лише поцікавитися днем і місяцем її народження. Погодьтеся, що це значно легше, ніж запитати, який у неї вік.

Двадцять років тому я дружив з однією шкільною подругою. Це була дівчина неймовірної вроди. Я її ні з ким не порівнюю, бо в світі такої просто не було. Всі оті класичні Венери Мілоські й Нефертіті єгипетські перед нею блідли. Принаймні мені й досі так видається.

А який вона мала характері!

– Любий, я піду за тобою на край світу...

І я певний, пішла б. Бо через тиждень вийшла заміж за мого товариша. І, уявіть собі, поїхала з ним аж на острів Шпіцберген.

Після її зради мені спочатку хотілося повіситися, згодом я передумав і зненавидів усіх жінок світу. Навіть класичних. І тільки тепер, з появою у моїй хаті гороскопа, я хапаюся за голову і з жахом думаю, в яку б я потрапив халепу, коли б одружився зі шкільною подругою. Адже вона Скорпіон: народилася під знаком Води між 24 жовтня і 22 листопада. Характер скритний, життя інтенсивне. Перебуває постійно під могутністю Плутона. Любить залізо, залізну руду й антрацит. Найщасливішим днем вважає понеділок.

Скорпіон-жінка дуже нагадує чоловіків. У неї навіть інтелект чоловічий. Уявляєте, що б я мав у себе в квартирі? Далі: "Енергія буйна і невичерпна. Дуже рішуча. Часто притягує до себе слабкодухих і пасивних чоловіків. І негайно з ними одружується, але щастя, як правило, немає". Добре, що я вистояв. "Голос низький, очі завжди горять жадібністю, і ворушаться ніздрі. Особливо вночі". Можете собі уявити, яку б я мав у

господарстві жінку. "Вони не надають значення одягові й кокетству, але доводять часто чоловіків до абсолютного спустошення, як матеріального, так і фізичного, інколи до самогубства й жіноненависництва". В останньому я переконався на собі. Що правда, то правда.

"Гармонійний шлюб, – сказано в гороскопі, – у Скорпіонів буває тільки з Рибою і Дівою. Але ні в якому разі не з Козерогом". Вона, як не дивно, вийшла за Козерога. Радощам моїм тепер немає меж. Я тішусь, ніби мені 18, а не всі 47.

Як тільки на хвильку уявлю, що там за сімейство зібралося: вона ж – Скорпіон, а він – Kosepor! – почуваюся на сьомому небі. Він, Козерог, народився у другій половині грудня чи на початку січня (отож і потягнуло на Північ) під егідою Сатурна. Чоловік, котрий народився у час Козерога, якщо вірити гороскопові, – дуже сумнівна й підступна істота. Найулюбленіший його метал – свинець і сталь. Колір полюбляє чорний і найщасливішим днем має суботу. Характер упертий і злий. Людина дуже витривала і стійка. Шанолюбець і кар'єрист. Крок за кроком, сходинка, за сходинкою йде до наміченої заздалегідь мети. Дуже любить гроші й потакання. З ним важко будь-кому зійтися характером. Його гонор – постійне джерело мук і страждань. Особливо це відбивається на дружині.

– Так їй і треба, – радів я. Мене дивувало тільки одне: як вона може з ним і досі жити? Лише вічні сніги й морози, очевидно, стримують її! Інакше б вона давно була тут. Поруч мене.

Віднині я поклав собі порвати з парубоцтвом і почати життя, як усі нормальні люди, – з одруження. Я познайомився з Биком. Маю на увазі дівчину, що народилася під цим знаком (21 квітня – 21 травня). Хоч планета Венера надавала їй ніжності й жіночності, але, скажу чесно, не без моєї допомоги. Вона справді любила, як і написано в гороскопі, діаманти, смарагди, бурштин, а особливо – центральні універмаги й промтоварну базу. Потяг до гарних речей, квітів, сухих вин і вишуканих ресторанних страв для неї був понад усе.

"Жінка-Бик рідко пробачає тому, в кого по-справжньому закохана", – писалося в гороскопі, й у цьому я переконався днів через два після нашого знайомства: вона мені влаштувала сцену ревнощів у магазині "Бакалія", коли я в однієї дуже симпатичної продавщиці поцікавився, чи вона любить прем'єри італо-французьких кінофільмів.

Моя супутниця зірвала з продавщиці шиньйон, розлила їй на форму п'ятилітрову банку томату й ледь не перевернула касу на інкасатора, – він прибув якраз по гроші з мішком.

"І це ще до одруження, – подумав я. – А що буде, якщо ми подамо заяву до загсу?"

Я знайшов собі Рака. Вона торгувала пивом і дуже любила срібло, перлини, мускатне шампанське й вино "Чорний доктор". Народилася десь між 22 липня і... (достеменно дати уже не пригадую), але знаю, що під опікою Місяця.

Характер, якщо вірити гороскопові й любителям пива, мала дужий, але була надто мрійлива: хотіла ще мати дачу й власну автомашину – волгу чи жигулі. Коли я запрошував її до себе додому, то вона замість того, щоб показати себе господаркою –

повибивати килимки, помити посуд, пройтися по доріжках пилососом, – сідала на балконі, нюхала квіточки, а коли сходив місяць, не спускала з нього очей і дуже важко зітхала.

Мене це почало насторожувати. Така в місячні ночі ще, чого доброго, ходитиме по даху й по карнизах. Я жив на сімнадцятому поверсі. Мені тільки не вистачало, щоб вона зірвалася з даху та вбилася.

Я її залишив і не шкодую. Бо з гороскопа дізнався, що з таких жінок часто виходять героїні або істерички. З моєї героїні не вийшло б. Я в цьому певний: за продаж пива ще нікому такого високого звання не присвоювали. Не думаю, що вона була б щасливим винятком. Істерички ж у себе вдома я не хотів.

На танцмайданчику в Палаці культури "Харчовик" я познайомився з українською Бріжіт Бардо.

– В якому місяці ти народилася? – поцікавився негайно я.

– Двадцять п'ятого лютого.

– Риба! – вигукнув мимохіть я. Вона, очевидно, мене не зовсім правильно зрозуміла, бо, коли ми вийшли на повітря і сіли на лавочці, вона упала мені на коліна, заплющила свої (здається, карі) оченята й розтулила ротик, схожий на голландський тюльпан.

"Жінки цього типу народилися під знаком Води, – згадав я. – Риби бувають дуже розумні, але часто – індивідуалістки. Своїх чоловіків беруть під каблучок. Їхній настрій і здоров'я залежать від фаз Місяця".

Не дай Боже, аби з такою одружився.

"У період місяцестояння вони повні енергії". "От як зараз", – мислив мовчки я. "Під час народження молодика відчувають апатію, втому і неприязнь до рідного чоловіка. Найсприятливіші шлюби бувають з Биком, Раком, Козерогом і Скорпіоном".

"Риби дуже тягнуться до Овенів". Я, до речі, належу до Овенів – народився між 21 березня і 21 квітня під знаком Вогню. Постійно перебуваю під покровительством Марса. Маю дужий характер, талант керівника, хоч поки що ним не став. Люблю червоний колір. Скажімо, рубін. Найщасливіший день для мене – вівторок. Це підтвердилось. Саме по вівторках мені починали робити операції (їх усього було п'ять), і всі вони кінчалися щасливо.

Отже, Риби тягнуться до Овенів, але Овенам краще з Рибами не одружуватися: відчутна різниця у характерах і мають неоднакові смаки до страв.

– Шукай собі, Рибонько, Рака, – щиро порадив я.

– Ти мене не гак зрозумів, – спалахнула вона при місячному сяйві, підвелася, намагаючись натягнути на свої гарні коліна мініспідничку. – Я перевіряла тебе...

– А я тебе, – відповів я. – Тобі до пари був би Козерог...

– Ти Скорпіон, – закричала вона.

– Я – Овен, Рибко. Скорпіони народжуються між 24 жовтня і 22 листопада. Мають характер потайний. Завжди страждають, пожирають самі себе й інших, народжуються із попелу. Вони замкнуті й обережні. Я не такий...

Але вона мене, здається, не слухала. Сльози заливали Їй очі.

"Тяга Риб до Овена таки справді велика", – погодився я з гороскопом і вивів її з парку, на ходу витираючи своїм носовичком сльози й фарбу під її очима.

Для рівноваги через тиждень я познайомився з Терезами (24 вересня – 23 жовтня). Вона приймала в сусідньому гастрономі тару.

Терези, я знав, завжди знаходяться під високою опікою Венери.

Й це надає жінкам дуже привабливого вигляду, хоч водночас робить їх вередливими. Терези як ніхто люблять ніжитися у постелі.

"Гм, – подумав я. – Хто ж тоді мені готуватиме сніданки перед першою зміною?"

"Терези обожнюють прикраси, полюбляють тістечка. Особливо кремові й з горіхом, – читав я далі. – Їхнє головне заняття – кохання. Вони часто самі закохуються, а ще більше люблять, коли закохуються в них". "Я на це й сам страждаю", – подумав я і зрозумів, що з такою ми характером не зійдемось. Я глянув Терезам в очі. Вона глянула мені. Наші погляди зустрілися. Вона сором'язливо опустила довгі, як у соняшника, вії.

"Гра в кохання, – згадав я гороскоп. – А насправді дешевий флірт. Носки ніг розставляє дуже широко: один – ліворуч, другий – праворуч. Це свідчить про те, що вона може кохати двох, а то й трьох чоловіків одночасно. За найменшого докору непритомніє і ллє безпричинно сльози".

Таких я уже мав, але все ж присунувся до неї ближче й обхопив рукою стан… "Осетинський", – завважив я і вголос додав:

– Про що ти думаєш?

– Про тебе, любий.

"Підступність і улесливість – невід'ємна риса Терезів. Вони лагідні, як кішки, але у хвилини роздратування нічим не поступаються пантерам".

– Як нам буде гарно, коханий, коли ми з тобою будемо завжди разом, – сказала вона, ніжно до мене пригорнувшись.

Усе йшло за гороскопом.

"Хоч сама народилася під знаком Терезів, але чинить, як Скорпіон. Мабуть, вважає, що я слабохарактерний і безвольний. Терези, більше ніж солодощі, люблять компліменти й гарні слова".

– Ти моє сонечко вечірнє, – промовив я, щоб на практиці перевірити один-два абзаци із гороскопа. Бо вона таки мені справді подобалася, і я хотів перевірити все до кінця. Вона вдячно посміхнулася і почала тертися щокою об мою неголену щоку…

"Терези нагадують дітей, вони ніжні й довірливі. Дуже люблять гратися і лащитись, особливо тоді, коли в пляшку лимонаду підлити склянку шотландського віскі чи 200 грамів вірменського коньяку".

"Де ж ти в цю пору дістанеш той коньяк?" – з сумом подумав я і почухав потилицю.

"Під знаком Терезів народилися: Софі Лорен, Бріжіт Бардо, Мата Харі і Боря Брондуков з кіностудії імені Довженка".

"Нічого собі товариство, – подумав я. – Гарний букет".

"Гармонійний шлюб може бути тільки зі Стрільцем, Близнюками і Водолієм. З

Овеном, Козерогом і Раком спілка несприятлива".

Я їй так і пояснив. Навіть показав гороскоп.

– Нам краще не одружуватися.

– Ти хам...

– Я – Овен, – повторив я. – Розумієш – Овен. Знайди собі Близнюка. Зовні він може бути схожий на мене, аби тільки народився після 22 травня і до 21 червня.. Ми з тобою не можемо бути щасливі. Прочитай сама: "Між Овеном і Терезами швидко настає сердечне охолодження". Воно вже настало... А от з Близнюками, – казав я, – тобі буде легко. Близнюки постійно перебувають під егідою Меркурія. Характер мають гнучкий. Люблять ртуть, опал і всі кольори райдуги. Близнюки швидко пристосовуються, а ще швидше переходять на будь-яку мову. Із них виходять гарні поліглоти, швейцари, філософи, ресторанні музиканти, кандидати різних гуманітарних наук, а також критики.

– Ти – хам, – повторила вона. – Хам з великої літери.

– Ти мене переоцінюєш, – перебив я, дивлячись на її тремтливі губи, що скривилися у дивовижно-інтимній гримасі. – Я, на жаль, Овен і чиню так тільки задля тебе. В нас не було б сімейного щастя.. Прощай...

Ми розійшлися з нею.

Одного літнього дня я поїхав на Труханів острів. Повз мене пройшла по-пляжному казково одягнена дівчина. Коли я догнав її і ліг поруч неї загоряти, не стримався, щоб не запитати, коли вона народилася.

– Двадцять п'ятого серпня, – відповіла вона.

– Ви – Діва?! – вигукнув я, ще не знаючи, радіти цьому чи плакати.

– А ви – нахаба.

– Чого ти сердишся? – перейшов я на "ти", щоб бути до неї ближче.

– Так мене ще ніхто не ображав, – мовила вона, сердито роздувши свої тонкі й тремтливі ніздрі, що промовляли про її неабиякий, як написано в гороскопі, темперамент і хтивість.. – Ти сумніваєшся в моїй добропорядності...

– Мене особисто цікавить зовсім інше...

– Чи є у мене постійна прописка, кооперативна квартира й гараж під майбутні жигулі? – Вона різко підвелася на своїх засмагло стрункіх ногах і пішла геть.

Я кинувся спочатку за нею:

– Слухай, скажи хоч, де ти живеш.

– Якщо я тобі подобаюся по-справжньому, можеш знайти мене завтра під оцим самим кущем!

Я помчав додому. "Діва любить яшму, темно-зелений колір і день – середу. Діви швидко запалюються і згоряють, як автомобільні свічки, – читав я далі. – Переважно принадні й темпераментні. Люблять флірт, у якому досягають віртуозності. Страждають від сором'язливості. Не вміють тримати себе в руках. Нестримані. Часто червоніють і не приховують цього. Але дуже практичні. Найкращий шлюб у Діви з Козерогом. З Овеном тільки дружба..."

На Труханів острів я більше не поїхав. Мені потрібний був Лев.

"Найідеальніший союз Овена з Левом, – дізнався я із гороскопа. – Лев – центральна фігура Зодіаку. Він виблискує і горить. Це знак вогню. Покровитель Сонця. Лев любить жовтий колір, золото, діаманти і вихідний день – неділю. Лев-жінка в коханні щира, імпульсивна, щедра. Але досить-таки горда, щоб погоджуватися з будь-яким на тимчасові зв'язки. Мало цінує жіночу дружбу, віддає перевагу чоловічій".

У Лева були й вади: "Надто вимоглива до чоловіка. Не пробачає зрад. Ніколи не йде ні на які компроміси і не подає заяви до загсу, поки не переконається, що обранець її кохає по-справжньому".

– М-да, – похитав я головою. – По-справжньому кохають лише раз. А тут:

"Не зносить сердечних ускладнень, часто б'є чоловіка по щоках".

І це називається "найідеальніший шлюб".

"Носки і п'ятки ніг, коли йде, ставить рівномірно, А ось коли
стоїть, ноги – на ширині плечей".

Не жінка – боксер. "У сімействі бувають щасливі й ощасливлюють інших. Одружившись, сплять до старості на одній подушці. Завжди святкують срібне й золоте весілля". Це мені особливо імпонувало, і я ризикнув.

З Левом ми зустрілися один на один на алеї зоопарку. Вона стояла біля порожньої клітки й плакала натуральними слізьми.

– Вас хтось образив? – почав, як я думав, здалеку.

– Відійдіть...

Усе ясно. Якщо не відійду, вдарить по щоках у присутності наших далеких пращурів, що чіплялися за атавістичні відростки.

Лева я усе ж умовив. Вона сіла зі мною під крислатою липою, з якої осипався жовтий цвіт (її улюблений колір) і бджоли збирали нектар. Я приніс їй склянку жовтого апельсинового соку і сказав, як чудово пахне липа і як гарно сьогодні світить сонце.

– Адже ви теж народилися десь між 23 липня і 23 серпня...

– Ви вгадали. Я народилася сьогодні, – зізналася вона. – Він призначив мені тут побачення і не прийшов.

– Козерог, – лайнувся я. – З ними у Лева не може бути навіть дружби.

Вона якось дивно виміряла мене очима й уперше посміхнулася.

– Я – Овен...

– Світлана, – промовила вона.

Тепер настала моя черга посміхатись.

– Чого ви смієтесь?

– Ви мені дуже подобаєтесь. Таку, як ви, я шукав усе життя.

– Він казав те ж саме.

– Але він – Козерог...

– Усі ви козероги.

– Ви не вірите в гороскоп?

– Я не вірю вам. Ви всі підступні й нахабні.

Я вирішив ризикнути і довести їй, що це не так.

– Ось вам моя рука, серце і передрукований гороскоп.

– Але ви зовсім старий і лисий, – сказала вона.

– Так, але в мене є своя квартира і власний автомобіль... Прочитайте ось ці рядки... Ми будем ідеально щасливі.

– Будемо, – підвелася вона. Ноги в неї стояли правильно. На всю ширину плечей. Швидше за все – моїх. Але були стрункі й гарні. Про такі я міг тільки мріяти.

– То як? – запитав я.

– Що як? – перепитала вона...

– Ви згодні за мене вийти заміж?..

– Ви смієтесь?

– Але в душі я плачу, – щиро сказав я. – Мені вперше в житті не повірили.

Вона мене так ляснула по щоці, що з очей аж іскри посипались. Після цього круто повернулась і пішла, ставлячи носки і п'ятки перпендикулярно до бюста. Все підтвердилось. Гороскоп з приводу п'яток не збрехав... А ось щодо найідеальнішого союзу між мною і нею, тобто Овеном і Левом, нічого не вийшло. Але чому? Я й досі дивуюсь. Адже вона мені так сподобалась. Невже тут якась загадка Зодіаку? Ось і вір після цього жінкам... Ні, вони, очевидно, непідвладні ні гороскопам, ні нам, старим, хоч і досвідченим холостякам.

Як зробити, щоб чоловіки на чужих жінок не дивились

Спецпорада для жінок

Перед тим, як дати вичерпну відповідь на це питання, треба поставити ще одне: "Чому чоловіки на чужих жінок дивляться більше, ніж на своїх?" Відповідаю: тому, що кожна чужа жінка – не ваша жінка. А якщо не ваша, то й невідома, як потойбічний світ. А невідоме, як відомо, завжди прекрасне. То як же домогтись, щоб ваш чоловік дивився тільки на вас? Перш за все поводьтесь так, нібито ви і його жінка й нібито чужа. Друге – не розкривайтесь, як тюльпан, до кінця. Бо рожеві пелюстки швидко поопадають і від вас залишиться казна-що. Третє – не тримайте чоловіка близько біля себе...

Окрім цього, існують й інші умови, за яких чоловік любить свою жінку більше, ніж чужу. Я їх під великим секретом від чоловіків подаю спеціально для жінок.

Умова перша. Ви десь років на сорок молодші від свого чоловіка. Успіх майже забезпечений. Такий чоловік на чужу жінку й не гляне, з вас очей не спускатиме. Він не відійде ні на крок і доглядатиме вас краще, ніж свою власну "Волгу".

До цього спонукають його дві підстави. Перша – якщо ви з ним поїдете до моря чи подастеся у круїз навколо Південної Африки, то пасажири, та й члени екіпажу, неодмінно запитають вас:

– Скажіть, а ваш тато дуже строгий? Чи не зустрітись би нам сьогодні під сузір'ям Козерога?!

Або:

– Будьте добрі, скажіть, ви в тата остання донечка чи ще є такі ж гарні, як ви?..

Вважайте, що ви свого добились: чоловік не тільки не відходитиме від вас, а й вас не відпускатиме від себе. Звичайно, якщо раптом не засне.

Друга підстава – він оберігатиме вас і від чужих поглядів і від дурних запитань на зразок:

– Скажіть, а ваш дідусь до пенсії чим займався?

Або:

– Це ваш дідусь по маминій чи по татовій лінії?

Ці питання страшніші перших. Від них можна й на інфаркт розжитись. Не вам, зрозуміло. Вам це не загрожує. Вас інфаркт у цьому віці і в таких умовах не вхопить. Тому вам переживати нічого: ви ж самі бачите, що ваш чоловік від вас очей не відводить. Закоханий більше, ніж у чужу жінку.

Умова друга. Може трапитись, що ви не маєте отих "сорок років", то зобов'язані мати хоч мінімум характеру. Треба, щоб чоловік захопився вами. Йому потрібно прищепити любов до миття посуду, підлоги, вибивання килимків, навчити його користуватись пилососом, пральною машиною, познайомити з кращими рецептами приготування щуки фаршированої, коропа тушкованого, карасів у сметані. Тобто створити йому такі умови, щоб від любові до цього діла в нього залишилось рівно стільки часу, скільки вимагає одна жінка. Рідна.

Добившись цього, вважайте, що ви добились всього. Поки чоловік вивчає рецепти чи вибирає пилососом пилюку з килимків, ви поспішаєте в перукарню. Він чистить каструлі, ви наводите манікюр. Ви з'являєтесь несподівано на кухні, як пролісок після першого весняного дощу, і все тут сяє: зачіска на вашій голові сяє, обличчя ваше сяє, у руках чоловіка каструля сяє, усмішка на його устах сяє. Він не стримується й запитує:

– Рідна моя, невже це ти? – Кидається до вас в обійми, ніби вперше в своєму житті. Не приголублюйте. Не розчулюйтесь, пам'ятайте про "мінімум характеру" і кажіть: "А це що за телячі радощі?"

Тримайте його в напрузі.

Умова третя. Зробіть так, щоб чоловікові весь час здавалося, як я уже казав, що ви нібито його жінка і нібито не його. Для цього потрібно частіше виводити чоловіка на люди. Щоб він бачив, як із вас чужі чоловіки не зводять очей.

– Оце взяла тебе з собою, – пояснюйте йому, – бо як сама вийду, так проходу не дають. Пристають, як до вдови. Ще йдуть слідом і патякають: "Ох і ніжки! Ох і стан! Ну, найсправжнісінька тобі королева Шантеклера!"

Подеколи це потрібно втовкмачувати чоловікові в голову, нехай задумується. Після цього ви в його очах покращаєте. А коли несподівано побачить, що хтось на вас і справді кидає косі погляди, то не стримається й скаже:

– Тепер із тобою в місті хоч не з'являйся. Бач, як отой телепень стриже тебе очима.

Або:

– Чого отой бовдур витріщив на тебе свої балухи?

Спіть спокійно. Ваш чоловік таки ваш. Після цього ви йому скажіть, щоб він вас ще

й зустрічав, коли ви повертаєтеся з роботи, бо, мовляв, якийсь субчик вам проходу не дає. Весь час під'їжджає на власній машині, обіцяє щодня відвозити додому, постійно підкреслює, що в нього двокімнатна холостяцька квартира і що він хотів би з вами поїхати на лоно природи... Вважайте, що ваш чоловік пропав. Для чужих жінок, зрозуміло. Тепер він щовечора простоюватиме перед прохідною вашого підприємства й дивитиметься на кожного власника автомашини, як на людину, якій залишилось прожити до вечора.

Умова четверта. Намагайтесь робити все те, що й ваш чоловік. Це ж дозволяється. У нас рівноправність. Залишайтеся з співробітниками після роботи, випийте чарочку, а додому прийдете – скажіть, що на носі річний звіт чи були профспілкові збори. Зберіться з подружками і завітайте в ресторан. Чоловіка бажано з собою не брати. Захопіться художньою літературою, читанням періодики, розв'язуванням кросвордів чи вдарте ввечері на дитячому майданчику з хлопцями "в козла". Одне слово, спробуйте помінятись ролями.

Є ще одна умова – п'ята. Я її залишаю невизначеною. Визначити її раджу вам. Розкажіть, а як ви домоглись, що ваш чоловік дивиться тільки на вас? Поділіться секретом і разом зі своїми зауваженнями надішліть мені. При переробці й доповненні книги автор врахує це і додасть до своїх чотирьох умов і вашу п'яту.

Про що розмовляти з дружиною

Тільки для дорослих

Якщо ви спостережливі, то, безперечно, помітили, як у наш час багато парубків. І це незважаючи на те, що вони відбули армію, мають професію, інколи навіть ізольовану квартиру! А от не одружуються. У чому ж причина? А причина, як виявляється, у тому, що більша частина з них не знає, про що розмовляти з майбутньою дружиною. Куди легше з коханою. З нею взагалі можна не вести ніяких розмов. Бо закохані, до відвідування загсу, як достеменно встановлено, розмовами не переобтяжують себе, ніяких сімейних проблем не вирішують, а тільки страждають від кохання, мовчать або зітхають, густо пересипаючи страждання довгими й затяжними поцілунками.

Що таке поцілунок, я вам сказати не можу. Поки що в жодній енциклопедії, словнику, підручнику цей термін не розшифровується. Мабуть, тому, що не піддається опису. Поцілунок, кажуть, треба відчувати. Але перейдемо безпосередньо до нашої теми: "Про що розмовляти з дружиною?" У закоханих, як ми бачимо, справи значно легші. Бо навіть у тому випадку, якщо з них хто й говорить, то їхній словниковий запас дуже мізерний, як у деяких наших поетів-ліриків. Правда, ті й ті вважають, як це не дивно, що для кохання й поезії достатньо таких слів, як "зорі", "небо", "синій вечір", "голубий світанок", "липневі ночі", "бруньки на вербах" і "котики". Наприклад:

– Ти мій котику!

– Ти моя кицюню!

Так, безперечно, за рідкісними винятками, не розмовляють одружені. З їхнього вжитку ці слова щезають разом із поцілунками. Якщо для закоханих і згаданих поетів

цих слів більш ніж достатньо, то сімейним людям цього так мало, що їх постійно не покидає думка: "А що, як наступить такий день, коли ми про все переговоримо? Про що ж говорити далі?"

Такі люди нам нагадують тих, що досі дивуються, як це щодня виходять газети, і з острахом чекають того моменту, коли раптом не вистачить матеріалів і газети не вийдуть. Так само почуваються й майбутні одружені… А все це йде від незнання життя. А справжнє життя (і це вже досліджено) починається якраз із сімейного.

Уявімо на хвилинку, що ви все ж наважилися й одружилися. Ви більше не вживаєте таких слів, як "зорі", "світанки над річкою", "вечори під вербою" (якщо це село), "липневі ночі у скверику" (якщо це місто чи райцентр і той сквер ик не об'їли кози), "ніч у човні", "багаття на березі озера чи моря", "падаючі метеорити" й поцілунки, поцілунки, поцілунки. Тепер вам ніколи цим займатися. Серпневі зорі (це ті, що падають у серпні) вам заміняють торшери, настільні лампи, стінні бра, люстри, нічники. Тобто лексикон ваш збагачується. Турботи теж. Вечори під вербою змінюються чисткою каструль, миттям склянок у сяйві електролампочок (найкраще мити посуд на кухні). Ночі в човні – спанням на спільній розкладачці чи на долівці (перші дні одруження). У цьому ще відчувається дух екзотики, тут є щось романтичне, але, як і все в житті, це вам поступово набридає, й ви зітхаєте:

– О, коли б швидше купити ліжко! Хоч одне на двох. Як уже в мене боки болять.

Іскристі багаття на березі моря змінюються на батареї парового опалення. Падаючі метеорити ви згадуєте лише тоді, як у вас раптово погасне світло, а картопля ще недообирана. Ви стаєте багатослівним, не зітхаєте, не пересипаєте свою розмову поцілунками, говорите, говорите – про електролічильник, виразку шлунка й "Енергозбут". І лише тепер ви помічаєте, що жити можна – говорити є про що, – і, безперечно, шкодуєте, чому ви не одружилися раніше.

Але сказати, що в одружених, крім торшерів та "Енергозбуту", немає інших розмов – означало б збрехати. Згодом (через рік, два) все стає на свої місця: шафу треба поставити до стіни і ні в якому разі не залишати її там, де поставили вантажники з меблевого магазину. Трюмо теж треба забрати з коридору і перенести в спальню. (Там зручніше причісуватись, та й волосся стає менше на кухні). Телевізор залиште в світлиці, але не посеред кімнати. Антену намагайтесь провести зовнішню, килими (якщо дістанете) чіпляйте не тільки на стіни, а й кладіть на підлогу й говоріть:

– А чи не краще буде, якщо ми шафу перенесемо сюди, а ліжко поставимо до вікна?!

– Де це ти бачила, щоб люди спали й головами впиралися в батареї? Ти що, не знаєш: "Голову тримай у холоді, а ноги на трубах". А якщо вже тобі так хочеться, то совай їх сама. А з мене вистачить. Я за цілий день насмикався…

Як бачите, розмова вдається. Причому інколи вона стає такою запальною, що несподівано починають у стіну грюкати сусіди й просити вас вимкнути телевізор або зробити тихший звук, бо в них нібито спить дитина, якої досі ви не бачили.

Для перших днів сімейного життя, гадаю, цих тем вам вистачить. Але ж, як пишуть

ті самі газети, не можна зупинятися на досягнутому. Авжеж, авжеж, чому б вам не розширити тематику розмов, бесід? На диван-ліжку чи шафі, як відомо, далеко не заїдеш. Не знаєте, чим розширяти? Розширяйте розповідями про своїх друзів, співробітників. Краще, звичайно, про перших. Благодатна й невичерпна тема.

– Щось ти сьогодні затримався, – кидає ваша дружина саме в ту мить, коли ви, знявши черевики, намагаєтесь навшпиньках (бодай не розбудити!) прослизнути в кімнату. – Де це ти був?

– Та на роботі затримався. Річний звіт, нехай він сказиться!

– До цього часу?

– А зараз котра?

– А ти що, не знаєш?

– Розумієш, годинника загубив. Ну, й браслети випускають…

– Де, в ресторані загубив?

Не подумайте вигукнути: "А ти звідки знаєш?" Або: "Ти що, стежиш за мною, так знай…" Так не слід. Чиніть інакше. У вас є друзі? Ну от, вони завжди вас виручать. Починайте так:

– Розумієш, трапилась одна неприємність. Не думай, що зі мною. У мене все гаразд. З нашим головбухом. Ти ж знаєш його. Він не може, щоб після роботи не відлити штуку. Пристав до нашої секретарки. Мовляв, знайди жінку.

– Яку жінку? Що, Галина Іванівна щезла?

– Та ні… Чужу жінку… Ну, треба чоловікові… Секретарка пообіцяла. Познайомила. Сіли в таксі. Поїхали в ресторан. Замовили. Все як має бути. Почали розраховуватись, коли це гульк… чоловік наскочив.

– Який чоловік?

– Ну, цієї, що ми… Ну, що головбух познайомився. Зчинилась бійка. Чоловік, виявилось, дурень набитий. Замість того, щоб відлупцювати свою жінку, поліз на мене…

– На тебе?

– Ну да!

– А чого на тебе?

– То ж кажу, сиділи з головбухом. Він із секретаркою, а я… Ну, словом переплутав. Поки я йому пояснив, що до чого, він мені розбив годинника. Змушений був викинути… Цей новий бухгалтер, я відчуваю, з'їсть мене. Доведеться іншу роботу шукати. А де? Де тепер путящу роботу знайдеш? Свиня – сам стрибає в очерет, виходить сухим із нього і ще й на тебе все звалює. Каже, все через мене! "Ти мене, мовляв, утягнув". Ти бачила такого нахабу? Погрожував преміальні зняти й директорові доповісти.

Жінка нехай слухає, а ви говоріть.

– А що в нас трапилося сьогодні! Ваня-касир погорів. Тільки-но відвіз його в лікарню. Розумієш, десь знайшов одну молодичку…

– Як це знайшов? – перебиває жінка.

– Ну, познайомився, а вона замужем. Чоловік часто у відрядженнях. Женщина

сохне, сумує. Подруг близьких нема. У нашому місті недавно. Приїхала з Решетилівки. От і потрапив їй під руку наш касир. Ну, ти ж його знаєш? Чорнявий, високий, метрів три в плечах. Глянеш – тренер з боксу чи з пінг-понгу. Ніхто й не подумає, що касир…

– Ти коротше можеш? – знову перебиває жінка, і ви зайвий раз пересвідчуєтесь, що тема справді невичерпна. Одружуйтесь негайно: поговорити буде про що – друзі виручать.

– Ну, пішов він до неї, а чоловік в аеропорт. А тут погода зіпсувалась. Вони тільки лягли, коли біля дверей хтось шкряб-шкряб, ніби ключа в шпарку встромляє. У мене серце похололо…

– У тебе?

– Ну… звичайно… Як касир розповідав. Страшно боявся за нього. То ж, як виявилось, чоловік вернувся. Намагався ключа в дірку просунути – не зміг. Жінка догадалася свій ключ із цього боку встромити. Що робити? Тікати. Але куди? Ваня на балкон. Довелося з третього поверху стрибати. Після цього жінка до дверей:

– Хто?.. А, це ти?.. Розбудив!.. – Удала, що сердиться. Чоловік увімкнув світло. Почав роздягатися, коли глип… на столі – капелюх лежить.

– Що це таке? – накинувся на жінку. – Чий це капелюх?

– А ти що, не бачиш? – відповідає спокійно вона. – Чоловічий!

– Сам бачу, що чоловічий, а чий?

Тут, здавалось, почнеться. Та жінка не розгубилась.

– Ах ти, сякий-такий! Ти ще й питаєш, чий це капелюх! Я тебе скільки прошу, привези мені модний жіночий капелюшок. Ти ж по всій Україні їздиш! А ти мені привіз? Я тебе питаю: ти мені привіз? То я повинна купувати на базарі (капелюх був уже поношений) чоловічі, нести до модистки, переплачувати втричі, щоб мені перешивали з оцього одоробла!

Після цього кілька разів ляснула його тим капелюхом по пиці, а тоді вийшла на балкон, викинула й крикнула:

– Ось твій капелюх! Бачив?..

А касиру цього й треба було. Отака молодиця – перейшла вбрід річку й ніг не замочила. Чоловік потім ще й вибачення просив. Оце хлопці працюють! Одній тобі повезло. А ти ще думаєш, що я ні риба, ні оселедець.

Останні слова слід говорити з образою. Щоб жінці здавалося, що у вас ось-ось забринять сльози в голосі. Хай вона дивиться на вас і думає: "Господи! Якщо на світі є сорок святих, то мій – сорок перший!"

– Або візьми цього пройду – нашого завідувача складу. Оце мужчина так мужчина! За ним усі жінки вмирають. Є в нього одна коханка. Він називає її Аврора – ранкова зоря. Так ти знаєш, що ця Аврора придумала? Придумала зустрічатися вранці, коли її чоловік ще спить. Бере сумку, ніби поспішає на базар, і ще тепла біжить до завскладу – старого холостяка… Той їй накладе в сумочку, що треба, й вона повертається додому весела, життєрадісна. Чоловік тільки потягається в ліжку, а Аврора вже яйця смажить – чоловікові сніданок готує. Ще й пісні наспівує.

Тут я повинен застерегти читачів. Будете розповідати – не передавайте куті маку. Бо якщо вже надто захопитеся цими розповідями, то можете роз'ятрити жіночу уяву, яка після одруження, як правило, засинає. Роз'ятрите – тоді не зупините. Жінці знову почнуть ввижатися липневі ночі, прогулянки на човні, багаття на березі, картопля печена й любов. А це небезпечно. Бо одного дня ви можете повернутися з роботи додому, щоб розповісти дружині нову пригоду, яка трапилася з вашим найближчим другом, і помітите на столі записку такого змісту: "Любий! Не ображайся. Ти так чудесно розповідав про завскладом, що я не витримала й пішла до нього. Назавжди. Прощай". То так і знайте: десь у своїх розповідях таки передали куті маку.

Як вибирати ім'я

Це питання, безперечно, хвилює кожного, хто збирається стати батьком чи матір'ю. Питання, як на мій погляд, не таке вже й дрібне. Бо й справді, яке ім'я дати дитині? Чим керуватися? З чого починати?

Перш за все, слід забути про будь-які сімейні традиції, якщо вони якимось дивом збереглись у вашій сім'ї. Все то пережитки минулого. Тепер нові часи, нові імена. Не варто в ці дні згадувати батька Арсена чи діда Андрія, а тим більш прадіда Данила. Не треба згадувати й маму, бабу, прабабу. Не варто задумуватись і над майбутнім. Хай вас не хвилює вже тепер, як поставиться ваш син чи донька до підібраного вами імені. Це їх не цікавить. Вони ще до цього не доросли. Єдине, що в ці щасливі для вас дні має вас цікавити, так це "Книга власних імен" та поради знайомих.

"Книга імен" запропонує вам чималенький список, і ви зможете знайти сяке-таке ім'я для нащадка. Але моя вам щира порада: не заглядайте туди. Не мине й дня, як до вас завітають ваші знайомі, що дві, а то й цілих три ночі не могли заснути. Все думали, яке б ото вашій дитині ім'я підібрати.

– Чи, може, все ото даремно? – з острахом цікавляться вони. – Ти що, з отієї книжки, батьку, надумав своїй дитині ім'я підбирати? А ми ж для чого? Ми тобі друзі чи ми тобі хто? Викинь книжку, поки не пізно.

Ви, ніяковіючи, відкладаєте книгу вбік.

– Закинь її, – радять ваші знайомі, – Що ти з нею носишся, як із крашанкою! Ось тобі справжні імена. Це моє, це Митькове, це тьотя Фрося написала, це Гарик, це Жорик. Чи, може, ти вже без нас придумав, так кажи!

– Та жінка хоче, – починаєте ви так, ніби щойно когось ненавмисно підрізали. – Не я, а жінка хоче, як син народиться, то назвати Назаром, якщо донька – то Соломією…

– Що? – скрикують усі троє чи четверо, скільки там уже до вас прийшло. – Нам не почулось? Ти так оце сказав, як ми почули, чи ти ще нічого не сказав?

– Та це все жінка. Дід у неї був Назар. Замість батька їй. Вона ж у мене сирота, так от це вигадала. У дідову пам'ять. Виховував, мовляв, у люди вивів.

– Забобони, – кидає хтось.

– Факт, пережитки. Ніби тому дідові тепер не все одно… Ти що, перед жінкою по шнурочку ходиш?

– Та ні… Що ви?..

– А в тебе своя думка є? В тебе своє ім'я є?

– Та я думав. На батькову честь – загинув на початку війни…

– Ну й правильно. Ото на батькову честь і називай. А то вигадають – Назар! Хто тепер із таким іменем ходить? Тьху! Називай на честь батька й не вигадуй. Чи, може, жінка не погоджується?

– Та погоджується.

– Ну й чудесно! Значить, ім'я вже є. Свій список можна рвати? Чи не так? То як же зватимуть твого спадкоємця?

– Тимофій!

– ??

А по хвилі:

– Ну, ти вибач. Це, звичайно, ваші сімейні справи. Вам видніше. Але ми радили б і про дитину подумати. Ти подумав, як воно, беззахисне, піде в світ із таким іменем? Тимофій! Тиміш! Уявляєш?!

– Збожеволіти мало! – підтримує друга жінка. – Що люди про батьків подумають? Оце вже буде балачок.

– Оригінальне щось треба, – знову друг. – Щоб відбивало наш дух, епоху. А ти – Назар, Тимофій! Що ж ти кожному стрічному пояснюватимеш, на чию честь ти так свою дитину назвав? На честь діда чи баби? Не сміши людей…

– Гаразд, – здаєтесь ви. – А які у вас пропозиції?

– У нас? Ось список. Я, наприклад, пропоную назвати його іменем відомого співака. Звичайно, не нашого. Ну, якогось французького чи італійського. Скажімо, Антоніо. Чим погано? Або на честь Жана Маре. Моїй жінці цей артист дуже подобається. Для доньки – Лола. Гарно? І взагалі, яке кому діло, Лола чи Жан?..

Ото довго не дискутуйте, згоджуйтесь одразу. Знайомі завжди діло кажуть. Беріть у них список і поспішайте в пологовий будинок. Список передайте через санітарку чи медсестру разом із записочкою:

"Люба! Всі пропонують назвати сина (як буде син) Жюлем. Якщо донька – то Лолою. Гадаю, наші знайомі мають рацію. Назар і Тимофій – архаїзми. Не сподобаються ці, то вибери зі списку, що додаю. Цілую. Твій Вася".

Оскільки я теж батько і мені теж знайомі пропонували список імен, то я хочу його винести на широкий суд, щоб наші товариші й друзі не сушили собі голів. Ось цей список:

Жіночі імена:

Жюля

Ія

Лола

Піама

Люсі

Гонората

Ферфуфа
Естера
Сосіпатра
Паола
Кюнна
Чоловічі імена:
Жюль
Мюль
Пріам
Люс
Гарик
Жорик
Роллан
Ірек
Анжел
Руслан
Кизил-Кум

Якщо ж ви вважаєте, що цей список неповний, не відчаюйтесь, ваші знайомі доповнять. Останнє, що я вам пораджу, це не забудьте за гармонію імені й прізвища. Це дуже важливо. Подаю приклади:

Нінель Кукурудза, Травіата Пацюк, Жульєна Миска, Анжела Кендюх, Вольдемар Копистка, Гонората Пузир, Геракл Гарбуз, Жузі Коза, Неда Баран, Аттіла Шкапченко й Аполлон Козолуп.

Якщо ця гармонія є, вважайте, що ім'я ви вибрали правильно. Діти вам дякуватимуть. Особливо, як підростуть.

Як дізнатися, ким стане ваша дитина і як її виховувати

Видатні вчені стверджують, що на кожну дитину неодмінно має щось впливати. Від цих упливів і залежить її майбутнє. Тому батьки, які знають "секрети" впливу, вже зараз упевнено заявляють:

– Ох, у мене й урвитель росте!

Або:

– Це не інакше як Леонід Жаботинський чи Іван Піддубний буде!

Або:

– Погляньте, який космонавт вигнався!

Або:

– Мій якщо не стане пожежником, то неодмінно буде Шопеном!

А як ви? Чи можете ви так упевнено сказати, вже сьогодні, що ваш Юрасик стане булочником чи експедитором маслозаводу? Гадаю, ні. Саме тому я взявся за перо, щоб ви вже тепер могли визначити, ким буде ваша дитина, коли виросте, і як її для цього

слід виховувати.

З біографій великих людей ми знаємо, як на майбутніх поетів-ліриків, скажімо, впливають кучеряві верби; на гумористів – горобині гнізда. На майбутніх музик (композитори, диригенти, скрипалі, бандуристи тощо) скрекотання сорок і поскрипування незмащених коліс воза. На співаків переважно впливають вечорниці та кумкання жаб на озерах.

Зовсім під інший вплив потрапляють майбутні міністри та кербуди. Якщо перші захоплюються висмикуванням пір'я в домашньої птиці (гусей, індиків та качок), то другі вибивають шибки чи смикають стріху. Майбутні ревізори та фінансисти цікавляться здебільшого чужими садками та колгоспними баштанами. Агенти Держстраху, як правило, стріляють з рогатки по горобцях та із самопалів по ґавах.

Майбутні пожежники полюбляють сірники й розводять багаття за хлівом чи хатою.

Пропагандисти, лектори злизують із кислого молока сметану. Голови (різні) випасають кіз, свиней та велику рогату худобу. Полководці віддають перевагу коням і терпіти не можуть козячого молока.

Художники-абстракціоністи спеціалізуються на викраденні бовтунів, приймаючи їх за справжні яйця, а не курячу бутафорію. Анонімники й навуходоносори починають із написів у туалетних, на парканах, на стінах будинків і кінчають псевдонімом "Всюдисуще око".

У цьому відношенні особливо скривджені міські діти.

В них ні скрипучих возів, ні бантин, ні кучерявих верб, ні баштанів, ні домашньої птиці. Тому з них переважно й виходять посередині журналісти, фармацевти, адміністратори муздрамтеатрів, майстри індпошиву, метрдотелі, дамські кравці та працівники хімчистки.

Це, звичайно, жорстока несправедливість, хоч у нас усі професії потрібні й почесні. Але вся біда й нещастя міських дітей у тому, що в містах дуже багато міліції та різних спецмашин. Саме, мабуть, тому міські батьки лякають своїх дітей міліціонерами чи машиною, яка підмітає щіткою вулиці чи загрібає лапами сніг.

– Не будеш їсти – міліціонерові віддам!

– Гамай кашку, а то машина згамає. Бач, яка вона ротата! Усе жере!

Цього ви не помітите в сільських батьків. Тут переважно практикується солдатський пасок періоду першої Вітчизняної війни або батьків очкур від штанів.

Певно, саме звідси й пішло оте прислів'я: за одного битого двох небитих дають.

Отож, як виховувати сільську дитину, ми вже знаємо. Варто лише, повторюю, вибрати для неї відповідну професію й почати прищеплювати їй любов чи до верб кучерявих, чи до дупел із гніздами, залежно від того, яку професію ви обрали для свого нащадка.

А як же бути з міською дитиною? Чи є в неї ті об'єкти впливу, вражень, які має сільська дитина? Безперечно, є, й не менше. Єдиний недолік: міська сфера впливу на дитячу душу – недостатньо вивчена та описана в нашій літературі. Тому важко стверджувати, що хлопчик, який смикає дівчинку за кіски, буде неодмінно дамським

перукарем. Минає півтора десятка років, дивись, а з нього виростає офіціант привокзального ресторану чи майстер фотоательє.

Отже, міські сфери впливу на формування дитячої душі вивчені або поверхово, або зовсім не вивчені. А в наш час, як відомо, батьки не мають часу займатись вихованням дітей. Робота, громадські доручення, готування обідів, відвідування гастрономів тощо. Дивись, роки пробігли, на тахті лежить якийсь патлань. У зубах сигара, у руках гітара, туфлі на босу ногу, баки з вусиками зрослися. Він щось побренькує й питає:

– А що, пахан, не упознал? Я твой синаша!

Тому моє завдання – полегшити ваші страждання і безкорисливо допомогти вам. Для міської дитини найвпливовіший об'єкт – це міліціонер. Перед початком виховання дитині слід продемонструвати, що собою являє міліціонер. Покажіть їй будь-якого міліціонера: регулювальника, автоінспектора чи слідчого карного розшуку. Для дитини все одно. Дитині аби форма. Зміст її не цікавить. А після цього з ранку до вечора кажіть:

– Не будеш слухатись – міліціонерові віддам!

Після цих слів дитина сама уявить міліціонера. Якщо цей метод ввести за систему, то, я певен, результати не забаряться: дитина й уві сні проситиме у вас манної каші й благатиме крізь сльози, що не плакатиме, аби лишень її не віддали міліціонерові. З таких дітей виростають ілюзіоністи цирку.

Це перший і дуже ефективний засіб виховання. Є й інші. Наприклад: куток (не слухатимеш – поставлю в куток), спецмашини (приклад уже наводили), тьотя (от лише не перестань, так негайно віддам тебе оцій тьоті; подивись, яка вона зла), зоопарк (не слухатимеш – відведу в зоопарк і посаджу тебе до крокодила).

Можна посадити й до тигра, лева, пантери, вовка, шакала й гіпопотама. Але не до бегемота. Бо слова "гіпопотам" дитина переважно чомусь боїться, а от слово "бегемот" у неї такого страху не викликає. Не викликає в неї страху і слон чи поні. З симпатією дитина дивиться на зебр і окремих птахів. Але це інша тема. Нас же зараз цікавлять сфери чи окремі фактори впливу на душу містечкового хлопчика чи дівчинки.

Як бачимо, в дитини міста цих факторів не менше, ніж у дитини села. Додайте до цього спалахи трамвайних чи тролейбусних дуг на вечірньому тлі неба (діти, які захоплюються цими спалахами, згодом стають освітлювачами в місцевих театрах), демонстрації (святкові), декорації (діти, на яких упливають декорації, стають переважно декораторами), недільні марші в парках культури й відпочинку (діти стають філософами) і, нарешті, морозиво за 9 копійок без родзинок (діти стають продавцями м'ясного ряду і все життя зневажливо ставляться до молочників).

Далі так звані штучно-допоміжні фактори чи примусові: дітей здають у дитячі ясла й примушують відвідувати групу з викладанням англійської чи французької мови, хоча вони ще своєї не знають (поліглотами, як правило, такі діти не стають і з іноземної завжди мають переекзаменування на осінь); хореографічні гуртки, (з цих дітей переважно виростають телеграфісти й водії таксі); музичні школи, по закінченні яких хлопчики негайно хочуть стати штурманами далекого плавання, а дівчатка – продавати

ескімо.

І останнє: дядя. Дядя не обов'язково повинен бути вашим родичем. Дядя взагалі може бути навіть незнайомий. Цей метод добре діє в поїзді, трамваї, парку, сквері, а також у будинках відпочинку, санаторіях та пляжах (морських, річкових).

Метод цікавий і надзвичайно оригінальний. Як же користуватися цим методом?

Якщо ваша дитина несподівано заплакала, ви їй негайно показуйте дядю й кажіть:

– Он бачиш того дядю?

Дитина насторожується й замовкає. Якусь мить дивиться, куди спрямовано ваш вказівний палець. Там сидить на лавочці (якщо це сквер чи парк) або лежить (якщо це пляж) у шезлонзі молодий і симпатичний дядя. Літ тридцяти. Дитина разом із вами не спускає з того дяді очей. Потім ви питаєте в дитини, чи вона знає, що цей симпатичний дядя може зробити з нею, якщо вона не слухатиме маму. Дитина не може здогадатися і раптом знову починає схлипувати, щоб, нарешті, дізнатись, що з нею зробить отой дядя. Якщо ця допитливість проявляється, то це, безумовно, свідчить про те, що ваша дитина в майбутньому стане геологом або головою ДТСААФу.

– Він тебе забере з собою, – таємниче повідомляєте ви.

Дитина підносить кулачки до очей.

– Кине в мішок, – провадите ви.

Дитина починає кулачками терти очі.

– Мішок зав'яже дротом, прив'яже камінь і викине в море.

Дитина заходиться плачем.

– Перестань, бо якщо тебе акули не з'їдять, то цей дядя сам тебе з'їсть.

Дитина ридма ридає.

– Цей дядя всіх таких плаксивих діток їсть. Бачиш, дядя приготувався до стрибка. Подивись, які в дяді руки.

Дядя ніяковіє, намагається осміхнутися.

– Бачиш, які в дяді зуби? Оцими зубами він робить з дітками гам-гам…

Дядя затуляє рота й кидає на вас погляд, сповнений страждань.

– А подивись, які в дяді очі! Вночі вони в нього світяться, як у сича.

Дядя підводиться.

– От бачиш, дядя вже йде. Ану перестань негайно!

Дядя щось намагається сказати.

– Чуєш, дядя гарчить, як вовк. Зараз дядя буде тебе їсти.

Дядя раптом повертається і біжить.

– От бачиш, дядя злякався. Дядю злякала твоя мама. Твоя мама сміливіша за дядю. Я тебе не дам йому з'їсти…

Цих прикладів, гадаю, достатньо. Всі вони впливають на душу дитини не слабкіше, якщо не сильніше, ніж батьків очкур (це в селі) чи імпортний пасок від ковбойських джинсів (це в місті).

Одне погано – міські дяді та міліціонери наступного дня оббігають вас десятою дорогою, а ваша дитина, помітивши цей маневр, починає так верещати, що дивишся на

неї, слухаєш і думаєш:

– З оцього якщо не виросте новий режисер для Вінницького муздрамтеатру, то футбольний коментатор для Українського радіо – неодмінно!

P.S. Якщо вищезгадані професії вас не задовольняють і ви хочете, щоб ваша дитина в майбутньому стала Кондратюком чи Корольовим, Данилом Заболотним чи Лесею Українкою, Іваном Козловським чи Марком Вовчком, Остроградським чи Амбодиком-Максимовичем, то в цьому разі раджу негайно переїхати до села. Бо генії, як сказав поет, народжуються в селі, а помирають у Парижі. Цю ж думку підтверджує більшість книг, які виходять у серіях "Жизнь замечательных людей" та "Життя славетних". Там, до речі, докладно описано, як із дитини виростав той чи інший геній і що на нього найбільше впливало.

Як дізнатись про походження свого прізвища

Майже науковий трактат

Вважатиму неповноцінною свою книгу, якщо бодай хоч коротко не зупинюсь на походженні наших прізвищ. Подавати пораду, як підібрати ім'я, й зовсім не сказати, як дізнатись про походження свого прізвища, – значить обікрасти читача, не задовольнити його допитливої душі. Тим паче, що прізвища хвилюють нас інколи більше, ніж імена. Бо як не як, імена нам дають, як ми вже знаємо, сусіди, родичі, знайомі, рідше батьки, а ще рідше діди чи прабаби. То вже прізвища, якось так повелось, дістаються не від знайомих, а саме від батьків, дідів чи навіть від прапрадідів. І спробуй тепер після стількох епох і воєн встановити, чи у вас таке ж прізвище, як було в прапрадіда, а чи дійшло до наших днів у іншому вигляді, а може, й змінилось за вимогами часу чи самого власника того прізвища. Бо тепер, скажімо, кожне змінює своє прізвище, як йому заманеться, і часто на шкоду собі.

Тому я раджу: перед тим, як збираєтеся змінити своє прізвище, подумайте, чи не міняєте шило на швайку. Можливо, ви й досі не догадуєтесь, яке благородне походження має ваше прізвище. Щоб ви впевнились, що це справді так, то пропоную вам кілька прикладів, за допомогою яких ви зможете визначити генезис свого прізвища і пересвідчитесь, що воно у вас не таке вже звичайне, як на перший погляд здається.

Як дізнатись, чи ви часом не італієць

Приклад перший. Ваше справжнє прізвище, як твердить батько чи мати, – Мирон Деко. А якщо його прочитати навпаки, та ще написати разом, то виходить, що ви ніякий не Мирон, а ДЕКОМИРОН. Отже, ваші далекі предки, це, безсумнівно, італійці – сучасники Джованні Боккаччо (Воссассіо), Мікеланджело і Тіціана.

То питається, чи варто міняти таке прізвище?

Приклад другий. Ви Антон Канава. Три "а" в одному прізвищі, звичайно, забагато, як замало одного "о" в імені. Що ж слід робити? Перше "а" в прізвищі заміняєте на "о" разом із наголосом. Тепер прізвище вимовляється Конава. Відчуваєте – зовсім інший

нюанс! А до імені Антон додаєте "іо". Правда, цього вашого поривання часто не розуміють формалісти із загсу. Але якби не вони, бюрократи, ви, мабуть, і не догадались, яке б мали пікантне прізвище: Антоніо Конава – наче тезко видатного італійського скульптора – представника класицизму – Антоніо Канова (1757-1822 роки).

Приклад третій. Прізвище змінюється за допомогою додавання, точніше, дописування. Це можна зробити без чиновника із загсу чи секретаря сільради. Головне підібрати відповідне чорнило. Якщо у вашому паспорті стоїть Мазач чи Кирпач, вважайте, що до італійця вам – дві літери. Дописуйте "чо". Не "чао", а саме: "ч" і "о", й носіть собі на радість, а іншим на втіху: "Мазаччо" чи "Кирпаччо". Якщо у вас прізвище Пізан, то робіть "Пізанно".

Приклад четвертий. Про прізвища, усне звучання яких має особливу вагу. Такі прізвища в основному не пишуться, а вимовляються. Пояснюю. У вас прізвище – Мина Квасоля. Маючи таке ім'я та й прізвище, ви чомусь проклинаєте своїх батьків (а вони той день, коли ви народилися), ненавидите себе, своїх родичів і того Діда, що вмудрився під час російсько-японської війни стати повним георгіївським кавалером. Саме на честь діда Мини вас і нарекли цим страшним (для вас) дореволюційним іменем. Ви нині повинні через це страждати, згадувати батька й матір, а заодно й діда – георгіївського кавалера, словами, які навіть у порадах писати заборонено. А тим часом чините ви так даремно, бо, мабуть, і не здогадуєтесь, що такому співзвуччю між іменем та прізвищем може позаздрити артист із капели гітаристів чи клоун столичного цирку. Лише вслухайтесь у своє прізвище. Вимовте його ніжно й з любов'ю, особливо в присутності інтелектуала чи науковця. Не встигнете й рота затулити, як він підбіжить до вас і запитає:

– Скажіть, ви випадково не родич італійського скульптора Міно Фазолі?..

Ви раптово ніяковієте. Бо, між нами кажучи, ви, безперечно, родич, але далекий. Прізвище дуже трансформувалось.

– Я це одразу помітив, – запевнить вас інтелектуал. – Бачите, я саме працюю над темою "Італійське Відродження й Україна". Досліджую зв'язки, торгові відносини. Особливо акцентую увагу на сфері впливу України на Італію. Ваше прізвище мені запам'яталося.

Якщо після цього поцікавиться, чи у вас дома випадково немає чогось такого (ну, скажімо, кардинальської мантії чи весла від гондоли), одразу не відповідайте. Вдайте, що вам трохи ніяково й навіть неприємно. Бо товариш, уперше у вашому житті, так точно, безпомилково (от що значить освічена людина!) розгадав справжнє походження вашого прізвища, хоч як ви й маскувалися! Після цього скажіть: "Треба подумати", – і негайно мчіть в "академку", дізнайтесь хоч, хто такий отой Міно Фазолі, коли він жив і чим займався.

Носій прізвища Пиколом – прямий нащадок папи римського Пія II. Справжнє прізвище обох – Пикколоміні. Але це так, між іншим.

Як визначити, чи ви випадково не француз

Переднє слово. Як не дивно, з французами у нас справи гірші, ніж з італійцями. Французи є. А от прізвищ значно менше, ніж скажімо, італійських, німецьких чи турецьких. Це, певне, пояснюється в першу чергу тим, що Франція з нами не межує, хоч зв'язки у нас давні, починаючи від Анни Ярослава Мудрого і кінчаючи Борею Штаньком із Томашполя, який торік їздив у Париж по туристській путівці…

Приклад перший. На Україні поширене прізвище Гроха. Якщо послухати Аделю з Кобеляк, то довідаєтесь, що в її жилах тече чиста французька кров одного з фельдмаршалів часів Наполеона Бонапарта, який під час першої Вітчизняної війни переховувався в Хоролі, де перше жила прабаба Аделі. Від фельдмаршала й пішло прізвище Аделі Грохи, яке волосний писар, будучи малограмотним, записав у "метрику" – Аделя Гроха. Хоч насправді вона француженка й повинна писатися: А де ля Гроха. З наголосом на останньому "а".

Приклад другий. Прізвище Філіпченко. Одразу відчувається, що воно не українського походження. Бо в українців є Пилип (Пилип із конопель), а не Філіп. Закінчення "ченко" запозичено в українців. Філіп – навпаки – чуже нашій мові, або, як кажуть, слово іншомовного походження. Тому не важко здогадатися, що справжнє прізвище Філіпченка свого часу було Філіп. Приміром – Жерар де Філіп. Те ж саме стосується прізвищ Філіпчук, Філіпенко.

Як дізнатися, чи ви випадково не німець

Приклад перший. Якщо у вас прізвище Вітер, можете бути певні: ви таки німець. До цього варто лише придбати літеру "н" і вписати її третьою ліворуч, або замінити "т" на ту ж "н". Після цього ви вже не якийсь там Вітер, а, в першому варіанті – Вінтер, у другому – Вінер. Вінер Норберт – американський вчений, німець за походженням.

Приклад другий. Нащо вже типові українські прізвища Деригус чи Дериніс. Але й вони, як виявляється, мають свої секрети. Власники їх, певен, і не підозрюють, що варто їм викинути літеру "и", як вони стають: Дергус чи Дерніс.

Друкувати замітки, інформації, якщо вони вам вдаються, можна під таким псевдонімом: Ван (тобто Ваня) Дергус. Або ще краще так: Ван дер Гус. Але цього, мені так здається, не дозволить зробити найліберальніший редактор, якщо він вас особисто знає. Не дивуйтесь: редактори залишаються редакторами. Хіба з них хто знався на людських душах, хоч усі вони, без винятку, вважають себе інженерами цих душ.

Як дізнатися, чи ви випадково не турок

Переднє слово. Чимало минуло часу, як Україна перестала воювати з турками. Козаки перевелися, а от імена й прізвища турецькі залишилися: драгомани, сагайдаки, бузулуки, килимники, кунтуші тощо. І тому не дивно, якщо хтось із ваших знайомих раптом заявляє:

– А ти знаєш, що я з турецьких яничар?

Або:

– Та він же турок!

Або:

– Тобі відомо, що моя баба була Ага і в селі її називали Османша?

Так заявляють переважно ті, що знають, хто вони й звідки. Але багато власників чистокровних турецьких прізвищ і досі перебувають у блаженному невіданні. Просто неймовірно! Я вважатиму злочином, коли багатьом їм не розкрию таємниць і не розповім, звідки вони пішли й чиї вони діти.

Приклад перший. Мій однокашник по університету носив прізвище Алік Кнур. До нашого знайомства він, виявляється, й не знав, що він прямий нащадок турецького меддаха.

– Та ти знаєш, – якось кажу йому, – хто ти такий, звідки в тебе таке ім'я та прізвище? Оце вчора прочитав статтю одного дуже вченого Федотюка "Звідки походять наші прізвища?". Так виявляється, що слово "Алік" на Україні поширилось під час турецько-татарських наскоків і походить від турецького "Алі". Отже, ти ніякий не Алік і ніякий не Кнур. Справжнє твоє прізвище Алі Нур або навіть Алі Нурі. Викинь до біса оту літеру "к" і все зрозумієш.

Він несподівано кинувся на мене. Заграла турецька кров. Обхопив обома руками й ледве не задушив. А тоді, наче шайтан, з криком "ага-ла-а" кинувся вниз. По сходах.

– Не забудь загоріти й пофарбуватися, – кинув я йому вслід.

Та не знаю, чи почув він мене. Бо якось випадково побачив його з вікна трамвая, то він і досі ходить блондином.

Приклад другий. Досі терзаються в здогадках носії прізвищ Кріт, Тхір. І жоден із них, скільки б не ламав голову, звідки у нього таке прізвище, не знає, що вони турецького походження. Тільки вбогі вигадники та бліді, як турецькі євнухи (якщо мова йде про турків, то й порівняння повинні бути турецькі), фантазери неспроможні на більше, як замінити літеру "і" на "о". Тхір – Тхор, Кріт – Крот. Ще й сердяться і поправляють вас, коли ви без злого наміру, ненавмисне напишете – Тхір чи Кріт, вони неодмінно вам скажуть:

– Я не Тхір, а Тхор.

У той час, коли треба не сердитися, а дякувати, що вас пишуть "Тхір". Бо ви й справді Тхір, і прізвище ваше походить не від Putorius[§] – з родини куницевих, що має хутро з грубо обідраною темною остю, а від справжнього турецького імені, з якого десь в анналах історії випала й загубилась одна лише літера "а". От її, літеру, й слід ставити поруч із "к" чи "т", щоб вийшло: Каріт чи Тахір.

Приклад третій. Михайло Фіра або, як кажуть близькі й знайомі, – Міша Фіра. Так от, Міша Фіра – не Фіра, а Аріф. Ашім Аріф! А ви, виявляється, чисте турецьке прізвище читаєте зліва направо, а не справа наліво. А турецькі прізвища й читаються, як у народі кажуть, по-турецьки: Ашім Аріф.

Відчуваєте, скільки тут музики! Вимовляєте його, й вам здається, наче граєте на зурні або ллєте воду з турецького кувшина. Так і хочеться додати до цього слова "бей"

чи "ага", щоб звучало ще миліше: Ашім Аріф-бей!

Отож, за роботу, товариші. Якщо вам захочеться змінити своє прізвище, то ви більше не битиметесь, ніби курка в пітьмі, міняючи прізвища на свій страх і сміх. Тепер у вас під рукою солідна й науково обґрунтована порада, яка може вам замінити статтю чи дисертацію. Якщо ж формалісти із загсу виставлятимуть свої претензії й доводитимуть протилежне, то не забувайте, будь ласка, вказувати їм на це першоджерело.

Як приборкати сусіда

Прочитавши цей заголовок, читач, у якого квартира зі спільною кухнею, коридором, ванною, песимістично сам себе запитає: "Хіба ж це можливо?" Можливо. Хочете знати, як це зробити, то негайно озброюйтесь олівцем і занотовуйте собі цю пораду. Бо це питання таки хвилює вас. Справді ж бо, як приборкати того ненависного вам сусіда? Мишей дохлих в його вариво ви вже кидали! Прусаків у своїй кімнаті розводили і в його кімнату підпускали! Заводили здоровенних псів – ніщо не допомогло! Воно й зрозуміло. Пес, як і дохлі миші (й ті, що літають, і ті, що бігають), вашого сусіда вже не дивують. У нього виробився імунітет. Цим його не візьмеш, а тим більше, з квартири не виживеш. По-перше, де ви тепер дістанете доброго пса? А, по-друге, якщо й дістанете, то де гарантія, що рівно через тиждень сусіда його не вгостить... Ні, не голкою й не миш'яком, а ціанистим калієм. Тепер усе робиться на вищому рівні. І, по-третє, плакатиме чималенька сума грошей, затрачена на того сетера чи фокстер'єра.

Отож, якщо ви поставили собі за мету приборкати сусіда, запросіть до себе в гості знайомого. Пам'ятайте: клин вибивають клином. Запам'ятали? Тепер занотовуйте, що вимагається від вашого гостя.

Перш за все, гість зобов'язаний мати належну зовнішність. А саме: відвислу нижню щелепу, як в орангутанга, і перекошений ніс, як у Мишки Япончика. Словом, щоб була така пика, що кожен, хто б на нього не глянув, сказав: "Як пить дать – головоріз". Знайдете такого типчика, вважайте – спокій забезпечено. Ви повний господар на кухні, в коридорі, у ванні. Сусід стане тихше води, нижче трави і в патрони вкручуватиме постійно свої лампочки. Бо самі скажіть, кому приємно зустрічатися з таким мордоворотом один на один, та ще й у темряві? Це перше.

Друге. Ви повинні свого гостя одягти. В піжаму. Бажано смугасту.

Третє. Озброїти ножем. Не кухонним. А тим, що на пружині. Клацає й вистрілює.

Четверте. Заборонити вступати з сусідом у будь-які контакти: вітатись, вести розмови, просити дозволу зайти у ванну.

П'яте. Випускати гостя з кімнати саме в той момент, коли зі своєї кімнати виходить сусід. При зустрічі хай дивиться спідлоба і під самим носом несподівано "вистрілює" ножем. Ефект потрясаючий.

Нехай після цього сусід спробує підсунути вашому гостю голку чи шматок хліба з миш'яком, а вам у каструлю опустити виводок сірих мишей.

Але це ще не все. Є пункт і шостий. Чи не найголовніший. Без нього ви нічого не

виграєте. Через день-два необхідно вам самому зайти до сусіда й побідкатись:

– Що мені, бідному, тепер робити?

– А що? – поцікавиться сусід.

– Так от брат із тюрми втік. П'ятнадцять років за вбивство дали, а він узяв і втік. Тепер у мене переховуватись збирається. Каже: заявиш у міліцію, то тебе кокну й разом із тобою твого сусіда. Мене, зрозуміло, за те, що я брат його, але, скажіть, – вас за що?

Сусід зниже плечима…

– То ж то і є. Аби хоч вас не зачіпав. За себе я не боюсь. А от як вас ні за понюх табаки заріже, то я тоді не переживу. Каже: мені вже все одно. Заявиш у міліцію, то одразу обох. Мені, каже, слідством займатись ніколи. Я не слідчий, що буде розбиратись, хто із вас той донос писав – чи ти, чи він. Він, це значить, ви…

Після цього попросіть вибачення й залиште сусіда в спокої. Тепер вважайте, що сусід приборканий остаточно. Віднині він вам не колотиме очей, що ви після себе не помили ванну. Сам помиє. Замете коридор. Почистить конфорки від збіглого супу чи вермішелі. Перед тим, як зайти до туалету, поцікавиться, чи не бажаєте перші завітати ви. Щоранку бажатиме вам міцного здоров'ячка, цікавитиметься, як спалось вам і вашому братові. Про анонімку в міліцію й не думайте – не напише. А як напише, то що? Прийде уповноважений. Поцікавиться, хто живе. Познайомите міліціонера з товаришем. Мовляв, ваш гість. А щодо вбивства і втечі з тюрми, то чого тільки той проклятущий сусіда не видумає! І треба ж таке вигадати на чесних людей.

– Товаришу міліціонере, а скажіть, будьте добрі, чи не можна оцього сусіда за наклеп упекти на пару годочків? Бо спасу від нього вже нема. Бачте, до чого додумався чоловік.

Дивись, може, й клюне. Одне слово, за роботу. Жаль тільки, що в наш інтелектуальний час такого неандертальця підшукати важко.

Як стати рабом

Той, хто прочитає оцей заголовок, напевне, скаже: "А кому це потрібно? Та й чи існують у наш час раби?" Виявляється, існують. Більша половина людства, переконаний, – сучасні раби.

Сучасний раб від колишнього (минулого) відрізняється тим, що він стає рабом (на відміну од фараонівського раба) добровільно. Причому робить це з радістю, за власним бажанням, виявляючи максимум зусиль та енергії. Сучасний раб використовує весь свій досвід, свої знайомства (протекції) й ніколи не заспокоюється, яким би не було його самозакабалення. Ще енергійніше він тягтиме в полон рабства свою дружину (якщо вона не втягне в цю справу його, як це сталося з Півнєвим, та про це нижче), дітей, знайомих і себе.

Якщо перші раби ще рятувались якимось чином: корабель зіткнувся з айсбергом – раби висадились на острів, заснували плем'я бао-бао чи чао-чао й почали множитися, якщо, безперечно, з ними висадилась на острів хоч одна жінка; пірати відбили галеру в

рабовласників – раби стали піратами, вільними, як Летючий Голландець; патрицій, змилостивившись, дав волю рабу, як найкращому гладіатору. Той утік, організував таких, як сам, і став Спартаком.

Колишній раб був оточений, наче німбом, ореолом романтики, життя його вщерть було переповнене пригодами, екзотикою й усілякими несподіванками. Сучасний раб цього не хоче. Коли б йому запропонували волю, він образився б.

– А я що, гірший за вас? Чому я не можу жити так, як ви?!

Рабство він називає життям, і якщо готовий себе принести в жертву, то лише в ім'я рабства. Так модно.

Отакий сучасний раб. Сучасний раб класифікується й поділяється на такі групи: раб побуту (переважно колекціонує килими); раб звички (алкаші, затяті курці); раб пристрасті (запеклі футбольні уболівальники, картярі тощо); раб домашній, приручений (у жінки під каблуком чи коло спідниці); раб моди (носить сомбреро й штани із защіпками); раб-низькопоклонник (вештається попід готелем "Інтурист" та "Дніпро"); нарешті, раб мимоволі.

На останній групі ми й зупинимось. Вона найхарактерніша, найтиповіша. Зрештою, раби всіх інших груп починали саме з оцієї групи.

Так от: як стати рабом? Перш за все, потрібні гроші. Тільки гроші можуть зробити вас рабом. Наведу приклад. Зі свого життя.

У мого сусіда Півнєва завелися гроші. Він негайно десь (де саме, мені важко сказати) купив холодильник "Дніпро-2".

– Ти бач, – сказала того ж дня мені жінка, – в Півнєва є холодильник, а в тебе "авоська" на вікні висить.

Я зняв з ощадкнижки гроші й придбав холодильник "Дніпро-3".

– Сьогодні Півнєв дістав собі польську кухню, – якось проінформувала мене дружина. – Нам треба купити румунську. Румунська краща за польську.

Дістав. Теж не скажу, де і як.

– У Півнєвих уже є угорський гарнітур.

– Купимо собі німецький.

– Була тільки-що в Півнєвих. Які в них килими! Ти б тільки глянув. Упадеш! Очі вбирають. По 187 карбованців за штуку. Сама ціну бачила.

– Візьмем за 213, – запалився я. – Ярлики збережеш і ти.

– Ти бачив, – якось по обіді заговорила жінка, – в їхнього Зігфріда – цього йолопа – транзистор "ВЕФ-10".

– Я знаю, в кого дістати "ВЕФ-12".

– Чуєш, що діється за стіною? Крутять платівки. Придбали радіолу "Естонія-М-3".

– Я завтра виканючу "М-4".

– Півнєви купили "Електрон-1". Ну й телевізор! Назва написана золотими літерами.

– Купимо "Електрон-2".

– Але чому ми завжди тягнемось у них у хвості? Чому ти не візьмеш ініціативу в свої руки? Ти ж Орел, а не обскубаний Півнєв.

Орел – це моє прізвище. Півнєв – сусіда.

Ви берете ініціативу в свої руки. Але щиро раджу не робити цього – програєте. Не дурний сказав: послухай жінку й зроби навпаки. Проілюструю. Ви купуєте "Запорожця", Півнєв – "Москвича". Розфарбовуєте стіни квартири кипарисами. Півнєв – малює робінзонів. Ви весь час у програші.

– Послухав тебе, взяв ініціативу в свої руки, і що ж це виходить? – сердитесь ви. – Я купив чернігівське піаніно, а Півнєв – крижопільське. Нема дурних, хай перший купує Півнєв.

Деякий час вичікуєте. А час – гроші й мудрість.

– Півнєв набирається розуму, – повідомляє дружина. – На фабриці Боженка замовив стелажі.

– Купимо румунські полички.

– Півнєв дуже грамотний став, – розповідає жінка. – Тюльку на Житньому ринку продає, а книги купує. У яскраво-зелених палітурках. А вчора припер світло-бурячкові.

– Мені обіцяли світло-малинові.

– У Півнєва нижня полиця синя. Як небо.

– У нас буде зелена. Як море. З медузами.

Несподівано для вас Півнєв повів прямо-таки собачу лінію – перейшов на псів – купив західносибірську лайку. Я – степового хорта. Він – російського гончака. Я – естонського. Він – англійського крапчастого сетера. Я – ірландського, червоного. Він – пойнтера. Я – спанієля. Він – фокстер'єра гладкошерстого. Я – фокстер'єра жорсткошерстого й т. д.

Собача боротьба відбувається (запам'ятайте це) по двох лініях. Або по лінії, в кого буде найменший пес, або по лінії – в кого найбільший. Півнєв це знав і повернув круто на сто вісімдесят градусів. Придбав таксу. Я – українську вівчарку. Він – добермана-пінчера. Я – сенбернара. Раптом він перестрибнув на кімнатно-декоративні: купив тер'єра. Я – болонку.

Півнєв закукурікав. Діватись було нікуди. Я святкував перемогу. Та несподівано Півнєв приніс єнотовидного пса. Тепер звитяжив він. Десь добрий місяць усі любителі псів, кращі собаківники міста були у нього в гостях. Двері не зачинялись. Я не витримав і купив молодого шакала. Півнєв став жовтий, як гюрза. Незабаром він придбав мангусту, схрещену з собакою динго. Я – дикобраза, схрещеного з страусом ему. Півнєв – видру, схрещену з макак-резусом. Я – тхора, схрещеного з макак-лапундером. Він – павіана-сфінкса, схрещеного з голопалим геконом. Я – росомаху, схрещену з шипшиною.

Здавалось, Півнєв здався. Минув добрий місяць. Півнєв десь щез. Не знаю, куди їздив, де гасав, але, на моє щастя, він врізався в граба. (В дуба можна, так чому не можна в граба чи вільху?) Зробив із "Москвича" тульську трирядку. Але зате десь дістав австралійського качконоса, схрещеного з нашим їжаком. "Свято моє закінчилось", – подумав я. Та, на мою радість, той гібрид у Півнєва здох. Мені стало легше. У Півнєва почались неприємності. Його почала турбувати міліція, й небезпідставно. Виявляється,

того качконоса він украв у зоопарку. Та тікав так, що розбив машину. Качконос був перший, що народився в неволі. Словом, Півнєву обійшовся качконіс у польську кухню, угорський гарнітур, радіолу "Естонія-М-3", телевізор "Електрон-1", "ВЕФ-10", килими по 187 карбованців за штуку та віденські крісла (я їх досі ніде не дістав, хіба що вкрав би в музеї). Груди мої розпирала радість.

Тепер я раб поза конкуренцією. Ніхто в домі не може зі мною зрівнятись. Хіба Роговий із сімнадцятої квартири. Та куди йому: гроші є, а характер... Із таким характером купувати канарок на Подолі.

Ви цікавитесь, як стати рабом? Як бачите, ніякої мудрості. У наш час рабом може стати кожен, якщо є гроші й бажання. Рабство забезпечене. На все життя.

Як завоювати серце керівника

На це простісіньке запитання відповість, мабуть, кожен. Бо кожен знає, що це робиться дуже легко. Для цього тільки назавжди слід відкинути думку: "А що про тебе подумають товариші?" Але ви належите не до таких людей. Вам не байдуже, що про вас подумають товариші. Вам хочеться, щоб про вас думали тільки добре і ваші співробітники і сам Петро Семенович. Чи можливо в цьому випадку завоювати серце свого керівника? Абсолютно можливо, якщо віднині за інструкцію свого життя ви візьмете ось цю щиросерду пораду. Користуючись моєю порадою (запам'ятайте!), вам не доведеться ніколи брати на озброєння старі атрибути примітивного лакузи: цілувати ручку дружині Петра Семеновича, виносити із заболочених озер по-собачому в зубах бекасів, чирок, крижнів та пірникоз. Випивати рештки спиртного, якщо Петро Семенович не в "формі" чи гасати з мікроінфарктом по засніженому полю й виганяти на Петра Семеновича хвостатих та косооких.

Усе це зайве. За моєю порадою ви повинні тільки критикувати свого начальника. Критикувати в очі, критикувати на зборах, під час нарад і навіть у нього дома, в сімейному колі. Критикувати суворо й жорстоко. Кому це не імпонує? Тільки після такої критики вами захоплюватимуться і Петро Семенович і ваші співробітники. Захоплюватимуться й заздритимуть, а в душі навіть почнуть мріяти про той день, коли хтось із них перейме хоч одну соту з того, що вмієте ви.

А добитися цього не так уже й важко. Головне – до кінця простудіювати мою пораду. Подаю кілька блискучих прикладів, узятих із життя.

Приклад перший."Дорогі товариші! На сьогоднішніх зборах я повинен заявити з усією серйозністю... Нехай присутній тут Петро Семенович ображається, вліпить мені догану, зрештою, звільнить з роботи... Він наш начальник, і не мені вчити його, що зі мною чинити, але критикувати його я маю право. Тут він мені рота не затулить, навіть якби й хотів. Бо ми більше терпіти не можемо. Колектив обурюється. Колектив здивований. Як ви так можете, Петре Семеновичу? Ми вас питаємо: як ви так можете? Жити в такому колективі і бути таким егоїстом?! Ви егоїст і консерватор! Мені стає боляче, коли я бачу, як на наших очах ви черствієте. До нас на завод щодня прибуває молодь. Що ж робить Петро Семенович? Думаєте, він, як великий спеціаліст, новатор

виробництва, передає цій молоді свої величезні, всебічно глибокі знання й досвід? Нічого подібного. Він соромиться. Він, бачите, соромиться передавати свій багатющий досвід молоді, бо вважає себе малодосвідченим учителем.

Скромність – це чудесно. Але вона потрібна не тут. І хай віднині він мене стане ненавидіти, не подивиться і в той бік, де я стою, але нехай знає: ми сьогодні це питання вирішимо за нього. Нам, колективу, краще знати – гідний він учитель молоді чи ні. Ми всі зросли дякуючи Петру Семеновичу й не боїмося заявити: дозвольте нам розпоряджатись вашими знаннями. Ми не допустимо, щоб усе те прекрасне, що набули ви, належало тільки вам. Я кінчив, товариші!"

Приклад другий."Не знаю, як ви, дорогі товариші (таке звертання обов'язкове – ви ж завойовуєте не тільки серце керівника, а й серця своїх товаришів по роботі), але я не можу більше мовчати. Біль розтинає мої груди. І я скажу, скажу від себе, скажу від усіх. Гляньте уважно на Петра Семеновича. Подивіться, на кого він став схожий. Чи може такий керівник довго керувати нами? Не може. Не потягне. І тому я кажу відверто в очі Петру Семеновичу, щоб він сьогодні, зараз, у цю мить, поклав перед нами заяву і йшов з роботи. Негайно! Подивіться, товариші, ще раз на нашого начальника! Де ви бачили, щоб справжній керівник мав такий вигляд? Ви вже, Петре Семеновичу, самі на себе не схожі!..

В цьому винен не тільки він, дорогі товариші, а й ми з вами. Тому ми сьогодні, хоч і пізно, але кажемо: "Петре Семеновичу, хочете ви цього чи не хочете, ми вас і питати не будемо, подавайте заяву і їдьте відпочивати. Набирайтеся сили, здоров'я, енергії"".

Приклад третій: Цей приклад застосовується переважно на ювілеях, святкових вечірках і навіть дома в Петра Семеновича. Щоправда, тут є одна деталь, яку необхідно обов'язково з'ясувати перед тим, як виголошувати промову. Це немаловажна деталь: як ставиться Петро Семенович до дружини? Якщо чудесно, тоді, як кажуть, з богом.

Початок промови той самий: "Дорогі товариші! Кажуть, що в гостях, та ще й за столом, господаря не критикують. Я собі дозволю порушити цю традицію і почати свій тост із критики. Критика, як відомо, робить нас кращими. Чого, до речі, я особисто не можу сказати про Петра Семеновича.

Подивіться на нашу незрівнянну Софію Іванівну (дружину Петра Семеновича). Хай вона мені вибачить це порівняння, але іншого я зразу підшукати не можу. Гляньте на цей ніжний і сором'язливий рум'янець, що покрив її щічки, чи не нагадує він вам пелюстки нічної фіалки? Так питається, чому цей феодал і деспот... це стосується вас, Петре Семеновичу, тримає цю квітку в цій задушливій, малогабаритній клітці? Чому? І це тоді, коли у нас є можливість безкоштовно послати Софію Іванівну на золоті піски Адріатичного моря або ж у Швейцарію, де для повної гармонії на альпійських луках не вистачає такого чудесного едельвейса. Так вип'ємо ж, товариші, за нашу незрівнянну Софію Іванівну!"

Гадаю, цих прикладів досить. Залежно від обставин цими прикладами можна спокійно оперувати будь-де і спокійно завойовувати не тільки серце свого керівника, а й викликати глибоку симпатію у своїх співробітників. Отож, геть оті традиційні вигини

спин, солодкі усмішки, ніжні потиски рук і тиради на кшталт:

"Петре Семеновичу, та хіба мені Київ потрібен? Мені аби під вашим керівництвом попрацювати хоч три-чотири місяці, то це мені більше дасть, ніж п'ять років в інституті".

Банально й примітивно. Шукайте, товариші, нових форм. Будьте гідними синами свого часу. Пам'ятайте, як далеко вперед пішла наша наука й техніка. Не зупиняйтесь на досягнутому і ви! Крокуйте в ногу з життям. Не забувайте: все тече, все міняється.

Як поводитися з товаришем, якого несподівано звільнили з посади

Дехто, мабуть, скаже: ніяк. А даремно. Звертати увагу неодмінно треба. Може, не обов'язково з ним так вітатися, як ви вітались до цього. Не слід, скажімо, перебігати вулицю, щоб персонально, нахиливши голову чи зігнувшись до поперека, єлейним голосом промовити:

– Доброго дня вам, Петре Семеновичу! Як ви почуваєтесь? Як печінка? Чи перестало канудити?

Принижувати свою гідність не варто. Але не можна впадати і в іншу крайність. Помітивши колишнього начальника, що йде вам назустріч, не вдавайте, що вас тепер більше цікавлять вітрини крамниць, ніж його печінка. Він може теж удати, що не помітив вас, і пройти далі, а може, й несподівано зупинитись і сказати:

– Що це ви, Семене Петровичу, вітрини вивчаєте? Збираєтесь щось купити?

Ви, безумовно, відчули, скільки єхидства та іронії в цих запитаннях. Чи варто відповідати тим самим? Ні в якому разі, і ось чому. Поясню з власного досвіду.

Був колись і я керівним товаришем. Яким саме, то, певен, не має особливого значення. Головне, що був. Щоб уже дуже великим, то ні, але, як кажуть, не остання шишка на сосні. Був у мене один знайомий. За професією – скаржник. Усе скарги писав і мені приносив для вжиття заходів. Людина була, скажу я вам, хоч до ракової пухлини клади – розсмокче. Чемний, ввічливий, сором'язливий. Інколи отак дивишся на нього, а він несподівано пожовтіє, потім переведеш очі на його руки – наллється кіновар'ю.

Зніяковієш і сам опустиш очі, підведеш, знову глянеш на нього, а він уже перед тобою кольору столового буряка. Зупиниш погляд на його носі – набирає кольору хакі.

Одне слово, милішого створіння в житті своєму не стрічав. Так минуло з півроку. Я вивчив усю гаму його кольорів. Здавалось, у природі не існує такого відтінку, якого б не набирав Шумайда (це його прізвище).

Якось Шумайда приніс до нас у відділ чергову скаргу про те, що в районі вінницьких Вишеньок досі немає громадської туалетної, а від цього, мовляв, дерева в'януть. Мене якраз не було, а скарги він персонально вручав тільки найстаршому.

– Де Петро Семенович? – запитав Шумайда.

– А він більше не працює, – відповів мій заступник. Не знаю, якими тоді барвами заграло обличчя Шумайди, але коли він вискочив із кабінету й ледь не збив мене з ніг на сходах, у нього був вигляд гранітної скелі. Шумайда пройшов повз мене, як

проходять військові крейсери повз буйок, що зірвався з якоря.

Наступного дня я запримітив Шумайду на майдані Поповича, біля газетного кіоску. Це було його улюблене місце. Тут ми з ним часто стрічались, і я знав, що варто мені з'явитися на горизонті, як Шумайда (в мене досі таке враження, що він міг би легко мене помітити через бетоновану стіну) вискакував із-за кіоску і, знімаючи картуза, біг мені назустріч.

Цього разу Шумайда наче осліп.

"Що з ним? – подумав я – Невже не розглянули останньої скарги Шумайди про те, що на П'ятничанах собаки ходять без намордників, у той час як у Калинівці зареєстровано пса, що сказився".

Я вирішив підійти до Шумайди сам. Але яким було моє здивування, коли Шумайда, накульгуючи, почав набирати швидкість кур'єрського поїзда. Доганяти його, я, зрозуміло, не став.

З того часу минув тиждень. Я переїжджав жити до Києва. Забіг на базар, у районі Каліччя, щоб купити кілограм-другий яблук. Раптом, наче з-під прилавка, вискочив Шумайда.

– Петре Семеновичу, дорогий!

Я глянув на нього. Він покрився ніжно-оксамитовим тоном осінніх незабудок.

– Ай-яй-яй! – протяг він. – Такого від вас ніколи не чекав. Ніколи не думав, що ви станете таким!

Я ще раз глянув на Шумайду. Обличчя його набрало кольору осіннього листя з бурячковими прожилками.

– Чому ж ви не признаєтесь, що переїжджаєте до Києва? Тепер на таких, як Шумайда, ви й дивитись не хочете.

Я подивився. Шумайда покрився безкольоровим лаком. Продавець подав мені яблука. Обличчя Шумайди заграло бронзою. Яблука я загорнув у білий папір. Шумайда став як крейда. Ми попрощались.

Я Шумайді нічого не відповів. Він став як попіл. Такого кольору в Шумайди я ніколи не помічав.

Оце і все. Тепер висновок: перед тим, як надумав вивчати вітрини при зустрічі з колишнім керівним товаришем, не забудь (ці слова прошу дати крупним шрифтом), НЕ ЗАБУДЬ поцікавитись, чи Петра Семеновича не звільнили часом для того, щоб підвищити. Поцікався, а тоді вже сміливо обходь його хоч десятою дорогою.

Як підкреслити, що ви дружина не рядового товариша

Скільки тепер розвелося нахаб! Як вони поводяться в ательє, комісійних крамницях, таксі, театрах, кіно, ресторанах, на пляжах і навіть у ліфтах. Зважаючи на це, мені б хотілося допомогти дружинам окремих товаришів. Бо й справді, спробуй нині відрізнити жінку начальника від жінки рядового! Якихось еполетів чи особливих відзнак досі, на жаль, не вигадали. І жінка робітника часто одягається так само, як

жінка кербуда чи лектора-атеїста з товариства "Знання". По декольте чи втятій спідниці теж не визначиш рангу. Діамантів, перлин, золотих сережок не так уже й густо на наших жінках.

Ви пробували вгадати, дивлячись на вуличний натовп, де йде офіціантка столичного ресторану, де дружина таксиста, який їздить тільки на Бориспіль і возить баб на Житній ринок, а де половина ревізора "Укоопспілки"? Як ви їх відрізните, якщо всі три в котикових шубках і замшевих, пошитих за останньою модою, чобітках? А жінці, в якої чоловік начальник чи центрфорвард, хоч помирай. Ніхто ж у натовпі цього не знає: на чолі не написано, ярликів до одежі не чіпляють, ще й грубіянять, як усім іншим. То як же бути цим жінкам?

До речі, якщо говорити чесно, то цю пораду я й пишу на замовлення однієї моєї знайомої. Вона благала:

– Любий! Напиши, як зробити так, щоб усі довкола знали, що я жінка центрального нападаючого.

– Люба моя! – відповів я. – Це ж зовсім легко. Перед тобою відкривається неймовірна можливість.

Якщо і у вас чоловік – футболіст, хокеїст, кінозірка, знаменитий співак, художник, поет, композитор чи просто керівник, то пам'ятайте – для того, щоб підкреслити, що ви дружина не рядового товариша, треба:

Вимога перша. Ніколи не ходити по базарах і магазинах. Бо самі подумайте, хто повірить, що ви дружина правого крайнього й гасаєте, як і всі, між м'ясо-молочними рядами, торгуєтесь в овочевих, сушите свою красу в чергах, стоптуєте свої ніжки, прямуючи до дитячого садка чи ательє індпошиву третього розряду.

Інша справа, коли вам набридли бази (в світі ж усе приїдається) і вас потягло на екзотику, то мчіть на базар. Але не пішки, а на власній чи державній машині. Купуйте троянди, тюльпани, хризантеми, але ні в якому разі не картоплю, квашені огірки, помідори, цибулю, часник і, борони боже, свиняче сало. Бо інакше, так і знайте, не минути вам отого ядучого:

– Бач, пава! Губи наквацяла, норковий комірець носить, на машині їздить, а цибулю купує. Та була б ти справжня пава, то чи не привіз би тобі чоловік тих овочів додому?

– Та й яка б ото жінка великого чоловіка торгувалася б за моркву чи петрушку? – докине сусідка. – Мабуть, якась парикмахерша! Не інакше. Тьху на тебе!..

То скажіть, вам це потрібно?

Вимога друга. Не відвідуйте звичайних крамниць. Якщо вже щось діставати, то тільки на базі. Хай навіть гірше, але на базі.

Вимога третя. Не ходіть у кіно разом з усіма. Слід ходити тільки під час прем'єр, на закриті перегляди та кінофестивалі.

Вимога четверта. Придбайте песика і найміть домогосподарку. Песика нехай на ланцюжку водить ваша домогосподарка, а ви ходіть обіч неї і давайте вказівки:

– Не смикай за ланцюжок!.. Що ти його підганяєш? Може, він хоче під берізкою постояти!

Зауважувати треба голосно, щоб перехожі оглядалися, знизували плечима й питали:

– Це чия така пані? Бач, уже сама собачку не водить!

Вимога п'ята. Викликайте чоловікову машину, збираючись до перукаря чи модистки. Або ще краще – перукаря й модистку привозьте додому. Першого запрошувати в квартиру неодмінно в формі: білий халат, у кишеньці ножиці, в руках бігуді. Щоб сусіди бачили.

Вимога шоста. Якщо машина приїхала без перукаря чи модистки, то дайте машині постояти. Нехай машина стоїть біля вашого під'їзду чи балкона доки, поки сусіди зацікавляться:

– По кого це машина приїхала?

Якщо у відповідь почуєте:

– Та хто його зна. Будинок великий.

То чекайте ще. У людей терпець увірветься й хтось підійде до машини, запитає в шофера:

– Це ви, пробачте, по кого приїхали?

– Та по жінку свого начальника, – відповість шофер. Не забудьте про себе назвати водія "бовдуром". Що ж це за відповідь?! Але не впадайте в розпач, відчиняйте вікно чи виходьте на балкон і зверніться до сусідки чи знайомої:

– Маріє Семенівно, будьте ласкаві, погляньте у двір, чи не стоїть там наша "Волга"? Збираюсь у Будинок мод... А потім ще їду на прем'єру італо-французького фільму, в якому грають Софі Лорен і Луї де Фюнес. А може, й на обід до міністра поїду... Найкраще – до міністра закордонних справ. Я запізнююсь, хвилююсь, а машини й досі нема. Погляньте, коли ваша ласка.

– Це ви ось про цю? – питає сусідка й показує на "Волгу", що стоїть під самісіньким вашим носом.

– А номери? Які номери? Ну, слава богу, а я хвилювалась. – Й по хвилі до шофера: – Алло, товаришу! Ви від Петра Семеновича?

– Та хіба ж не пізнаєте? Це ж я, Ванько, – виглядає з кабіни шофер.

– От хамло, – кидаєте півголосом і щезаєте в кімнаті. – Усю картину зіпсував. Де тільки той Петро цих дурнів підбирає?

Після цього одягайтесь, а підійшовши до машини, подивіться довкола, і якщо помітите десяток-другий зацікавлених носів, що поприлипали до вікон, сідайте величаво в авто, а Ванько нехай за вами двері зачинить.

Вимога сьома. Ні з ким і ніколи не вітайтесь перша. Не поспішайте подавати руки. Хіба що перед вами тренер команди, у якій грає ваш чоловік, чи режисер, що ставить фільм з участю вашого чоловіка-актора.

Вимога восьма. Досягається з допомогою дітей. Якщо ви їдете в поїзді чи пливете на теплоході, а може, відпочиваєте на Чорноморському узбережжі, й раптом ваша дитина починає пустувати у присутності постороннiх, кажіть не поспішаючи:

– Вовик, як тобі не соромно так поводитись? Ану перестань, а то дядя й тьотя

ніколи не повірять, що ти син центрального нападаючого з команди "Азовсталь".

Або:

– Вовик, коли твій татко знімався в кінофільмі "Горе без розуму", то він ніколи не думав, що в нього виросте такий синочок-пустун.

А далі все піде, як у ядерній фізиці – ланцюг за ланцюжком, і через секунду-другу дядя знатиме, з ким має справу. А що робити? Наш вік такий: ніхто тепер не визначає по еполетах, ярликів не чіпляють, а на лобі не написано. Доводиться проявляти самотужки свої здібності.

Як з'їсти ближнього

Це питання нині хвилює багатьох. Скептики, певен, сумніваються в можливості здійснити це оригінальне мероприємство. Але я з усією відповідальністю хочу сказати, що це зробити легше, ніж зготувати відбивну по-київськи чи салат олів'є.

Та перед тим, як перейти безпосередньо до цього хвилюючого питання, хочу пояснити, чому найчастіше люблять з'їдати не звичайних смертних, а, як установлено, керівників чи начальників: починаючи від завідувача облздоровідділом і кінчаючи директором комунальної бані.

Перш за все тому, що начальник від вас, якщо ви не начальник, відрізняється тим, що має: персональну машину, персональний кабінет, персональний телефон, персональну й молоду секретарку та кур'єршу тьотю Пашу.

У кар'єристів, підлабузників, бездар, неуків усе це викликає заздрість. Їм здається, бо самі вони цього ніколи не відчували, що кожному начальникові добре живеться, легко дихається, в нього залізні нерви, здорове серце, нема цирозів, запалення нирок і кров'яного тиску. Насправді ж над головою начальника постійно висять грозові хмари з градом, блискавиці з громом і почеплений на жіночій волосині дамоклів меч. Під ногами каміння, підводні рифи, і десь далеко – загадкові ревізори та інспектори. Проте, незважаючи на ці страхи й несподіванки, йому (керівнику) заздрять, його ненавидять і, як закон, намагаються з'їсти. Багатьом це вдається.

Щоб запобігти цьому, я й присвятив свою пораду доброму племені керівників (серед них у мене є особисті знайомі), які, будучи чесні й довірливі, ще й досі потрапляють до тих начальникоїдів і на їхні примітивно розставлені гачки, перемети та сіті з приманкою. Через кілька абзаців я докладно розповім, як це робиться, але спочатку трохи історії.

Звичка з'їдати один одного з'явилася ще в допрометеївський період. До того часу, поки Прометей не вкрав у батька Зевса вогню, люди їли людей живцем. Як роздобули вогонь на свою голову, почали один одного смажити, варити, тушкувати й навіть висушувати на тараню.

У вік атома, розщепленого ядра, нейтронів, протонів, нейлонів, плафонів усе почало інтенсивно вдосконалюватися. Людей почали їсти в інший спосіб: живцем, але непомітно (вік прогресу, кібернетичних машин і голкотерапії). Усі нинішні методи перерахувати одній людині просто не під силу. Невідомо, чи з цим справиться й така

наука, як кібернетика. Тому обмежусь тільки одним питанням: як з'їсти свого ближнього, якщо він керівник?

Способів є десять:

1. Закритий. За допомогою "кабіни"...

2. Любительський. За допомогою домашньої птиці: курки, гуски, качки, індички.

3. Екзотичний. За допомогою недомашньої птиці: дикої курки, дикої качки, дикої гуски, бекаса, перепілки, фазана, рябчика і глухаря.

4. Мисливський. За допомогою косуль, оленів, лосів, зайців, диких кіз та диких свиней.

5. Рибальський. За допомогою риби: карася вареного, смаженого, щуки фаршированої, осетрини заливної, ікри кетової та потрійної юшки.

6. Оригінальний. За допомогою раків. Свіжих.

7. Свинячий. За допомогою свині чи поросяти.

8. Ювілейний. За допомогою календаря і годинника.

9. Механізований. При допомозі "Волг", "Москвичів", газиків.

10. Цілком секретний.

Найефективніший із них десятий. Слід сказати, що десятий спосіб хоч і найважливіший, але немає такої сили, яку б не годилось підкріпити хоч одним із вище наведених способів.

Тепер перейдемо до розшифрування названих способів.

1. Закритий. Якщо до вас у район, райцентр, колгосп, радгосп приїжджає начальник перевіряти скаргу чи стан яйценесучості на птахофермі, його перш за все потрібно нагодувати. Пам'ятайте: сита людина не така зла, як голодна. Вона добрішає, стає менш прискіпливою й нудною.

Для цієї маніпуляції (так, здається, сказати можна) начальника запрошуйте в "кабіну". Такі "кабіни" є при кожній райцентрівській чи містечковій чайній. Запрошувати бажано в сусідній район. Для чого це робиться, я не берусь гадати, але точно знаю, що чинити треба саме так. Запрошуйте і їдьте. Не волами, безперечно, і не кіньми, а машинами. Легковими: "Волга", "Победа" (якщо після капремонту), газик. "Запорожцями" і "Москвичами" старого й нового випуску їздити не рекомендується.

Прибувши (не приїхавши, а прибувши), негайно зачиняйте начальника в оту "кабіну". Після цього починайте його повільно споювати. Безумовно, не молоком і не крем-содою.

Примітка. Начальник може впиратися:

– Дякую, але я не п'ю.

Або:

– Вибачте, але поки не перевірю скарги, то й каплі в рот не візьму.

Або:

– Повірте мені, я не можу... В мене серце... печінка, шлунок.

На все це слід відповідати так:

– В усіх серце, в усіх печінка, в усіх шлунок.

Або:

– Дякувати будете після того, як закусите.

Або:

– І це ви, наш новий керівник? Щось не схоже! Ваші попередники так не поводились: не цуралися нижчих себе… Вибачте, але якщо ви їстимете там, де всі, то негайно втратите авторитет. Вас люди не поважатимуть. Вони ж перші скажуть: "Хіба це начальник? Аби це справжній начальник, то не їв би разом із нами…"

Після цього начальник неодмінно здасться. Негайно ж наливайте йому додаткову чарку і приказуйте: "Оце по-нашому! Оце ми розуміємо! Одразу видно козацьку душу! Тільки для цього треба не оцією двадцятип'ятиграмовою чаркою пити, а фужером чи склянкою".

Міняйте посуд і наповнюйте його коньяком із шампанським.

Цей напій називається "Люба Мері". "Столична" з шампанським має назву "Північне сяйво", спирт із томатом теж – "Мері", але не люба, а "Кривава Мері".

2. Любительський. Привозите начальника на спецптахоферму. Хай він собі походить по господарству, погомонить із пташницями. Як тільки наговориться, садовіть у ту ж машину й відвозьте… в ліс. Там, якщо ви справді хочете з'їсти начальника, повинна вже бути птиця: смажена, варена і так, шматками. Хай їсть і запиває. Мінеральною водою.

Примітка. Якщо дія відбувається на лоні природи, то неодмінно слід узяти з собою фотоапарат. Щоб зробити парочку "етюдиків". Можна й некольорових. Начальника фіксувати слід тоді, коли він чарку підносить, зрозуміло, не до вух. Можливо, начальник справді не п'є (печінка, серце, виразка шлунка, гіпертонія, мікроінфаркт тощо), попросіть, хай хоч зробить вигляд:

– Пригубте! Отак! А тепер айн момент… Все, можна закусувати… Гадаю, вийде чудесне фото про ваш приїзд. Буде на згадку.

Начальника слід фотографувати крупним планом. Або ж так, щоб він був на першому плані. Для контрасту. Він у центрі, ви по боках. У нього в руках фужер (склянка), у вас чарочки чи просто виделки.

3. Екзотичний. Майже те саме. Дія відбувається теж у лісі, десь у гущавині, за шлагбаумом, на якому табличка з написом: "Державний заповідник. В'їзд заборонено".

У заповіднику вирощують фазанів, глухарів, рябчиків. Начальникові, замість чарки, спочатку підносять рушницю. Він пробує вцілити хоч у що-небудь із згаданих делікатесів. Це йому не завжди вдається. Але до столу, чи то пак на килим, що простелений на галявині, його запрошують неодмінно.

Примітка. Фотознімок робиться в іншому ракурсі. Начальник на задньому плані, на повний зріст. На голові – капелюх чи картуз, прикрашений кількома пір'їнами. Фазанячими. На шиї рушниця, на поясі – патронташ і головами донизу ще не обскубані фазани, рябчики, тетеруки. На устах посмішка. Чарка не обов'язкова.

4. Мисливський. Дуже нагадує третій, але тут уже в заповіднику розводять кіз, вепрів, лосів, косуль, оленів.

Примітка. Поза теж майже та сама. У картузі (капелюсі) пір'я. Можна гусяче, куряче. Рушниця на шиї. Права рука на прикладі, ліва на дулі (у цьому місці "дуля" не як груша, а як цівка). Ноги. Одна нога на шиї, або ще краще – на спині вбитого лося, оленя чи дикої кози (що ви вже там уполювали), друга нога за спиною (звичайно, не вашою) за спиною жертви, що на землі. Посмішка? Оптимістична.

5. Рибальський. Начальника вивозять до колгоспного чи радгоспного ставка. Замість рушниці вручають спінінг або бамбукову вудочку. Він намагається зловити коропа чи карася. Черв'яки нехай наживлює сторож...

Примітка. "Етюдик" бажано робити в човні. З дідом Трохимом – колгоспним сторожем. Ви на весь зріст, посеред човна, а дід Трохим – сидячи на кормі. Ви з вудочкою. Вигляд: роздивляєтесь тільки що пійманого коропа. Великого. Дід посміхається. Ви ж ні.

6. Оригінальний. Цей спосіб ще називається "пекти раків". Усе відбувається на тому ж ставку. Бригада рибалок ловить раків, а ви печете. У вогні.

Примітка. Який етюд? Ви сидите в центрі серед раколовів (є ж риболови – чому не можна "раколови"?). Поруч відро з раками. Перевернуте в бік об'єктива. Горить багаття. Ваші руки на колінах. Своїх. У кожній руці по раку. Всі задоволені. Посміхаються. Ви теж.

7. Свинячий. Вам підносять молочних поросят. Це може бути в кабіні, коло ставка, в лісі, коло озера. Поросят бажано запивати "Петрівською" або "Старкою". Добре йдуть до "Житомирської гіркої" або коньяку "Україна" чи "Дойна".

Примітка. Ви, як і на попередній фотографії, у центрі. В руках виделка й ніж. Поза: збираєтесь оте порося різати. Крупний план. Посмішка не обов'язкова.

8. Ювілейний. Несподівано дізнаєтесь, що в начальника день народження. Підносите золотий будильник. Бажано з зозулькою, дарчим написом: "Спи спокійно, дорогий Петре Семеновичу!".

Примітка. Хтось із товаришів тисне начальнику руку – щиро осміхається. Всі дивляться на вас. Будильник на рівні вашої голови. План середній.

9. Механізований. Супроводжуєте начальника туди, звідки він приїхав. Позад його машини кавалькада кращих машин району. Кавалькада має нагадувати автодорожний пробіг. Але сюди не входять спецмашини: "швидка допомога", поливні, підмітальні, пожежні, ветеринарні, бензовози, молоковози та, безперечно, автофургони "Хліб" і "Жива риба".

Примітка. Начальник за баранкою автомашини. Лікоть трохи висунуто у вітрове скло. Картуз зсувати набік не слід. Цигарка в зубах теж зайва. Погляд зосереджений. На задньому плані вервечка машин. Легкових. Панорама.

10. Цілком секретний. Не при допомозі друкарських машинок "Україна", "Олімпія", "Оптима" чи "Колібрі", а звичайної харківської, китайської авторучки або найкраще – гусячого пера. Пишете лист в одну з вищих інстанцій. Якщо начальник – директор лазні, пишете завідуючому комунгоспу. Якщо начальник – директор м'ясокомбінату, то Міністерству м'ясо-молочної промисловості й т. д.

У листі повідомляєте, що начальник Н. не встиг ще й місця нагріти, а он уже чим займається. Неодмінно пишіть, що примушував вас діставати балик, коньяк, кетову ікру, без дозволу ловив у колгоспно-радгоспних ставках рибу: коропів, карасів, сазанів. Без дозволу бив у державних заповідниках рябчиків, фазанів, косуль, оленів, кіз і свиней. Диких. Усе це широко ілюструйте фотоетюдами. У кінці листа просіть усі витрати списати на начальника, а його погнати з роботи. Вкажіть, хто все це може підтвердити. Ставте підписи. Сусідів або співробітників. Ні в якому разі не посилайте листа анонімно. Тепер це не проходить. Лист опускайте безпосередньо в поштовий вагон і тільки тоді йдіть додому. Лягайте спати і вважайте, що свій громадський обов'язок ви виконали з честю. Можете бути певні: начальника з'їли, забитих косуль і свиней спишуть на нього. На вашій совісті тільки раки. Але на них розцінок поки що нема. Спіть спокійно.

Як дивитися в очі

Перш за все потрібно з'ясувати – в чиї очі? Бо ж відомо, що очі бувають різні: очі начальника, очі підлеглого, очі товариша, очі незнайомого, очі коханої, очі дружини і, нарешті, очі тещі.

Бувають ще очі в котів, собак, лисиць, вовків, гадюк, вужів, мурах, мавп, крокодилів, ведмедів, зайців і свиней. Як дивитися в ці очі, ясно і без поради. Якщо перед вами свиня (дика) чи кобра, то, зрозуміло, найкраще в такі очі дивитись через сітку чи вікно клітки. Це ж стосується бегемотів, пантер, шакалів, гієн і диких собак динго.

Що ж до людських очей, то їх теж можна розглядати, але уже через скельця окулярів – звичайних чи кольорових. У кого стопроцентний зір, той може дивитись і без допомоги діоптрій.

Але нас цікавить питання, як саме дивитися в очі. Чи на всіх однаково, чи, може, по-різному? Безперечно, по-різному. Я гадаю, що ви без моєї поради розумієте: в очі Петра Семеновича, скажімо, не можна дивитись точнісінько так само, як в очі антилопи гну чи будь-якого представника з породи сумчастих.

Не можна заглядати з однаковою цікавістю в очі гюрзи й сусідки, що постійно зазирає в шпарку ваших дверей. Якщо в сусідчині очі треба дивитися доброзичливо, то гюрзу намагайтесь гіпнотизувати, хоч би як вона шипіла на вас.

По-різному дивляться в очі осла й навуходоносора. На осла ви повинні дивитися з любов'ю, на навуходоносора – зі співчуттям.

Не однаковими очима (є такий вираз) ви дивитеся в очі своєї жінки і в очі жінки свого приятеля. Погляд у бік власної дружини звичайний і трохи байдужий, а погляд у бік дружини друга нагадує погляд Нарциса.

Зовсім по-іншому ви зобов'язані дивитися в очі підлеглого. Їх слід вивчати. Вивчати поглядом кібця, який помітив біля нірки ласку. Для цього бажано посадити підлеглого в куток і там уже вивчати. Те ж саме можна проробляти з власною дружиною, якщо вона не проробляє цього з вами.

Якщо гіпопотама, тигра, гібона, вепра, вовкодава ви можете розглядати в чорних, зелених, синіх, оранжевих окулярах, то цього, безперечно, не можна робити з Петром Семеновичем, дружиною та її мамою. Не доведи господи почепити чорні окуляри на ніс, зайти в кабінет Петра Семеновича, глянути на нього згори вниз і при цьому випалити: "Ну, як ся маєш?" Чого коштуватиме вам ця фамільярність, дізнаєтесь після експерименту. Не дозволяється вивчати очі Петра Семеновича й під кутом у тридцять, сорок і більше градусів.

Може трапитись, що ви одягли окуляри, то дивіться, щоб під час роботи ці окуляри не злізли вам на ніс, а ви глянули на Петра Семеновича поверх них, трішки нахиливши голову. Так можна дивитись тільки на зубробізона, й то, якщо він далеченько. І останнє. Перед коханою ви часто-густо опускаєте очі і з якихось, відомих тільки вам причин, червонієте і боїтесь зустрічатися з нею поглядом. Цього нізащо не робіть перед своїм шефом. Якщо побоювання дивитись в очі ваша кохана розцінить як вашу захопленість, то начальник розцінить цей погляд по-іншому: остання анонімка, що прийшла на нього, – діло ваших рук.

Отож, начальству дивіться завжди в очі тепло, ніжно і благально.

Як набути слави інтелектуала

Ми так нині звикли до інтелектуалів, що перестали дивуватись і захоплюватись ними. Мабуть, тому й сприймаємо їх як належне, як щось звичайне, буденне. А тим часом бути сучасним інтелектуалом не так уже й легко. Хоча деякі товариші запевняють, що інтелектуалом може бути будь-хто, маючи густу бороду, а також ВРЕ, УРЕ або ще краще УРЕС[**].

Я знаю багатьох, які передплачують "Вокруг света", "Всесвіт", "Иностранную литературу", "Знання та праця". У декого є навіть "Людина і світ", альбоми з репродукціями Рембрандта, Ван Гога, Пікассо і картини Тетяни Голембієвської. Інші мають збірки поезій – від Гарсіа Лорки до Олекси Ющенка. Але, наскільки мені відомо, ніхто з них інтелектуалом не став. Отже, в цій справі мало мати в своїй бібліотеці Ернеста Хемінгуея, Проспера Меріме, Уільяма Фолкнера, Джона Апдайка, Сомерсета Моема, Агату Крісті чи Юру Ячейкіна. Треба до цього ще й мати природний хист. Бо інакше навіть при наявності передплатної періодики й путівників по містах світу, починаючи від Абакана й кінчаючи Кривим Рогом, все одно з вас інтелектуала не вийде.

У наш час не заживеш слави інтелектуала, якщо навіть прочитаєш мемуари Михайла Рудницького чи промову Юлія Цезаря перед битвою з галлами. Щоб уславитись інтелектуалом, треба вміти блискуче оперувати набутим фактажем. Вміти подати свої знання так, щоб ніхто не сумнівався – чи ви дилетант чи зарозумілий схоласт.

Щоб уславитись інтелектуалом, треба набути такого зовнішнього вигляду, щоб кожен глянув на вас і безпомилково сказав:

– Стопроцентний інтелектуал!

Після цього ви повинні глянути й на нього. Але так, щоб він одразу відчув вашу інтелектуальну перевагу, а сам собі здався нікчемним суб'єктом із претензіями провінціала.

Це одна з найперших ваших вимог. Друга вимога – розмовляти будь про що, на будь-яку тему неохоче, байдуже, так ніби між іншим, подеколи цитуючи то Спінозу, то Лукіно Вісконті, але ні в якому разі не посилаючись на свого вітчизняного мислителя, якщо він навіть такого рівня, як Григорій Сковорода. По-перше, посилаючись на свого, ви одразу в очах присутніх зі справжнього інтелектуала опуститеся до рівня звичайного балабона, а згодом перетворитесь на вузькочолого бовдура. По-друге, хтось із присутніх може кинути вам у вічі:

– Цих слів у Сковороди нема!

Спробуйте йому заперечити. А він, зануда, візьме й полізе до стелажа по томик філософа-демократа й тоді при всій отій публіці витовче вас, як шолудивого кота, що нашкодив. Вам це потрібно?

Інша річ мислитель чи діяч закордонний: Гегель, Бісмарк, Наполеон, Бернард Шоу чи комісар Мегре. Коли хтось і кине вам оту зневажливу фразу:

– Такого в Бісмарка нема!

Або:

– Щось я цього в Наполеона Бонапарта не стрічав, – не відчаюйтесь. Пам'ятайте: наступ – найкраща оборона. Удар супротивника негайно парируйте своїм ударом.

– Воно й зрозуміло. А де ви могли зустріти в Наполеона, коли це фраза з його неопублікованих листів з острова Єлени до тітоньки Жорж Санд де Сіка. Ці листи ви читали?

Хай спробує, нахаба, підтвердити чи ще хоч раз за вечір роззявити свого з чорним піднебінням рота! Тепер беріть бика за роги й виробляйте з ним, що хочете. Цитуйте Мюссе і Дугласа Скотта, Федеріко Фелліні й Луїса Бунюеля, розповідайте про життя Джоан Баез і Моніки Вітті, Уільяма Сарояна й Джона Голсуорсі.

Далі зупиніться на кінозірках, починаючи від Айседори Дункан, Олівії Коул і кінчаючи Марлон Бардо і Луї де Фюнесом. Не варто чіпати Софі Лорен, Бріжит Бардо й Джіну Лоллобриджиду.

– Це пройдений етап, – може хтось кинути репліку.

А от нехай спробує муркнути щось, коли ви почнете розповідати про творчий шлях Ванесси Редґрайв чи, скажімо, біографію Акіра Куросави. Можете зачепити біографії Ейсебіо, Пеле, Джона Беста чи Джаїча. Футболісти – це теж модно. Головне – деталізуйте. Розповідайте так, ніби з кожним, про кого йде мова, ви виросли чи сиділи разом на задній парті й задачки в нього списували.

– Коли Ейсебіо вперше побачив справжній футбольний м'яч, – деталізуєте ви, – він заридав, як дитя. Його весь Гарлем заспокоював, – і тут же поясніть: – Гарлем – це не те саме, що гарем, товариші. Гарлем – це означає негритянський квартал.

Якщо помітите в якогось зайди нахабно-іронічну посмішку, не звертайте уваги на дрібниці. Можливо, хтось із присутніх несподівано ляпне:

– А згадайте нашого Анатолія Бишовця, коли його запросили в Австрії на телестудію…

Негайно зробіть такий вираз обличчя, ніби ви хотіли випити свіже яйце, а там виявилось невилуплене курча. Нізащо не оперуйте своїми. Повторюю, це одна із найголовніших вимог. Не збивайтесь на Агатангела Кримського чи Лесю Українку, не посилайтесь на Драгоманова чи на Івана Труша. На вас одразу махнуть рукою й ніколи не визнають за вами права носити горде ім'я інтелектуала.

Якщо ви надумали здивувати присутніх своїми знаннями з історії, то не надумайтесь розповісти їм про те, що Києво-Могилянська академія свого часу була центром освіти всього слов'янства, а донька Ярослава Мудрого Анна вийшла заміж за короля Франції. Це, як вам скажуть, типове не те. Інша справа – Людовик XIV. Його жорстокість і дивацтва. Або хитрий і улесливий кардинал Рішельє. Версальський замок. Єлісейські Поля, Лувр. Що ви там ще знаєте? Ельзас і Лотарінгію? Цього досить. Можете перейти на Рим. Чи вернутись назад у Париж і проїхатись по Сені. Про її береги розповідайте з таким захватом, ніби там промайнуло ваше дитинство. Але ні в якому разі в своїх розповідях не вдавайтесь до аналогій. Скажімо, таких:

– Ну, Сена точнісінько як наша Снивода, якщо хто був на Вінниччині.

Вважайте, що всі ваші претензії на пост інтелектуала ви самі розтоптали власним чоботом. Застерігаю вас від таких паралелей.

Якщо випадково (а може, й навпаки) вас запитають, що ви тепер читаєте, не ляпніть зопалу:

– Та чогось потягло на новели Стефаника.

Або:

– Вирішив перечитати Гоголя!

Вас пронижуть і спопелять здивовані очі!.. Відповідь у цьому випадку єдина:

– П'єра де Бюше і Агату Крісті.

Можете назвати Фрідріха Санклюїста чи Поля-Жана Панастеля, але ні в якому разі Григора Тютюнника чи Романа Андріяшика. Після цього теж, так, ніби між іншим, додайте:

– До речі, ви знаєте, як працює Агата Крісті? – І, не чекаючи відповіді, провадьте далі: – Вона голяка залазить у ванну. По ліву руку кладе в череп неандертальця яблука (звичайно ж, не Симиренка), у праву бере ручку й пише. Пером страуса ему.

Може трапитись, що хтось із присутніх теж захоче здивувати товариство. Ну, приміром, розповість про останнього отамана Січі Запорізької Калнишевського, який просидів у ямі до 113 років і відмовився від "волі", коли дізнався, що Січі вже нема. Або скаже:

– А ти знаєш, як працював Степан Руданський, коли батько відмовився йому допомагати, бо той писав "мужицькою мовою".

Співбесідник може й не продовжувати. Скорчте зневажливу міну шимпанзе – й нехай він замовкне зі своїм Руданським! Бо Руданський – це не епоха, як і Тетяна Ларіна зі своїми Ленським і Онєгіним. Вони для вас учорашній день, як і "Тарас

Бульба" з "Мертвими душами", й соромитись цього нічого. Тому, обклавшись Дороті Сейерс чи Ерлом Стейнлі Гарднером, не кліпаючи віями, питайте:

– Поглянь, будь ласка, у словник, як правильно писати: фонікулер чи фанікулер?

Якщо вам несподівано кинуть у вічі:

– Жоржа Сіменона читаєш, знаєш, що їсть Луї де Фюнес, і питаєш, як писати… Так от знай, що ні "фа" й ні "фо", а "фу": фу-ні-ку-лер.

Не звертайте уваги на невихованих невігласів. Хіба їм зрозуміти глибину вашої інтелектуальної душі, хіба їм охопити діапазон ваших знань? Та ніколи, якщо вони й досі захоплюються "Героєм нашого часу" й читають "І мертвим, і живим, і ненародженим…"

Куди їхати відпочивати

Кожна відпустка, як правило, починається з отаких балачок:

– Де ви думаєте відпочивати?

– Та-а! Багато думали і нарешті вирішили поїхати…

– Куди?

Це "куди" ваш знайомий вимовляє так, ніби туди, куди збираєтесь їхати ви, посилають його.

– Та в Ялту, – відповідаєте голосом приреченого до страти.

– Я так і знав…

До речі, ваш знайомий завжди знає, куди ви збираєтесь їхати, але все одно питає: "Так де ви надумали відпочивати?" І якщо ви підтвердите його здогадку, не забариться сказати: "Я так і думав, що ви поїдете саме туди. Вже взяли путівки?"

– Та ні… Тільки плануємо…

– Фу-у! – сідає несподівано він на лавочку. – Слава богу! А я вже думав: плакали ваші грошики. Ну, не відчаюйтесь. Ще не все втрачено, – заспокоює він вас, хоча ви, здається, менше хвилюєтесь, ніж він.

Знайомий витирає піт із чола, а ви стоїте ні в сих ні в тих і зі співчуттям дивитесь на його спітнілу лисину.

– А я гадав, що вже все. Нічим не зможу вам зарадити. Дайте хвильку передихнути. Фу-у! Ну й спека! Пече, як сказилося. Значить, зібралися в Ялту? Ви, до речі, в Ялті коли-небудь були?..

– Ні. Вперше. От саме тому…

– Ну, я так і знав. Я так і думав. Тому я вас і запитую: якщо ви там ніколи не були, так чого ж ви туди їдете? Чого?.. Подивитесь на Сімеїз чи Горобине гніздо? Що ви там не бачили? Вам що, тут мало тих горобиних гнізд?..

– Здається, Ластів'їне, – поправляєте ви.

– А яка різниця – ластів'їне чи горобине? Вам що, не все одно? Від того не погладшаєте й пузце не спаде. Найстрашніше, що там задрипаний, пробачте на слові, пляж: чайці ніде сісти. Чи ви не бачили ніколи ялтинських черг у їдальнях? Чи приїжджих пошляків, що розповідають сороміцькі анекдоти з бородами? А чи знаєте

ви, що в Ялту щоліта збирається сама шантрапа, навіть одеська: картярі, аферисти, жулики, студенти й дегустатори. Ви це знаєте чи ні?.. Не знаєте?.. А я знаю. Бо я в Ялті бував. І не раз! А ви кажете – Сімеїз. Ви хоч знаєте, що таке Сімеїз? Сімеїз у перекладі на українську мову означає червоний камінь. От ради чого варто поїхати в Ялту, то це ради того червоного каменя. Так ялтинське вино називається. Вина там чудесні, але море… Ви бачили коли-небудь ялтинське море чи ялтинський пляж?

– Ні разу.

– Так чого ж ви туди їдете? Хто вам порадив? Покажіть мені його, нехай я при вас заплюю його безсоромні очі. Дайте мені його сюди, я йому покажу Ялту і Сімеїз… У вас що, дають дві тарифні відпустки на рік чи завелися зайві гроші? Якщо зайві, позичте мені… Фу-у! Ну й народ! Вік живи, вік учи, а він все одно в Ялту їде… А на Кавказі ви були?

– Та, крім України, я ніде не був…

– Ви не були на Кавказі?! Може, ви й в Гагрі не були?

– Таж кажу – не був…

– Ну, знаєте?! Не бути в Гагрі – це все одно, що жити в Римі й не бачити папи римського… Неодмінно їдьте в Гагру. Обов'язково! Яка краса! А повітря! Яке там повітря! У легенях так і тане. А море!.. Ви не бачили, яке море в Гагрі? Ви ніколи не бачили гагринського моря? Ви мене вбили. Ви мене зарізали на шашлик… До речі, про шашлики. Які там шашлики! А абхазькі вина! Боже, якщо на небесах колись був рай, то я певен, абхазці його викрали й перенесли в Гагру… Бризки моря в відчинені вікна будинків влітають. У цинандалі. Що за напій цинандалі! А озеро Ріца!..

– Таж туди з путівками важко, – нарешті вдається слово сказати й вам.

– У тім-то й річ. Гагра – це вам не Ялта, і навіть не Коктебель. Гагра – це Гагра.

– Дружина хотіла в Прибалтику або Карпати, та…

– Що ж стало на заваді? Гроші? Ні, так що ж?!

– Знайомих нема, а так їхати в Прибалтику чи Карпати, знаєте, якось не з руки.

– І правильно робите. Нічого в тій Прибалтиці вам робити. Що ви там не бачили? Правда, в Прибалтиці дешевша вовна. Як у вас із грішми? Є. Тоді їдьте у Прибалтику. У Ризі можете дістати для жінки й дочки гарні кофточки, для себе – пошити чудовий костюм… Рига славиться ще й "ризьким бальзамом". Чудесний напій. Божественний! Вільнюс – "Паланкою". Їхня національна горілка. На колір буває червона, синя, рожева, оранжева. Ох і річ, скажу вам! Наша "Донецька степова", "Одеська горіхова" чи "Вінницька любительська" не йдуть ні в яке порівняння. Яка ще може зрівнятися з нею – це наша "Чернігівська" та ще, може, "Сумська", ота, що на етикетках написано: "Ще по одній!.." Але найкраще, скажу вам, поїхати за кордон. Добре в Югославію, Францію, Італію. Харчі, правда, дорогі, але барахло… Беріть туристську путівку… Не бійтесь, що дорого. Окупиться, ще й з лихвою. Та й, крім магазинів, побачите Лувр, Сену. Цікава Пізанська вежа. Все життя стоїть кривобоко і не падає. Не дурень придумав… А ви в Ялту зібрались… Ніколи не думав, що ви на таке зважитесь.

Мине рік, другий. Ви знову збираєтесь у відпустку. Куди їхати? Хто порадить? Ваш

давній знайомий.

– Та ну його! – кажете ви, і все одно, тільки з якихось вам відомих причин, ідете до нього, й він щиро, як ніхто, каже:

– Я так і знав… Я так і думав. Цікаво, хто це вам порадив їхати в Гагру? Ви знаєте, яке там повітря? Як у вас із легенями? Все гаразд. Однаково їхати туди не раджу. Якщо вже куди їхати, так це в Ялту. Бачили б ви, який там пляж! Скільки молоді! Які фігури в дівчаток! А ноги! Де ви ще бачили такі бронзові ніжки, як у ялтинських відпочиваючих? Їдьте в Ялту. Ніде стільки не збирається студентів і викладачів, як там, ніде не стрінете такого чистого моря, як у Ялті. Кращого місця для відпочинку на земній кулі нема. Ріо-де-Жанейро перед Ялтою блідне. Це я вам кажу і це я можу в очі сказати хоч самому міністрові м'ясо-молочної промисловості.

Ви, як правило, їдете туди, куди й задумали, але сумніви – чи правильно ви обрали місце для відпочинку – живуть протягом року, й тільки перед наступною відпусткою вони трохи розвіюються; ви знову випадково зустрічаєте свого знайомого і, наче при зустрічі з першою коханою, несподівано ніяковієте, даєте собі слово більше й не слухати його, сподіваєтесь, що нарешті обране вами місце відпочинку він цього разу схвалить. І, як завжди, глибоко помиляєтеся. Знайомий вірний собі.

– Я так і знав!..

Він не схвалить ваш вибір і запевнить вас, що ніхто так собі не вкорочує віку, як ви. Ніхто, окрім вас, так безбожно не пускає на вітер чесно зароблені гроші і зовсім не цінує профвідпустку, їдучи в Яремче чи на озеро Світязь. Так безвідповідально можете чинити лише ви й ніхто більше. Місце відпочинку, яке б ви не називали – на узбережжі Чорного моря чи Балтійського, негайно буде перекреслено. Бо в Чорному морі (якщо ви назвали його) добре тільки бичків та медуз ловити, й то перед штормом. А в Балтійському морі температура води ніколи не піднімається вище вісімнадцяти градусів, і якщо у вас давно була двостороння пневмонія, то можете їхати, хоч зараз.

Більше він вам нічого не скаже. Запам'ятайте: ні-чо-го. Така вже психологія людська.

Для вас, чоловіки

Ви збираєтеся на курорт. Якщо у вас на антресолях чи у сміттєвому відрі завалялося дві-три пари старих черевиків, босоніжок, не поспішайте їх викидати на смітник чи нести до майстерні.

На курорті все це згодиться. Скажімо, у порваних черевиках (бажано на босу ногу), в старих шортах, або ще ліпше – в трусах, ви сміливо можете заходити до їдалень, кав'ярень, шашличних, прогулюватися набережними, алеями скверів, парків, відвідувати магазини, літні кінотеатри, більярдні, історичні місця, краєзнавчі музеї, робити морські прогулянки, вечірні променади, їздити у трамваях, тролейбусах, таксі, і, нарешті, відвідувати пляж.

Якщо берег на пляжі кам'янистий, як і морське дно, ви босоніжок не роззуваєте, а заходите в них просто в море, як це роблять любителі підводного лову, натягуючи на

ноги ласти. Коли ж трапиться так, що капці (босоніжки) у вас під водою обірвуться чи загубляться – не нервуйте і не зганяйте своєї злості на офіціантках, сусідах по столу чи членах сім'ї, коли ви їх випадково взяли з собою.

Пам'ятайте: те взуття ви все одно збиралися викидати на смітник. Ви його викинули в море. Яка різниця. Чи варто тепер шкодувати?

Може трапитися так, що ви загубите тільки одну босоніжку і її хвиля не викине на берег – теж не рвіть на собі волосся. Не лайтесь з дружиною, нічого не доводьте сусідці. Адже ви знали, куди йшли. Другу босоніжку спокійно викиньте самі. Одні її викидають тут же, в море, інші – для чогось виносять на берег і залишають на піску, треті – жбурляють у кущі, лякаючи закоханих. Ви ж те взуття кладете там, де перед цим загоряли...

Останній варіант, тобто ваш, найменш сприятливий Старі босоніжки чи капці – це не японська парасолька чи транзистор. Тут обов'язково знайдеться якийсь чесний товариш, візьме ваш черевик і бігтиме за вами аж до головного корпусу.

– Фу! Ну, й ходите ж ви швидко. Ледве за вами встиг. Ви свій черевик на пляжі забули,– закінчить він, вручаючи вам предмет взуття персонально в руки поміж здивованого натовпу, жадібного до будь-яких сенсацій.

Найкращий варіант – мовчки взяти черевика, подякувати й удати, що ви дуже розчулені такою увагою до вашої персони. Не відмовляйтеся, не доводьте, що це не ваш черевик. І, боронь вас Боже, не скажіть:

– Мало тих черевиків на березі моря валяється, так ви всі будете мені приносити?

У цьому випадку автор не дає вам ніяких гарантій, що ви того дня спокійно пообідаєте.

Отож усякий непотріб ніколи не залишайте на тому місці, де ви загоряєте. Заривайте його в пісок. Якщо ви цього ще не навчились робити, спробуйте підкинути його сусідові. Але робіть це непомітно. Хай сусід потім виправдовується і доводить комусь, що то не його взуття. Можливо, це йому і вдасться, якщо номер його ноги не збіжиться з номером вашого черевика...

Є ще один своєрідний спосіб: непотріб викидати до урн. Але де гарантія, що вас після цього не сприймуть за провінціала?

Для вас, жінки

У жінок, які збираються на курорт, зовсім інша психологія, ніж у чоловіків. Ба, навіть протилежна. Якщо чоловік намагається взяти з собою якомога менше (нести важко) й переважно те, що потім залишається на березі моря, в кущах чи в кімнаті між першим і другим матрацом, то жінка пробує свій домашній гардероб увіпхнути в здоровенну валізу (не їй же нести). Якщо це їй не вдається – вона впихає той гардероб ще до одної...

Чоловік не повинен стояти над головою і бубоніти:

– Ти ж їдеш на курорт, а не на виставку мод.. Хто там одягається?. Тільки провінціали й ті, що вже давно втратили свої жіночі форми.

Заспокойте його. Переконайте свого чоловіка, що це далеко не так. Що він глибоко помиляється, і скажіть йому, що жінка є жінка. Якщо він з вами не погодиться чи доводитиме, що помиляєтесь ви, а не він, не бийте через це посуд, кришталевих ваз, фужерів і своєрідних попільниць. Намагайтеся на чоловіка вплинути своєю жіночою ласкою і чарівною вимовою. Бажано тією, якою ви так часто користувалися перед тим, як мали йти з ним до Загсу. Кажіть спокійно і врівноважено:

– А що я такого беру? Дві сукні, одні шорти, двоє штанів, три кофточки, один костюм вечірній, один з тих, що пошила.. Може, вдасться до театру піти. Три купальники. Одні замшеві черевички, дві пари літніх туфельок. Це ж курорт... Старі босоніжки... Й ще ось ці, на коркових каблучках. Хіба ж це багато?

– У порівнянні з універсальною базою – можна миритись, – каже вам чоловік.

Не приставайте на дискусію. Удавайте, що ви цієї репліки не почули. Й тим самим тоном продовжуйте:

– Тут усе найнеобхідніше: без цього джемпера просто не можу. Ну, ще плащ... гумові чобітки. Це ж ти мені їх, здається, привіз... Ну, звичайно, ти. Може піти дощ... Візьму й светр. Він хоч широкого плетива, але дуже легенький. По радіо передавали, у другій декаді почнеться похолодання. І розлітайку. Та, мабуть, оцей легенький костюмчик... На випадок спеки. Для чого ж я його шила? Спеціально для курорту...

– Мта-ак!.. – каже чоловік. Не повторюйте за ним цієї фрази, не запитуйте, що таке "мта-ак" і що йому з узятих речей не подобається. Складайтеся і в крайньому випадку скажіть:

– А ти торік бачив, скільки набрала Людмила Іванівна? Плетену кофту, бельгійський светр... О, до речі, де я свій светр поклала? От бачиш! Ледь не забула... Й он ту блузочку.. Не ту, рожеву, й туфлі подай, будь ласка, сюди.

– О Боже!..

Якщо ви уже остаточно не витримуєте його реплік, запитайте в нього:

– Що "о Боже"? Ти хочеш, щоб я з тобою не їхала? Ти цього хочеш?

Коли ваш чоловік запевнить, що він цього не хоче, поцікавтеся у нього й про таке:

– Так, може, ти хочеш, щоб я на курорт їхала гола? А в чому я у вагоні ходитиму? Добре, що нагадав – дістань із шафи мої індійські капці й тих два халати: махровий і ситцевий. Байковий не бери, а втім, давай сюди...

– А мисливський костюм?! – кидає не без іронії чоловік фразу.

Не звертайте уваги, похваліть:

– Ну, ти в мене просто геній. Ти хотів сказати спортивний, а не мисливський костюм. Спортивний обов'язково. Пограємо в теніс, бадмінтон, пінг-понг. Добре, що нагадав, а то приїдеш на курорт, дивишся – і того нема, і цього нема.

– А ти бери що найнеобхідніше...

Чоловіки бувають, м'яко кажучи, колючі. Не уподібнюйтесь їм. Якщо ви хочете спокійно упакуватися, запевніть чоловіка:

– А я так і беру: цей махровий костюмчик для пляжу потрібний? Потрібний. Купальник, що ти мені привіз із Ялти, я повинна взяти? Повинна. Тепер гумову

шапочку?! Не мочитиму ж я коси у солоній воді? Вони в мене й так випадають. Два капелюшки...

– Для чого два?

– Один від сонця, а ще один – на кожний день.

Словом, ви майже впакувались. Усе до трьох валіз, звичайно, не влізло. В такому випадку беріть саквояж, портфель, рюкзак, дві невеличкі сіточки (одну для харчів, ще одну – для спортінвентаря: волейбольний м'яч, ракетки, ласти); жіночу сумочку й целофановий мішечок для помад, пудр, парфумів, кремів, щіточок, паст, шпильок, гребінців, ниток, люстерок, голок та інших таких необхідних для жінки на курорті речей.

– Універмаг у поході, – кидає репліку чоловік і поквапно виносить усе це до таксі. Якщо все це до автомашини не влазить або ж чоловік не може донести, попросіть свою родичку або ж сусідку, хай решту необхідних для курорту речей – надувний матрац, парасольку, транзистор – вишлють авіапоштою. Літак усі ці речі доставить вам своєчасно. Зворотний рейс гарантуємо. Принаймні в цьому нас постійно запевняють оголошення Аерофлоту, видрукувані у вечірніх газетах.

Як одягатися

Нарешті ви на курорті. Питання, як одягатися, стоїть не менш гостро, ніж перед актором, що виходить на сцену. Одягатися на курорті потрібно легко й просто. Пам'ятайте: курорт – це чи не єдине місце, де ви себе можете показати з найкращого боку.

Коли у вас поважна фігура, добре розвинений живіт і досить-таки пристойна постава – вважайте, що такі речі, як теніска, сорочка, штани та інші атрибути фірми "Одяг" – тут зайва розкіш. Покладіть їх до шафи чи на дно валізи й до кінця курортного сезону про них і не згадуйте.

Одягнувши модні японські чи югославські плавки, ви повинні ходити по пляжі, на території пансіонату, чи де ви вже там перебуваєте, повільно і владно. Словом, так, щоб кожен, хто зміряє вас своїм поглядом перед столом екскурсовода чи в їдальні, не смів робити вам ніяких зауважень і давати порад. А вам, щоб, у свою чергу, не доводилося йому нагадувати, що він на курорті, а не в своєму кабінеті, якщо він у нього там є. На курорті всі рівні.

Може трапитися так, що, укладаючи речі дружини, зовсім забули про свої і не взяли плавок чи шортів – невелика біда. Їх з успіхом можуть замінити повсякденні темно-сині або чорні ситцеві труси. Варто тільки вам акуратно знизу (від колін) і згори трохи підгорнути, й, маєте на собі ті ж самі плавки, хоч, зрозуміло, не такі елегантні, але, погодьтесь, за своєю формою вони не поступаються нічим навіть наймоднішим.

Коли ж вам будуть потрібні шорти, відгорніть складки трусів у зворотному напрямку, й ви уже маєте на собі таку необхідну для курорту і ваших ніг річ... Труси, як ви через день-два переконаєтесь, дуже зручні: їх не потрібно часто сушити й переодягати. Їх легко носити, й головне, нічим не поступаються фірмовим. Взяти хоча

б їхню загальну форму.

Якщо ваші труси не синього, а червоного кольору та ще й з блакитними лампасами по боках, то вас не повинна турбувати жодна з цих проблем. Такі труси завжди на курорті виконують водночас роль і плавок, і шортів.

Червоні труси вигідні ще й тим, що вони надають вашому тілу неабиякого контрасту з тими предметами й навколишнім світом, що вас оточують. Особливо до ваших перших сонячних ванн. Такі труси добре пасують до кольору моря, ваших ніг. Коли ж ви мрієте про їхню засмагу, вам не обов'язково одягати джинси "Леві Страус" чи звичайні спортивні штани. Досить тільки почепити через плече ракетки бадмінтону, гітару, мексиканське сомбреро, магнітофон з записами Висоцького або далекоглядну трубу чи господарську сумку з написами "Аерофлот", "Токіо", "Бейрут", як уся увага пляжників буде прикута до цих предметів. Така екіпіровка, по-перше, надає вам відтінку екзотичності й курортного романтизму. По-друге, свідчить про неабиякий ваш естетичний смак.

Червоні труси можна носити не на резинці, а на білій шовковій шнурівці. Її слід зав'язувати бантиком спереду або збоку. Звідси й крилатий вислів: "... і збоку бантик".

Такий вигляд надає інтимності, і червоний колір у поєднанні з білим дуже приваблює жінок та індиків. Але останні вам нічим не загрожують. Принаймні на пляжі.

Як дихати

Не забувайте, що ваше тіло повинно завжди дихати: ввечері, вночі, вранці і навіть під час сну чи коли їсте. Йому якнайбільше потрібно азоту, йоду, заліза, крохмалю, інфрачервоних променів та інших таких необхідних для організму речей.

Безперечно, всім цим ви можете себе забезпечити ще вдома, заглянувши до аптеки й там придбати якийсь флакон йоду, в кулінарії – кілограм крохмалю, а в магазині господарчих товарів – шмат заліза. Все це добре перемоловши, ви можете за півгодини до їжі вживати по одній ложці тричі на день. Але це, виявляється, не так просто: діставши заліза в магазині, в аптеці не застанете йоду, маєте йод – відсутній крохмаль. Саме тому люди їдуть на курорт, де чого-чого, а йоду й заліза на морському пляжі – аби ви тільки могли спожити.

Якщо вашому організмові до всього цього ще потрібен озон чи запах морських водоростей, візьміть з собою на курорт замість транзистора термос чи колбу. Ці предмет ширвжитку, по-перше, значно легші деяких транзисторів а по-друге, корисніші. В них можна наливати воду, каву, носити лід, юшку, узвари та інші їстівні речовини, а по приїзді на курорт – йод і озон.

Для цього щовечора виходьте до моря і намагайтесь набрати озону до термоса стільки, щоб його вистачило вам на всю ніч. Термос чи колбу (за відсутністю цих предметів – можна пляшку з-під кефіру чи шампанського) добре закоркуйте і, прийшовши додому, поставте біля ліжка, але перед цим не забудьте щільно зачинити двері, вікна, кватирки (щоб озон не вивітрювався із кімнати на вулицю) і тільки після

цього розкорковуйте колбу, термос чи пляшку і на здоров'я дихайте.

Дихати треба глибоко. Втягуючи озон і йод через ніздрі носа, намагайтесь якнайбільше розширяти діафрагму, аби прочищати легені. На деякий час затамуйте дихання, хай озон і йод, так би мовити, акліматизуються у вашому організмі, й уже після цього видихайте.

Бажано через рот.

Як пошити купальник

Щоб мати своєрідний купальник, буквально нічим не схожий на всі інші купальники, вам не обов'язково його замовляти в Індонезії чи на Бермудських островах. Ви його можете пошити самі. Але пам'ятайте: купальник повинен займати якнайменше вашого тіла.

Для цього беріть одну-дві сіточки (бажаного чорного кольору – улюблений колір молодої вдови), стільки ж кілець (добре йде позолочений алюміній або нержавіюча сталь), два шматочки яскраво-кольорової тканини (залежно від смаків і уподобань – від тканини узагалі можна відмовитись) додайте сюди півтора метра голубих або жовтих ниток № 10 і все це зв'язуйте в таку дивну форму, яка називається "чирвовий туз". Міцно зав'язавши між собою тканину, втягніть блакитну гумку по об'єму талії. Якщо на даний період талія відсутня або ж відсутня гумка, спробуйте ззаду зробити доточки із шнурівки (колір шнурівки бажано той самий, що й гумки), й купальник готовий. Модно й елегантно. Ніякого повторення і подібності. Єдиний у своєму роді й розмірі.

Такий купальник майже не промокає. Вийшовши з води й сівши до переповненого курортниками трамвая, тролейбуса, автобуса, вам досить потертися між пасажирів, як ваші купальник і тіло стають сухі, як трава на горі Кара-Даг.

У такому купальнику не соромно прогулюватися алеями санаторіїв, скверів, парків, просиджувати на верандах, балконах, гойдатися у гамаку, підходити до прилавків магазинів, аптек, гуртожитків медінституту та їсти у їдальнях, де ясно й конкретно сказано: "В одежі не обслуговуємо".

Як носити капелюшок

Досі ми конкретно зупинялися на предметах взуття, упаковці валіз, одягові, тепер перейдемо до головних уборів. Наша порада стосується тільки жіночих шапочок і капелюшків.

Якщо у вас немає нікого знайомого на базі "Курортторгу", а в магазинах у розпалі курортного сезону вам не вдалося придбати капелюшка, який би був вам до смаку, спробуйте налягти на власного чоловіка – хай дістане. Коли ж і йому не вдасться знайти модного й основне – своєрідного капелюшка чи шапочки, не втрачайте надії і свідомості. Не рвіть на своїй голові кіс і не кричіть:

– Це тільки я одна дурна вийшла за тебе заміж...

По-перше, це негарно, по-друге, де у вас гарантія, що на світі не знайдеться ще

такої ж однієї, яка ладна вийти заміж за вашого чоловіка? Наша порада: візьміть новий осінній чоловіків капелюх або старий солом'яний бриль (в принципі нема істотного значення), понадрізуйте у капелюсі криси, трохи їх опустіть, у вигляді церковного дзвону, вгорі, на ковпаку, пробийте сім-вісім дірочок (дірочки можна пробити невеличким шлямбуром чи гільзою від мисливської рушниці двадцятого калібру), прикрасьте ці дірочки штучними квіточками, старим, але ще добрим мереживом, шматочками нейлону, перлону, силону, не забувши все це пофарбувати у веселковий колір, і після цього весь цей букет одягайте на свою голову.

Якщо капелюшок (у перші хвилини) буде трохи нагадувати вам роздутий вітром хвіст півня чи кольоровий віхоть соломи, не лякайтеся. Це від незвички, й це тимчасово. Минеться. Особливо на курорті. Не забувайте про головне – це оригінально, а значить – завжди модно.

Можливо, ви забули вийти заміж або глибоко переконані: "Якщо мати таких чоловіків, то краще бути самій і не псувати власних нервів" і у вас вдома нема ні чоловічого бриля, ні капелюха – пошийте шапочку. Візьміть чиюсь тюбетейку або бабусин чепчик (якщо бабуся його залишила), декілька шматочків різнокольорової тканини: байки, ситцю, шевйоту, кримплену, шовку, попліну, сатину, трико й декілька пучків муліне.

Усе це спробуйте нашити (але ні в якому разі склеювати – морська вода клей роз'їдає) на чепчик тюбетейку.

Випадково на кухні у вас завалялась соломка (не та, що до чаю, а та, через яку п'ють коктейлі, каву-глясе, інтелігенти – навіть коньяк і віскі, попришивайте до шапочки і її. Робіть це методом єгипетського колеса, ясніше – на зразок гвинта чи пропелера від літака марки ДБ-3Ф-8. Коли шапочка чи капелюшок готовий, збігайте до магазину, купіть безкольорового лаку і покрийте горішню частину головного убору рідиною, яка швидко висихає. Після цього їдьте на курорт.

Капелюшок одягайте не відразу, як ідете з квартири. Найкраще це зробити, коли приїдете на місце, чи тоді, коли йтимете на пляж. Капелюшок чи шапочка накладається на голову з таким розрахунком, щоб він завжди тримався трохи збоку, а не на маківці, і своєю вагою не обривав вам куплених кіс чи шиньйон. За іншого випадку багато втрачають як ваш капелюшок, так і голова.

Прийшовши на пляж, відразу не заходьте у воду. Спробуйте деякий час походити пісочком, по гальці, ніби шукаєте місце. Зробіть декілька фізичних вправ, підставте сонцю ніс, спину, підніміть почергово то ліву, то праву руки. Якщо вам зручно, спробуйте це зробити й з ногами. Коли ж вам цього не вдасться, можете наближатися до моря. Робіть це якомога повільніше й шляхетніше. Зайшовши у воду, не оглядайтесь, не крутіть головою, не роздивляйтесь навколо. Тримайтесь гордо й незалежно. Потім спробуйте по-молодечому підстрибнути. Потім зойкніть чи ойкніть. Хлюпніть на себе водою або відскочте від берега, ніби ви у хвилях несподівано помітили здоровенного восьминога чи краба, й аж після цього заходьте у воду.

Робіть це з таким розрахунком, щоб на поверхні хвиль гойдався один лише ваш

капелюшок, схожий на плавучу дику орхідею. У контрасті з блакитним морем ваш капелюшок набуває неабиякої краси й приковує до себе погляди усіх тих, хто залишився на березі.

Коли ви остаточно переконалися, що всі погляди звернені в бік моря і зосереджені на вашому капелюшку, не поспішаючи виходьте на берег, подібно до того, як це робила Афродіта, народжуючись із піни морської.

Як бути з одягом

Звичайно, на курорті трапляються жінки, які впадають в абсолютну крайність, – постійно ходять зодягнені Це жінки, котрі, як правило, належать до двох категорій: перша – модоністки[††], тобто жінки, які переконані що їхні фігури набувають справжньої краси й елегантності тільки під модною шкіряною міні-спідничкою або ковбойсько-фермерським вбранням із штату Іллінойс чи Отайо.

Є ще й друга категорія жінок (правда, вони трапляються дуже рідко) – це сором'язливі. Вони соромляться своєї недостатньо набраної ваги, худорби й соромляться навіть самі себе, коли оглядають власний стан на самоті перед трюмо у спальній кімнаті.

Якщо ви належите до однієї з цих двох категорій, ми щиро радимо (для психологічної і душевної рівноваги) домашній гардероб, що ви його привезли з собою у валізах, постійно провітрювати на собі. Натягайте його на плечі, спину, ноги й отак ходіть. Ходіть на території будинків відпочинку, пансіонатів, санаторіїв.

Аби не доводилося розпорювати привезений з собою одяг, уставляти клинці чи робити доточки тощо, намагайтеся уживати якнайменше калорій. У цьому випадку ваша фігура, обтягнута в модну сукенку чи костюм, окрім принадності й уваги з боку осіб жіночого роду, які щовечора грають на алеях у бадмінтон, викликатиме неприховану заздрість і, можливо, глибоко замасковану зневагу. Але хто в цьому чесно признається? Тому не звертайте на них ніякої уваги й повільно прогулюйтесь перед їхніми очима, Заважаючи їм грати, Хай від заздрощів, а не від бадмінтону, худнуть. Нехай їхній одяг висить на них після цього, як на городніх опудалах, або нехай роздягають свої зашморгані шорти й наслідують вас, натягуючи на себе спіднички, блузи, кофти, гольфи, заковують ноги в замшеві черевички на сталевих обручах і підківках. Носять вузькі штанці з заклепками й без заклепок, джинси типу "Роджерс" з добрим десятком кишень спереду й ззаду, а на це ще викидають, як три мушкетери, яскраві плахти із чистої вовни, що звисають униз торочкою.

Гарно й тепло одягнувшись, намагайтеся відвідувати кав'ярні, ресторани, холи, бар-коктейлі, кав'ярні "Краб" чи "Моряк повернувся із плавання" та інші заклади, що ще іменуються громадськими місцями.

Коли вас хтось із чоловіків, юнаків побачить випадково роздягненою, скажімо, на пляжі, під кущем, у затінку чи біля грот-щогли або на кормі вітрильника, то скаже:

– Боже, для чого ви так часто одягаєтесь? У вас така божественна фігура! Її не треба соромитись... Я б на вашому місці тільки в купальнику й ходив...

Якщо ви до компліментів чоловіків ставитеся, як і до життя, – критично, тобто не все сприймаєте за чисту монету, спробуйте за першої ж нагоди показати свою фігуру в купальнику ще комусь із ваших знайомих чоловіків.

Можливо, й по цьому ви їхні слова ставитимете під сумнів, спробуйте в тому ж модному купальничку із Суматри чи Гонконгу показати себе в Центральному парку культури й відпочинку для трудящих. Якщо все буде гаразд, увечері вийдіть на танцмайданчик. Верхній одяг можна залишити в роздягалці чи доручити подрузі. Випадковим знайомим одягу (особливо модного й дорогого), як і гаманця з грішми, з першого разу не довіряйте.

Почавши танцювати, намагайтеся не переходити на швидкі темпераментні темпи. Вибирайте танці тільки повільні й класичні. Аби присутні мали змогу роздивитися вас з усіх боків, для цього найкращий танець, на наш погляд, віденський вальс, а не мазурка чи сучасний суперпоп.

Як позбутися живота

Порада для тих, хто мріє стати стрункім і підтягнутим

Сучасна медицина, як уже встановлено, знає декілька рецептів, як схуднути. Зокрема – при допомозі моркви, бурячка (звичайно, столового) і кожуха. Останній – дуже ефективний спосіб: дістаєте добрячого кожуха (де саме – це вже ваша турбота), у спортмагазині – дитячу скакалочку, приходите додому, одягаєте костюм (бажано новий), потім фуфайку (не обов'язково нову), а поверх цього уже кожух, Одягли і починаєте підстрибувати. Через скакалочку. На перший день рекомендується не більше години, на другий – дві, і так відповідно до безконечності. Живота і все те, що у вас зайве, як рукою зніме.

Є скептики, які не вірять цим порадам. Ті одразу біжать до лікаря.

– Лікарю, хочу схуднути.

–Діставайте путівку, їдьте на курорт.

Скептик (на те він і скептик), звичайно, сумнівається і йде до іншого медичного світила.

– Докторе, хочу скинути живота.

– Треба побільше ходити, – каже доктор медичних наук.

"Як же воно так", –думає той, що вічно сумнівається, і біжить до третього.

– Професоре, як же воно так?! Був в одного, каже – на курорт їдь. Пішов до другого – радить ходити пішки. Кого ж слухати?

– Слухайте мене: діставайте путівку і йдіть на курорт пішки.

Порада, чесно кажучи, непогана. Але в порівнянні з нашою – ніщо. Мабуть, саме тому ніхто з вас її не сприймає, бо на курорт пішки поки що ніхто не ходив. Всі літають чи їздять.

Хочете поїхати й ви? Поїхати і схуднути. Чи можливий такий варіант? Цілком. Завдячуючи сучасним залізничникам (залізничникам, а не лікарям) це можна поєднати. Можна і їхати, і побувати на курорті, і схуднути. Ще й добре.

Як же це робиться? Простіше, ніж дістати путівку в санаторій. Перш за все йдете на вулицю Пушкінську (це у Києві), у касу попереднього продажу квитків, і в довідковому бюро довідуєтесь, які на літній сезон, включаючи сюди й "бархатний", є поїзди. Вибирайте, не задумуючись будь-який із них. Не біжіть пі до яких віконець, не цікавтесь ні в кого, чи є на ті поїзди квитки чи нема. Все одно вам ніхто цього не скаже, табло теж тут ще не вивісили. Ставайте в чергу і скидайте вагу. Краще, ніж під кожухом і фуфайкою. Через годину, через дві – то немає принципового значення – біля віконця. Добралися.

– Квитки на поїзд такий-то на таке-то число є?

– Нема. Ні купейних, ні плацкартних. На це число всі продані.

Ясно. Вважайте, що за цей день ви пару кілограмчиків живої ваги скинули. Стільки ж скидаєте наступного дня, коли, висолопивши язика, бігаєте по своїх знайомих, які мають своїх знайомих у касах чи в управлінні залізниці.

Квиток, нарешті, у вас. Полегшено зітхаючи, сідаєте в омріяний вами поїзд. Вагон чимось нагадує тендер паровоза, в якому щойно закінчилося вугілля і залишився один антрацитний пил. Але ви щасливий, що все ж дістали квиток. Новий костюм (літній) уже на курорті здасте в хімчистку. Головне, не нервувати. Від цього хоч і худнуть, але це не на користь здоров'ю. Нерви потрібно берегти, як і чоловіків. Газети вчать.

Не дивуйтеся, коли раптом помітите, що ви один, як палець, на все купе, і вас не більше десятка на весь вагон. Не згадуйте касирку із Пушкінської, не цитуйте: "На це число всі квитки продані". Це залізнична таємниця. Вічна. Її ще ніхто не розгадав. Не розгадуйте і ви. Краще беріть сумнівної чистоти без пломб простирадла і лягайте. На всі запитання у сезонних, як і ні поїзди, провідників відповідь одна:

А ви що хотіли?! Це додатковий!

– Ресторан є?

– Ви, що? Кажу ж, додатковий.

– А буфет?

– Та поїзд же додатковий. Що ви морочите мені голову?!

– А чай хоч носитимуть?

– А хто його носитиме? Ви? У додатковому поїзді один провідник на два вагони.

Лягаєте, намагаючись заснути під стукіт коліс "додаткового". Не спиться – під ложечкою смокче, живіт утягує. Підводитесь.

– Скажіть, – до провідника, – а десь він хоч трохи стоїть?

– А хто його зна. Це ж додатковий. Ми поза всякими графіками. Тільки з'явимося на пероні і тієї ж миті щезаємо. Не надумайтесь вискакувати...

– А як же десь поїсти? – ледь видавлюєте ви уже наступного дня, коли поїзд повз станції пролітає, як метеорит. Ні морозива, ні води ви не встигаєте купити. По-перше, на перонах станцій майже нічого нема, по-друге, поїзд ваш – додатковий.

Никаєте по вагону. Провідник на вас співчутливо дивиться і посміхається. Ви не витримуєте, біжите в те місце, де є дзеркало. Тепер ви дивитеся самі на себе.

– Схуд, – кажете дзеркалу, – і дуже. Заріс. Хоча б одна розетка на весь вагон. А то

вигляд, як...

Не договорюєте. Поїзд притишує ходу.

– Переходьте на фрукти і воду, – гукає дотепник-провідник. – А то до Феодосії не довезу.

– Де ж ті фрукти?

– Висовуйте голову у вікно, якщо відчините, і гукайте перекупок.

Налиті південним сонцем фрукти у вас. Де їх помити у додатковому? Відповідь одна. Абстрактна: там, де всі миють.

І от ви на довгожданому курорті. Злі, худі і, як хіппі, зарослі. Голіться і припадайте до чергової страви. їжте, забувши про рекомендацію лікаря і дієту. Їжте. Не бійтесь. Якщо ви взяли й назад квиток на додатковий поїзд, то, поки доберетеся додому, весь отой жир додатковий поїзд, як корова язиком, злиже. Приїдете стрункий, худий і підтягнутий, мов хорт. Мимоволі бігати почнете. А за те залізничникам дякувати треба. Навіть у письмовій формі. Хай щось і їм на згадку залишиться. Це ж завдячуючи залізничникам, а не лікарям, ви по-справжньому схудли. Що ті лікарі в порівнянні із залізничниками?! Темнота!

Як стати дикуном

Ми вже знаємо, як стати рабом, як з'їсти шефа, і, мабуть, наша розповідь буде неповною, коли ми не скажемо, як стати дикуном. Але перш ніж відповісти на це запитання, слід запитати й вас: "А яким би ви хотіли стати дикуном?" Дикуни є різні: морські (ті, що коло моря), прісні (це ті, що коло річок, озер, водоймищ). Оце два так званих основних види дикунів. Ці два види діляться на кілька різновидів: дикуни на своїх колесах (своєю автомашиною, човном), дикуни на чужих колесах (машиною приятеля чи сусіда, а також з допомогою приміських поїздів, автобусів, попутних автомашин, тепловозів, човнів тощо), дикуни мотоциклетні (з коляскою та без коляски). Це переважно молодий різновид, який їздить "здебільшого сам", з вітерцем, а також із Грунею і гітарою, що теліпається трохи нижче спини. Куди цей різновид їздить і по що – не встановлено. Встановлено одне: їздить.

Ідете й ви. Але не так, як, скажімо, оцей, що з Грунею. Ви їдете зі своєю законною Грунею (Марусею, Ніною, Галею, Танею, чи на кого ви там багаті) і зі своїм пуп'янком.

– Так куди в цьому році? – цікавиться сусіда, який має свої колеса.

– Та хто зна.

– Так, може, з нами, в Борову?!

– А що в тій Боровій? – перепитуєте так, ніби ви й не дуже туди хочете.

– Та ви що? Не чули про Борову?

– ??

– Та там знаєте яке водоймище?! А бір знаєте який? Сосновий. Та там щоліта вся Харківська, Луганська й Донецька області, разом узяті. Всі на Боровій.

– Та чого ото ми туди понесемо свої голови? Там, мабуть, і сісти ніде?

– Та ви що? Місця вистачить. Ви знаєте, що таке Борова?..

Одне слово, знаєте. Отож не гайте часу – і в Борову! Дикуном. На чужих колесах. Бо, як каже Ігор Костянтинович – ваш приятель з власними колесами, кращого відпочинку, ніж у Боровій, на світі не знайдете.

Ідете в Борову. Дикуном.

Найкраще відпустку проводити дикуном. Тут вам ніякої експлуатації людини людиною. Тут вам ні боротьби за кращий стіл, ні за місце, де сісти (приміром, на веранді), ні лайки з офіціантами, чи з шеф-кухарем, чи з іншим обслуговуючим персоналом. Тут тільки ви й природа. Природа й ви. Та й щоб стати дикуном, не так уже багато потрібно. Потрібні колеса. Колеса знайшлися. Не у вас, так в Ігоря Костянтиновича. Отож, найкраще відпустку проводити дикуном.

Не вірите – поїдьте, переконаєтесь. Але щоб не повторити наших торішніх помилок, потрібно взяти з собою все необхідне. Для цього заздалегідь складається список. Список слід складати самому, або ще краще з Ігорем Костянтиновичем. До списку входять: намети, брезент, цибуля, огірки, помідори, м'ясні консерви, купальники, яйця, яблука, макарони, ракетки для бадмінтону, сало, спеції, матраци, борошно, ковбаса, набір для гоління (леза, мильний порошок), виделки, ложки, алюмінієві миски, масло, кава, каструлі, випивка (тут деталі не обов'язкові), казанок, тринога, постіль (закреслюйте й ставте – карти), рушники, аптечка, взуття, капуста, цукерки, крупа, баночка гасу й хоч одна стопка.

Список склали. Тепер можна й у жінок запитати:

– Ну, що ще брати? Кажіть, щоб потім не було отого…

– А ми знаємо, що ви там писали?!

– Те, що ми писали, ми знаємо. Ви кажіть, що ви писати будете…

– Ну, купальники…

– Є, – кричите ви. – Не це головне.

– Ну, щось тепле…

– Взяли дві пляшки?..

– Та ні… Вкритися чимось теплим…

– Он спекота яка! А вам теплого? Може, кожуха? – сердитесь ви. – Отже, все?

– Все!

– Поїхали.

Ідете до машини. Ви попереду. Жінки позад вас із різним причандаллям: ополоник, сковорідка, ковдра, ще щось. Без цього вони не можуть. Такими вже їх створила природа.

– А ці теплі ковдри куди ж? – цікавитесь ви.

– Таж із собою…

– Та ви що?! Літо ж! Липень місяць! Жара! А вони одна з другою по теплій ковдрі. Та ви що?!

Ковдри залишаєте дома. Жінкам раптом хочеться залишитись теж. З собою залишити й пуп'янків – Славика, Яринку. Жінки такі. Їх ніколи не зрозумієш. Але тут оте владне:

– Та ви що?..

Усі похнюплені, їдуть. Куди? На Борову. Дикунами.

– Музику! Давай музику! – весело вигукує Ігор Костянтинович. – А транзистор узяли?

Всі мовчать.

– Ну, я так і знав. Куди ж ви збиралися? – Це Ігор Костянтинович. – Казав же…

Дикуни мовчать.

– Ну, гаразд. Тоді хоч співайте. Тільки веселої. Ну…

Тут наступає пауза. Весела не йде.

– Цікаво, а ви хоч картоплю взяли?..

Мовчать.

– Ну, я так і знав… А хліб хоч узяли? Ну, гаразд! Це там, у Боровій, дістанемо! Або ж по дорозі… А цукор узяли?

Мовчанка.

– Та нічого, – заспокійливо. Це вже ви. – Там візьмемо.

– А матраци взяли?

– Нічого… Підстелимо сіна…

Приїхали в Борову. Перш за все треба вибрати, де стати. Хоч тут і Харківська, і Луганська, й частина Ростовської області, але стати ще є де.

– Ти побачиш, що коїтиметься в суботу й у неділю, – каже Ігор Костянтинович. – Ви хоч швидше місце шукайте.

Місце слід шукати далі від людей. Чим менше людей, тим цікавіше, тим приємніше. Місце шукають "дівчата". В дикунів, як казав поет, усі "возрасты" – "дівчата". Тут вам уже ніяких жінок, Марусь, мам. Тут тільки "дівчата".

"Дівчата" шукають місце, ви розбираєте намети, вирізаєте "колушки". Нарешті "дівчата" місце знайшли.

– Так оце таке місце? – цікавитесь. – Та ви що?.. Над самою дорогою? Вся пилюка від транспорту буде в наметах.

– Так, може, оце?! – уже менш сміливо пропонують "дівчата".

– Та ви що?.. Тут так пектиме, що вдень у наметі не всидиш і не влежиш. У тінь, у тінь треба.

– Так, може, отут?!

– А вночі? Ви знаєте, що робитиметься вночі? Бризки з озера прямо в намет залітатимуть. А якщо шторм?

– На Боровій шторм?.. Ти щось…

– А ти? Хіба ти забула – Сергій Іларіонович розповідав, який штормяга минулого літа на Боровій розігрався… Дев'ять балів…

– Так це ж вони були в Прибалтиці…

– Ну, добре. Багато не балакай… Краще місце шукай, он вечоріє, а ми ще намет не поставили…

Місце вибирає Ігор Костянтинович – досвідчений дикун. Знайшов. Кращого місця

на всій Боровій, як запевняє він, не знайдеш.

– Минулого року стояли…

– Ти хоч не бренькай, – це вже жінка Ігоря Костянтиновича.

– Не я – хлопці стояли…

… Вечоріє. Борова, як каже ваш пуп'янок, сердиться.

– Мабуть, дощ буде!

– Хто його зна! Хмариться…

– Ви б ото, дівчата, замість теревенів, розпалювали б, а ми тим часом намети поставимо. Уже липень. День коротшає.

"Дівчата" збирають хмиз. Пуп'янки носять солому, а ви забиваєте "колушки".

– Сіна б сюди постелити. Лугового. З медами, тмином, медовою кашкою, – це вже ви.

– М-дак. Пс! Нема краще, ніж сіно. Пахне як!..

– Як дівочий поцілунок у липневу ніч…

Намети зіп'ялись.

– Хлопці, – це до вас, – а де сірники?

– Вона мене питає, де сірники! Чуєш, вона питає, де сірники! А що ж ти робила? На гульки їхала! А я звідки знаю, де сірники?!

– То ви ж збиралися! Список складали, – захищається розкріпачена жінка.

– А де ти була? – допитує сучасний феодал. – Де ти була, я тебе питаю! Ми ж вас попереджали: дівчата, беріть, чого не взяли, а ви?..

Пауза. Тиша. По верховітті дерев вітерець пробіг, опустився в озеро. Умився – й знову тиша.

– То чого ж стоїте? Гайніть до сусідів.

– А де ж ті сусіди в біса? – подає голос і ваша половинка. – Ви ж нас завезли…

– Жінко, – подаєте голос і ви, – вибирай слова. Ти ж не в лісі й не на острові… Не хочеш збігати – паличку об паличку три. Цигани он без сірників їздять, і нічого… Обходяться.

– Ще й до села не затягнеш, – це вже Ігор Костянтинович…

– М-дак! Свобода – велике діло. А тобі, – це до жінки, – даєш ту свободу, а ти ще розпатякуєш. Ану марш по сірники, бо їстимеш, мабуть, м'ясну "тушонку".

"Тушонку" їли всі.

– Нічого. Завтра субота. Може, хтось підскочить, – це за вечерею. – Може, хтось із земляків з'явиться.

– Хто сюди з'явиться? На цілий місяць?!

Лягаєте… Настає ніч. Тихо-тихо… Ніби ото Борова її вихлюпує. Хлюп раз – темно, хлюп удруге – ще темніше. А потім починає вихлюпувати із себе зорі, й за кожним вихлюпом їх усе більше, більше.

– Ох і день завтра буде! – бас Ігоря Костянтиновича.

– Якщо дощ не вперіщить, – тенор його "дівчини".

Тиша. Ви мовчите. Прислухаєтесь.

– Музику! Ех, музику б, – зітхає Ігор Костянтинович.

– Треба було намети не так близько один біля одного ставити, – вихлюпує слова Борова.

Засинаєте, й раптом:

– Лясь! Лясь!

А потім знову:

– Лясь! Лясь!

Прислухаєтесь. "Невже ото?" – думаєте. Ігор Костянтинович тихо лається.

– А я ж казала. Та хіба ти послухаєш? – це вже "дівчина" Ігоря Костянтиновича. – А ти що?.. Вся пилюка в наметі буде… Хто над озером ставить… "Штормяга"! – цитує. – Так зате ти поставив. На мурашнику намет поставив. Треба ж голову мати…

– Мовчи хоч ти… Бо й тебе…

Ви засинаєте, а Ігор Костянтинович до ранку все ляскає… Мурахи б'є.

Так минає перша, дика, неорганізована ніч. Вранці, бадьоро, так, що зуб на зуб не попадає:

– Ну, як?

– Ги-ги-ги! Хоро-шо-о!

– А-а ва-ам я-ак? Ги-ги-ги!

– Хо-ро-шо-о!

Вранці всі починають заїкатись.

– Фіз-заря-доч-каа! Дів-ча-ата! Фіз-за-рядочка! Побігайте коло намету, стане хо-ро-шо-о!

– Казала, берімо теплі ковдри – це вже ваша.

– Каза-ла-а! Ка-за-ла-а! – Це вже ви. – Машина тобі – трамвай? Трамвай, питаю? Хо-ро-шо-о! Ги-ги-ги!

Встає над Боровою світанок. Із сонцем, з холодним ранковим вітерцем. Бронзовіють сосни.

– Ех, чайку б гаряченького, – це Ігор Костянтинович. – То хто, дівчата, збігає по сірнички? Може, жеребок кинемо?

"Жеребок" випав на вас. Біжите.

– І лаврового листячка. Лаврового листячка не забудь, – кричать вам услід. – І хоч пучку солі…

Через півгодини повертаєтесь. А може, й раніше – хвилин через п'ятнадцять.

– Сірники міняють тільки на горілку…

– Та вони що?.. А гроші пропонував?

– Пропонував.

– А вони що?

– Кажуть, тут гроші не йдуть. Натуральне господарство. Тут усе на обмін: і сірники, й лавровий лист, і сіль, і риба – все на горілку.

– Та вони що? А ми як? Совість треба мати!

Сірники, нарешті, дістали. Як? Хто й зна! Краще не згадувати. Зварили юшку. Без

лаврового листя. З димом. Зварили чай. Випили. Без цукру. В шлунку тепло. На серці тепло.

– То що, може, в "дурня"?..

– А може, щось почитати? – це хтось із "дівчат".

– Та ви що?.. Ми ж дикуни чи хто?

– Дикуни!

Краще в "дурня". Два на два. А зарубки після кожного "дурня" найліпше робити на дубі. Бажано з південного боку. З північного мох росте.

Отож, як бачите, нема нічого кращого, як на відпочинок їхати дикуном. Основне – заздалегідь список скласти. А решту на місці виміняєте.

Як поводитися на дачі

На дачу, як правило, запрошують у славну літню пору або ж ранньої весни, коли ще витьохкують солов'ї, плачуть у вільшині вивілги, а у вас пахне свіжими лаками, фарбами та білилом. Ремонт закінчено, можна приймати гостей.

– Ви б заїхали коли-небудь, – зустрічаєте ви свого доброго знайомого. – Подивилися б6, як я відремонтував дачу. Оцінили б. Мене дуже цікавить ваша думка, – запрошуєте приятеля таким тоном, ніби збираєтесь іще раз пофарбувати дачу, як на те буде його воля. – Цього разу я зробив погрібець і альтанку, – хвалитеся. – Альтанку пофарбував у небесно-голубий колір, посередині поставив круглого дубового стола. А навколо – пеньки. Щоб усе натурально, як на природі. Унизу погрібок, шашлична. Вино своє. Приїжджайте наступної суботи чи неділі.

– Обов'язково приїду, – обіцяє вам приятель і свого слова дотримує.

– Це у тебе тут що росте?

– Молодий явір...

– Оце, ти вважаєш, явір? – розсміявся приятель. – Звичайнісінький каштан...

– Божились...

– Коли який непотріб хочуть підсунути, завжди присягаються та божаться... Ну, гаразд, пішли далі. А це що за клуня?

– Яка клуня? Це і є моя дача...

– Ти мене насмішив! Оце твоя дача... Ну-ну.. Подивимося, що в тебе за дача... Ну-ну,– перше, що каже він, заходячи до вас у коридор.

– Коридор не зовсім висох, – попереджаєте ви.

– Чим фарбу розбавляв?

– Оліфою.

– Сикатив домішував?

– Ні, – перелякано відповідаєте ви і, ніяковіючи, червонієте.

– Я це помітив одразу. Буде вона тобі сохнути до нових віників. Чому не подзвонив? Чому не порадився? Додав би сюди грамів п'ятсот сикативу на літр фарби і через десять хвилин міг би по стелі кататися. А що тут у тебе? – прямує він далі.

– Тут ванна!

– Марусю, – раптом гукає він до дружини. – А йди-но поглянь на його ванну. Та хіба це ванна?! Це видовжений умивальник. Ти б до мене приїхав… Я тобі показав би ванну. Оце ванна! Турецький падишах позаздрив би. А це твоя кухня? – догадується він. – Подивись-но, як тобі двері почепили! Набік. Вони і не зачиняються як слід. Ну звичайно, – він щосили грюкає ними, і десь на горищі прокидаються від переляку коти. Зі стелі сиплеться штукатурка.

– О, будь ласка, що я казав? Ану, давай-но ломика чи стамеску яку.

Ви покірливо й розгублено подаєте йому невеличкого ломика.

Він вставляє його в паркет.

– Та він же в тебе розсипається від одного дотику, як колода карт. Ох і партачі, ох і бракороби, ох і надули ж вони тебе! Чому не порадився? Завжди все робиш у свинячий голос. Чим вони тобі ручки поприклеювали!

– Прикручували, – поправляєте ви.

– Ти вважаєш, що вони їх прикручували?

– Он же шурупи видно.

– То не шурупи, то бутафорія. То фон, то економія на металі. – Приятель підставляє, ногу під двері й смикає їх щосили до себе. – Ось полюбуйтеся, – каже він. – Двері на місці, а ручка у мене в руках. Оце тобі поприкручували. Скільки ж тобі цей ремонт обійшовся?

Ви називаєте суму, заздалегідь применшуючи її, боячись отого:

– Переплатив. Переплатив і дуже.

Але він несподівано каже:

– Ну, це не так і дорого! Матеріал чий?

– Їхній, – вигадуєте ви.

– Їхній? – перепитує здивовано. – Так це ж, вважай, безплатно. Якісь непрактичні майстри. Не плата – мізерія. Але робота… А втім, ця робота того і варта. Вони хоч на вікнах ручки попричіплювали? – Він підходить до вікна і робить те, що й з дверима.

– О, поглянь, за два рази вирвав з віконець обидві ручки. Ноги ж не підставляв. Тільки рукою вікно притримував. Дай-но сюди ножа.

Хтось із ваших родичів біжить на кухню, думаючи, що новоприбулець якийсь інспектор чи інженер, а ви, перетнувши дорогу до кімнат, загрозливо кажете:

– Годі. Я вас прошу, годі… Давайте краще зайдемо в альтанку. Там свіже повітря, дубові колоди. Такий же стіл… Сядемо, винця натурального вип'ємо.

– І ти думаєш, я його зараз питиму? Думаєш, питиму, коли в мене серце кров'ю обливається? Дай-но сюди долото.

– Ну, досить. Я вас прошу…

– Що досить? Що досить? – Виймав він свого складаного ножа й починає колупати ним ваш коридор. – Ти подивись, як вони тут фарбу клали! Дмухни – розсиплеться. По цьому коридору треба в м'яких тапочках ходити і навшпиньки, А ти мені – "досить", Тут усе треба здирати. Ось так, згори і донизу. Робити капітальний ремонт. Мене поклич. Я покажу. Дача – не відпочинок, а відпочинок – це труд. Ти знаєш Уїнстона Черчилля?

– Ну, чув.

– То отой самий Уїнстон, як і Лев Толстой, усе собі сам робив. Перший, у вихідні з лордами дачі будував, а другий шив для себе чоботи. Думаєш, це їхнє хобі? Нічого подібного. Праця. Тому й прожили більше, ніж ми з тобою. Дай-но сюди молоток.

– Ну, досить. Ідіть, я вам покажу альтанку, дубові пеньки. Із Закарпаття привезли. Натуральні, – благаєте ви його. – Їх можна колупати. Їм нічого не загрожує.

– Я сказав – дай сюди молоток і кілька цвяхів!

– Для чого?

– Зараз побачиш. Чи в тебе, хазяїне, і цього нема?

Ви приносите молоток, цвяхи і навіть шлямбур з ножівкою, щоб показати, що ви таки хазяїн. Приятель тим часом б'є в стіни й примовляє:

– Сюди й цвяхи не залазять. Це стіна така тверда чи цвяхи такі м'які?

– Нас уже до столу запрошують, – Хапаєте ви його за руку, коли він замахується, щоб ударити ще раз.

– До столу ще встигнемо, – спокійно відповідає він, – Я так не можу. Хіба це цоколь? Ні, я, мабуть, сам тут за ремонт візьмуся. Вважай, що вже розпочав. Наступної неділі приїду не в цьому святковому костюмі.

– Прошу вас до столу, – втручається ваша дружина. – Господи, що ви тут наробили? – сплескує вона руками, – Це ж як після землетрусу.

– Ми наробили? Це ваші майстри. Руки 6 їм повідривало. Я до вас тієї неділі сам приїду, – погрожує приятель. – Так я цього не залишу. Вже йдемо. Я тільки подивлюсь, як вони люстри почепили до стелі. Чіпляли б їх до бантин. – Приятель бере стілець і, не роззуваючись, лізе під стелю.

Але тут його стягує ваша дружина і виводить надвір.

– Оце і є твоя знаменита альтанка? Ти вважаєш, що це небесно-голубий колір? Ти хоч у кольорах тямиш? Ти що – дальтонік?! Ну, гаразд, показуй свої дуби. Оце і є ті пеньки? Та вони ж трухляві, старі. Дай-но сюди сокиру…

– Та ви що?

– Ти не тавищокай. Ти давай…

Він бере сокиру і щосили замахується над пеньком.

– Гех! – хекає він.

– Ви не так ноги поставили, – кажете ви.

– Ти мене не вчи. Гех! – гатить приятель. – Гех! Ти мені скажи, ти цю сокиру коли-небудь гострив? Гех!.. Ну, гаразд! – нарешті зітхає він. – Твоє щастя, що сокира тупа.

Він сідає за стіл, деякий час витирає піт із чола, а тоді каже:

– Оце так твоя жінка сервірує стіл? Ти що, її ніколи не вчив, як це робити? Марусю, а йди-но сюди! Подивись, як його жінка сервірує стіл.

Тут ви уже зовсім втрачаєте рівновагу, берете його за петельки й питаєте:

– Хто це тобі шив цього костюма?

– Один мій знайомий, – розгублено дивиться він на вас. – А що?

– Хто ж так ґудзики пришиває? – кажете ви і вириваєте іх із м'ясом. – Знімай

піджака. Подивимось, тут же кишені приклеєні. Від першого дотику відриваються. Скидай, скидай... Зараз я тобі попришиваю.

Але останніх слів він уже, здається, не чує, опинившись аж біля брами. Аж там, за садом...

Як вітатися

Якби життя не підказало мені цієї теми, я б ніколи не взявся за перо. Тим більше, що про це так багато написано в "Правилах поведінки". "За встановленим звичаєм, першим вітається чоловік із жінкою, молодший зі старшим, підлеглий з начальником". Або: "Молода жінка чи дівчина перша вітає чоловіка похилого віку". Тут усе ясне. Але де написано, як саме вітатись?

Крім того, все написано поверхово, без знання психології людей. Для прикладу наведу такий випадок. Молодий спеціаліст, без достатнього життєвого досвіду, без відповідних знань, закінчивши інститут чи технікум, прийшов на роботу. Познайомився зі своїм шефом, а наступного дня вперше зустрів його в коридорі. Що він робить? Уповільнює ходу, зіщулюється, наче кішка, що помітила, як насувається дощова хмара, серце в нього злякано теленькає.

Як йому бути в цьому випадку? Як привітати першого свого начальника? Сказати "привіт" чи підбігти, схопити його руку й довго трясти? А може, краще шаснути в якісь бічні двері? Вдати, що не помітив, шефа? Справді ж бо, як?

На мій погляд, шефа (назвемо його умовно – Петро Семенович) обов'язково слід привітати, хочете ви цього чи ні. І ні в якому разі не пробувати сховатися за найближчими дверима. А що, коли то жіноча туалетна?

Залишитесь на місці – й Петро Семенович поцікавиться: "Чого це ви перед початком робочого дня вчащаєте в жіночі туалетні?" Що ви скажете на це? Зізнаєтесь, що хотіли сховатись від шефа. А чого? Злякались. Що ж, Петро Семенович з рогами чи уражений радіацією?

Уявляєте, до чого все це може спричинитись? Ваш перший день роботи на цьому підприємстві може стати останнім.

Отже, треба вітатись. Але як? Піднести високо руку над головою, крикнути: "Я вас вітаю, шеф"? Чи, може, руку зігнути в лікті і, тримаючи на рівні власного вуха, гукнути: "Привіт, старина!"? А може, кинутись шефові в обійми чи поплескати його по плечу? Ні перше, ні друге, ні третє... То ж як вітати шефа підлеглому?

Варіант перший. Підлеглий з начальником зустрічаються в коридорі. Підлеглий тієї ж хвилини підбігає до начальника, хапає його праву руку своєю правою, а своєю лівою підтримує правий лікоть Петра Семеновича й ніжно та легесенько потискує пухленьку (якщо худа – то худеньку, як дощечка) долоньку й каже: "Добрий день, Петре-е Се-ме-но-о-ви-чу!" Коли дивитися збоку, то враження повинно бути таким, ніби ви зустріли батька після п'ятнадцятирічної розлуки.

Варіант другий. Приклад той самий. Коридорний. Біжите до Петра Семеновича підтюпцем. Його руку хапаєте одразу обома руками й довго трясете. Тулуб (ваш) при

цьому повинен перетворитись на знак запитання.

Варіант третій. У кабінеті. Переступаєте поріг, підбігаєте до столу й дивитесь в очі так, щоб Петро Семенович не витримав, підвівся й простягнув вам перший руку. Її можете хапати так само, як при першому і при другому варіанті. На свій вибір.

Але ні в якому разі, перегнувшись коромислом через стіл, не намагайтесь поцілувати Петра Семеновича в губи. Це йому може не сподобатись. Не годиться цілувати й у лисину. Пам'ятайте, така форма вітань допускається лише під час ювілеїв, і то після третьої чарки. Тоді ви можете цілувати Петра Семеновича, скільки вашій душі завгодно й куди хочете. Але й тут за умови, якщо Петро Семенович випив не менше, ніж ви. В іншому разі може ляснути вас по губах і сказати:

– Ти б хоч свої тлусті варяниці обтер.

Негайно обтирайте. Рукавом. Своїм. І приступайте до діла. Цілувати можна мовчки, як кохану. Можна й примовляти: "Ви для мене, Петре Семеновичу, як рідний тато. Не думайте, що це в мені горілка говорить. Ні. Це вам кажу я, бо ближчої людини від вас для мене в світі не існує".

Варіант четвертий. Зустріч у ресторані чи в погрібку. Несподівано помітивши Петра Семеновича, намагайтесь негайно щезнути з очей і не лізти до нього зі своїми вітаннями.

Це зробити слід так, щоб ви думали, ніби він вас не помітив, а він думав, ніби ви його не помітили. Бо це той варіант, коли ваш шеф не тільки не хоче з вами вітатись, а й бачити вас не бажає.

Хочете ви цього чи ні, та раптом помічаєте, що, де б ви не з'являлись, там з'являється й Петро Семенович. Ви бігаєте по тих самих погрібках чи ресторанах, що й він, і неодмінно потрапляєте йому на очі.

Як у цих випадках вітатись? Ніяк. Тут треба вміти щезати. Якщо ви цього не зробите, то Петро Семенович не витримає, сам підійде до вас і, замість привітання, кине грубо й зло:

– Ти що, Ковтюх, стежити за мною надумав? Так от знай, що я нашим зарубіжним гостям показую історичні місця Києва. Й себе нікому паплюжити не дозволю. Навіть отаким жовчним типам, як оце ти.

Не додумайтесь після цього сказати йому "здрастуйте!". Це один із небагатьох випадків, коли начальство забуває чомусь привітатися з вами. Хоч у правилах сказано: "В товаристві вищестоячий начальник повинен неодмінно першим вітатися зі своїм співробітником". Вважайте, що Петро Семенович про цей пункт забув.

Про що говорити при зустрічі

Вам, певно, не раз доводилося зовсім несподівано зустрічатися зі своїм давнім знайомим. Від несподіванки ви так розгублюєтеся, що, окрім отого "О, привіт! Як живеш?", більше не знаєте, що й сказати. І зовсім втрачаєте голову, коли раптом в унісон вам і він те саме скаже: "О, привіт! Як життя?"

– Та нічого, – знизуєте ви плечима. А що ж далі? І тому, часто збиваючись на

банальні теми, ви робите вигляд, що вас цікавить здоров'я приятеля, його дружини, сина...

– У мене дочка, – поправляє він вас.

– Ну, звичайно, дочка. Я знаю. Це так.. Можна сказати – механічно.

А потім виявляється, що ви його взагалі всього один раз бачили і тепер приймаєте зовсім не за того, кого маєте на увазі. Словом, виникає багато непорозумінь. В душі ви лаєте себе: "Для чого я його зупинив? Він мені дуже потрібний? Хай би йшов своєю дорогою. І це ж уже не перший раз!" Я від себе скажу: "І не останній!" Тому ради вас і пишу цю життєво необхідну пораду.

По-перше, завжди почувайте себе вільно. По-друге, вигукнувши оте "О, привіт!", не збивайтеся на діагнози. Для чого вам його здоров'я і сім'я? А якщо він справді хворий, переніс важку операцію і почне вам все оте розповідати? Вам цікаво? Ні. А раптом захочеться, щоб ви дістали йому якісь дефіцитні ліки? Навіщо вам брати гріх на душу?

Якщо ви зустрілися з ним на пляжі, говоріть про пляж, про пісок, купальники, парасольки. Як вода? Яка температура повітря? Що радять цього літа лікарі: загоряти чи не загоряти? Що прогнозують синоптики?

Але вас неодмінно тягне до отого:

– Пробач, а як там Світланочка – дружина твоя?

– Ти хотів сказати – Ніна? Світлана – це моя дочка...

– Ну, так... дочка... Трохи того... Сонце припікає...

– Та нічого. Все гаразд. Нещодавно, здається, вийшла заміж...

– Як вийшла?

– Як усі виходять...

– Почекай. У тебе що, така доросла дочка?

– Я за дружину.

– За яку дружину?

– За свою. Колишню.

– Нічого не розумію. Ти що, зі Світланою розлучився?

– Світлана – то дочка. Світлана залишилася зі мною. А дружину звали Ніна, – повторює приятель.

– Так. Я це, власне, маю на увазі. Не Світлану – Ніну...

– Вийшла заміж.

– Що ти кажеш?! Давно?

– Днями.

– А ти на весіллі був?

– Я???

– Ну звичайно...

– А чого я в неї на весіллі мав бути? Ти б до своєї колишньої дружини пішов?..

– Та це так... Припікає сьогодні... Давай станемо в холодок... Голова, знаєш, іде обертом... Значить, заміж вийшла твоя дружина... Ну-ну... Дива!.. А ти?

– Що я?

– Ти одружився?

– Та ти що? Вже давно.

– Ах, правда… Я й забув. Склероз. Лікарі правильно радять менше їсти м'яса. А для мене шашлики – моє, можна сказати, хобі… Забув… Чесно – забув…

– Та ти й не знав… Я женився так… Ну, як тобі сказати, напівлегально…

– Не розумію. Слухай, давай сядемо. Ні, краще давай вип'ємо. Тут без півлітри не розберешся.. У мене пляшка "Мадери"… Пий…Отак. Уже й у голові світлішає… То розповідай, як ти живеш?

Починається все спочатку. А тут слід було перейти до звичайних речей. Почати розмову про вино. Сказати, що до шашликів добре йде болгарське "Сапераві". Коньяки кишинівського розливу кращі, ніж одеського, а шашлики з баранини дають сто очків фори шашликам зі свинини. Але оскільки ви з цією щирою порадою ще не обізнані, знову сідаєте на свого улюбленого коника:

– Так ти мені все ж поясни: з ким ти тепер живеш?

– Та є одна… жінка…

– Я й без тебе знаю, що жінка, – сміливішаєте ви. – Хто вона?

– Дружина знаменитого художника. Не буду називати прізвища…

– А де ж твоя?

– Вийшла заміж…

– Ага, твоя вийшла заміж… А оця… художника?.. Що робить? Ти можеш мені пояснити?

– Ну, як тобі сказати… Вона перейшла до мене…

– А що художникові каже?

– Каже, що тимчасово працює в художній майстерні. Картини малює…

– Хто малює: він чи вона?

– І він, і вона.

– Так вона що – теж художниця?

– А я тобі про що кажу?

– М-так-ак… Дива… Ну, давай ще по одній… По останній… Добре йде… Це тому, що я в мокрий пісок догадався її поставити. Не перегрілася… Так ти мені все-таки скажи, де ця художниця живе?

– Тобі що, адреса потрібна?

– Та ні: з ким вона живе – з тобою чи з ним?

– Живе зі мною, а офіційно – з ним. Тепер ти зрозумів?

– Ну, тепер ясно. Ти б так з самого початку сказав, і ми б ото так довго не говорили.. Ну, бувай! Вважай, що ми з тобою не зустрічалися. Я нічого не знаю, – ви тиснете приятелеві руку і, коли він щезає за найближчим обрієм, кажете: "Фу! Ну й поговорив!"

Говорити потрібно вміти. Щоб ніколи не потрапляти в різні словесні халепи, ви повинні розмовляти завжди про те, запам'ятайте це правило, що у вас ПЕРЕД ОЧИМА. Скажімо, зустрічаєте ви приятеля, одягненого в новий костюм. Починайте про костюм.

Киньте ви оті трафаретні: "Як життя?"

– Чудовий костюм. Шив чи купив готовий?

– Ні те ні друге...

– Як так?

– Взяв напрокат...

– М-так... І що, всім дають?...

– Уяви собі... Аби прописка... Не розгублюйтеся. Наступайте.

– Прописка тимчасова, постійна?

– Тільки постійна.

– Але в тебе ж, здається, тимчасова?!

– Була. Треба вміти...

– А якщо тимчасова?

– Тимчасовим не дають.

– А як порвеш?

– Паспорт?

– Костюм! У бійці або, скажімо, на танцях за цвях зачепиш!

– Дивлячись що: за хлястик менше беруть, за рукав – більше.

– Цікаво... Уже й наші до такого додумалися... Ну, будь здоров!

Якщо ви зустріли товариша в буфеті, то тема про костюм і про погоду, ясно, відпадає. Про погоду говорять в аеропорту, при поїздці до села, при зустрічі з агрономом колгоспу, синоптиками. З останніми бажано по телефону. В буфеті говоріть про закуски:

– О, привіт! Як тут годують?

– Ще не пробував.

– А випити щось є?

– У нас?

– Ні, в буфеті.

– У буфеті – не знаю.

– А що ж ти тут робиш?

– Сиджу...

– Це я бачу. І довго думаєш сидіти?

– Залежно від того, скільки вип'ємо.

– Це точно. І скільки дадуть! – додасте, посміхаючись, ви.

Розмова, здається, вдалася. Коли б не оце:

– Ну, гаразд... Іди. Тебе ніхто не питає...

Ви повертаєтеся до виходу й позад себе чуєте: "Що це за тип до тебе підходив?" Що відповів ваш знайомий – ви не дослухаєтесь. Та й не треба. Все одно вуха ваші стають рубіновими й ніжним полиском горять проти сонця. "Чого мене в той буфет понесло?! Чого я до нього причепився? Сидять люди, хочуть випити – хай собі п'ють на здоров'я! – картаєте себе. – Ще подумає, що я за їхній рахунок збирався".

Несподівано з-за рогу коридору вискакує назустріч ваш товариш по службі.

– Ти куди? – запитуєте ви його, ніби у вас до нього якась нагальна справа.

– Що ти сказав? – перепитує він.

– Куди, – питаю, – так поспішаєш у робочий час?

– Нахились, – каже, – ближче, до вуха. Диктую по літерах: "Віктор, Трохим, Уляна, Аничка, Леонід, Еразм, Тимофій". Зрозумів? Ні? На дозвіллі подумай...

"М-так, розмовляти таки треба вміти", – кажете ви собі. Люди ж он уміють. І фрази у кожного заготовлені наперед, як у шевця халяви на чоботи, й слова... Не можете цим похвалитися тільки ви. Моя вам порада: запасайтеся фразами. Побачите – і у вас почне виходити. Головне – не розгублюйтесь.

Як приймати подарунки

Хоч правила етикету стверджують, що коли мовиться про подарунки на іменини, то нібито в цьому питанні не виникає ніяких проблем, – я все-таки дозволю собі з деякими авторами "Правил гарного тону" не погодитися. Хоча б тому, що вони дуже й дуже суперечливі.

Один посібник, наприклад, твердить, що подарунок потрібно приймати з гідністю і такою погордою, начеб оцей подарунок, що принесли вам, іменинникові, не головне. Головне для вас те, що прийшов гість, бо для вас дорогий він, а не подарунок. Інші посібники стверджують буквально протилежне. Цитую:

"*Більшість іменинників чомусь вважають, що не зовсім зручно висловлювати радість, як це роблять діти, отримавши той чи інший подарунок. Часто, не розгортаючи пакунка, іменинник відносить його у дальній куток або з байдужим виглядом передає його комусь із родичів і додає: "На. Поклади десь там!*"

Це, звичайно, ознака абсолютної неповаги не лише до подарунка, а й до гостя, котрий до вас завітав. Адже, вибираючи вам подарунок, він думав тільки про вас, ураховуючи ваші смаки, уподобання, і ваша оцінка йому далеко не байдужа. Тому в цьому випадку найкраще чемно подякувати гостеві, розгорнути при ньому пакунок, подивитися, що в ньому, і в напівжартівливій формі щось сказати йому".

Щоб ви не сушили собі голови, що ж у цьому випадку говорити, подаю кілька напівжартівливих зразків:

– Ану, погляньмо, що ти тут мені приніс! – кажете, посміхаючись. Ви розглядаєте при гостеві подарунок навіть у тому випадку, коли обличчя гостя раптом покривається червоними, як стоп-сигнал, плямами. – Ага-а! Я так і думав. Це те, що називається – і дешево, й сердито. Ново-білицький нічник за вісімдесят сім копійок. Знайома штучка. В магазині уцінених товарів брав? Нічого. Не переживай так трагічно. Іменини ж не в тебе, а в мене. І пам'ятай: для мене дорогий не подарунок, а твоя увага. І ще одне: дарованому коневі в зуби не заглядають. Іди, роздягайся...

– Та-ак.. А кого це ще до нас ангели на крилах несуть? А, це ти? Привіт, привіт! Вітання приймаємо. Подарунки, між іншим, теж. Але не забувай про нові правила доброго тону. Отож викладай все одразу. Так би мовити, на бочку. Ти за холодильник не сунь. Не сунь. А тут при гостях розгортай і показуй. А то буде як торік: накидали за

шафу, за вішалку, хтось два подарунки у ванній повісив. Потім ледве позбирав. Розгорнув і не знав, хто й що приніс. Тепер цього не буде. Не ламайся. Давай, давай розгортай... Ага! Все ясно. Теж нічника приніс. Ти що, змовився з Іваном Петровичем? Ну, нічого, буде два... Заходь! Заходь!..

– А що у тебе, голубе? Розпаковуй. За новими правилами живу. А ти як думав? Не відстаєм від віянь сучасності. Показуй, над чим заради свого дорогого іменинника голову сушив. Свічник. Ну, ти молодець! Ви що, мене усі за сову маєте?! Насміхаєтесь наді мною, чи як? Самі нічники й свічники з настільними лампами! Ви б ще мені посудину нічну принесли... Ну. гаразд. Сідай. Це все жарти, У "Правилах" сказано...

– А це що? Для чого ти ціну обірвав? Ти знаєш, що за "Правилами" цього робити не рекомендується. А може, в тебе подарунок дорогий. Справжня кришталева ваза, а не звичайнісіньке скло. Нема ціни на подарункові – гріш йому ціна. Та ти на мене не дмися. Ти нові "Правила" читай.. А там сказано.. Може, він і не куплений... Якщо без ціни...

– Поїхали далі. Не всі одразу. За вуха потім тягти будеш. Показуй, що приніс. О, це я розумію. Одразу видно, що за подарунок. Хоч на ньому ні ціни, ні етикетки. Але знайомий. Ну, так і є. Це ж отой електробудильник, що я позаторік подарував Марченку, а він торік – тобі, а ти цього року – мені. Молодець! Але чи знаєш ти, що до нього уже давно не випускають батарейок? Слідкувати ж за пресою, голубе, треба. Але нічого – ти не конфузся. Твої ж іменини після моїх. Вважай, що ми квити...

Як бачите, нові "Правила доброго тону" мають рацію, коли настійно радять усе-таки розгортати подарунки в присутності іменинника, щоб він оцінив, хто перед ним і що перед ним. Хай бачить, скільки ви у свій подарунок уклали власної вигадки, дотепності, доброти, уваги. Одне слово, всього того, як пишуть посібники, на що ви здатні!

Як поводитися на новосіллі

Як тільки ви переступили поріг квартири і вручили хліб, сіль та сільничку господарям, не роздягаючись і не роззуваючись, негайно прямуйте у квартиру. Якщо вам по дорозі потраплять під руки двері – з силою їх не смикайте. З двох причин.

Перша: у ванній кімнаті хтось може сидіти;

Друга: ви можете відірвати ручку.

Одне слово, вам може стати, як ваша дружина каже: "Ах, як незручно".

Щоб не було отого "Ах, як незручно", ви, легенько поторсавши за одні двері, потім за інші, питайте:

– Тут у вас що?

– Туалетна.

– А тут?

– Ванна?

– О-о! Так у вас ці штуки окремо?

– А у вас що, разом?

– Та й у нас окремо, – ви відчиняєте навстіж двері і продовжуєте, звертаючись до

господаря, – і це ще ти незадоволений? Ти подивися, яка тут розкіш. Які кольори. Раковина голуба. Ручка кулькою. Світло-зелена. Не те, що у мене. Весь час за мотузок смикаєш, обривається. Уже дротами скрутив. А тут, як у кабіні супераутомобіля. Тільки сиди і на педаль натискуй. Чого тепер тільки не попридумують?!

Ви зачиняєте двері, проходите далі, кажете коротеньке "Здрасті" малознайомим типам, які теж, очевидно, якесь мають відношення до цієї родини, і прямуєте в кухню, хоч вас туди ніхто й не запрошував.

– Яка кухня! – висить у вас на кінчику язика, але вам назустріч виходить сивоголова жінка.

– Це моя мама, – каже вам дружина товариша. – А це мій тато з своєю сестрою, – заводить вона вас до вітальні. – А це її діти: син і донька.

– Дуже приємно, – посміхаєтесь ви. – Я й сам одразу здогадався, що ви Раїна мама. Дві копії…

– Я – Вадикова мама, – поправляє вас жінка

– Тепер ви для обох мама. Рідна. Найрідніша, – не розгублюєтесь ви. – Я вас сердечно вітаю! Вашим дітям просто пощастило. Який район! Яка кухня! Ванна! А квартира! Мало сказати, яка квартира?! Божественна квартира! Скільки простору! – вигукуєте ви одне окличне речення за другим, переходячи з однієї кімнати в іншу в супроводі свити родичів і тих, хто в останні хвилини приєднався до вашого товариства. – Який краєвид, – наближаєтесь до вікна. – Де сучасні Куїнджі і Рєпіни? Шишкіни і Васильківські?!

– Правда, вам подобається? – запитує вас господарка.

– Вона ще питає? Ви чуєте, мамо, – звертаєтесь ви до Вадикової мами так, ніби ви теж її син, але від іншого батька. – Вона ще сумнівається в моїх словах.

– Ну, що ви! ? Хіба ж я сумніваюся! Я тільки хочу, щоб ці слова ви сказали при Вадикові.

– Я ці слова можу повторити навіть при голові міськради, – войовниче заявляєте ви.

– Скажіть при Вадикові. Він уже мене загриз. Тільки й чую "Для чого ти тут квартиру взяла?". Скажіть при ньому. Дуже прошу вас. Ви ж товариші, – тягне вас хазяйка назад у коридор, туди, де сам господар поспішно забиває останнього цвяха для вішалки прямо в стіну.

– Вадику, ти чуєш? – звертається вона до чоловіка, тримаючись за ваш рукав.

– Чую, чую, – скептично бахкає він по тупій голівці іржавого вухналя. – Тупий, погано залазить та ще й гнеться, – каже він, повертаючись до вас і витирає з чола піт. – Так, кажеш, квартира непогана?

– Просто божественна! На перший погляд така, як наша. Але це тільки на перший погляд…

– Цікаво, що ж їх різнить? – питає у вас господар.

– Ти ще питаєш! ? Ніби не бачиш сам.

– І все ж, наприклад? – наполягає він.

– Ось ця ніша…

– Це я сам зробив.

Не розгублюйтесь і не червонійте, кажіть:

– Паркет… новий. Щілин зовсім не видно. Та й не в усіх місцях видувається.

– Ясно. А ще що?

– Ну, стелі… Без тріщин… Не осипаються.

– Так це ж нова квартира! Розумієш, нова! А ти хочеш, щоб уже були й тріщини?

– Ти хочеш?! Ти хочеш?! – сердитесь ви. – Он коли Фартушняк одержав, ти бачив, що в нього робилося: штукатурка на другий день повідлітала. Ніби ти не знаєш, як у нас часом будинки здають?!

– Це правда, – підтримує вас Вадикова мама.

– А який у нас краєвид? – натякає вам Рая.

– Краєвид у вас просто божественний! Ну, просто чудовий! – розмахуєте ви руками і збиваєте комусь з новоприбулих картуза. – Пробачте, але я інакше не можу. Я вже казав: де сучасні Куїнджі і Пікассо?

Вадим перестає цокати по тупій голівці вухналя і спопеляє вас своїм поглядом.

– Ну, звичайно, – кажете ви. – Перед вікнами не сади Семіраміди. Не оазиси сучасних Каракумів. Але тут є і свої переваги.

– От, от, – підтримує вас господарка. – Я ж йому те саме казала.

– За вікнами, – продовжуєте ви, – стільки простору. Степ! Під самими вікнами залізниця…

– Поїзд, – перебиває вас Рая, – тут раз на рік ходить. Сусіди розповідали…

– А якщо навіть щодня? Щогодини? – повертаєтесь ви до неї, помітивши голубий димок паровоза, що грізно починає клубочитися за двома ще не зовсім обгорілими соснами. – Так це ж зручно. Ви завжди можете купити першими квитки на поїзд. Куди треба поїхати. А потім, ви не повірите мені, але моє дитинство пройшло на маленькій, закинутій залізничній станції. Для мене маневри составів, паровозні гудки – симфонії мого дитинства. А особливо ось це… Ну, коли паровоз із розгону з усієї сили б'є вагоном по вагонах і… як ланцюгова реакція… вагони один об одного тільки трах-трах-трах-трах-та-тах. Ідилія! Наче перший травневий грім…

У цей момент машиніст, ніби почувши ваші слова, натискує на відомий тільки йому якийсь важіль, і клуби водянистої пари ударяють аж у самісінький під'їзд, а слідом за цим машиніст дає про себе знати таким гудком, що навіть у вас, ідеаліста, вуха починають в'янути.

– Оце чула? – питає хазяїн у хазяйки.

– Ну, що ж тут такого? – відповідає хазяйка хазяїнові. – Це ж тимчасове.

– Нема нічого більш постійного, як тимчасове, – цитує чиїсь невідомі вам слова господар.

– Он люди взагалі ще у вагончиках, на залізничних коліях живуть. І нічого, звикають. І ми звикнемо.

– Ну, гаразд, – погоджується господар. – Якщо не сподобається…

– Як це не сподобається?! – перебиваєте ви. – Ну, знаєш! Ти зовсім запанів. Ліс же

поруч, до електрички сто метрів, під вікнами вузькоколійка, майже через двір центральна автострада проходить, за десять кроків аеродром. Літаки реактивні. Це ж для дитини – одна втіха. А сосни?

– Що сосни? Ти подивись на ті сосни!

– А що на них дивитися?! Сосни, як сосни. Може, не такі, як у тайзі. Але теж вічнозелені. Дають кисень, затримують пилюку, милують око...

– Оці милують око? Це ж віники понатикані в землю не тим кінцем. Поруч же суперфосфатний завод, ТЕЦ... Все в радіусі п'ятнадцяти кілометрів вигоряє. На цих соснах давно жодної зеленої голки нема...

– Може, це такий вид. Вид жовтих сосен. Ти що, ботанік?! Ти знаєш, скільки видів і підвидів має сосна? Понад три тисячі. Та й дим у вас не такий чорний і ядучий, як у нас. Жовтий. Нормальний димок... А у нас...

– Що у вас?

– У нас, як подує північний вітер, то вікна негайно зачиняй. Гумою тхне. У кімнаті не всидиш. Недалеко ж ремонтують автомашини. І шини, буває, палять...

– Буває?! Ти краще сідай за стіл, – каже Вадим Петрович. – Теж мені агітатор...

– Вадику, ти не приймай так близько до серця, – каже Раїса Іванівна (її звуть Раїса Іванівна), – я тобі кажу: поживемо трохи, подивимося. Не сподобається, ось з Петром Семеновичем, – киває вона на вас, – поміняємось. Йому ж квартира наша подобається. Та й каже набагато краща, ніж його. Так що?.. Можна погодитися.

Якщо ви вже сіли за стіл і набили чимось смачним рота, після цих слів, будь ласка, нічого не вигукуйте. Так можна, чого доброго, і вдавитися. Це перша причина. Друга, – замість вас може вигукнути ваша дружина, яка досі мовчала, як ви їй наказували.

– Що? – підніметься вона з-за столу. – Щоб я мінялася на ось цю квартиру? Та я швидше повішусь на тих копчених соснах, ніж перейду сюди.

Після цих слів за столом, як правило, зчиняється такий ґвалт, ніби у банці раптом ожили консервовані краби і поповзли на новоселів. Ви, як правило, цього не витримуєте і вискакуєте на свіже повітря.

– А все через тебе, – несподівано каже вам дружина.

– Через мене? – вже вкотре дивуєтесь ви. – Хіба ж не ти сказала: "Я швидше повішусь, ніж..."

– А через кого? Хто говорив: "Божественна квартира! Божественний краєвид! Де Куїнджі і Васильківські?" Договорився?

Ви мовчите. Вам до цього це звикати. Усі біди, які трапляються у вашому житті, – все через вас. Ви хапаєтеся за власну голову і мовчки їдете далі. А що ж вам залишається робити? Не вішатися, як дружина радить?!

Як запрошувати в гості

Запрошують у гості, як відомо, тоді, коли вашому знайомому чи товаришеві щось потрібно. Як тільки подзвонить або зустріне й скаже: "Зайшов би якось", – так і знайте: йому щось треба від вас. Не може бути, щоб отак ні з того ні з сього запрошував.

Запрошують у гості й тоді, коли випадково зустрічаються. Саме на таких запросинах ми і зупинимось.

– А чому це ви до нас не заходите? – починають ваші знайомі.

Й тут, не даючи їм відповіді, негайно переходьте в наступ і ви:

– А ви чого? Негарно. Слово честі, негарно. Ніколи не думали, що ви та й так зазнаєтесь. Як переїхали з Опішні в Київ, так уже ніби й не земляки.

– Та стривайте! Дайте слово сказати, – проситься ваш земляк чи знайомий.

– Не дам, – кажете ви. – Бо так робити не можна. Хто ж до нас ходитиме, якщо ми самі себе забуваємо. Хто? Я вас, земляче, питаю!

– Розумієте… – знову він.

– Розумію, – це вже ви. – Я все розумію. А от моя жінка (вона не дасть збрехати) не хоче цього розуміти. Чого це Чупруни, – так і каже, – до нас не заходять? Може, чогось образились?!

– За що? На вас ображатись, так це треба свинею бути. Цієї неділі неодмінно будемо у вас. Ви нікуди часом не збираєтесь?

– Оце завжди так виходить, – починайте здалеку. – Ви завжди збираєтесь тоді, коли нас нема. Це ви просто смієтеся з нас. Слово честі. Ми ж цієї неділі якраз теж у гості запрошені. Можна було б і не йти, бо якщо між нами кажучи, то це не люди, а… І не хочу цим словом рота паскудити. Але йдемо. Бо, як між нами, то від цієї людини дещо залежить. По роботі. А жінка в нього… Ну, справжня мегера. Бачили б ви її очі – балухи з орбіт вилазять. Справжня жаба-зеленуха. Ще й халат зелений носить…

У цей мент помічаєте, що й у жінки вашого земляка очі не кращі. Починаєте клясти себе в душі… "І смикнув мене чорт за язика". Так воно вже в природі ведеться. Варто вам про чиїсь зуби чи очі згадати, як, дивитесь, у вашого знайомого чи знайомої вони такі самі. Та не розгублюйтесь, а спокійнісінько, намагаючись говорити в тому ж тоні, кажіть:

– Так оце йдемо. Бо в нього жінка все може. Замовте шкуру мамонта – з-під землі викопає. Потрібне вам опудало макаки (це я для прикладу, не ображайтеся) – завтра принесе. Свинячі роги їй легше дістати, ніж вам звичайну соску в аптеці… Так приходьте, не забувайте…

Адресу при цьому називати не обов'язково. Навіть коли ви переїхали на нову квартиру на тому тижні. Потисніть руку, мило посміхніться і йдіть. Якщо ж несподівано земляк схаменеться й скаже:

– О, ледь не забув, а де ж ви живете?

Не пробуйте непритомніти. Це вам нічого не дасть. Удайте, що ви дуже здивовані.

– Ти глянь! А я хіба вам не казав? От голова, і як це я? Півгодини добрих убили на дрібниці, а про головне забули.

Тепер присядьте. Якщо під вами сніг, малюйте схему на снігу. Пісок? Малюйте на піску. Малюйте й розказуйте, як до вас потрапити. А як нема ні снігу, ні піску, то шукайте клаптик паперу, бо інакше вони до вас не втраплять нізащо в світі. По-перше, ви живете в чорта в зубах, по-друге, туди ніякий транспорт не ходить, по-третє,

наймати таксі – це дати із себе здерти шкуру. Це при умові, якщо таксист вас туди повезе. По-четверте, їхати треба з самого ранку, то до вечора можна й добратись. Приїдете – орієнтуйтесь по калюжі. Це майже поруч із вами. Не калюжа – Індійський океан: узимку не замерзає, влітку не висихає. Після цього починайте клясти міськкомунгосп, а заодно поцікавтесь у земляка, чи він випадково не знає, до якого часу це триватиме. Для повного уявлення розкажіть два-три епізоди про калюжу.

Можна й такі:

– Повірте, не брешу, у тій калюжі вже два епілептики втопились. Вас випадково не переслідує ця чорна хвороба? Ну, слава богу. Бо можете захлинутись одразу. Машина, бува, заїде, так ніс трактором вирвуть, а кузов там залишається. А ви хочете таксі брати? Хто вас туди повезе? Та це ще не біда – півбіди, – розказуєте ви якомога правдивіше. – Обійдете цю калюжу, то одразу беріть очі в руки – під ноги вдивляйтесь. Бо якщо не оглядатиметесь, то скрутите собі в'язи: дітиська познімали з люків чавунні плити, здали на металолом. У нас сусіда з тринадцятої квартири впав, то вже рік, як ходить із скрученою вбік головою. Ніяка медицина виправити не може.

Після цього не забудьте нагадати про мікрорайонних псів, що гасають невпорядкованими вулицями, як вовкодави. Всі без намордників, а чужих нюхом чують за кілометр. Але найстрашніше не це. Найстрашніше те, ради чого ви ото сьогодні вибрались у центр: дістати хімікатів. Бо від блощиць і тарганів уже спасу нема.

– Ну, нічим не виводяться, хоч сядь та й плач. Чого вже не пробували: й каштани клали, й торф. Виварювали черепки з лопухами. Настоювали тирсу на бурячисі, заливали смолою, оцтом. Варили звіробій на нітрогліцерині, не кажучи вже про дуст і сірчану кислоту. На день-два наче щезнуть, а тоді звикають, і ніякий дуст не помагає. Вони ще й раді – з'їдають той дуст, аж за вухами лящить. Як їдять, то, буває, сусідам чути. Та що там багато розбалакувати, приїжджайте, самі побачите. Не встигнете лягти…

– Але ми не думаємо ночувати.

– Як це не думаєте? Не думаєте ночувати? А чого? Що, немає де спати? Слава богу й міськраді – маємо трикімнатну квартиру. Та й до нас як уже їхати, то на два дні, не менше. Це ж за містом. Повітря яке! Якби ще не дим із миловарного заводу та не ота погань, що спиртзавод у ставки випускає, то живи й про Крим не думай. Переночуєте неодмінно. Та й заодно пересвідчитесь, як ми живемо. А то ще подумаєте, наче вигадуємо бозна-що. Побачите: як тільки вимкнеш світло, а прусаки, наче оленяче стадо, по вас гасають, аж груди вгинаються. Рота й носа затуляємо марлею. Ви часом не з роззявленим ротом спите?

– Не знаю. Ніколи не бачив…

– Ну, це не доведи господь. Так ви приїжджайте. Побачите, як ми влаштувались. Дітей не беріть. Онуків теж. Адже жалко їх мучити. Їхатимете, то в центрі сідайте спочатку на трамвай, на п'ятнадцятий номер, потім на Теличці на восьмий пересядете, а тоді злізете – й пішки. З кілометр, більше не буде. А як через кар'єр, то й того менше. При вході напис "Вхід заборонено", але ви на те не звертайте уваги – йдіть. Правда,

якщо на вишці червоний прапорець, то краще обійти. Бо як бабахне, то каміння аж за шлагбаум летить. Каменюки бувають кілограм по вісім. Кабіну автомашини пробиває, як фанерну коробку з-під зефіру.

Усі ці деталі у вашій розповіді обов'язкові. Для ваших гостей нічого не повинно бути несподіванкою. В іншому випадку почнуться переживання. Щоправда, ваш земляк, можливо, й не дасть вам висловитись до кінця, несподівано переб'є й скаже:

– Та ви вже не турбуйтесь. Усе це не страшно. Ми до такого звикли. У нашому мікрорайоні не ліпше. А дорога і пси нас не лякають. У нас зять тракторист. Так ми до вас у неділю якщо не на гусеничному приїдемо, то на бульдозері – обов'язково.

Після цього потисніть землякові руку й гляньте на себе в дзеркало: якщо у вас обличчя пожовтіє, а може, ще й покриється червоними плямами, – вважайте, що все гаразд. Приятель приїде. Можете не переживати.

Про що розмовляти в гостях

Хто з вас не бував у гостях? Хто не відчував отієї холодної атмосфери, яка панує в ті хвилини, коли сервірують стіл? Жінки бігають із кухні в кімнату: шукають ножі, подають виделки, миски з салатом олів'є, мороженим хеком, нарізають лікарську й любительську ковбаси і, як завжди, забувають своєчасно поставити найголовніше – чарки та фужери. Ви дивитесь на цю метушню й почуваєте себе, як дитина в пелюшках, – скуто. Як би ви не намагалися не дивитися на стіл, погляди ваші все одно падають то на баличок (який десь дістали господарі), то на креветки. Вам стає ніяково. Здається, що ваші погляди перехоплюють присутні. Ви встаєте з крісла, пробуєте жартувати. Кидаєте одну-дві репліки, але відчуваєте, що вони недоречні, ніхто не сміється, а на вас усі дивляться принаймні здивовано.

Куди подітись? Чим зайнятись? Швидше б уже за стіл. Чого вони зволікають? Завжди ці жінки ускладнюють собі життя. Поставили б пляшку, оселедчик, один-два огірочки – й досить. Ні, ріжуть навіщось ковбасу, яку, як правило, ніхто не їсть, варять чи смажать картоплю й подають її тоді, коли всі ситі по горло. Потім силоміць накладають вам повну тарілку й кажуть, що в них свиней нема – тарілка має бути чиста.

Та все це буде потім. А зараз ось прибігає з гастронома господар (таке враження, ніби хазяї вас і не чекали), приносить мінеральну воду, плавлені сирки, зелений горошок, забуває, як завжди, купити баночку майонезу чи пачку солі, яка щойно закінчилась.

– Тебе добре посилати лише по смерть, – господиня своєму господареві. – Так не буває, щоб ти та чогось не забув.

– То біжи сама, – огризається господар.

– Ну й побіжу…

Назріває сімейна сварка. Ви ще більше ніяковієте. Вам чомусь здається, що все це – через вас. "Якого біса ми прийшли? Через нас он люди лаються".

– Це щоб було востаннє, – шепочете своїй половині. – Чуєш, востаннє! Більше моєї

ноги тут не буде.

Вона обіцяє. Раптом увіходить господар. Він вам нагадує ідіота: очі злі, а на устах посмішка.

– Ну, чим тут розважаються наші дорогі гості?! Трохи скучнувато? – запитує він. – Ну, нічого, зараз буде весело. От Клава тільки збігає в гастроном, візьме майонез, хрін і…

Йому не дають договорити. Всі кричать:

– Ну для чого? Ми ж не прийшли до вас наїдатись. Посидимо, поговоримо…

Господар заспокоює. Комусь пропонує сімейний альбом, іншим показує значки, які збирає син. Вам дає колоду карт. Ви тасуєте й помічаєте, як до вас підсовується мордатий тип. У вас до нього одразу ж з'являється неприязнь. Ви почуваєтесь зайвим. Так і є – нахаба взяв карти, які ви поклали собі. Зводитесь і йдете в іншу кімнату. Там, несподівано для себе, помічаєте хлопчика, який забився у куток і сидить, наче ховрашок у нірці.

– Як тебе звати?

– Вова, – відповідає він.

– А чого ти тут?

– Туди, – показує на вітальню, – мама не дозволяє.

– А-а! Ну, нічого… Зі мною можна. Ходімо, розкажеш мені, скільки тобі років, куди ти ходиш.

Хлопчик вам охоче відповідає, але ви все пропускаєте повз вуха, бо раді, що нарешті знайшли й собі заняття – забавлятися з дитиною. Полегшено зітхнувши, сідаєте на диван. У цю мить знову заходить господар. Мило вам осміхається. Ви хочете йому теж зробити приємність і кажете:

– Яке миле дитя!

– Да, да, – згоджується він і гладить Вову по голівці.

– Якщо говорити відверто… Сідайте, будь ласка, – запрошуєте ви господаря. Він сідає. – Так от, якщо говорити відверто, то я досі не уявляв собі, як люди визначають, на кого схожа дитина: на батька, маму, бабу чи діда. А це тепер помітив, що Вова справді, як дві краплі води, схожий на вас.

– На мене? – перепитує господар.

– А ви що, переконані в протилежному?

– Бачите, я… – Господар хоче сказати щось, але ви його вчасно зупиняєте. Думаєте: "Невже й цього разу помилився? Невже він весь у маму? Та ні, не може бути. Такий же капловухий, як батько. Очі балухаті, ніс баклажаном, губи наче варениці. Ну, викапаний батько. Мати ж гарна жіночка".

– І ви стверджуєте, що це не так? – наступаєте на господаря.

– Я нічого не стверджую… Я хочу сказати…

– Та перестаньте. Гляньте на свої й Вовині вуха…

Господар здивовано дивиться.

– Ну що ви скажете?

– М-да! Можливо, якась схожість є.

– Ви це називаєте – "якась схожість"? Цілком ваші вуха, тільки в мініатюрі. А візьміть ніс! Подивіться на його ніс. У кого ще такий ніс, як у цього милого… у-у-у… і славного хлопчика? Тільки у вас і в нього…

Господар починає вовтузитись і, видно, хоче швидше піти від вас.

– Мені моя дружина розповідала про Вову… Мовляв, підеш побачиш, який у Матущаків хлопчик, – вундеркінд. Я у вас вперше й, тільки глянув на Вову, одразу подумав – викапаний ви…

– Пробачте, але це не мій син, – раптом вивертається в господаря.

– Не ваш? А чий же в вашій кімнаті син?

– Не знаю. Я спочатку думав, що ваш. Мені навіть здалося…

– Що вам здалося?

– Ну, що навпаки… Ви схожі на нього, а не я.

"Мда! – мдакаєте ви про себе. – Оце ситуація!"

Господар тим часом зводиться й щезає на кухні.

– А де твій тато? – питаєте в хлопчика.

– Он, – показує хлопчик на типа, що забрав у вас карти.

Ви підсідаєте ближче.

– Ну, як? – цікавитесь у типа.

– Карта не йде, хоч убий! Не везе!..

– Зате в коханні повезе, – підбадьорюєте ви.

– І не кажіть… Уже повезло.

– Воно й видно! Син у вас славний! Ваша копія… Розповідав мені, як його звати. Сказав, що йому шість років.

– Це він може… Туз хрестовий… Бито, – каже тип.

– Пробачте, а ви зі своєю давно живете?

– Ви до мене? – питає товстомордий.

– Ну, да…

– П'ять місяців.

– Що? – перепитуєте ви так, ніби проковтнули виделку. – Як же це так? Ви п'ять місяців, а синові шість років?

– Дуже просто… Дама пік… – товстомордий б'є. – Від першого чоловіка синок… Забрав… Нічим було крити… Як бачите, ні в картах, ні в коханні…

Вам на душі стає тоскно. Хоча б швидше до столу. "Ну й жінка, – це ви про свою. – Знову через неї влип. Більше я не піду з нею в гості. Чорта лисого бачитиме вона мене у своїх знайомих…"

У кімнату вбігає ще один шибеник. "Мабуть, оце син господаря, – думаєте ви й пильно вдивляєтесь у його обличчя. – Очі, вуха – ніби його. А втім, хто зна?! Ліпше не зачіпати. А що, як він виявиться сином сусіда?.."

Коли з вами й справді таке трапиться, моя вам порада: не беріть це близько до серця. Так і до інфаркту не далеко. Помилились? Нічого страшного. З ким не буває!

Погладьте хлопчину по чубчику і вдайте, що ви ще більше здивовані, ніж хазяїн.

– Ніколи б не подумав, – скажіть йому. – Ви запевняєте, що це син сусіда? Дивно! А він так схожий на вас.

Після цього сідайте до столу і, головне, добре закусуйте.

Як сервірувати новорічний стіл

Нема нічого простішого як сервірувати стіл. Будь-який. А тим більше новорічний. Як на мій погляд, то це значно простіше, ніж, скажімо, розпланувати мікрорайон для майбутнього житломасиву.

Для того, щоб добре сервірувати стіл, якщо вірити нині існуючим порадам, для домогосподарки потрібно зовсім небагато.

Перше: закінчити спецкурси;

друге: взяти напередодні свята відпустку за свій рахунок (це стосується тих жінок, котрі працюють);

третє: придбати рулетку (не рулет, а рулетку) для вимірювання, один довідник "Як правильно сервірувати стіл" та величезну електропраску;

четверте і останнє: купити в магазині "Тисяча й одна дрібниця" сільничку, перечницю, гірчичницю, спецхлібницю, мілких тарілок (діаметром 240 мм), пиріжкових тарілок (діам. 175 мм), парочку комбінованих ложок з виделкою для розкладання других страв, лопатку для ікри, ложки для розливання перших страв, компотів, молока, соусів, макогін для розтирання маку й часнику, лопаточку для риби, пару ополоників, качалку, три-чотири десятки ложок – столових, чайних, десертних, кавових, гарнірних та салатних. Відповідно стільки ж ножів, не менше чотирьох консервовідкривачів, п'ять-шість ікорниць для зернистої ікри, кілька кришталевих і фарфорових ваз і обов'язково подвійну порцію чарок, склянок, фужерів, бокалів, карафок.

Маючи це все під рукою, вам залишаються якісь дрібниці: дістати сьомги, балика, одну-дві свійські курки, трохи рибних консервів – сардин, шпротів і свіжих помідорів. Окрім цього – хрону, гірчиці, оцту, майонезу і три-чотири свинячі ніжки для холодцю.

Щоб стіл був сервірований за всіма існуючими правилами і збуджував у ваших гостей апетит, вам треба придбати ваги для зважування хліба, пам'ятаючи, що кожна скибочка має важити 50-100 грамів. Тому хліб слід нарізати акуратно й точно. Для цього бажано купити спеціальну хліборізку й класти той хліб у хлібницю діаметром 376 міліметрів і не менше.

Не забудьте й про фарфорову вазу, живі квіти, різноколірні зубочистки. Все це надаватиме вашому столові особливої урочистості і говоритиме про неабиякий смак.

Коли це все у вас під рукою, то залишається тільки випрасувати білосніжну скатертину, але з таким розрахунком, щоб стрілка не проходила через центр стола й не пересікала його, як екватор Землю, в непотрібному ні вам, ні вашим гостям місці.

Щоб усе відповідало правильній сервіровці, пам'ятайте: "Серветки повинні бути з тієї ж тканини, що й скатерка". Для цього скатертину найкраще обрізати в тих місцях, де вона найдовша. Цим ви одразу уб'єте двох зайців: матимете такі ж самі серветки і

позбавите гостей можливості накривати коліна обвислими кінцями скатерки, що, як відомо, за правилами етикету робити категорично заборонено, особливо жінкам.

Накривши скатертиною стіл, ставте його, як більярд, посередині кімнати. Кімната повинна мати від 26 до 30 квадратних метрів чистого простору. Стіл, ясна річ, менший, але не дуже. Всього на якихось два-три квадратні метри.

Під білосніжну скатертину не забудьте покласти фланель, байку чи не дуже товстий поролон. Якщо у вашій квартирі цього нема, зшийте акуратно декілька махрових рушників або покладіть на поліровану поверхню стола гуцульський ліжник. Махрові рушники чи ліжник служать для того, щоб за святковим столом було менше брязкоту і не так легко бився посуд.

Добре, коли у вас в господарстві є персидські килими, леопардові чи тигрові шкури. Їх розкладають під столом. При падінні (будь-якому) є гарантія, що ніхто і ніщо не розіб'ється.

Після того, як ви випрасували скатертину, беріть рулетку і з її допомогою застеляйте стола. Спуск скатертини має бути не нижче 20 сантиметрів і не більше 30. Приблизно як міні-спідничка. Застеляється скатертина з таким розрахунком, щоб було видно ніжки – не лише вашою святкового стола, але й найближчої вашої сусідки.

Потім на кожного члена сім'ї та гостя відводиться 30-40 сантиметрів. Петро Семенович чи Аркадій Іванович. Йому ви залишаєте 60-80 сантиметрів. Бажано в центрі стола.

Якщо ваш найпочесніший гість – кандидат будь-яких наук, напередодні свята придбайте його брошуру. Ставити її треба на поличку з таким розрахунком, щоб вона при першому ж погляді потрапляла усім на очі. Це йому буде приємно. Коли ж її випадково не побачать, то господарка повинна сказати тоді, коли зберуться усі гості;

– Bu не повірите, Петре Семеновичу, але моє мале... Воно ще ж і в школу не ходить, а ваш автореферат, як вірші Шевченка, напам'ять знає.

Після цього згаданий автореферат зніміть з полички і, звертаючись до онуки чи донечки, додайте:

– Ану, Світланко, скажи, як називається ця книжечка, що нам зараз підпише дядя? Ну, сміливіше! Що вгорі там написано?

– На правах рукопису, – відповідає мале.

– Та ні. Не це, а трохи нижче!

– Діагностичне значення а... а...

– Правильно, "алегоричної альтерації лей...", – підказуєте ви.

– Лейкоцитів, – сердиться раптом тато і додає: – "Ін вітро при затяжному і довгому ревматизмі". А тепер ідіть на кухню.

Після холодних закусок – дунайських оселедців, салатів, шинки, ковбас, дарницького балику, птиці, дичини (зайця, косулі чи молодого вепра), різних підлив, сметани, соусів, гірчиці, хрону з поросям (свійським), вершкового масла, зварених яєць – ставиться супова миска (супниця) з величезною дерев'яною ложкою-черпаком. Якщо супниці немає, на стіл можна поставити емальоване добре начищене відро.

За першими стравами, як відомо, йдуть другі. Використані і побиті тарілки збираються. Якщо ж у вас страв розмаїття, то перед тим, як поставити на стіл судака з печерицями, лина з капустою, карасів у сметані, крученików, яловичину з фруктами, баранину з квасолею, кожному з гостей дається невеличке меню. Це робиться для того, щоб ваш гість вибрав собі страву із своїм смаком та уподобанням.

Особливе, якщо не головне, місце у сервіровці стола займають міцні напої. До закусок, скажімо, рекомендується ставити горілку, самогон, слабо розведений і чимось зафарбований спирт та настойки в карафках, куманцях, баранчиках. Щоб гості не тикали пальцями у кожний куманець і наперебій не кричали: "А що там таке?", то на пляшки й баранчики приклеюються імпортні етикетки. Більш уживані вина ставляться в різних кінцях стола. Перед Петром Семеновичем ставите баночку ікри і коньяк "Арарат". При цьому хазяйці слід підкреслити, що вона знає, що ніхто цього коньяку та ікри так не любить, як шановний Петро Семенович.

Усі пляшки, окрім шампанського, заздалегідь відкорковуються й закриваються особливими пробками з металевими чи скляними головками, своєчасно замовленими на заводі імені Лепсе.

При відкупоренні шампанського спочатку знімають дротик, очищають головку від фольги, а потім, тримаючи пляшку лівою рукою за плічка, правою злегка повертають головку пляшки у бік жіночої половини. Жінки з вереском схоплюються зі своїх місць, вискакують з-за столу. У цей час бажано вимкнути електросвітло, на ялинці запалити бенгальські вогні, розрядити парочку петард, кинути за вікно одну-дві димові шашки. Наповнивши бокали іскристим вином, виголошуйте тост:

– З Новим роком, товариші! Хай завжди будуть повні келихи і такі сервіровані столи, як оцей!

Хтось вмикає світло, і ви вигукуєте:

– О, жінко, а ти ж забула поставити ще січеники з горіхами та баранину з чорносливом. – А після цього додаєте: – А от тепер будьмо, товариші! З Новим роком вас! З новим щастям!

Недільні поради

Із журналу для жінок консультанта Анетти Гауберман-Телізарової, жінки світської, господарки гостинної, але бережливої

Несподівані гості

Якщо до вас несподівано завітали гості – не панікуйте. Не бийте себе головою об імпортний сервант, не лайте чоловіка, який запросив гостей, не порадившись з вами, і не кажіть йому, щоб це було востаннє. Візьміть себе в руки, і, коли до вас у квартиру заходять перші гості, висловлюйте бурхливу радість, кожному даруйте чарівну посмішку, подавайте руку і тільки після цього мотніться в погріб, відріжте шматок телятини, кусень свіжого сала, візьміть кілька сортів сиру, десяток яєць, трохи

солонини, свіжої зелені, не забудьте маринади (огірки, помідори, гриби, сливи, груші добре підуть до холодного. м'яса), півкілограма масла, небагато консервованих продуктів і на свій розсуд – маслин та свіжих фруктів. Не забудьте про картоплю, часник, цибулю, томати. Дайте розпорядження на кухні, щоб з усього цього зробили холодні закуски (до цієї справи можна залучити й чоловіків).

Картоплю слід смажити на олії, але ні в якому разі не на воді. З різних сортів холодного м'яса зробіть піджарку в часниковому соусі. Гриби можна швидко підсмажити на сметані, добре перемішуючи їх у мелених сухариках.

Напої краще за все поставити на стіл. Якщо у вас дома є горілка, приготовлена домашнім способом, налийте її у помиті пляшки з-під шотландського віскі чи американського бренді.

Червоні вина ("Чорний доктор", "Оксамит України", "Бичача кров") ідуть чудово до шашликів. Наливка сорту "Ти моя єдина" чи "Ще по одній" гармонує з тістечками (бажано горіховими). На десерт – рожеве шампанське, лікер (гарно з розчинною кавою "Бонн").

Якщо у вас випадково на той час не виявиться розчинної кави, спробуйте позичити її в сусідки.

Стіл скромний, але при наявності фантазії та смаку у господарки може бути вишуканим.

Ви запросили гостей

Ви запросили гостей, і у вашому барі все є: коньяк, горілка, кілька сортів білого й червоного вина, шампанське, лікер (найкраще мати "Старий Таллін"), сік "Манго" або ж апельсиновий "Ель Греко". До цього набору можна приготувати холодні закуски, гарячі страви тощо. А можна влаштувати все значно простіше й оригінальніше – зробити коктейлі.

Коктейлі – це зручно, швидко, вишукано й по-сучасному. Готуються вони в присутності гостей (щоб ніхто не нудьгував) у спеціальній посудині, що має назву "міксер". Особливим шиком вважається вміння господаря спритно й граціозно тримати в руках міксер, збивати напій і водночас говорити про Монте-Карло або відпочинок на яхті десь у районі Бермудських островів.

Готовий коктейль розливається по відповідних фужерах. Наповнені фужери господар розносить (подає) кожному окремо.

Якщо у вас немає господаря (у відрядженні, відпустці, за кордоном), то його тимчасово може замінити хтось із ваших гостей. Вибирайте його за своїм смаком. Робиться це теж невимушено й просто. Ви берете гостя за руку, вручаєте міксер і кажете:

– Я вас дуже прошу... Будь ласка... Це так пасує мужчині! ..

Все інше він повинен зрозуміти сам. Коли ж цього не трапиться або він категорично відмовиться, посилаючись на грип чи нежить, негайно оберіть іншого. Бажано того, хто вам так нагадує друга вашої юності...

Крім простоти виготовлення, коктейлі мають ще ряд достоїнств. По-перше, вони не потребують закуски. По-друге, до коктейлів подаються хіба що цукерки або нарізаний тоненькими шматочками лимон чи апельсин. За бажанням гостей, до коктейлів можна подати сендвічі, або по нашому – бутерброди[‡‡]. По третє, гостям не обов'язково сідати за загальний стіл.

Але головне не в цьому. Все це дешево, зручно і по-сучасному. Єдина незручність – це знайти спосіб заздалегідь попередити гостей, щоб, перед тим, як нанести вам візит, вони не забули удома добре попоїсти.

Як затримати грабіжника

Нема нічого простішого, як провернути цю операцію. Особливо, коли той грабіжник забрався у дім і застав вас на місці. Правда, це так рідко трапляється, бо число грабіжників так різко зменшилося, що коли ви телефонуєте до міліції, вам часто кажуть:

– Цього не може бути?! Серед білого дня! У вас у кімнаті? І ви так спокійно говорите? А-а, ви його затримали?! Все зрозуміло. Так чого ви ото дзвоните? Ведіть його в найближче відділення. Можете привести й до нас. Ми хоч на нього подивимося. Цікаво, що він у вас узяв?

– Нічого, – кажете ви.

– Та який же він грабіжник?! А-а, не встиг. Все одно приведіть.

Як бачите, до грабіжників інтерес проявляє навіть міліція. Бо що не кажіть, у наш славний час грабіжники й справді такі ж рідкісні істоти, як мамонти чи динозаври.

І все-таки, як же їх затримувати, коли вони вам потраплять до рук? Для цього, перш за все, грабіжника треба підстерегти і аж тоді вже затримувати. Якщо ви сидите дома і хтось раптом вам у шпарку дверей встромляє ключа, не підіймайте одразу галасу, не бийте вікон, не вискакуйте на балкон і не кричіть "Караул, рятуйте!"

По-перше, грабіжник, почувши, що ви так репетуєте, може несподівано хряснути дверима, і ви його не тільки не затримаєте, але навіть не побачите. По-друге, може до вас підійти ззаду, взяти за плечі і сказати:

– Петю, це я. Чого ти так злякався?!

– Це ти, жінко?! А я думав... – вимовляєте ви, згадавши, що це й справді могла бути ваша дружина, і опускаєтесь, як підкошений косою, на її руки.

Отже, домовилися: по-перше, ніколи не кричіть. По-друге: ніколи не думайте про грабіжників передчасно (у страху очі великі). По-третє: купіть рушницю і чекайте. Як тільки почуєте, що хтось встромив ключ у ваш замок, зведіть негайно курки і займіть відповідну позицію: сховайтесь за холодильником, за диваном, за добре оббитим кріслом або забарикадуйтесь тумбочками з-під телевізора й білизни і чекайте.

Як тільки крадій зайде в коридор, негайно висувайтесь і спочатку покажіть йому рушницю, а тоді вже себе, але наполовину. Після цього накажіть йому ввімкнути у коридорі світло (щоб вам краще видно було), а тоді нехай добре за собою зачинить двері. Наказувати маєте таким тоном, щоб він у ньому відчув металеві струни й помітив

інші ознаки твердого металу, типу нержавіючої сталі, штучного алмазу тощо, але ні в якому разі – тремтіння в голосі чи заїкання.

– Тепер, хлопче, повернися до мене спиною, а пикою (з грабіжниками можна не церемонитися) до стіни і підніми повище руки… ще вище. А то ноги поперебиваю.

– Та ви що?! – несподівано заявляє непроханий гість. – Киньте рушницю. Вислухайте мене…

– Ану припини розмови! Ти мені зуби не заговорюй. Не оглядайся. Ще одне слово і голова – решето. Я вас знаю, субчиків…

Після цього рушницю берете в ліву руку, в праву телефон і набираєте номер.

– Алло! Міліція!

– Та послухайте спочатку мене! – перебиває вас грабіжник. – Киньте трубку і опустіть рушницю.

– Я уже стріляю, – кажете ви і чуєте в трубці:

– А куди це ви там стріляєте?

– Міліція?

– Так міліція.

– Я затримав грабіжника…

– Та послухайте, – благає вас грабіжник.

– Мовчать! – кричите ви в трубку і водночас до грабіжника.

– Що у вас там трапилося? – сердиться по той бік трубки сержант.

– Негайно виїжджайте. Затримав злодія. У квартирі 12, будинок 36.

– А як ви там опинилися?

– Я ж хазяїн квартири.

– А-а! – каже сержант. – Ну гаразд, їдемо.

Якщо ж сержант несподівано кине трубку, порадивши привести грабіжника до них, бо в міліції і так штат малий, то не кричіть у трубку:

– Так ви що, не приїдете?

Не кричіть і не кидайте ні трубки, пі рушниці і не вискакуйте на балкон. Є інші методи. Перший: примусити злодія відчинити двері і зачинити їх з протилежного боку. Другий: зробити вигляд, що ви збираєтесь його обшукати, підійти майже впритул до нього, а тоді ривком відчинити двері і вискочити з криком "караул" на вулицю.

– Слухайте, товаришу сержант, а якщо я його пристрелю на місці, мені за це нічого не буде?.. Нічого. Так чого я з ним буду собі морочити голову. Ясно. Я вас зрозумів. Він вліз до мене в квартиру… Нападав, я оборонявся. Є така стаття. Ага-а! Значить, можна. У кримінальному кодексі. Яка? Яка стаття? Ага-а, частина друга. Чудово… Але послухайте, він плаче. Хто він? Бандит плаче. Не вірити жодному слову… і сльозам. Гаразд і я так роблю. Куди ви радите цілитися? Не в голову? Чому? А, в спину! Зрозумів. Менше шансів промахнутися…

– Ради бога, відведіть рушницю…

– Слухайте, сержанте, він кричить "ради бога". І я йому так кажу: "Ми в бога не віримо. Ми атеїсти". Так ви радите перебити ноги? З лівого дула? Ану, стули ноги, а то

розкарячив їх, як на палубі. Слухайте, він серйозно плаче… Артист! Де там артист?! Не кожний артист так легко видавить сльозу… Під ним уже мокро… Сльози так і ллються, як з поливальниці… Ви радите не звертати ніякої уваги… Підбити, якщо не чинить опору… А якщо вдарити по руках? Вони добре освітлені. Та й тоді він мені нічого не зробить… Можна… Спасибі. Я так і роблю… Господи, він уже впав і лежить. Товаришу сержанте, він лежить, накривши руками голову… У голову не стріляти? По лежачому не б'ють? А як дублетом… по ногах? Ноги він підібрав під себе. Під самісінький живіт підтягнув. Одне тільки відоме вам місце видно. А в мене в патронах не сіль… Два вовчих жакани…

У цей час у коридорі лунає дзвінок. Ви полегшено зітхаєте. Хтось знову встромляє ключа в шпарку.

– Дружина, – радісно і облегшено шепочуть ваші уста.

Нарешті вона входить. Ви спочатку їй назустріч висовуєте своє бліде обличчя, намагаєтесь щось сказати, але у вас нічого не виходить.

– Що це за барикади? – вносить вона розрядку, дивлячись на себе в дзеркало, а тоді вже на лежачого грабіжника. – Знову набралися до чортиків…

Ви ховаєте рушницю і кажете:

Ану, жінко, перевір у нього кишені…

– Ще чого не вистачало?! Я по твоїх ніколи не лажу…

– А може, в нього там пістолет чи ніж індійський. Я його затримав…

– Хто? Оцей? – перевертає жінка грабіжника лицем до себе.

Ви заплющуєте очі. А що, як зараз вхопить її за комір і, прикрившись нею (а нею можна прикритися таким і двом), візьме і вискочить на вулицю. Тоді шукай вітру в полі.

– Так це ж Семен Петрович, – пізнає дружина. – Із сусіднього парадного.

– Помилився парадним, – ледве каже Семен Петрович. – Вибачте. А чоловік ваш…

– Нічого, нічого. З ким не буває, – каже дружина. – Тепер же будують… Коробки… Як близнята… Хоча б зафарбовували в інші кольори. А взагалі то треба менше пити…

Він піднімається, тісно стуляє ноги і каже:

– Пробачте, будь ласка. Мало того, що помилився парадним, а ще й ключ до ваших дверей підійшов. Ви нічого поганого не подумайте…

– Гаразд, гаразд, – проводжає його до дверей дружина. – А може, до вечора пересиділи б у нас?! Просушилися б…

Спасибі. Я уже дома…

– Це він від сліз, – кажете ви, коли за ним зачиняються двері. – Так ридав, як поранений заєць. Ніколи не думав, що є такі боягузи… Не міг одразу сказати, що він сусіда. Ти, жінко, коли-небудь чула, як зайці на полюванні плачуть? – цікавитесь ви, ставите заряджену рушницю в куток і поспішаєте на кухню, щоб заглянути в жінчину господарську сумку: "Цікаво, що ж вона сьогодні з гастроному принесла?"

Але це вже зовсім інша тема.

Як позичати гроші

Способів є дуже багато. Найвідоміший це той, коли приходите до свого знайомого (знайомої) й питаєте:

– Ти б не міг (могла) позичити мені до шістнадцятого числа (в цей день, очевидно, у вас зарплата) стільки-то карбованців? А то кінці з кінцями не зводимо.

Це примітивний і архаїчний спосіб. На таке запитання ваш знайомий відповість:

– А я оце якраз до тебе з цим самим збирався. Ти не повіриш, але в нас самих ні копійки.

Ви, як він сказав, і справді не повірили. Після цих слів у нас відпало будь-яке бажання позичати гроші. Коли б у житті ви були менш делікатні, то, запевняю вас, сьогодні ви були б набагато щасливіші. Більше того, й дружину мали б приблизно таку, якщо не кращу, ніж у вашого знайомого.

У чому ж суть? А ось у чому. Коли б ви були менш делікатним і, схопивши чималенького гарбуза від свого першого кохання, не панікуючи, метнулися б до другого, від другого до третього й так до нескінченності, доти, поки знайшли б те, що шукали. Ви ж цього не зробили й почали очікувати. Між нами, кажучи, дехто й досі чогось очікує. А поки що їх називають старими холостяками або ж дівами.

Вас, напевне, цим щасливим ім'ям вже не назвеш. Отже, ви з ними нічого не маєте спільного. Ви не стали старим холостяком, але й не стали щасливим. Чому ж так сталося? Тому, що не ви шукали щастя, а щастя шукало вас. Опікшись раз на молоці, ви так часто дмухали на воду, чого від вас і не вимагалося: Ви стали обережні, як підстрелений заєць, і лише тоді, коли остаточно переконалися, що цього разу гарбузом не пахне, пішли на... ешафот. Добровільно.

Та мова не про це. Нас цікавить, як позичити в сусіда (знайомого) гроші. Що вам треба, аби переконатися, чи в сусіда гроші є? Для цього необхідно дізнатися, чим живе сусід і що його цікавить. Скажімо, автомобіль (легковий), меблі (імпортні), холодильник ("Дніпро"), кофточка (італійська), светр (бельгійський), модельні туфлі (чеські) й т. п. Отож, саме про це й розкажіть йому. Мовляв, один добре (!) знайомий оцими днями запропонував дещо з цих названих речей. Але так ніби між іншим.

Якщо ж сусіда все це має, то тоді називайте китайський термос або ж ризьку "Спідолу". Далі переходьте на будь-яку іншу тему. Розповідайте про кінозірок Голлівуду чи аборигенів Австралії, про пальми Сахари чи про те, як освідчуються в коханні тубільці з острова Фіджі. Врешті-решт тема в даному разі не має абсолютно ніякісінького значення. Розмовляйте про що завгодно. А коли помітите, що ваш сусід (знайомий) почне вас збивати з курсу, тобто намагатиметься повернути вашу розмову до меблів чи холодильника, будьте певні: в сусіда гроші є. Це перша ознака. Друга, – коли ви відійшли від теми про життя бушменів і почали про китайський термос, – сусід неодмінно скаже:

– Так невже ти не міг позичити ніде грошей, щоб купити... – (Називає те, що його найбільше цікавить). – Це ж такий дефіцит!

– Звичайно міг би, – це вже ви. – А де?

– Хіба в тебе мало знайомих?

– Знайомі то є, але хто сьогодні грошей позичить?

Якщо вже до цього дійшло, то вважайте, що сусідові гроші в вашій кишені.

– Ну, хоча б я!

А перегодом:

– Скажи, а в нього там ще однієї… – (приміром, норки для шапки) – дістати не можна?

Пообіцяйте. Але не відразу. Скажіть, що треба про це в нього довідатися. Потому беріть гроші і з гарним настроєм кваптеся… Ну, куди – це вже ваша особиста справа.

Може статися й так, що ви вже колись мали необережність просити в сусіда (знайомого) гроші, а він (як тепер йому здається) мав необережність вам відмовити. Якщо таке з вами трапилося, то в цьому випадку нагадайте, що у вас є дядько чи жінчин брат, який працює на універсальній (!) базі й може дістати навіть бивні мамонта. Вважайте, що без грошей додому ви не повернетеся. Хто з ваших знайомих після цього захоче розірвати дружбу з вами? Хто? Скажіть?

– У нас, правда, грошей немає, але для такої справи можемо позичити. У нас тут теж один знайомий є. Правда, він не на універсальній базі працює, але гроші в нього водяться…

І лише потому:

– Чи не міг би ти прийти завтра ж? Тільки зразу скажи, будь ласка, скільки брати, щоб двічі не бігати?

Оце коротенько про те, як позичати гроші. А от про те, як їх відібрати і не нажити собі ворога, пошукайте порад в іншого автора. Мені про це писати якось не з руки.

Як користуватися телефоном

Ну, перш за все, що таке телефон? Від першокласника до персонального пенсіонера республіканського значення кожен вважає, що він знає, що таке телефон. А тим часом запитай, що таке телефон, почнуть заїкатись:

– Як? Ви не знаєте, що таке телефон? Телефон – це… Ну, як вам правильно сказати?! Телефон – це апарат, який… Ну, словом… Телефон – це така штука, якою дзвонять до знайомих, родичів, а інколи додзвонюються навіть у довідкове бюро вокзалу…

Визначення, безперечно, неправильне. Бо, як ми знаємо з підручників: "Телефон – пристрій для перетворення електричних коливань на звукові". Зрозуміли? А ви кажете: "Телефон – це апарат". Не апарат, а пристрій. І тому ви, частенько видаючи свої дилетантські знання за наукові, кажете:

– Ох і дістав собі апарат!

Не кожен одразу догадається, що ви маєте на увазі – фотоапарат, кіноапарат чи апарат для просвічування грудної клітки. А ви ж мали на увазі саме отой "пристрій для перетворення електричних коливань", тобто телефон.

Які бувають телефони? Телефони бувають білі, зелені, червоні, сині, слонової кості, бузкові, кольору канарки й кольору хакі. Також бувають домашні, службові, телефони-автомати, або таксофони, відеотелефони й міські переговорні пункти.

Домашні й службові, в свою чергу, діляться на телефони спарені й неспарені, або паралельні й непаралельні. Ті й ті можуть бути переносними.

Найстрашніші з них – телефони спарені, або, як ми вже зауважили, паралельні. Страшніше цих телефонів немає нічого в світі. Ніщо так не вимотує жили, не їсть печінки, не забирає здоров'я, як спарений телефон. Від спареного, або паралельного, телефону поки що ніхто ніяких засобів не придумав. Тут слабкі й медицина й техніка. Паралельний телефон – найбільше наше зло. Наш ворог номер один і, незважаючи на це, кожен другий горожанин вистоює роками в черзі до начальника телефонного вузла й добивається власного телефону:

– Поставте!.. Прошу вас, хоч паралельний…

Вираз технічно неправильний: не паралельний, а на блокіраторі. На квартирах телефони ставлять на блокіраторах.

– Діду, ну для чого вам телефон? – питає начальник вузла. – Чи ви не знаєте, що це таке? Якщо ви хочете спокійно дожити свій вік, заберіть заяву…

Дід заяви не забирає, а звинувачує в усіх гріхах начальника телефонного вузла, безпідставно поза очі обзиває його бюрократом, хабарником. Розповідає сусідам, знайомим, що всі завідувачі фруктово-овочевих баз та складів мають персональні телефони, а він, мовляв, на старість не заслужив навіть спареного. Після цього пише, окрім заяви на телефон, ще й скарги: до редакцій газет, журналів, у райвиконкоми, міськвиконкоми й народний контроль. Добивається телефону й не помічає того, що телефону ще нема, а він уже встиг укоротити життя йому, дідові, на добрих три-чотири роки як мінімум.

Нарешті дід, баба чи просто ви, запевняючи, ніби вам телефон потрібен не як предмет розкоші, а як життєва необхідність, добиваєтеся свого: вам ставлять телефон. Не має значення – персональний чи спарений. Отут і починається. Ця штука, як виявляється згодом, ніколи чомусь не набирає потрібного вам номера. Якщо вам поспішно треба дізнатися, коли прибуває поїзд Жмеринка-Жмеринка через Козятин, довідкове вокзалу, як закон, зайняте. Якщо ви хочете придбати собі квиток у касі замовлень, несподівано замість касирки відповідає контора "Утильсировини" чи комунальна пральня.

Набираєте знову номер і знову чуєте:

– Набирайте номер правильно.

Ви знову й знову старанно набираєте, але потрапляєте туди ж.

Ви хапаєтеся за серце, шукаєте в штанях трубочку з білими "кружальцями", кладете одне з них під язик – і непритомнієте. Дружина, брязнувши телефонною трубкою об апарат (він же – пристрій), біжить до сусідки й викликає "швидку допомогу".

Коли ж ви приходите до тями й серце саме починає заспокоюватись, несподівано –

лунає! Ні, не лунає – дзвенить. Ні, не дзвенить – деренчить. Теж не те слово – б'є! Ні, не б'є... Словом, розноситься по кімнаті такий телефонний дзвінок, від якого серце завмирає вдруге. Тремтячою рукою ви тягнетесь до трубки, прикладаєте до вуха й чуєте:

– Вася, це ти?.. Ах, піжон!.. Так слиш! Я дістала два квитки на Арсена Дєдича[§§]. Зустрінемось, як завжди, під мостом...

Ви непритомнієте вдруге. У цей час прибуває "швидка". А перегодом ви дзвоните, знову й знову потрапляєте то на м'ясокомбінат, то на протезний завод. Або ж дзвонять вам і цікавляться, яке у вас сьогодні кіно, чи працює жіноча лазня.

Подеколи ви трубкою хряскаєте об підлогу, об апарат, б'єте об табуретку, тумбочку. Вириваєте розетку з м'ясом, обрізаєте дроти. Потім купуєте новий апарат, викликаєте майстра, щиро дякуєте йому, всовуєте в руки чайові, від яких він відмовляється, просите зробити переносну розетку – і знову, як тільки майстер піде, висмикуєте її з м'ясом і з хрускотом запускаєте телефон на диван-ліжко чи кидаєте в нього подушками, накриваєте його старими куфайками, вкриваєте піджаками, матрацами, теплими ковдрами. А телефон все одно гарчить і неодмінно тоді, коли ви якраз, після стількох ночей безсоння, задрімали. Ви вистрибуєте з ліжка, босими ногами ляпаєте по долівці (капці шукати ніколи), хапаєте трубку й чуєте:

– Вася, ти свиня! Між нами все кінчено. Тобі я цього ніколи не прощу...

Люто кидаєте трубку, хапаєтеся за голову.

– Людоньки, за що така кара! – Лягаєте в ліжко з твердим наміром завтра викликати майстра й відрізати дроти. Вранці почуваєте, що почалася нежить. Підлога таки була холодна.

– Краще був би купив кімнатні доріжки, – думаєте ви й поспішаєте в ощадкасу. Тут, роздратовані, починаєте лаятись у черзі. Комусь кажете, що бачите його вперше, що цей тип, як свиня, вліз без черги, що нахабство – друге щастя, і, нарешті, добиваєтесь до віконця, мило осміхаєтесь касирці, вносите абонементну плату за телефон і думаєте: "Скільки цей паразит уже грошей поїв! А якщо подумати, то яка з нього користь?"

Повертаючись додому, сумними очима дивитесь на телефон-автомат, що висить на розі вашого будинку, намацуєте в кишені дві копійки й дзвоните. До себе додому. Несподівано чуєте рідний голос жінки.

– Це ти?

– Це я.

– А це я.

– Ти звідки?

– З телефону-автомата.

– Я розумію, але звідки, з якого району міста?

– Та звідси, знизу. Біля нашого будинку.

– А-а! – вимовляє протяжно жінка. – Ну, йди їсти. Картоплю підсмажила!..

Все-таки гарна штука телефон. Зручна. З цими думками ви повертаєтесь до себе в кімнату й раптом... дзвінок.

– Алло! Вася! Ти нахал…

Трубка бренькає. Все починається спочатку. Ви намагаєтесь викликати таксі чи набрати номер гарантійної майстерні по ремонту холодильників – там, як завжди, зайнято або ніхто не бере трубку. Ви починаєте відчувати, як до лопаток липне сорочка, знову присягаєтесь, що останній раз дзвоните, нехай вони (хто вони – не відомо) будуть прокляті зі своїм телефоном і його дзвінками. Сусідів запевняєте: до Вапнярки швидше дійти пішки, ніж по телефону додзвонитись. Що він (телефон) вам уже в печінках і отут (показуєте на груди) сидить. Що ви його ненавидите й чого б тільки не дали тому, хто б догадався забрати від вас цей апарат. Але нехай спробує хтось із ваших знайомих заїкнутися чи сказати: "Так перепишіть номер на мене", як ви несподівано накидаєтесь на нього, цікавитеся, за які такі заслуги переписати йому телефон, і розповідаєте йому, з яким трудом ви добилися цього телефону, скільки це вам коштувало нервів і здоров'я! А тут, ні сіло ні впало, переписати сусідові? А якої рації?

– Я три роки в черзі простояв, щосереди відвідував начальника телефонного вузла. Мене там уже знають всі – від секретарки Лори до начальника відділу кадрів Семена Семеновича. А ви кажете: пе-ре-пи-ши телефон. А ви попоходіть, як я. Попоходіть.

Телефон – як в'язка дров: важко нести й жалко кидати. А все тому, що не вміємо правильно користуватися. Справді ж бо, як же користуватися телефоном? Кожному це здається дріб'язковою справою. Насправді ж, хто так думає – той і поняття немає, як дзвонити по телефону. Це особливо впадає в очі, якщо отой спарений чи паралельний телефон стоїть у вашій конторі. Це так званий службовий телефон, який використовується винятково в службових цілях, і лише після закінчення робочого дня ним можна дзвонити, куди вам заманеться.

Службовий телефон нічим не поступається перед домашнім. Різниця лише в тому, що домашній на блокіраторі, має два свої окремі номери, і якщо один слухає, то другий не підслуховує. У службовому телефоні все простіше: один номер на всі апарати (чи, по-науковому, пристрої), й кожен, кому захочеться, може чути, що говорять іншому. І ще одне: якщо домашні телефони переважно білі, сині, бузкові, тобто в якійсь мірі декоративні, то службові, паралельні, винятково чорні й менш елегантні. Вони чомусь нагадують вам вовкодавів або харківську авторучку "Золоте перо".

От саме ці телефони й використовуються винятково в службових цілях, але оскільки й досі ніхто із службовців не знає, як користуватись телефонами, то саме в робочий час усі без винятку дзвонять у своїх домашніх справах та інколи, переважно після роботи, раптом хтось згадує, що він забув подзвонити на цегельний завод чи панчішну фабрику. Дзвонить і дізнається, що там усі давно розійшлися, будуть лише завтра. Залишились тільки прибиральниця в кабінеті директора й охоронник на прохідній.

У робочий час телефон аж нагрівається. Дзвонять усі. Дзвонять у гастрономи, дзвонять до власних модисток, дзвонять перукарям, касиркам стадіону, знайомим продавщицям універмагу, дзвонять у швейні майстерні, Держстрах і телеательє. Дзвонять чоловікам, дзвонять жінкам (переважно не своїм), дзвонять дітям. Дзвонять,

дзвонять, дзвонять.

– Маріє Іванівно, вам не здається, що про молоко можна поговорити й дома? – каже Іванна Мар'янівна. – Ви хіба не знаєте, що таке службовий телефон і як ним користуватися?

– Це ви кому кажете? Це ви мені кажете? А ви забули, як півгодини тому дзвонили додому, застерігали чоловіка, щоб не їв борщу, бо він скис…

– Маріє Іванівно, Іванно Мар'янівно, ну, годі вам із вашим молоком та борщами. Ви ж заважаєте людям працювати, – втручається Клара Семенівна.

– А ви, Кларо Семенівно, кращі нас?! Ще де та неділя, а ви в робочий час домовляєтесь з чоловіком про недільний базар, – кидає Марія Іванівна.

– І чи вашому Борі одягти сині колготки чи в клітинку, – підкидає Іванна Мар'янівна.

Хтось відриває руку від арифмометра:

– Я пропоную цей ідіотський телефон винести в коридор…

– Але п'ять хвилин тому ви самі дзвонили чоловікові, бо, бачте, вам захотілося свіжого повітря. Ви ж самі тільки що питали, чи не піти під час обідньої перерви в парк на прогулянку. Вам, значить, можна, а нам ні…

Хтось підняв руку від рахівниці, друкарки зупинили машинки. Здається, ось-ось розколеться небо і вдарить грім. І раптом, наче грибний дощ на голову, – дзвінок. Рятівний телефонний дзвінок.

– Не беріть трубки – це мені, – вигукує один стіл.

– Пробачте, але це мені, – вигукує другий стіл.

– У ці хвилини завжди розмовляю я, – вигукує третій стіл.

Шість, сім, вісім рук (залежно від того, скільки в приміщенні службовців) простягується до чорних злих апаратів, що одночасно гарчать на всіх столах.

– Я ж казала, що це мені, – заспокоює третій стіл усіх таким тоном, ніби в неї (в нього) на лотерею випав велосипед "Орля" чи пилосос "Ракета".

Трубки опускаються, наче собачі хвости. Буря влягається.

– А що ви сьогодні снідали? Ти яйце йому не забув підсмажити?.. Ну, де, де! В холодильнику, "де". В целофані. Боже, скільки тобі казати!.. В целофановому мішечку під редискою й зеленою цибулею… Ну, я так і знала. Дитина, як завжди, пішла до школи голодна. Ти його доведеш!.. Ти його доведеш, що він стане дистрофіком… А зараз хоч нагодував?.. Що ви їли?..

Арифмометри зітхають. Тихо клацає рахівниця. Починають вибивати морзе друкарки.

– Дівчата! Ну, я вас прошу!.. Тихше. Нічого не чути… Як ви розмовляєте, я ж вам не заважаю… Так, так. Борщ, котлети, компот… А рулет брав? Ну, я так і знала… А що він зараз робить? Читає книжку… А на баяні він грав? Ні? Ну, я так і знала. Нехай негайно візьме баян. Чуєш, негайно. Хай підійде до трубки, погpає, а я послухаю… Ближче, ближче, кажу, погано чути…

Брязнула об підлогу рахівниця. Впала. Ненавмисне. Хтось посунув стола. Хтось

звівся й вийшов у коридор.

– Це ти що грав? Шопена? Лисенка!! А я тобі кажу – грай Моцарта… Вчителька? Ти мене слухай. Моцарта, турку, грай. Це Моцарт? Ну, гаразд, зіграй ще того… Ну, як його?.. Та не Гріга…

Співробітники, що залишилися, підказують:

– Ревуцький, Штогаренко, Майборода, Глінка, Римський-Корсаков…

– Та вона ж своїх не визнає, – хтось пошепки. – Вона ж тільки до імпортних його привчає…

– Бюзе! – підказує хтось.

– Бах! – втручаються інші.

– Ліст!

– Паганіні.

– Це ж по скрипці.

– Глієр.

– Та це ж наш.

– Хіба?!

– Бетховен.

– О, нарешті, Бетховен!.. Бетховена ти грав? Зіграй ще раз… Дівчата, хто хоче – може послухати Бетховена. Візьміть трубки.

Службовці, вони ж дівчата, неохоче беруть трубки. Вдають, що вони знаються на музиці, що вона їх цікавить.

– Ви чуєте?.. Ні, ви послухайте, як він грає… А послухали б ви його вдома! Не через трубку… Хіба цей телефон може передати нюанси й гами… Та ніколи…

– А ви знаєте, – раптом когось бере нетерплячка, – що я через вашого Бетховена уже не встигну подзвонити в трест…

– Через якого Бетховена?.. Кого ви маєте на увазі? – трубка повисла над столом.

А тим часом в усіх довідниках, рекламках, пам'ятках пишуть: "Подзвонили – не забудьте трубку покласти на важіль", "Не стукайте по важелю телефонного апарата. Цим ви псуєте апарат". "Під час розмови говоріть безпосередньо в мікрофон", "Платіть своєчасно за користування телефоном. Не чекайте нагадування". І нарешті: "Користуйтесь послугами Аерофлоту. Швидко, надійно, зручно". Але це так, між іншим. Я ні на що не натякаю.

Як відповідати на телефонні дзвінки

З цього приводу гуморесок і фейлетонів написано не менше, ніж дисертацій по ракових захворюваннях. Те і те, як відомо, – хвороба XX століття. Те і те поки що невиліковне. Поки існують у нашому житті телефони, доти і стоятиме проблема, як правильно відповідати на телефонні дзвінки.

Деякі автори вчать, що це треба робити чемно, культурно, я особисто теж дотримуюся саме цієї думки. Більше того, я вважаю, що людям не треба ніколи заперечувати чи відмовляти. Хай не ображаються. Отже, якщо до вас раптом

зателефонували і поцікавилися, чи ви прийдете сьогодні, скажіть – "прийду".

– Тільки домовилися, не запізнюватися, – кажете ви і додаєте. – Візьми ніж і на всяк випадок мішок інкасатора…

Якщо трубка несподівано бренькне і ви щось почуєте таке, чого цитувати у товаристві не рекомендується, не ображайтесь. Людина пожартувала.

Коли номер вашого телефону збігається з номером якоїсь торговельної бази і вас постійно запитують:

– Петре Семеновичу, ви Фартушняку дозволили взяти норкову шапку?

Відповідайте:

– Дозволив. І не одну, а дві. Одну – дочці, а другу – дружині…

– Але в нього немає дочки.

– Йому краще знати, є в нього дочка чи нема, – кажете ви. – У нього дочка від першої дружини.

– Так він же казав, що взагалі не одружений. Що ця шапка для сестри…

– Він багато чого може казати. Він може сказати, що перший у космос літав він, а не Гагарін, ти що, повіриш? Ні, то видай чоловікові дві шапки і голови не морочи…

– Але він гроші на одну залишив…

– А ти видай дві…

– Він просив переслати.

– Так ти й перешли. Друга шапка піде за мій рахунок. Зрозумів?

– Зрозумів, – каже завскладом і тихо кладе трубку, хоч ви цього не чуєте, але догадуєтесь.

Зовсім інша справа, коли у вас номер телефону чи то збігається з трестівським, чи то люди набирають старий номер і весь час чогось у вас просять.

– Петре Семеновичу, то як бути з імпортним білилом?

– Що як бути? – перепитуєте ви, бо самі поки що теж не знаєте, як вам бути.

– Ну, Фартушняк просить.

– Як просить, так видай людині. Не в тебе ж просить. У держави…

– Я розумію. Але він ще хоче, щоб я виписав йому облицювальних плиток, клею і лінолеуму. Західнонімецького. По собівартості?!

– Якщо хоче, так випиши…

– Ми так і трест розбазаримо…

– Ну, ну, – кажете ви. – Ти там не дуже…

Якщо ж телефонні дзвінки стосуються пожежної команди, міліції чи швидкої допомоги, то відповіді повинні носити трохи інший характер.

– Негайно виїжджаємо, – кажете ви, не дослухавши товариша до кінця.

– Куди виїжджаєте?

– До вас, – відповідаєте ви.

– Але ви ж навіть адреси не записали.

– Ми тепер, щоб не витрачати багато часу, фіксуємо адресу по телефону… Світ науки і прогресу.

– Що ж ви фіксуєте, коли я не з своєї квартири дзвоню…

– Знаємо. Від сусіда…

– Від якого сусіда?.. Я з роботи, а дружина мені дзвонила з автомата.

– Ну, гаразд, давайте адресу, вік хворої і довго не затримуйте нас.

– А це "швидка"? – перепитує товариш.

– А ви ще сумніваєтесь? – перепитуєте ви його.

– Та, знаєте, якось все так просто, легко, без нервів. Не так, як на "швидкій"…

– Виправляємось, – кажете ви і кидаєте трубку. – Ну, здається, я здорово когось розіграв. Дочекаються вони сьогодні "швидкої допомоги". Пародія!

Коли ж вам скажуть:

– Ну, й ти безсовісний! Може, десь там людина помирає, а ти?.. Хіба цим жартують?

Смійтесь і кажіть:

– А що, вже й пожартувати не можна?

Жартуйте, але не з вогнем. Якщо у вас несподівано загорілась квартира, ви телефонуєте і вас запитують:

– Тільки що загорілась чи вже догоряє?

– А яке це має значення? – питаєте ви.

– Для нас, як для лікарів, це дуже важливо, чи покійний перед смертю потів, чи…

– Ви що, смієтесь?!

– Який може бути сміх, коли у вас будинок загорівся. До речі, якого кольору дим – чорний, синій, жовтий чи білий, молочний?

– Як ви можете?! – обурюєтесь ви.

– Нам це потрібно для протоколу.

– Синій з білим, – кажете ви.

– Ясно. Який поверх? Скільки у квартирі кімнат, вікон, дверей, балконів, виходів і куди ці виходи ведуть: на двір, вулицю чи базарну площу?

Ви все це перераховуєте, покусуючи від злості нігті і кепку, а вам у трубку кажуть:

– Не так голосно…

– Що не так "голосно"?

– Плямкайте не так голосно. Коли їсте, намагайтесь це робити тихо і непомітно.

– Ви збожеволіли, квартира ж горить?!

– Не у вас одного.

– Звичайно. Вже й у сусіда зайнялась, – полегшено кажете ви.

– От бачите, а ви тільки про себе думаєте. Егоїст!

– Ви нахаба! – не стримуєтесь ви.

– Не кричіть, – заспокоює вас голос. – Уже виїхали. Навіть воду цього разу прихопили, ха-ха-ха, і шланги. Тільки вони раніше заїдуть у Боярку, а тоді вже до вас. Як там горить, непогано? Слідкуйте! Ха-ха-ха…

У відповідь не кричіть:

– Та ви що?! Ви при своєму розумі?! У мене ж квартира горить, а вам жарти…

Не сердитесь: люди інколи теж люблять розваги, як і коти, хоч ті і ті вогню

страшенно бояться.

Інша справа, коли у вас у квартирі не пожежа, а холодно, як на північному чи навіть південному полюсі. У кімнаті ні кіт, ні собака всидіти не можуть. Ви, закутавшись у старий мамин кожух (тепер доньчин – модний), сидите і лаєтесь:

– Скажи, совість у них є? Чому вони не подають тепла?

У цей момент лунає у вашій квартирі телефонний дзвінок.

– Алло! Котельня? – чуєте ви голос в трубці.

Не кажіть, будь ласка: "Йди ти до біса!" Не вживайте й інших слів на зразок:

– Ні, ви помилилися номером.

Ліпше за все сказати:

– Так, котельня, – і у вас на душі раптом стає тепло і весело.

– Слухайте, що ви там робите?

– Сидимо, старик. Розклали маленький вогник, гріємось.

– А совість у вас є? У мене в квартирі вода у відрі замерзла.

– Це погано. Такою запивати лікарі не рекомендують. Можна підхопити ангіну або катар...

– Ви мені киньте ці жарти. У мене в квартирі холодно...

– У мене в кочегарці, уяви – те ж саме. Але я гріюсь. Горілкою. Мав півлітру "Екстри". Тепер грамів сто, не більше, залишилося. Запросив би тебе, та собі мало. Так що переходь на самообслуговування. Смикани гранчак і до ранку не турбуй людей...

– Ну і нахаба ж ви!

Не ображайтесь. Не кидайте трубку, не відповідайте йому взаємністю – це не в магазині, де продавець і покупець, якщо вірити табличкам, мають бути завжди взаємно ввічливими. Кажіть:

– Нахаба?! Це ти, старик, точно визначив. Але скажи, тобі від цього тепліше стало?

– Слухайте, я буду скаржитися.

– Скаржся, старик, скаржся. Тепер всі скаржаться. Тільки їм нічого не допомагає, бо нікому ні холодно, ні жарко. Один ти замерз.

– Ви свиня! – раптом вилітає з трубки аж на саму середину кімнати разом з паром.

– Е-е! Це вже не культурно. А ще, мабуть, інтелігент, і так ображать простого кочегара.

– Але ви п'яний, як свиня, – кричить товариш у трубку, радий, що хоч, нарешті, додзвонився до кочегарки.

Раді й ви. Розігруйте ж і далі.

– Свині, старик, ніколи не п'ють. Свині – не люди. І не їдять квасолі і взагалі бобів. Людині з елементарною освітою це варто знати.

– П'яний хам!

– П'яний, – повторюєте, – і хам. Признаюсь чесно: люблю на роботі випити. Запиши. Випивав би дома – жінка не дозволяє.

– У мене дитина хвора, ви розумієте, – переходить товариш на інший тон, в якому вчуваються любов і батьківські почуття.

Не піддавайтесь. На вас ніякі сентименти не повинні впливати, як заклики до совісті і порядності. Вас не видно, ви на телефоні. Червоніти нема перед ким.

– Слухай, – нарешті кажете ви, бо відчуваєте, що товариш ось-ось кине трубку і побіжить до сусіда за електроплиткою чи електрокаміном. – Чого ти лаєшся? Ти б краще півлітру приніс. Через хвилин десять, від сили двадцять, у тебе в квартирі було б, як на екваторі. Міняю градуси на пару?! Ну?

– Де ж я тобі в цю пору півлітру візьму?! – переходить і він на "ти", бо й не підозрює, що має справу з таким солідним чоловіком, як ви. – Магазин же до семи відпускає.

– Переплати карбованця. Не затискуй. Не в грошах щастя, – пояснюєте ви. – Щастя в теплі і в затишку!

– Ну, чорт з тобою. Побіжу до сусідів. Самогон п'єш?

– Якщо не смердить гумою і цукровим буряком.

– Не смердить!

– Ну, тоді алюр! А то я через тебе і твої розмови ледь не задубів. Да-а-а. Алло! Не забудь там щось і на закуску прихопити. Можеш не підігрівати, У кочегарці підігріємо. Топити ж все одно доведеться. Так що не витрачай часу...

– Ви там знахабніли остаточно, – каже він вам.

Зробіть вигляд, що на цей раз ви вже образилися.

– Ти знову за своє. Знову лаєшся. Зараз кину трубку! –загрожуйте. – У мене рідкісна професія. Кожна установа запрошує...

– Але у вас зовсім немає совісті...

– Таке селяві, як французи кажуть.

– Ти грамотний!..

– Суцільна грамотність та інтелігентність. Так що часнику і цибулі на закуску не принось. Від часнику мене нудить, від цибулі голова болить. Щось інше в холодильнику пошукай. Може, є шпроти, сайра. Мені подобається горбуша, сервелат. Полюбив печінку тріскову і краби, але після того, як їх почали вивозити за кордон...

– Ну, і сволота ж ти, – каже він вам.

І в цьому випадку не ображайтесь. Продовжуйте тим же голосом. Адже всі ці слова адресуються не вам. Уявному кочегарові.

– Куди нести, знаєш?

– Знаю, – каже вам простуджений голос. – Ось жінка "Перцівки" дістала. "Перцівку" п'єш? Смолу б ти пив з дьогтем!

– Це не харчі. Тут я не перебираю, – смієтесь ви. – П'ю і "Перцівку", і самогон, і навіть, як батюшка казав, пиво.

Ви, задоволені і щасливі (для щастя, як бачите, треба небагато), кладете трубку на важіль і, потираючи руки, міряєте кубатуру кімнати, думаючи: "Купив дивака. Оце десь лається, зустрівшись з кочегаром. Турне ж його кочегар за ту пляшку. Ще й, може, наб'є. Так йому, наївному, і треба!"

Минає якийсь певний час – щасливі за годинами не слідкують, і ви раптом чуєте, що батареї нагріваються, як метал у кузні.

– Ти ба! ... – ви скидаєте зі своїх плечей гуцульський ліжник, а по-шотландському – плед, берете в руки газету і починаєте переглядати "У світі цікавого і смішного". Якщо ж несподівано пролунає знову настирливий дзвінок не кидайтесь, будь ласка, до телефону. Ліпше відчиніть двері. 1 коли помітите на порозі незнайомого, то не цікавтесь, чи він випадково не кочегар. Він сам все про себе скаже:

– Це ви з себе кочегара розігрували? Ви пляшку горілки просили?

Не ніяковійте, а тільки запитайте його:

– А ви принесли?

Якщо він прийшов тільки для того, щоб поцікавитися, чи є у вас совість, то скажіть йому:

– Скільки можна повторюватися – я ж вам по телефону казав: нема.

– Я так і думав, – відповість він, грюкнувши вашими дверима, ніби вони не житлово-комунальні.

– Але в мене є почуття гумору, – гукніть йому вслід. А якщо через день-два вам раптом відріжуть телефон чи принесуть штраф за дрібне хуліганство, то перш, ніж вигукнути: "Що за дурні жарти", краще задумайтесь, а чи не втратили ви часом того почуття.

Як упіймати таксі

Упіймати таксі не легше, ніж ліквідувати апендицит.

– Куди це так рано? – зустрічає вас сусіда на східцях біля поштової скриньки. – Чи не на зарядку бува? А може, бігаєте, ха-а, ха-а, від інфаркту?

– На операцію, – одказуєте ви з виглядом людини, якій до цього не звикати.

– На операцію?! – зводить він здивовано і загадково брови. – Цікаво?! – каже він, хоч ви знаєте, що тут цікавого дуже мало. Принаймні, так вам здається, і, як ви згодом переконаєтесь, це справді так, але не забігатимемо наперед. Ви тим часом намагаєтесь надати своєму обличчю вигляду байдужості і спокою моря після бурі.

– І це ви так спокійнісінько говорите? – допитується сусіда.

– А я не боюся! – піднімаєте голову на належну, як вам здається, висоту.

– Я це бачу по вас, – каже сусіда, імітуючи перед вами і свою щирість. – Ви самі? Без швидкої допомоги?

– Доберемось на таксі, – вже зовсім по-геройськи говорите про себе в множині, і це, очевидно, дає сусідові підстави думати, що ви таки не самі, а вас мінімум двоє. Його це начебто заспокоює, і він починає давати вам останні настанови і вказівки.

– Головне тримайте себе сміливо, – підкреслює він. – Сміливо і незалежно.

""Сміливо" – це почуття мені знайоме", – думаєте про себе ви. Знайоме і зрозуміле, але до чого тут "незалежність" – це аж ніяк не вкладається в голову, тому кажете:

– Я приготувався до найгіршого, – ви дивитеся йому прямо в очі, певні того, що зовнішній ваш вигляд підтверджує це.

– Я не про операцію, – ще спокійніше відповідає сусіда. – Я про таксі. Бо в цій справі, якщо ви хочете своєчасно добратися до лікарні, треба діяти сміливо й

оперативно. Сівши у кабіну, ведіть себе незалежно, так, ніби ви самі щонайменше директор таксопарку або перший його заступник. Якщо вам навіть пощастить машину зупинити –це ще не все. Може вислизнути. Тому, не кажучи ні слова, хапайтесь за ручку дверцят, відчиняйте їх і сідайте. Питатиме: "Куди?", кажіть: "Уперед!", а там, мовляв, побачимо. Дайте йому зрозуміти, що хазяїн машини ви, а не він. Раджу взяти для цього діла карту...

– Карту? – дивуєтесь тепер уже ви. – Яку?

– Карту міста. Водій обов'язково вас запитає, куди поїдете і де та лікарня. Тикніть його носом в карту і покажіть найкоротший маршрут, ніби вами розроблений ще дома. Наше розкидане місто – це вам не компактний Париж чи станція Козятин. Як ви на це дивитеся?

– Я думаю, – мовите ви, думаючи якраз не про це, а про щось зовсім інше, очевидно, не зв'язане ні з картою, а тим більше з Парижем.

– Так що, винести? – питає він. – У мене одна карта випуску шістдесятого року. Масштаб 1:4. Вона доступніша, але не всі зазначено вулиці, а друга – найновіша – сімдесят третього. Розкладете на колінах і вдавайте з себе іноземця. З картою він ніколи не подумає, що ви тутешній.

"Чорти б тебе забрали з тією картою і з "домашніми"" іноземцями", – лаєтесь в душі ви, дивлячись на нього так лагідно, як на брата, тільки в очах ще більше теплоти і вдячності.

– Ні, ні, дякую, – інтелігентно розкланюєтесь з таким виглядом, ніби ваша щирість у ці хвилини досягла найвищого апогею. – Я чудово знаю місто й без карти. А крім того, знаєте, перед операцією ми всі трохи забобонні. Не хочу вертатись.

– Ну, як знаєте. Але я вам скажу: карти на водіїв впливають.

"Як червоне на індиків", – подумки відповідаєте ви і думаєте: "Чого він до мене причепився? "

– Як ви збираєтесь зупиняти таксі? – продовжує сусіда і робить крок вперед, але зовсім не в тому напрямку, в якому б вам хотілося.

"Йди ти, чоловіче, додому, – ледь не зірветься у вас фраза, що повисла на кінчику язика, як квітнева бурулька на ринві. – Я зомлію від тебе і від твоїх консультацій".

– Підніму руку, – ледь стримуєтесь ви, щоб ще раз не посміхнутися йому і, вибачившись, делікатно послати його додому переглядати невибрану звечора періодику.

– Яку руку?

– Праву! Ліву! Яке це має значення? – починаєте втрачати рівновагу і витримку.

– Е-е, бачу, ви з таксистами не часто мали справу. Найкраще піднімати пальці. Один, два, не більше. І подалі від гурту. Будь-якого. Хай думають, що ви самі їдете. У чотирьох не стійте. Таксистам це не вигідно. Особливо тим, які збираються в кооператив вступати чи аліменти платять. Нема "навару". Я цю братію знаю. Сам десять років працював, за що, як кажуть, і вигнали, – без підробки під щирість посміхається він.

– Кахи, – прокашлюєтесь ви, але він вашого натяку не розуміє і продовжує.

– Скажіть, у вас при собі п'ятірка є? Однією купюрою?

– Припустимо.

– Чудово. А дрібні?

– Ну?!

– Що "ну"? Є чи нема? Це дуже важливо. Нема, я позичу. Повернетесь, віддасте. Надіюсь, нескладна операція?

– Рядова.

– Ну, тим більше. Так от слухайте: п'ятірку – однією купюрою, берете отак між двох пальців, – він бере в руки конверт і демонструє, як слід тримати п'ятірку, – і розмахуєте нею, як жезлом чи прапорцем. Перед носом водія, коли він трохи пригальмує, щоб роздивитися, що ж у вас все-таки в руках. Сідайте і їдьте. А тоді вже, коли приїдете, п'ятірку ховайте туди, де її ніколи жінка не знаходить, а з ним розраховуйтесь отими дрібними і кажіть "привіт". Це на таксистів дуже діє. Якщо жбурне вам услід мідяки, назвіть його якимось медичним словом. Воно часто в психолікарнях вживається. І ще одне...

– Вибачте, – не витримуєте ви і робите крок вперед. Він робить те ж саме і хапає вас за петельки. – Іще одне слово, і я вас відпускаю. Менше отих інтелігентних штучок: "дуже прошу вас", "будь ласка", "дорогий товаришу". Йому дорогі не слова... Повірте мені. Таксисти в школах для благородних дівиць не вчились. Надіюсь, ви теж? Вони вишуканих манер не полюбляють. От і все. Бажаю успіху, – відкручує для чогось він у вас на піджаку ґудзика і, стукнувши себе по самому центру чола, майже вигукує, – мда-а?! А яка операція?

– Апендицит, – скривившись і двічі оглянувшись на всі боки, тихо кажете ви.

– Ви мене насмішили. Нема нічого легшого, ніж мішок пір'я і операція апендициту. На другий день бігав. Це я, – гордо він тикає себе в груди. – Не бійтесь. Тільки по дорозі до лікарні заскочте у гастроном, візьміть чвертку і... Без закуски. Навіть не почуєте, як виріжуть. Єдиний недолік – хірурги цих операцій не люблять. Не приносить вона їм слави. Дрібна, як однокопієчна монета. Нема резонансу. Хірург, як і воїн, повинен бути овіяний легендами і славою. Інакше той хірург – не хірург. Ну, тримайтесь, – каже він і подає вам для цього руку і по-студентсько-мисливському бажає: "Ні пуху, ні пера!"

Таксі ви все ж упіймали. Як? Я не можу взяти на себе таку сміливість кваліфіковано порадити, як упіймати таксі. Це не піддається описові. Для мене особисто це те ж саме, що упіймати голими руками живу антилопу чи барса, перед цим не пальнувши по ньому чи по ній з рушниці або з пістолета з спецзарядом, який не шкодить, але присипляє. Таксиста цим не візьмеш. Таксиста поки що беруть чимось іншим, бо, як мені відомо, їх все-таки інколи ловлять і їздять навіть до того місця, куди вам потрібно. Яким методом – важко описати. Очевидно, якимось відомим лише вам.

Ви все ж у лікарню потрапляєте (того ж дня, перед цим роблячи по місту декілька великих петель, які водій називає об'їздами).

– Ви що, перед операцією мене знайомите з архітектурними пам'ятками міста? –

делікатно цікавитеся ви, але таким тоном, щоб він вас на півдорозі не викинув.

– Не тільки архітектурними, – відповідає таксист тим тоном, який нахабним не назвеш. – Не тільки архітектурними, але й історичними. Оце, наприклад, знаменита Київська Софія, – посміхається він.

– Так недовго і на Байкове.

– На Байкове довго. Воно на протилежній стороні, – не втрачає гумору водій. – Але ви не хвилюйтесь. У нас все одно швидше, ніж на швидкій. Бажаю успіху! – каже він, подаючи замість здачі руку, і, по-асовськи розвернувшись, показує вам стоп-сигнал.

"А сусіда мав рацію. Троячку потрібно було таки розміняти", – хитаєте головою ви, і опиняєтесь на території лікарні, на якій побачення дівчатам, як правило, не призначають.

Для вас, пасажири!

Трапилось так, що агентства Аерофлоту, морських, річкових і залізничних вокзалів, автобусних станцій дали великого маху. Ясніше кажучи, й досі не випустили для пасажирів цікавого посібника "Про що розмовляти в дорозі?"

І справді, про що? Ви, звичайно, їздили й пам'ятаєте, як часто доводиться зустрічатися з людьми. Але ви завжди відчуваєте якусь незручність: із чого почати розмову?

– Далеко їдете?

– До Києва.

– У гості чи додому?

– Додому.

А що далі питати? Питатимете, чи є у вашого попутника жінка, дітки, як їх звати? А якщо в купе поруч цього молодого чоловіка сидить ще й симпатична дамочка (дівчина), і йому, може, ці ваші запитання не зовсім приємні. У нього, може, якраз інше на думці, а тут ви зі своєю цікавістю:

– До жінки, мабуть, поспішаєте, до діток? У відрядженні не сидиться?

– Ну, до жінки. Ну, до діток! Яке вам до цього діло? Це щось міняє у вашому житті? Нічого. Так чого ви лізете з такими питаннями і в такий кульмінаційний момент?

Словом, вам незручно. Не та тема? Так про що ж розмовляти в дорозі? Говоріть про щурів. Розкажіть, який це цікавий і досі не вивчений звір. Говоріть про те, що ми їх тому й знищуємо, що не знаємо, яку вони дають користь. Запевняйте, що настане час, коли щурів триматимуть у заповідниках і розводитимуть удома, як канарок. Після цього переходьте на скажених собак. Неодмінно розкажіть хоч один випадок, що трапився з вами. Й цього досить. Ваш співбесідник (співбесідниця) несподівано засовається на сидінні. Йому (їй) захочеться розповісти вам ще про щось жахливіше. Якщо поруч вас є хтось третій, він у ту ж мить і собі почне нервово вовтузитись. Йому теж закортить розказати щось із життя скажених собак.

Звичайно, трапляються випадки, що на цих трьох псах розмова й ущухне (хоч такого майже не буває), тоді негайно переходьте на гадюк: отруйних і неотруйних. Але

ні в якому разі не на анекдоти. По-перше, в переважній більшості вони непристойні, а по-друге, хто вам дасть гарантію, що в вашого співрозмовника не така ж пам'ять на анекдоти, як у вас?! Не раджу вести мову й про погоду, озимину, телеграфні стовпи, зупинки тощо. Дуже слизькі й ненадійні теми.

Хто вас може зробити душею купе (салону), так це жінки. Вдячна тема. Варто вам розповісти хоч один випадок про жінок (теж бажано з власного досвіду, а то не повірять) – і можете їхати спокійно. Може, звичайно, статися, що дехто з ваших попутників (а вони різні бувають) зведеться й піде на свіже повітря в тамбур (це в поїзді), чи почне шукати іншої каюти (це на пароплаві), а чи турбуватиме стюардесу (це в літаку), щоб дала йому місце в сусідньому салоні. Це так звані тихі пасажири.

Можуть зустрітися й такі, які замість того, щоб підтримати розмову, запитають:

– Слухай, ти можеш затулити свою пельку?!

Це некультурні.

Трапляється й третя категорія пасажирів – буйні. Вони завжди чомусь намагаються вас випхнути у тамбур чи засунути у вікно або ілюмінатор. Та це їм ніколи не вдається. То скажіть, чи варто на таких ідіотів звертати увагу? Як на те пішло, то їх, ідіотів, не так і багато їздить по наших шляхах-дорогах.

Отже, їдьте спокійно, й розповідайте про щурів, скажених собак та про пригоди, що трапилися з вами чи з вашими знайомими. Це найкращі теми. Їдьте й радійте. Вам за себе нічого червоніти. З кращим попутником, ніж ви, жодному пасажирові ще не доводилось їздити. Наступного разу ваш попутник свою розмову з іншими також почне з щурів та собак, а потім розповість про вас і запевнить своїх нових співрозмовників, що таку цікаву людину, як ви, він зустрів був уперше.

Як поводитися в черзі

Гадаєте, якщо будете стояти мовчки в черзі, то швидше час мине? Нічого подібного. В якій би ви черзі не стояли, потрібно говорити. Бо тут ви не тільки поширюєте чутки про обмін валюти чи про те, що всю зубну пасту розкупили… Тут ви й збагачуєтесь, черпаєте найправдивішу інформацію, якої в газетах не знайдеш.

Так про що ж говорити в черзі? Якщо ви стоїте в черзі по мандарини, то можете в товариша чи товаришки, які стоять попереду вас, запитати:

– Скажіть, це правда, що тепер цитрусові посипають дустом?..

Якщо товариш на ваше питання щось буркне, то вважайте, що він не розчув. Запитайте його, чи не знайомий він із директором гастронома.

Потім поцікавтесь, скільки товариш братиме. Якщо два кілограми, то навіщо й чи не забагато це.

– Цікаво, хто у вас так любить мандарини і де ви їх зберігаєте?

Якщо відповість, що в холодильнику, то запитайте, якої в нього марки той холодильник і чи не вийшов йому гарантійний строк. Також можете розпитати про членів сім'ї, поцікавтесь, якого вони віку. Якщо одержите вичерпні відповіді, запитайте, де ваш співбесідник живе. Можливо, зовсім в іншому районі – то чого ж тоді тут стоїть

у черзі? Якщо скаже, що поруч із магазином працює, не вірте йому.

Може статися, що співбесідник чи співбесідниця несподівано виявить бажання помінятися з вами місцями й пропустить вас уперед. Поміняйтесь. А можуть плюнути й піти геть із черги. Не звертайте уваги.

Хіба тепер мало істеріків вештається по наших магазинах?!

Отже, в черзі говорити можна про все. Вам ніхто заборонити не може. Стоїте ви в черзі по апельсини, поцікавтеся – звідки вони: з Марокко чи з Грузії? Якщо з Грузії, то чому такі ж гіркі, як і з Марокко.

Якщо ви в черзі по югославські чи бельгійські кофточки, то запитайте, чи їхні розміри відповідають нашим. Якщо не збігаються, то ви можете навіть розсердитись і сказати, що пора вже підігнати всі оті імпортні розміри під наші, а то тільки плутанина від цього. Вас підтримають.

Те ж саме питайте і в черзі по чеські туфельки й французькі чобітки.

Зовсім інші запитання постають коло залізничних кас і кас Аерофлоту. Коло залізничних кас повинно турбувати, чи вистачить вам квитків. Уголос поцікавтесь, хто має право брати без черги, а кому дозволяється по броні. Чому беруть за швидкість та яка різниця між м'яким купе і звичайним? Чи не запізнюється, бува, поїзд? Потім уже питайте про ресторани і буфети. Чи є в цьому поїзді ресторан і як там готують? Які дорожні націнки і з чим це пов'язано, що ніде нема в ресторанах крабів? Якщо й після цього майбутній пасажир не втече з черги, атакуйте далі:

– Чи багато одержують провідники? Ви випадково не працювали провідником?

Якщо товариш працював, то запитайте, чому кинув.

– Невже так мало платять? А як, цікаво, машиністам?

Якщо після цього питання той товариш не пошле вас до машиніста, то запитайте, який квиток думає брати він, а який радить узяти вам.

Інша справа – каси Аерофлоту. Тут завжди черги жвавіші, життєрадісніші. Основні теми розмов пов'язані з погодою – льотна вона чи ні. Якщо в черзі й про це не гомонять, то раджу негайно нав'язати розмову. А щоб до неї прилучились усі одразу й навіть той, хто вже просунув голову у віконце каси, запитайте:

– Як ви гадаєте, а навіщо на авіаквитках пишуть наші прізвища? Ніде ж цього не роблять!

– А якщо літак розіб'ється, а від вас не залишиться й шматка, то як, ви думаєте, вдасться встановити вашу особу?

Справді, як? Для цього й пишеться у квиточку ваше прізвище. Дякуючи йому, негайно повідомлять вашу вдову про авіакатастрофу й про те, що…

У цю мить слід перебити співбесідника й кинути йому ще одне питання, якщо він такий розумний:

– А скажіть, у нас хіба катастрофи бувають?

Коли всі замовкнуть, то поінтересуйтесь, на яких літаках найбезпечніше літати. На АНах – беріть на АН. На ІЛах – беріть на ІЛ. Якщо на ТУ – беріть на ТУ. Якщо ж нема квитка на літак – вашого улюбленого конструктора, то мчіть негайно на вокзал

(залізничний) і їдьте поїздом. Все ж у поїзді, якщо їхатимете в останньому вагоні від паровоза, є якісь шанси вижити. Одне погано – на залізничних квитках не вказують прізвищ. А втім, самі вирішуйте. Я тільки скажу: колись я знав одного товариша, він дуже боявся літати в літаку. Завжди на поїзді їздив. Так от, зовсім недавно в той поїзд, у якому їхав мій знайомий, врізався літак. Ви, мабуть, про цей випадок чули? В усіх чергах розповідають.

Як поводитися в кіно

Я не зупинявся б на цій пораді, якби не бачив у тому життєвої потреби. Тим більше є товариші, які переконані, нібито кіно так владно входить у наше життя, що відтісняє на другий план театр, оперу, філармонію, цирк і навіть пінг-понг. Воно, мовляв, уже так заполонило душу кіноглядача, що він, як табличку множення, знає, хто такий Олександр Довженко й Марчелло Мастрояні, Клод Лелюш і Марина Владі, дядечко Яковченко і Анук Еме, Сергій Параджанов і Марсель Марсо, Бергман і Мокімото.

Будь-коли й будь-де він (кіноглядач) може розповісти вам, хто з них кінорежисер, а хто кіноактор. Хто як грає і яке в нього хобі. Не буду з цього приводу сперечатись. Може, й так. Може, глядач усе це й знає. А от як поводитися в кіно, то, я вас можу запевнити, знає не кожен. А все тому, що в нас і досі перед початком кіносеансу або ж у перерві між кіножурналом і кінокартиною не читається лекція на тему "Кіноглядач і його поведінка під час демонстрування фільму".

Поскільки це важливе питання випустили з планів своєї роботи товариші з кінофікації та працівники культури, я, – на громадських засадах, зрозуміло, – вирішив цю місію взяти на себе.

Моя перша порада: як тільки ви зайшли до кінозалу, негайно сядьте. Бажано – на своє місце. І, звичайно, в своєму ряду. Тоді зніміть шапку (якщо ви її носите), скиньте пальто чи плащ і покладіть на спинку стільця, що попереду вас. Якщо товариш чи товаришка безцеремонно почне лягати на ваш одяг, зробіть йому (їй) зауваження. Бажано голосно. У кінозалі завжди треба розмовляти дуже голосно, бо інакше вас не почують.

Роздягнувшись і добре вмостившись, лізьте до кишені. Своєї. Якщо ви жінка – то до сумочки. Діставайте бутерброд (хліб із сиром чи ковбасою) і їжте. Добре до ковбаси з хлібом іде часник. Отож не забудьте прихопити з собою один-два зубчики. Коли ви не взяли бутерброд, то жуйте кекс, облизуйте ескімо або лузайте насіння. Соняшникове, підсмажене на олії.

Як тільки на екрані з'являються титри, починайте читати. Теж голосно. Бажано так, щоб вас чули аж в останньому ряду. Читайте назву фільму, чиєї студії цей фільм, читайте, хто які ролі грає, потім коментуйте всі події, що відбуваються на екрані. Це, як не дивно, у кінозалах роблять не всі. Більше того, трапляються маловиховані типи, які починають шикати, або, простіше кажучи, затуляти коментаторові рота. Не дають чоловікові розкритись до кінця.

А як на мій погляд, то нехай товариш поговорить. Адже від цього подвійна користь:

ви зайвий раз засвоїте, що відбувається на екрані, й дасте змогу сусідові чи сусідці показати себе.

Якщо ви надумаєтеся зупинити його чи її одразу ж після того, як з'являться перші титри, то так і знайте, що далі вже ви не дізнаєтесь, яка студія завжди робить гарні фільми, а яка погані, на чиї фільми варто ходити, а чиї краще дивитися по телевізору.

Тому не лайтеся з товаришем, не робіть йому ніяких зауважень. Хай читає, хай коментує, розповідає, що буде далі, хто кого підріже, а хто кого вб'є.

– Ось цей тип виживе, – покаже він на екран, – навіть після семи ножових ран. А он того, що стоїть коло кабаре, задавить "мерседес".

Потім несподівано він на всю залу зарегоче, й ви на собі відчуєте, як впливає на нього сучасне кіно, зрозумієте, яка перед вами чи за вами емоційно наснажена душа. Чи варто стримувати її поривання? Мабуть, ні. Бо не встигнете ви до пуття оцінити його, як він із вдячності до вас, щоб ви не бились марно в догадках, не перенапружували мозок, розповість, за що саме вбили сторожа чи генерала.

– А ось цей субчик... Ось цей, що в плащі, поцупить картину "Мона Ліза".

Потім від нього ви дізнаєтесь, чим закінчиться перша серія і з чого почнеться друга. Бо товариш уже бачив цей фільм двічі, але після цього піде ще раз. Якщо ви несподівано завовтузитесь, почнете нервувати, він вам порадить не переживати й не брати нічого близько до серця. Бо це, по-перше, кінофільм, а по-друге, в ньому грають ті ж артисти, що вже грали, якщо ви пригадуєте, в "Фантомасі" й "Анжеліці". Пояснить, де саме Жан Маре, а де Мішель Мерсьє. Якщо це наш фільм, то покаже вам Івана Миколайчука. Розповість, як йому довірили головну роль у "Тінях забутих предків".

– До речі, ви знаєте, що "Тіні" у Франції йшли під іншим заголовком – "Вогняні коні", – схопить вас за плече той товариш. – Цей фільм здобув у світі найбільше призів, дипломів і медалей, а в нас ніхто не міг додивитись до кінця.

Ви починаєте прислухатись, але раптом помічаєте вільне місце в передньому ряду. Підводитеся. За вами схоплюється ще десяток-другий кіноглядачів. Починають пострілювати спинки стільців. Із темряви вискакує адміністратор. Адміністратор – вона, жінка. У кінозалах чомусь завжди жінки за адміністраторів.

– Товариші, сідайте, – кричить адміністратор. – Ще не кінець. Це тільки така музика!

– А я хочу пересісти, – кажете ви.

– Як це ви хочете пересісти? – дивується вона. – А якщо всі отак почнуть під час сеансу пересідати? Ви уявляєте, що буде в залі?

– Та, бачите, он у першому ряду є вільне місце, а я того... короткозорий, – кажете ви.

У цей момент у залі зчиняється гамір.

– Не дадуть спокійно кіно додивитись! – зітхає один.

– Сідай уже! Чого ти стовбичиш? – вигукує інший.

Ви відходите до стіни й намагаєтесь пошепки щось пояснити адміністратору. Адміністратор вас не слухає й каже вам, що в кіно треба сидіти на одному місці з

самого початку й до кінця. А ви, виявляється, і цього не знали. Нарешті адміністратор не витримує й каже:

– Ну, хіба вам доведеш? Ідіть уже сідайте, але щоб це було востаннє…

Ви обіцяєте й кидаєтесь до облюбованого вами місця. У цей час у залі спалахує світло, й ви ще встигаєте прочитати: "Кінець першої серії".

– А будь ти проклята, – кажете ви самі до себе, але вас хапає адміністратор за руку.

– Ви ще й досі не можете заспокоїтись? – питає вона. – Ганяєте по залу, людей нервуєте, ще й лаєтесь. Мабуть, за мітлою скучили? Це я вам можу організувати. Тротуари все одно нікому підмітати…

На щастя, кіноглядачі виносять вас на своїх плечах аж на вулицю.

– Фу-у! – полегшено зітхаєте ви.

А до ваших вух долітає:

– Ну й народ пішов! Не народ, а дикуни. Гуни! Половці! І коли вони вже навчаться поводитись у кіно, як люди?..

А й справді – коли?..

Навіщо відвідувати зоопарк

Якщо говорити відверто, то я й сам не знаю, навіщо відвідують зоопарк. Зате знаю, навіщо відвідують ательє пошиття одягу, Будинок мод, кав'ярні, товкучку, ресторани чи керуючого будинкоуправлінням. Все це я розумію. Все це вкладається в мою голову. Але навіщо витрачають стільки грошей на відвідування зоопарку – не ясно. Щоб побачити людиноподібну мавпу чи смугасту зебру – треба душитися в автобусі, вистоювати в черзі по квитки, зривати сонних дітей з постелі, треба вчасно не пообідати, купувати в зоопарку бутерброди, а діти візьмуть та ще й повикидають їх пантері чи комусь із ряду непарнокопитих. А вони ще й носи відвертають. На наші бутерброди й дивитися не хочуть.

Я міг би зрозуміти, якби хоч там, як у зоомагазині, продавали опудала чи ведмежі шкури, оленячі роги. Бо мати біля ліжка шкуру… Ну, не білого, хоч бурого мишки – це річ. Річ, яка прикрашає вашу кімнату, створює затишок. І головне – коли захочеш уночі встати – не човгаєш босими ногами по голій підлозі, не шукаєш капців. Шкура ведмедя – антибіотик від нежитю. Або, наприклад, візьміть роги оленя.

Я вже мовчу про те, які з них виготовляють дефіцитні ліки. Я вже про те мовчу, але наставте пару таких рогів у своїй спальні, почепіть на них патронташ чи бельгійську дебультівку, поруч картину Рубенса чи Рафаеля… Не спальня – краса. Очам любо!

А ви ходите в зоопарк… Ходите, хоч наперед знаєте, що навіть по базарній ціні ви там не дістанете ні пижика, ні ондатрової шкурки на шапку. Знаєте, що вам ніхто не продасть і шматка крокодилячої шкіри на ридикюль. Впевнені, що навіть по блату не вициганите ні дикої курки, ні качки. Я вже мовчу про фазанів та рябчиків. Кажуть, дуже смачна ведмежатина, а спробуйте ви її купити в нас. І це незважаючи на те, що в зоопарку стільки ведмедів! А все від того, що нема господаря, нема порядку. Уміли б ми по-справжньому господарювати, були б у нас і зайці, і рябчики, і ведмежатина, й

лосятина, й раки. А так?.. Та що й казати. Треба на плечах носити баняк замість голови, щоб не зрозуміти простих речей.

Організуйте на місці, скажімо, того ж зоопарку племінний ведмежий радгосп або спецптахоферму по вирощуванню фазанів. На біса вам ті колібрі чи какаду! Поставте все це на широку ногу і матимете результат: для вас добре й держава не в обиді. Усіх тих павичів, дикобразів, качконосів, динго, гієн, різних сумчастих – потруїти або продати циркачам. Хай їх вивчать на артистів. Хоч користь якась буде, зароблятимуть на самих себе. А то годуй армію дармоїдів. Скільки на них грошей треба?! Кажуть, слон із бегемотом з'їдають харчів на півтисячі карбованців на місяць. На скільки з'їдає слон, знають усі, а на скільки я – нікого не цікавить. І незважаючи на те, що на кожному паркані в нас гасло "людина людині брат", або "людина – найдорожчий капітал". Та який же я "найдорожчий капітал", якщо на власному шлунку будую сімейну економію? Від свого рота відриваю шматок хліба тільки ради того, щоб був ситий від пуза закордонний бегемот. За що йому такі почесті? Чому він може вилежуватися, як на курорті на золотих пісках, плавати в персональному басейні, а я користуюся спільною ванною, мию її після себе, і в мене в кімнаті ще й батареї парового опалення течуть! Чому така несправедливість? Де ж та рівність, братерство, емансипація? Ми кажемо, що в нас немає експлуатації? Та чому навіть на патлату горилу – предок вона мені чи не предок, я плювати на неї хотів – працюють люди: чистять клітки, носять їсти, підмітають, а я все це сам собі роблю?! Навіть "Київський" торт і той дістати не можу. За свої гроші. А фірма "Світанок" є.

Йдеш у той зоопарк. Дивишся. Біля кожної клітки собача або свиняча біографія висить. Пес динго родом із Австралії. Завезений до нас у такому-то році. На Україні не живе. Як же не живе, коли він перед твоїм носом бігає за сучкою, шкірить зуби і їсть наше м'ясо. Та ще, мабуть, і телятину. Молоденьку.

Або тапір – з роду свинячих. М'ясо їстівне, хоч дуже тверде. Довго зберігається. Вживається як ліки... Так чому б таких тапірів не розвести в нас? Чому не почати культивування? Що м'ясо трохи тверде – не біда, можна довше варити. Головне – лікувальне. Може, воно лікує неврастенію, менінгіт, мігрень та інші головні болі?! Так, бач, цього не пишуть. Вони мені його біографію подають. Ще й на двох мовах: українською й латинською. Свині – привілейовані особи. Сказано: заграниця. Чого ми тільки для них не робимо! Низькопоклонство. Перед якимось американським кабаном ставай на коліна. Бо він, бачите, Tapirdae[***]: хвіст короткий, верхня губа й ніс витягнуті в хобот, а на передніх кінцівках по чотири, на задніх – по три пальці. Ніби воно мене справді цікавить, скільки в нього й де ті пальці та звідки він родом: з Америки чи з Азії. Ти мені напиши, що тим м'ясом лікують.

Або візьміть верблюда. Будь-якого: двогорбого чи одногорбого. Паскудна тварина, як подивитись на нього. Та ще й, скотина, плюється. А як прочитаєш його біографію – кращої тварини начебто й не треба. Може не їсти більше п'ятнадцяти днів і стільки ж не пити води. Так питається: чому б отих верблюдів не розводити в наших колгоспах, в яких, якщо вірити газетам, постійно не вистачає кормів і ще не до всіх ферм підведено

воду. Тим більше, що цієї худоби, як пишуть у тих табличках, хоч греблю гати в наших азіатських республіках.

Хіба ж не можна між собою договоритись? Не можна наміняти тих верблюдів на цукор чи чавун? Виробляємо, слава богу, цих речей стільки, що з нами не може зрівнятися жодна країна світу. Ми їм чавун, а вони нам верблюдів.

Безпорядок. Хаос. Зате повивішували меню. Слоняче меню займає добрий квадратний метр фанери. Та це ж хтось розмальовував, щоб я бува не переплутав, де слон, а де гіпопотам. А для чого? Щоб заробити. А як художники заробляють – мені не треба казати. Він три крокодилячі шкури здере з тебе, поки намалює хвоста тюленя.

А ви візьміть та прочитайте будь-яке меню. Гібон їсть: кукурудзу смажену, кукурудзу варену (мабуть, мамалигу), банани, апельсини, ананаси й т. п. Це їсть гібон. Він їсть ананаси, а я їх ще зроду не бачив. Тільки догадуюсь: пресмачна річ! Бо колись у школі вчив:

Їж ананаси, рябчиків жуй,

Час твій останній приходить, буржуй.

Так то ж ті ананаси їли буржуї – графи холоневські, барони врангелі, юденічі, генерали колчаки, різні білогвардійці, а це – гібон. Паршивий гібон з обдертим задом їсть ананаси. А ти ходиш у костюмі з лавсановою ниткою, на голові маєш картуз, на шиї імпортну краватку й просиш на гарнір у ресторані "Дніпро" смаженої картоплі.

І ви після цього збираєтесь у зоопарк? Тягнете туди жінку, дітей, щоб глянути на оте паскудство: гадюк, вужів, ящірок, варанів, хамелеонів, пітонів, анаконд. Гидко все це. Для чого їх тримають? Яка користь із них?

Я своїх дітей привчив і жінку теж – ніяких звіринців. Там нам робити нічого. Краще записатися на екскурсію на м'ясокомбінат чи кондитерську фабрику. Там все-таки й грильяж, кетті-босс, ракові шийки, чіо-чіо-сан. Та всього не перерахуєш: від крабів до пташиного молока. Та й люди щедрі – кожен пригощає тебе продукцією, яку сам виробив. Їжте від пуза, аби не виносили через прохідну.

А вас у зоопарк тягне?! Моя порада: не йдіть, не раджу.

Чому необхідно стати болільником

Щоб не відставати від епохи, не зажити слави профана, невігласа й нікчеми, то негайно станьте болільником. Футбольним.

Вам можуть пробачити неуцтво в живопису, музиці, кіно, літературі, але неуцтва в футболі – ніколи. В очах кожного справжнього болільника ви, окрім зневаги (ну в кращому разі співчуття до себе), більше нічого не викличете. Бо нині кожен, хто хоч трохи поважає себе, не може не стати болільником. Не стати – означає свідомо приректи на самознищення свою особу, кинути на себе тінь, стати посміховиськом. Спробуйте заявити знайомому, що ви не болільник.

– Як, ви не любите футбол? – здивується він і гляне на вас такими очима, ніби перед ним не ви, а дивак, який тисячу літ тому залишив землю й оце днями повернувся. – Та ви що? Ви, безперечно, жартуєте.

Спробуйте заперечити. Спробуйте – й побачите, що після цього станеться. Ви можете сказати, що ви зовсім не тямите в архітектурі. Не знаєте, як відрізнити давньовізантійський стиль від маврітанського чи ренесанс від готики, або ранній класицизм від модерну. Ви можете сказати, що не любите джазу чи симфонічну музику, драму чи оперету… Але не любити футбол?.. Не бути болільником у наш час, коли світ розділився на два мирні табори – футболістів і болільників?

Комусь із читачів здається: автор перебільшує, згущує фарби. Так от, я хочу довести, що це не так.

Якось у мене на квартирі зібрались товариші. Серед них був і молодий талановитий актор. Його амплуа, як полюбляють казати артисти, історичні ролі: Богдан Хмельницький, Іван Богун, Максим Кривоніс. Певна річ, я вважав, що вечір мине в цікавих розмовах про театр, у розповідях про те, як молодий актор готується до тієї чи іншої ролі, що йому вдається легше, що важче. Коли ба – сидять мої гості, ковтають тягучі паузи, вовтузяться, не знають, про що й говорити. І раптом хтось нібито ненавмисне кидає… Ні, не про те, як грав колись Амвросій Бучма чи Іван Паторжинський виконував Карася. Не про Соломію Крушельницьку чи Оксану Петрусенко. Ні. Хтось кидає таку фразу:

– Як тільки вчора грали наші!..

Й одразу, як пишуть газети, пожвавлення в залі. Стільці почали зсовуватись, усі зібрались до гурту.

– Якого м'яча провів Мунтян! Ну й Муня! Ну й Володя!

– А Пузач? Ви помітили, як став грати Пузач? Віртуоз! Ейсебіо! Жаль, Бишовець травмований. Це для нас найбільше нещастя: Бишовця не замінити ніким.

– А Хмельницький!

– Що – Хмельницький?

– Як грає Хмельницький! Ну, справжній тобі рисак. Землі під собою не чує. Ну й Хмельницький!..

– Мда! Хмельницький – то голова, – прилучаєтесь до розмови і ви, повертаючися з перекуру. – Я вам скажу, якби він тоді у Варшаві…

Вас у ту ж мить пронизує гострим поглядом кілька пар здивованих очей.

– Ви хочете сказати – не у Варшаві, а в Хожуві? Тоді, коли вони зустрілися з "Турніком"?

– Та ні, – заперечуєте ви. – Я хочу сказати, якби він у Варшаві, зустрівшись з королем Владиславом IV…

– Стривайте. Одну хвилиночку. Що ви там, на кухні, робили? – запитують вас. – Чимось дівчат пригощали чи… Який король? Який Владислав? Що ви торочите? Ви знаєте, про кого ми говоримо?

– Ну, чув, – ніяковієте несподівано ви. – Про Хмельницького…

– Так. Але про якого? Ми маємо на увазі Віталія, а ви Богдана…

Спробуйте після цих слів ще й запитати, хто такий Віталій Хмельницький. Ви здогадуєтесь, що творитиметься в кімнаті? Як на вас дивитимуться? Ви можете не

знати Богдана, але не знати Віталія… Я не знаю, з чим це все можна порівняти. Віталія не знати не можна. Можна не знати, хто написав "Хіба ревуть воли, як ясла повні?", "Тіні забутих предків", "Неофіти", "Енеїду". Але не знати, скільки забив у минулому сезоні м'ячів головою й просто так Віталій Хмельницький – значить не знати нічого.

– Може, ти навіть не знаєш, де Центральний стадіон? – запитають вас.

Не признавайтеся. Стверджуйте, що знаєте і що були ви там не раз, а те, що ви говорили до цього, – просто недотепний жарт. Стверджуйте. Все стверджуйте й нічого не заперечуйте, бо рознесуть…

Ви можете не знати, де в Києві Видубецький монастир, Андріївська церква, Золоті Ворота, Софія, навіть Печерська Лавра. Але не знати, де в Києві Центральний стадіон?.. Я мовчу. Я тут вам просто безсилий щось порадити.

Єдине, що вам скажу: не поводьтесь так у товаристві, а тим більше на стадіоні. Бо після цієї ж поради, я певен, ви негайно помчите на стадіон. Помчите, а як поводитись на тому стадіоні, переконаний, не знаєте. Коли в товаристві за такі речі з вас не скинуть кепку й не викинуть у вікно, то на стадіоні тільки за одне таке слово з вас разом із кепкою чуприна полетить. У гостях вас бити не будуть. А на стадіоні… А якщо ви ще й з жінкою? З чиєю – там не питають. Там цікавляться іншим:

– Чого ти сюди прийшов? Уболівати чи фіглі-міглі крутити?!

– Ти знаєш, що за воротями стадіону не в одного справжнього болільника серце від туги розривається, а ти, морда пиката, тут його місце зайняв…

– Хто їм продає квитки? – дивується сусід справа. – Ви мені скажіть, хто оцих типів пускає на стадіон?

Тепер ви розумієте, чому треба стати болільником? Щоб не відставати від життя, щоб не бути білою вороною на стадіоні, в товаристві й т. п. Отож, негайно штурмуйте довідники, у яких про кожного футболіста є все: від росту до ваги, або йдіть до першого ліпшого сусіда й запасайтеся знаннями. Бо, потрапивши на стадіон, ви зобов'язані (!) знати: скільки голів забив Бишовець, скільки Серебро, чому не взяли в збірну Медведя, на що захворів Рудаков, за яких обставин покалічився Кириченко, звідки до нас прийшов Боговик, яке хоббі у Соснихіна, що п'є Сергій Круликовський і чи вже одружений Володя Мунтян? Якщо одружений, то кого пошлюбив і як на це подивився тренер.

Але знати тільки це – отже, не знати нічого. Ви повинні завчити й етикет поведінки болільника на стадіоні. Якщо ви вже почали ходити на стадіон, то, зрозуміло, не для того, щоб там відсиджувати дві академічні години. Стадіон – це вам не університетська аудиторія й не місце для відпочинку.

А як же вболівати на стадіоні? З цього приводу теж написано чимало. Є праці, гідні захоплення, є просто сірі, посередні речі. Одні автори стверджують, що на стадіоні треба сидіти так, щоб було чути, як м'яч летить від ноги Сабо і б'ється об штангу чи об'єктив фотокореспондента. Інші заперечують, кажучи, що на стадіоні можна робити все, що завгодно, бо це не театр.

З цими товаришами і я згоджуюсь, хоч не зовсім. Справді, стадіон – не театр. Але

вони мають багато спільного. Йдучи в театр, ми дивимось на афішу. Йдучи на стадіон – теж дивимось на афішу.

Йдучи на стадіон, ми купуємо насіння. Йдучи в театр – запасаємось тим самим. Прийшовши на стадіон, купуємо програмку, а потім питаємо в лоточниці, чи не знайдеться якихось грамів до бутерброда. Те ж саме в театрі. Там і тут цікавимось: хто ж сьогодні грає? Чи будуть Дмитро Гнатюк і Володя Мунтян? Туди й сюди беремо біноклі. Туди й сюди забуваємо плащі. Туди й сюди, як правило, запізнюємось. Там і тут, як правило, на нас кричать: "Пригни голову! Та сідай! Щоб ти вже каменем сів!"

Як на стадіоні, так і в театрі з верхніх ярусів на вас кидають коробочки з-під морозива, обгортки цукерок, надкушені вафлі, недосмоктане монпансьє.

Як на стадіоні, так і в театрі ви можете підстрибувати, зітхати, свистіти, пожбурити на сцену чи на поле помідор або протухле яйце.

На цьому спільність між театром і стадіоном вичерпується. Як театр, так і стадіон мають свої особливі прикмети. У театрі, скажімо, вас ніколи не намочить дощ, якщо дах своєчасно відремонтований. У театрі не палять ні цигарок, ні газет. По закінченні вистави в театрі не бігають по стільцях, не перестрибують через голови глядачів.

Стадіон має переваг значно більше. Мабуть, саме тому переважна більшість любить стадіон, а не театр. На стадіоні перш за все можна палити цигарки, газети, стріляти з ракетниць, тріщати деркачами, дути в кларнети, флейти, сурми, сопілки та інші духові інструменти. Кидатись не лише помідорами чи бовтунами, але шапками (переважно не своїми), кепками, кепочками, парасольками, пляшками, але ні в якому разі з-під кефіру чи молока. Такі пляшки носити в сектор суворо заборонено.

На стадіоні можна розмахувати руками, гасити цигарки об чужі коліна чи лисини, цілувати бабусь, дідів, дівчат, юнаків і побіжно давати чужим футболістам поради: "Ванько, зведись, а то простудишся!" Або запитати в судді: "Чого ти свистиш, дистрофік?"

До своїх футболістів звертаєтесь по-іншому. Наприклад: "Куди ж ти б'єш, мазило?! Ти що, не бачиш, що там штанга?"

Фольклор болільницький надзвичайно різноманітний. Гумор теж. На трьох-чотирьох сторінках його не занотуєш.

Стадіон має й свої недоліки. У театрі ви можете сказати голосно: "Хіба ж це гра? Ех, нема Дмитра Мілютенка. Отой грав, а це хіба гра?.." На стадіоні ви не можете навіть так подумати. На стадіоні ви мусите висловлюватись так:

– Хіба ж це гра? Хіба це удар! Та вчись, труп, у наших грати!

Вам усе пробачать. Вас залишать у спокої. Але, не доведи господь, висловитись вам на стадіоні так, як у театрі.

– Хто це сказав? – спочатку долине тихо. А потім на ноту вище: – Ти не бачиш, хто грає? Тобі що, окуляри вставити? – І пішло, й посипалося – ззаду, збоку, зліва, справа, згори! А які тут терміни розкішні звучать!

– Дай йому по штанзі!

– Чого ти йому не заткнеш хвіртку?!

– Зроби йому "сухий лист"!

– Хай зачинить ворота!

– Натягни йому сітку.

– Поясни йому, як бити пенальті.

– Трісни його по кутовому!

Отак треба вболівати. Отак і не інакше. А ви кажете: Гнат Юра. Отой грав – так грав. Та хіба він може зрівнятися з Бишовцем! Ніколи.

Як виграти у "Спортлото"

Якось біля кіоску "Союздруку" ми зустрілися з Петром Семеновичем Фартушняком.

– Картки "Спортлото" купуєте? – поцікавився я.

Фартушняк почервонів.

– Не вірю я в це діло, – замість відповіді промовив він.

– І це після стількох повідомлень у пресі? Після того, як вам конкретно називали чемпіонів зі "Спортлото"? Даремно.

– А ви вірите? – запитав мене Фартушняк і глянув мені просто в очі. – Or ви конкретно?

– Аякже! – відповідаю, – інакше чого б ото я поради людям давав, агітував за "Спортлото"? Мені, якщо хочете знати, продавці "Спортлото" уже й карток не продають. Кажуть, цей чолов'яга усі секрети знає. Але вони перебільшують. Я знаю, але не всі.

– А чи ne поділитесь досвідом, як ото виграти? – несміливо запитав Фартушняк. – Бо в те, що виграти можна, вірю і я. А от як саме, чесно кажучи, не знаю. А так хочеться свою машину мати. – Фартушняк важко зітхнув.

– У "Спортлото", Петре Семеновичу, виграти може кожен...

– Якщо вгадає, – закінчив за мене Фартушняк, єхидно посміхаючись.

– Це вже обов'язково, – посміхнувся в свою чергу я. – А вгадати оті цифри в "Спортлото", між іншим, легше, ніж, скажімо, зустріти тепер на дніпровських кручах дятла. Якщо вам, Петре Семеновичу, це вдасться, то візьміть з собою не транзистора, а олівця й записника. Візьміть і прислухайтесь: дятел обов'язково вам вистукає виграш. Спочатку, наприклад, дасть три удари. Ставте у записнику – 3, тоді – 24, вслід за цим – 27, опісля – 20, потім – 28, на шостий раз – 39. Занотовуйте. Тоді купуйте картки "Спортлото" і закреслюйте згадані дятлом цифри. П'ять цифр я вам гарантую. Чи ви хочете одразу всі шість угадати?

Фартушняк сором'язливо опустив очі.

– На шість цифр у мене є інші секрети. Хоча б такий, який оце трапився нещодавно з моїм сусідом. Приїхав чоловік із відрядження. О третій годині ночі. Тобто тоді, коли міський транспорт уже не ходить. Окрім, зрозуміло, таксі.

"Якщо підійду і таксист візьме мене одразу – "без фокусів", – задумав сусід, – без чайових, без лайки і ввічливо довезе до самою дому, по дорозі не заскакуючи ні на Нивки, ні на Теличку, то обов'язково запишу його номер машини і з тих чотирьох цифр

закомбіную своїх шість і виграю у "Спортлото".

– Ну і як? – розкрив рота Фартушняк.

– Уявіть собі, сусіда натрапив на такого таксиста й виграв. Тепер на своїх "жигулях" їздить і не вдається до послуг жодного водія.

– А якщо я такого таксиста в нічний час не знайду? – запитав Фартушняк.

– Спробуйте пошукати його вдень на Берківцях чи Шулявці...

– Що ж я ото їздитиму, щоб даремно гроші тратити?

– Петре Семеновичу, але ви ж хочете виграти у "Спортлото"?! А хто грає, той має. Будь-яка азартна гра, як і мистецтво, вимагає жертв.

– А ще якісь секрети знаєте?

– А вам цих мало? Тоді можу підказати ще кілька. У вас коли-небудь хтось гроші позичав?

– Ну! – кривлячись, відповів Петро Семенович.

– Так от, якщо той чолов'яга раптом вам зателефонує і сам скаже: "Слухай, старий, я вирішив тобі повернути борг", – то негайно відмовтеся від тих ста чи п'ятдесяти карбованців і скажіть йому, що вже не треба. Ви, мовляв, виграли у "Спортлото". Але нехай він вам назве номер телефону, у трубку якого були сказані ті слова. Наприклад: 41-86-02. Тоді мчіть до кіоскерки, беріть картки і з цифр номера телефону комбінуйте. Перш за все, закресліть число, яке перевищує 49. А саме – 86. Тоді беріть 41, після цього ставте 20. Це те ж 02, тільки навпаки. Уже маєте три цифри. Четверту складіть із суми цифр номера телефону і будете мати 21. Тоді від 86 віднімiть 41 і вважайте, ваші гроші – у вашій кишені. Після одержання відповідної суми телефонуйте товаришеві й кажіть: "Слухай, тобі випадково не потрібна сотня-друга? Я можу позичити". Якщо він назве вас навіть "хамом" або подумає, що ви вимагаєте від нього повернути борг, – не ображайтеся. Подаруйте йому ту сотню. Хай він нею вдавиться. Але цього не кажіть. Тільки подумайте.

Фартушняк важко зітхнув. Видно, в такі телефонні дзвінки він давно втратив віру.

– € й інші випадки, – поспішив я втішити Петра Семеновича. – Може, вам потрібні письмовий стіл, кавомолка чи електром'ясорубка?

– Потрібні, а що? – ожив Фартушняк.

– То йдіть до крамниці й купуйте.

– Насміхаєтесь?! – розсердився він.

– А чого? Йдете в магазин, якщо по письмовий стіл, то у меблевий, якщо по кавомолку чи м'ясорубку – то в "Тисячу дрібниць". Приходите і кажете: "Я хочу купити двотумбовий письмовий стіл". Коли у відповідь почуєте "будь ласка", то негайно поцікавтеся номером магазину й артикулом придбаної продукції. Якщо номер магазину 12, а артикул столу 2731/41, то маєте готовий виграш. Маєте гроші і на стіл, і навіть на крісло "на гвинту". Варто тільки у картці закреслити 1, 2, 41, 27, 31. А шосту цифру самі придумайте.

Якщо поцікавитеся термосом і почуєте те ж саме, то тут виграти ще легше. Слово "термос" має шість літер. Отже, візьміть алфавіт і подивіться, котра літера на якому

порядковому місці: Т дорівнює цифрі 21, Е – 6, Р – 19, М – 15, О – 17, С – 20. Гарантія на п'ять цифр повна. А на термос більше грошей і не треба.

– Цікаво, – нарешті посміхнувся Фартушняк. – І все?

– Чому ж усе?! Спробуйте, наприклад, купити білет будь-якої лотереї – журналістської, художньої чи досаафівської – і якщо виграєте на неї, то з цифр серії і номера квитка складіть відповідну комбінацію. Гараж вам забезпечено.

Фартушняк підвівся. Його очі світилися ледь помітним оптимізмом.

– А ще якісь секрети знаєте?

– А вам хіба цих не досить?

– Та ніби досить, але умови виграшу дуже важкі!

– Легших не знаю, А втім,– я на мить задумався, – спробуйте десь купити загальний зошит або влаштувати дитину в дитсадок, але, так би мовити, без тяганини.

– А тоді що?

– У першому разі закреслюйте ціну зошита, кількість аркушів і номер ГОСТУ. І теж комбінуйте. Комбінувати треба в усіх випадках. Інакше залишитеся в програші. У другому разі треба записати номер дитсадка, номер будинку, в якому той садок знаходиться, номер групи, кількість дітей у групі і те де. Коли ж, Фартушняку, виграєте в "Спортлото" якимось іншим чином, то розкажете мені. Цікаво буде дізнатися, як вам це вдалося.

Як грати в більярд

Як грати в більярд, я знаю, але не вмію. Та й уміти, мабуть, не обов'язково. Адже ті, хто дає вам поради, теж, як правило, не знають, як це насправді робиться. Згадайте, коли у вас заболить печінка чи голова, то одразу знайдуться товариші, які радять:

– А ти візьми звичайного гіркого полину, накриши дрібно, залий водою й постав на легенький вогонь. Нехай кипить. Не менше години. Тоді на днів десять постав у темне місце, а тоді вже пий. За півгодини до обіду, по чайній ложці. Тільки не забудь додавати дві каплі йоду й міліграм борної кислоти. Як рукою зніме…

– А ти сам пробував? – питаєте несміливо ви, хапаючись за те місце, де у вас, якщо вірити анатомії, повинна бути печінка.

– Я сам не пробував, але всі радять…

Отак і в більярді. Якщо ви хоч один раз бували в більярдній, то не могли не помітити, як погано грають ті, що грають, і як усе тямлять ті, що сидять чи ходять навколо більярдного столу.

– Скільки тобі казати – не бий так сильно! Хто ж так б'є? Накатом треба…

– Ось іди сюди. Дивись, який свояк. Пускай його на середню лузу, й він тільки гавкне. Поверни кий до себе… Ще, ще… Хто так тримає кий?.. Що ти його держиш, як патик чи бамбукове вудлище?

– Ну й мазило! Такі кулі з хряскотом повинні влітати…

Б'єте з хряскотом.

– Ніжно треба. Куля повинна сама йти. Як заєць на пітона. Куля – як сучасна

женщина. Вона любить ніжність і не терпить грубих слів. А ти до неї по-варварськи: сильно б'єш та ще й лаєшся…

– Перерізав. Я так і відчував…

Нарешті вам удається загнати ту кулю в кут, і товариш спокійно добиває її.

– Бач, як він б'є? Отак бити треба! Зайшла й не пискнула.

Якщо він її не забиває, тоді "град" слів сиплеться на його голову:

– Ну, ви мені даруйте…. Не забити такої кулі? Та ще й у цю лузу… Вона ж сама приймає… Підставляти не тра… А вам підставка ж була. І яка підставка! Не підставка, а булочка. Здобна. Ноги звісила, чекала, коли ви її тільки отак легенько підштовхнете. Легенько в спинку – й вона шубовсть і там… А ви її по лівому вуху вдарили… Хто так б'є?

Тепер ви відчуваєте, яка цікава штука більярд? Більярд вам нагадує, очевидно, медицину, футбол, літературу і, зрозуміло, театр. А тим часом багато хто з читачів має уявлення про більярд таке ж, як про будову арифмометра. Тому перед тим, як сказати, як треба грати в більярд, коротко зупинюсь на тому, що таке більярд.

Більярд – це невеликий стіл з бортами, в яких навіщось зашита гума. Ставиться більярд переважно в більярдній. Більярдна майже нічим не відрізняється від курилки. Бо там і тут люди тримають у зубах цигарки, димлять і голосно розмовляють. У більярдній, окрім цигарок, люди тримають у руках довжелезні більярдні палиці або волочать їх за тонкий кінець по підлозі, наче дохлих котів. Ганяють кулі, дають поради, як треба і як не треба бити. Але про це нижче.

Тепер ще про більярд. Ставиться він на чотирьох ніжках. При першому ознайомленні нагадує вам дійну козу з шістьма дійками – торбинками. Покривається більярд переважно темно-синьою або зеленою – кольору морських водоростей – тканиною. На цій тканині бігають, як навіжені, кульки кольору слонової кості. На початку гри кульок шістнадцять. П'ятнадцять із них вишиковуються в прямолінійний трикутник, який утворює "собаче рило" (вислів більярдистів) з двома вушками, або піраміду Хеопса в проекції. Шістнадцята кулька стоїть віддалік, націлена в оте "собаче рило", вона з вигнутою спиною, наче кішка, яка несподівано побачила пса. При ударі києм (це та палиця, що волочать більярдисти по підлозі чи носять на плечах) кішка робить вигляд, що збирається вчепитися у псячий п'ятачок, в останню мить різко повертає вбік, торкається собачого вуха (здебільшого правого) і щезає в лузі, якщо це їй удається. Якщо ні, то вискакує назад на поле (ота більярдна площина називається полем, вдарити ж кулю через усе поле – означає "прогнати через весь гектар")… Так от, як тільки куля вискакує на поле, вона починає ганяти там, ніби намащена скипидаром. У більярді це називається "ганяти псів". Ганяють тут і "зайців" – "своїх", і "чужих", і просто "інтелектуалів". "Інтелектуали" – це ті кулі, що падають несподівано і, як правило, в ту лузу, в якій ви аж ніяк не сподівалися її побачити.

Кий – зброя більярдиста. Назва "кий" пішла від того, що й Київ. Як розповідає легенда, один з братів сестри Либеді часто любив ходити на прогулянку з довгою й добре обтесаною палицею, схожою на царський жезл або на добре розтягнутий конус.

Цю палицю він тримав не за тонкий, а за товстий кінець і збивав нею достигли груші. Від цього й пішла назва – кий. Є всі підстави гадати, що більярд, як гра, вперше з'явився у нас, але згодом правила гри разом із києм були викрадені й вивезені за кордон, і там виникла (безперечно, значно пізніше) ця гра під іншою назвою – більярд. Та це інша тема. Нас цікавить кий.

Луза, як і кий, слова наші. Луза походить від слова – лузати. Лузати насіння. Тому в більярдній і дотепер збереглась ця давня традиція або звичка.

Звідси перейдемо до спорідненості більярда й футболу. Як ми вже бачили, там і там, свої болільники й гравці. Там і там перші вчать других, а другі, як правило, не слухають перших, і від того – всі біди й невдачі. Там і там вигукують:

– Ну хто ж так б'є?!

– Ну й мазило! Ліпи в правий кут!

– Удар! Хіба це удар?

– Куди ти його женеш?

– І коли він уже навчиться грати?..

Спробуйте з цих реплік визначити, де говорить болільник-більярдист, а де футбольний болільник! Найбільше, що споріднює більярд і футбол, це те, що там і там б'ють не точно й не так, як це хочеться болільникам.

Більярд нагадує й літературу. У літературі твориться те ж саме. Романісти пишуть романи, хоча, на думку критиків, їм варто було б писати драми чи комедії. Новелісти вимучують новели, а критики радять їм переходити на громадянську лірику чи гумор. Критики пишуть критичні статті, й треба чесно сказати, що тільки в них це непогано виходить... Єдина вада – сунуть всюди свого носа. Вчать вас ліпити характери, показують, де повинна кінчатися лінія Петра, а де – Наталки. Тільки вони помічають заяложені порівняння, окремі слова називають метафорами, алегоріями, епітетами, вирази – фразеологізмами чи ідіомами. Читаєш таку статтю і бачиш: написана грамотно (чого не скажеш про окремих наших прозаїків), багатющий словниковий фонд, окремі слова вивчаєш за допомогою тлумачних словників чи енциклопедії й одразу ж починаєш вірити, що статтю писала людина високоосвічена, кваліфікована. Окрім того, треба не забувати, що всі сучасні критики, перш ніж стали критиками, проходили практику – вчились писати новели, вірші, байки, повісті, й вони, безперечно, знають, що й до чого. Їм відомо, що таке анапест, амфібрахій, не кажучи вже про ямб чи хорей. Якщо я не помиляюсь, то є ще два поетичних розміри, але як вони називаються – хоч убийте, не згадаю. Критики ж усі ці тонкощі знають. Час від часу нам нагадують, а ми (так уже повелося) цього чомусь не враховуємо, й тому часто звичайні повісті називаємо романами, а романи – повістями. Судимо в основному по товщині твору, в той час як критики судять по чомусь іншому. В їхню кухню я не збираюсь лізти зі своїм ополоником.

І, нарешті, рецензенти. Театральні. Гіганти творчої думки. Важко уявити, скільки вони беруть на себе. Проте з будь-яким завданням справляються успішно, навіть з тією роботою, перед якою часом пасує весь колектив театру, починаючи від головного

режисера і кінчаючи декоратором.

Вчитайтесь у їхні статті. Виявляється, постановник і досі не має "чіткого уявлення про розвиток сценічного мистецтва". Режисер захотів звільнитись від штампів і "традицій", і це, як завжди, привело його "до прорахунку", бо "роль машиніста Ніла, яку блискуче виконав артист А., відійшла на задній план, а міщани посунули наперед". Тому не випадково "наша драматургія останнім часом плентається в хвості кіно і навіть телебачення".

Одним словом, рецензент за один раз помітив те, чого не могли побачити ні постановник, ні драматург, ні навіть головний освітлювач театру. А ви питаєте, як грати в більярд! А я звідки знаю?! На початку поради казав, що грати не вмію, а порадити?.. Будь ласка...

Як розгадувати кросворди

Майже за Азізом Несіном[†††]

Одна половина людства вважає, що розв'язувати чи розгадувати кросворди – це лузання гарбузового насіння, а друга – соняшникового. Думки світові розділилися. Мій сусіда в цій справі – виняток. Він вважає, що кросворди – тренування мізків. І це, як по-сучасному, його хобі. Від того хобі в нас ходором ходить весь дім. Ніхто вдома довго не засиджується. Всі тікають у вихідні чи то до річки, чи то до лісу. Сусіда сидить дома – розв'язує кросворди. За професією й дипломом він технік по штучному заплідненню. Що він робить у Києві – не знаю. Бачив, розгадує кросворди й передплачує масу спецжурналів та газет: "Зірку", "Юний ленінець" та "Піонерську правду". Передплачував би й "Літературну Україну", та вона (сусід каже) не вміщує кросвордів.

Та от цей сусіда за два вихідних не вдарить ні "козла", не сяде за "кінг", ненавидить шахи й терпіти не може шашки. Все тренує мозок.

Буває, вискочу на балкон дихнути свіжим повітрям чи визначити по димових шлейфах, що йдуть із труб ТЕЦ, яка нині погода стоятиме. Якщо шлейфи піднімаються різко вгору й чорні – значить, буде сонячно; якщо клубочаться, сповивають будинки і на колір руді – буде дощ.

Так от, не встигну визначити погоди, як із сусіднього балкона (балкони наші, до речі, теж поруч):

– Доброго ранку вам!

– Доброго ранку! – відповідаю.

– Довгенько спите. Не хотів вас будити, а ви мені так були потрібні.

– Щось трапилось?

– Нічого особливого. Дякую. Ваша дружина виручила. Цікаво, а як на вашу думку, яка буває заразна хвороба?

– Сухоти.

– Ні. Не підходить. Чотири літери.

– Грип.

– От спасибі. Точно.

Ви щезаєте в кімнаті.

– Вже почалось, – кажете дружині. – Почав кросворди розгадувати. Давай швиденько снідати, забирай малих і в зоопарк. Мене зачиняй, бо працювати треба…

Не встигли й фразу закінчити, коли дзвінок.

– Прошу пробачення, але не те… Перша літера "я", остання "р".

– Ящур.

– От спасибі. Кажуть, ви за професією інженер сільськогосподарських машин.

– Ні. Я історик.

– От чудесно. Тоді ви повинні знати місце битви Богдана Хмельницького з поляками.

– Жовті Води.

– Довга. Дайте коротшу назву.

– Пилявці.

– Ні, п'ять літер.

– Батіг.

– Що-о?

– Батіг, – кажу.

– Як батіг?

– Дуже просто. Місце битви Богдана Хмельницького під Батогом. Батіг – назва поселення. Нині його перейменували на село Веселе.

– Ага-а! От спасибі. А не скажете, хто в нашому будинку зоотехнік?

– Офіціант.

– Хто?

– Наш офіціант із ресторану "Млин".

– Ага! Так він зоотехнік… Цікаво. Побіжу до нього.

Через хвилину-другу.

– Пробачте. Питання з історії: домашні птиці, що врятували Рим.

– Гуси.

– Невже? Точно… Лягає… Цікаво, чи немає у нас у будинку перукаря?!

– У двадцять першій квартирі. Колишній агроном.

– Невже? От порадували!

Сусіда мчить на п'ятий поверх. Вихідний почався. Ви поспішаєте у ванну. Почистити зуби. Раптом стук у двері.

– Пробачте… Питання по вашій лінії… Назва кладовища, на якому поховано українського композитора Степового.

– Байкове, – гукаєте ви.

– От спасибі. Ну, ви – як я. А той зоотехнік ні в зуб ногою. Питаю його: свійська тварина. Самець. Чотири літери. Не знає.

– Кнур, – підказує син.

– Ти диви. Точно. Вгадав. Ну й синок. Цікаво, чи немає у нашому будинку літератора?

– Є. Колишній аптекар. Тепер вірші пише.

– Правда? Ну, ви мене вбили. Я побіг.

Ви сіли до столу. Дружина подала сніданок.

– Пробачте… Ви нікуди не поспішаєте?

– Ні, а що?

– От чудесно. Значить, попрацюємо разом. Аптекар не відчинив. Порося. Цікаво, чи є в нашому будинку артист? Тут питаннячко… Назва з трьох літер. Точніше – прізвище… Видатний український актор… Невже був такий? Із трьох літер?

– Юра, – кажу я.

– Та ні. Тут прізвище, який вам Юра.

– Юра, – повторюю. – Гнат Юра.

– Правда? Точно, збігається. От здорово. Юра! Ну й прізвище! Ніколи б не подумав.

– Є ще коротше!

– Не може бути? Яке!

– Ле.

– А це хто такий?

– Письменник Іван Ле. Автор "Роману Міжгір'я".

– Сам написав? Цікаво. Давайте запишу. Може, згодиться. Корабельний кухар. На "ки" починається і "ки" кінчається?

– Кок!

– Ну, точно.

– Місто, де навчався Ломоносов? Чотири літери.

– Київ.

– Як? У Києві – Ломоносов? Точно… На "ки" починається, на "ви" кінчається. Ти диви! Хто у нас педагог?

– Продавець газводи.

– Із другого парадного?

– Еге ж.

– Ну, спасибі. Я побіг. Ви ж нікуди не виходьте. В мене ще є журнальчик.

Я взявся за склянку. З холодним чаєм.

– Пробачте. Педагога нема. Може, ви скажете, як звали батька Віри Павлівни з роману Чернишевського "Что делать?"?

– Павло.

– У мене новий кросворд із "Огонька". Тут по-російськи.

– Павел.

– Ну й пам'ять у вас! Точно, перша "пи", остання "ли". Побіг до зоотехніка. Смачного вам…

– Жінко, підігрій чай, будь ласка…

Коли:

– Пробачте, але зоотехнік – свиня. Не відчинив. Хоч я чув, як він ходить по кімнаті й чавкає. Ну й люди тепер пішли. В мене двері не зачиняються, а тут людину не

пустити на поріг, не допомогти. Питаннячко – раз плюнути: домашнєє животноє.

– Корова.

– Точно. Ну, спасибі. Виручили. А я вже розхвилювався. Вік не забуду. Ви найпрекрасніша людина. Смачного вам. Я побіг. Скажіть, у нашому під'їзді ботаніка нема?

– Сусід над вами.

– Невже? Він же пиво продає коло стадіону?

– Кінчав сільськогосподарську академію.

– З вищою освітою, значить. Недарма у вихідні дні при краватці ходить. Я побіг…

Коли дзвінок.

– Це знову я. Свійська тварина?

– Осел.

– Ну, спасибі. Ні, не підходить.

– Ішак, баран, – вигукуєте ви, поспішно натягаючи штани.

– Ну, спасибі. Ні, не те. На "си" починається, на "я" кінчається?

– Свинья.

– Пробачте, в мене вже український кросворд. Із журналу "Знання та праця".

– Значить, свиня.

– Точно. Ну, спасибі, як я одразу не здогадався!

– Найзручніший вид міського транспорту! На "ти" починається, на "і" кінчається. П'ять літер…

Нарешті сусіда мене доконав. Цього я й досі розгадати не можу. Весь дім на ноги підняли від зоотехніка до офіціанта. Але, хоч убийте, – ніхто не знає. Кліточки в сусіда так і не заповнені. Це був перший кросворд, якого сусіда не розв'язав. Я йому співчуваю.

P.S. Сьогодні випадково дізнався: найзручніший вид міського транспорту, виявляється, таксі. І як я зразу не здогадався. Ох і зрадіє сусід!

Як розгадувати сни

Певен, що в наш атеїстичний вік це питання хвилює багатьох. Якщо я не правий, то скажіть мені, чому й досі від своїх знайомих ми чуємо:

– Слухай, ти не можеш сказати, що міг би означати такий сон? Нібито я йду по рівній бруківці, дивлюсь, а то вже не бруківка, а звичайнісіньке болото. І воно мене засмоктує, засмоктує. Що б це означало?

– Гонконгський грип. Згадаєш моє слово, через день-два захворієш. Пий горілку з перцем і їж цибулю й часник, – каже ваш знайомий.

І ви тієї ж миті відчуваєте, що вас і справді ломить, проймає то жар, то холод. Минає день, другий, а грипу нема. Є інше – догана на роботі за випивку. От піди і вгадай, до чого був той сон. А все чому? Ліквідували сонники. Перше, пам'ятаю, приснився сон: пес, приміром, укусив, але кров не пішла. Розгорнув сонник на потрібній сторінці, глянув і засяяв: поцілунок друга. Якщо собака, то поцілує друг,

якщо сучка – то жінка. От на півдня і є роботи. Все згадуєш, хто ж тебе вкусив: сучка чи песик.

Сонник – то велике діло. Без сонників не проживеш і в атеїстичний вік. Бо сни, як відомо, сняться навіть тим, хто страждає на безсоння. То як же відгадувати ті сни? Перш за все, сон треба запам'ятати; по-друге, щоб він збувся (якщо це гарний сон), то, вставши з ліжка, нізащо не дивіться у вікно. Якщо поганий сон, негайно кидайтесь до шиби і вивчайте краєвид. І той поганий сон як рукою зніме. Отже, віднині ви свої сни можете регулювати. Але постає інше питання: як дізнатись – гарний сон чи поганий?

Вам сниться пес із ланцюгом на шиї. Ланцюг прикутий до будки і собачого полумиска. Це гарний сон. У будці тепло, затишно, гріє сонечко, повіває легенький вітерець, і пес спочатку їсть із череп'яного полумиска, а потім з олов'яного. Далі, дивись, і мідну миску хтось йому підставив. Це чудесний сон.

Якщо на собаці ще й золотий ошийник, прикрашений медалями з останньої собачої виставки, то це сон-мрія. Після такого сну можна спокійно сідати в метро, бігти по ескалатору, сідати в ліфт і навіть у таксі. Ніяка неприємність на вас не чекає.

Добре, коли сняться сходи. А краще, коли драбина. Не лякайтесь, як раптом побачите, що ви по ній деретеся вгору без голови. Голова ж ваша не на в'язах, а під пахвою чи прив'язана до ноги. Головне, аби ви дерлись угору. Це сон добрий. Не страшно, якщо несподівано спіткнетесь і полізете по драбині рачки. Ще краще, коли замість ніг і рук у вас виростуть лікті. Якщо це присниться, вважайте, що сон у руку.

Непогано, коли сняться крісла. Особливо, коли спочатку малесеньке-малесеньке, а тоді все більше й більше. Це гарний сон. Якщо сняться штани, та ще й протерті в одному місті, а крісла з більшого стають все меншими й меншими, то сон – не доведи господи.

Погано, як сняться ті ж самі сходи чи драбина, але голова у вас не під пахвою, а на плечах. Ноги – не лікті, а замість щаблів – павутинки бабиного літа. Це сон неприємний. Після такого сну можна негайно писати заяву про звільнення з роботи за власним бажанням.

Недобре, якщо сниться той самий пес із позолоченим ланцюжком, але він не мирно дрімає, а б'є лапою по черепку й намагається перегризти ошийник. Якщо це йому не вдається – півбіди. Якщо ж обриває ланцюг і перекидає надщерблений полумисок – біда. Після такого сну не варто перебігати вулицю в недозволених місцях, іти на червоне світло й проситись у профспілкову відпустку.

Милий сон, якщо сниться лазня і вас тазиком ніхто не б'є по голові. Ви стоїте серед голих одягненим (у сні таке ж буває) і намилюєте самі собі шию. Після такого сну можна відвідувати наради, займатися самокритикою, кидати репліки під час зборів і ходити до молодиць. Погано, коли сниться та ж лазня, але ви голий серед одягнених і вас усі б'ють по голові тим же тазиком та одночасно намилюють шию і регочуть. Після такого сну не варто купатись у річках, озерах, басейнах, а також ходити по карнизах сімнадцятиповерхового будинку.

Мабуть, немає такого сновидця, який би не запам'ятав сон, у якому він хоче від

чогось утекти. І не може. Це не страшний сон, і лякатись його не слід. Це гарний сон, бо, як відомо, самому від себе не втекти, хоч дехто й намагається.

Дуже неприємно, коли сниться жінка. Зодягнута в чорне, або ще гірше – взагалі не одягнена. Тут передчасно не радійте. Бо це, по-перше, сон, а по-друге, поганий. Бо ж відомо: жінки нікому не приносили щастя. Тим більше – чужі. Того тижня бійтесь гречки і не вживайте гречаної каші з вишкварками чи з козячим молоком.

Цього, гадаю, досить. Я навів приклади найпоширеніших снів. Інші, як на мій погляд, уваги не варті. Бо решта зв'язана з дріб'язками, сімейними та службовими. На кар'єрі такі сни не позначаються, їх не слід і запам'ятовувати. Може, знайдуться товариші, які не погодяться з моїм трактуванням снів і почнуть запевняти, що в житті все навпаки. Не вірте їм. То говорять або заздрісники, або люди, які більше вірять у забобони, ніж ви, і в них від того вже запаморочення. Чи варто прислухатись до їхнього базікання?

Як точити ножі

Побутова порада

З власного досвіду я знаю, що найкраще точать ножі жінки. Бувають, звичайно, рідкісні винятки, коли вам несподівано набридає періодика і на душі стає сумно-сумно.

– Ти б хоч ножі поточив!..

А й справді, чому б вам і не поточити ножі. Але як? У вашої дружини це виходить блискуче. Ніж буває як лезо бритви. Інколи, нарізаючи собі хліб, ви раните пальця і зозла кидаєте:

– Ну, ти й точиш! Тобі що, цим ножем голитися чи хліб різати?! Он через тебе ледь пальця не відтяв.

– Так точи сам, – каже вона замість того, щоб поцікавитися, як ви там порізалися: до кістки чи не до. кістки.

– Не до кістки, радуйся!..

Ви йдете на кухню і відчиняєте пенал (є такі довгі вертикальні стовпи, які чомусь називаються ще й пеналами).

– Що ти тут шукаєш?!

– Ножа!

– Якого ножа?

– Звичайно, кухонного ножа. Хочу нагострити!

– Так він же у шухляді. Ось тут, горе ти моє, в буфеті, – каже вона і витягає з брязкотом шухляду, начинену всяким непотребом: сіточками, виделками, ложками, ополониками, нікуди не годящими штопорами, шилом, ключами для відкривання консервних банок, старими ручками від м'ясорубок і, звичайно, ножами – випуклими кухонними, столовими, десертними, срібними, з нержавіючої сталі.

Ви берете газету (бажано ту, яку свого часу відклали, щоб потім почитати чи перевірити якусь таблицю), загортаєте в неї ножі – і до дверей.

– Ти куди?

– Точити ножі.

– На всю ніч?

– Чому на всю?! Незабаром повернусь...

– То хіба їх не можна точити дома? Он скільки брусків і наждаків понакуплювали!

– Петро Семенович обіцяв поточити на заводі, усі разом, електролізом. Щоб ти не мучилась. І метал не стирається, і ножі... волосінь на льоту ріжуть...

Ви прихоплюєте м'яту п'ятірку (без півлітри якось незручно людину турбувати) і йдете до Петра Семеновича.

Після того, як уже в пляшці залишиться остання крапля, ви кажете:

– Ну, мені, здається, пора. Засидівся...

– Та ти що! У мене ще й своя пляшка є...

– Ну, хіба що... Але так, по одній... На коня... і додому... А то жінка... Ти ж знаєш мою жінку...

– Вони всі однакові, – спокійно каже Петро Семенович, а ще спокійніше розливає по фужерах. – Вони нас ніколи не розуміли... Ну, поїхали... Запивай з чарки...

– Ух, – кажете ви. – Міцна. Мабуть, власного виробництва! Така коня з ніг звалить...

– Ти закусюй, закусюй. Огірочками. Ювілейні... Маємо скоро срібне весілля відсвяткувати... Ну, то як, ще по одній? ..

– Ні, – підводитесь ви.

– По маленькій. А запивати з фужерів цього разу будемо. Навпаки...

– Мені, розумієш, ще дома ножі треба поточити, Жінка просила.

– Ножі?! Дивак. Принось мені їх, я на заводі... Не ножі матимеш, а бритви... Ти їх випадково не приніс?

– Випадково, здається, поклав у кишеню... Зараз подивлюсь... Точно є... Мабуть, жінка підсунула...

Ви подаєте йому згорток, він бере, потискує вам руку й питає:

– Треба терміново? ..

– Та бажано. Уже з півроку жінці обіцяв...

– Ну, так завтра увечері приходь.

Наступного вечора, прихопивши із "загашника" (є така у кожного мужчини засекречена невеличка кишенька, що знаходиться в лівій верхній частині штанів під поясом. Жодна жінка про існування цієї кишеньки не знає і не догадується. Принаймні так думають чоловіки) ще одну п'ятірку, мчите до товариша.

– Ну як, наточив? – ще з порога гукаєте ви, навіть забувши привітатись.

– Аякже! Роздягайся. Знайомся. Мій товариш і точильник твоїх ножів.

Ви потискуєте руку своєму точильнику. Нашвидкуруч випиваєте дві-три чарчини і мчите, як ніколи, додому.

– Ось, – кажете ви так, ніби нарешті купили дружині отой золотий годинник, що обіцяли їй ще в день одруження. – На!!!

– Що це? – злякано, щасливо, заінтриговано бере вона в руки газетний згорток.

– Ножі! Не ножі, а леза... Наточив.

Вона з цікавістю розгортає газету, дивиться спочатку на ножі, тоді на вас і з острахом запитує:

– Що ж ти наробив?!

– А що? – в свою чергу перепитуєте ви. – Наточив ножі!

– Це ж срібні ножі. Десертні. Хто ж срібні ножі точить?!

– То точи сама! ..

Найкраще ножі точити самому. Об камінь… Біля порога…

Як пофарбувати коридор

Нема в світі нічого приємнішого, як фарбувати коридор. Особливо взимку, тоді, коли в ньому, як у валізі курортника, безліч непотрібних речей. Висять плащі, пальта, халати, стоять вудочки, дитяча коляска, кошик з-під фруктів, мішок картоплі, нові й старі черевики, босоніжки, ласти, лежать поламані стільці, гантелі, проколоті сином камери, футбольні, волейбольні м'ячі, над головою висять велосипедні колеса. З антресолі, – яку ви самі змайстрували, – виглядає велосипедна рама, старі непотрібні портфелі, реч-мішки, поламані парасольки і, звичайно, биті валянки, які чекають снігу.

Словом, більшість тут тих речей, котрі треба, безперечно, викинути, щоб вони не заважали… Й після першого ж генерального перебирання ви це зробите. Але зараз.. Нехай полежать. Вони ж їсти не просять.

Фарбування починається після відвідування: або ваших друзів до вас, або вашої дружини до друзів.

– Ти б подивився, який коридор у Фартушняка! Невже ти не можеш так пофарбувати?.. Колір салатовий. А по ньому срібні листочки лакмусу…

Ви у відповідь щось мугичете і запевняєте свою половину, що то не він сам робив.

– А може, почекаємо до весни.. Щоб кудись викинути лахи, а коридор провітрити… Самі б сходили на дніпровські кручі чи поїхали б до лісу…

– Це все можна зробити й узимку! – каже дружина.

Робіть узимку. Перш за все біжіть до господарського магазину й підберіть фарби. Фарби для коридору, як згодом дізнаєтесь від спеціалістів, найкращі такі: крон лимонний, вохра світла, ультрамарин, марс коричневий, голуба ФЦ, світло-зелена, золотисто-жовта й перманент зелений. Але ні в якому разі кармін, крон стронціановий чи який-небудь краплак.

Ви спізнилися – у магазині була тільки голуба й червона.

– Бери голубу…

Ви берете дві кілограмові баночки голубої олійної. І, як поет у хвилини натхнення, стаєте до роботи.

Як відбувається процес фарбування? Перш за все потрібно відкупорити банку. Ні в якому разі не пробивати дірку долотом чи шампуром (якщо такий є), а тим паче… шлямбуром, яким довбають стіни. Ні долотом, ні шампуром, ні шлямбуром дірку в банці, наповненій олійною фарбою, ви не проб'єте. Пробуйте витягти пробку. Не виходить? А ви постарайтеся…

Робити це слід невеликим ломиком або обценьками. Коли й це вам не вдасться, не нервуйте, не бийте банку молотком, праскою, колінчастою трубою від умивальника і не кидайте нею об підлогу.

По-перше, цим ви можете викликати незадоволення у сусідів, що мешкають поверхом нижче, по-друге, банка несподівано для вас може відкупоритися, але зовсім не в тому місці, де б ви хотіли...

Тому найкраще і найпростіше банку відкупорити.. ключем для консервів. Тим самим, яким ви з такою насолодою відкупорюєте шпроти, сайру, горбушу, сардини, курячий паштет, свинячу тушонку чи сніданок для туриста.

Після цього ви берете пензель і наносите перші мазки на стіну, а водночас по декілька блакитних плям на доріжку, на неприбране взуття і не покриті нічим холодильник та телефон.

– Боже! Де ти взявся на мою голову, – сплескує руками об клейончатий фартух дружина. – Хто ж коридор фарбує олійною фарбою аж під самісіньку стелю? Та й спочатку треба ж було прибрати. Все повиносити. Застелити старими газетами, а тоді фарбувати. А чим ти фарбуєш?

– Пензлем! – несміливо кажете ви. – Синовим пензлем... Ми на цьому зекономимо багато фарби.

– Цим пензлем тільки брови підводити. Ти ним працюватимеш до нового пришестя...

Що таке "пришестя", ви не знаєте і з словами "багато ти розумієш... якщо така грамотна, фарбуй сама" неохоче плентаєтесь до крамниці. Берете квача, потім повертаєтесь і купуєте ще одного. Для дружини... Хай не буде така розумна!

– А де оліфа? – питає вона.

– Яка оліфа? – дивуєтесь ви.

– Оліфа, на якій розводять фарбу...

– Жінко, в тебе вища освіта за плечима. Ти читати вмієш? – Ви підносите їй до очей банку і цитуєте: – "Фарба олійна, голуба. Готова для вживання". Зрозуміла? "Готова для вживання"... Тільки вмокай і ляпай. До речі, я й тобі квача купив... Роздягайсь, одягайся у старе і ставай поруч – швидше буде...

– Боюся, що нічого не буде, – каже жінка, намащуючи стіни донизу.

– А це чому? – цікавитесь ви, розмазуючи фарбу по обидва боки від себе.

– Тому, що це не так робиться... Спочатку треба було прооліфити, а тоді вже фарбувати... Ти бачиш, як стіна вбирає цю фарбу. Як мочалка воду...

– Тільки давай без порівнянь, – сердитесь ви... У цей час із школи прибігає ваш шибеник і з криком "ура" перекидає бляшанку з фарбою і кричить: "Я теж хочу фарбувати!"

Ваші нерви не витримують, ви кидаєте об підлогу квача, але відразу догадуєтесь, що це непедагогічно (син же дивиться), злазите зі стільця, витираєте руки і тицяєте синові щітку:

– На, синку, фарбуй!

– І хто це взимку фарбує? – доноситься до вас сусідів голос. Ви хряскаєте дверима й... до телефону...

– Слухай, – звертаєтесь до товариша, – ти недавно робив ремонт, не підкажеш, як пофарбувати коридор?

У відповідь чуєте, що він його фарбував не сам, а йому робив ремонт майстер, але, здається, він спочатку миловарив, розводив клей.

– А коли ти цього не зробив, то хоч прооліф, – радить приятель, і вам на душі раптом стає тоскно, тоскно...

"Прооліф". Що ж прооліф, коли я вже проляпав пів коридору?

– Де ти там? – гукає дружина. – Забери в нього щітку. Подивися, що він наробив? Боже, та швидше... Так недовго й осліпнути.

Швидше, кажу, бо фарба очі виїсть...

Ви влітаєте до коридору, хапаєте обляпаного фарбою з голови до ніг синка й мчите з ним до ванної...

– Як же це ти, сину? – почуваючи свою вину, лагідно запитуєте ви.

– Вона на мене, тату, згори впала.

– Хто "вона"?

– Банка з фарбою...

Ви щось хочете сказати, але в цей час настирливий дзвінок розлягається у коридорі...

Ви йдете, відчиняєте. На порозі ваш знайомий сусід-консультант...

– Тьфі-ю! – крізь зуби тьфікає він і питає: – А чого це ви серед зими заходилися коридор малювати?..

– Так вийшло, – ледь стримуючи лють у собі, відповідаєте і цим самим даєте зрозуміти, що на цю тему можна розмову й припинити. – Ти краще порадь, як тепер із цієї халепи видряпатись?

– Треба негайно або прооліфити, або ще раз пройтися цією ж фарбою, і все буде в нормі, – радить сусід і щезає по той бік дверей...

У вихідний день, докупивши до тих двох банок фарби, яких не вистачило й на одну стіну, ще сім та величезну банку оліфи, ви стаєте фарбувати увесь коридор. Мазок лягає за мазком, але стіна ту фарбу з'їдає, і вона має такий вигляд, ніби ніякої оліфи у тій фарбі й не ночувало...

– Треба прооліфити, – нарешті погоджуєтеся ви і починаєте відкупорювати оліфу вищезгаданим методом...

– Приємний запах! – зітхаєте полегшено ви. – А фарба очі їсть...

Оліфиться швидко. Місцями стіни стають чогось зелені (до голубої фарби була жовта), місцями – сині.

– М-да-а! – ставши убік, прицмокуєте ви. – Може, майстра викликати?..

На один коридор майстер не погоджується. Так йому невигідно. Каже, давайте на всю квартиру...

– Він що?.. – сердитесь ви. – Серед зими робити ремонт? А де ми будемо жити?..

Дитина? І так від цих хімікатів можна вчадіти.

– А може, водоемульсійною спробувати, – пропонує ваша половина.

– А що це за фарба?

– Майстер казав, що розводиться на воді й швидко сохне. До одягу не береться…

– А як врятувати коридор, він не казав тобі?

– Сріблянкою. Як висохне ось ця, радив пройтися сріблянкою… А тоді вже фарбувати.

Минає тиждень, другий, третій. Коридор недофарбований стоїть.

До вас приходять друзі, знайомі.

– Хто це тобі фарбував?

– Я, – з гордістю кажете ви. – Ну, як?

Товариші деякий час на вас пильно дивляться, намагаються помітити щось у куточках ваших очей, а тоді запитують:

– А чого ж він у тебе вийшов такий різнокольоровий: там зелене, там синє, тут якесь матове…

– Розумієш, тут я клав фарбу на фарбу. Тут оліфу на фарбу, а там фарбу на оліфу.. Тепер радять кольором слонової кістки пройтись. У тебе випадково нема?

– Треба подивитися, – каже приятель.

Ви тим часом ходите на роботу, їздите у відрядження, а коридор із голови не виходить. Де б ви не були, чи в своєму місті, чи в чужому, а вас, як злочинця до місця злочину, тягне до господарчих магазинів. Ви ходите по крамницях, але найбільше простоюєте тільки в одному відділі – фарб і розчинників. Ви несміливо підходите до прилавка, зупиняєтесь і читаєте: "Фарба для стін, для підлоги", "Емульсійна по дереву", "Емульсійна по металу", жовта, салатова, слонова кістка, голуба, оранжева, синя, олійна, водоемульсійна, помаранчева… Боже, яких тільки фарб на світі нема! А яку ж вам вибрати? Не йти ж з порожніми руками із магазину, й ви берете баночку: чи то оліфи, чи то оксоля.

"У господарстві знадобиться", – заспокоюєте себе.

– Що ти привіз?

– Оксоль! За дві хвилини висихає… Будемо перефарбовувати… У колір слонової кістки.. Я вчора купив… П'ять банок. Там, під ліжком, бачила?

– Для чого? Фартушняк он піввідра приніс фарби, а Ципенюк семикілограмову банку білила… А ти оксоль?

… Увечері ви беретесь за пилосос, довго приладнуєте пульверизатор. Нарешті вмикаєте і чуєте знайоме:

– Боже! А ще мені дорікає вищою освітою… Вимкни негайно…

– Не йде, – авторитетно заявляєте ви. – Фарба густа. А може, пульверизатор забився? Де інструкція від пилососа?

– Для чого тобі інструкція? Ти ж не в ту дірку трубку вкрутив… Вона ж фарбу всмоктує, а не видуває…

Нарешті пульверизатор бризнув.

– Не клади плямами, – гукає вам дружина із кухні.

– Тату, дайте попробувати… Ой, здорово, як кулемет… Тра-та-та…

І раптом:

– А на, на… Ти що, шибенику, не бачиш, що там шуба висить? Куди ж по вішалці пульверизатором?.. А в тебе розум є? – Це вже

до вас.– Куди ти дивишся?

Пилососом першого дня залюбки фарбують усі.. Кожний із членів сім'ї не може дочекатися своєї черги.. Наступного дня:

– Може, трохи пофарбуєш? – благаєте ви дружину.

– Мені ніколи. Я готую обід…

– Так, може, ти, синку, га-а? Пилосос, як кулемет, тра-та-та!

– Тату, мені щось не хочеться – фарбуйте самі.

– Так, може, майстра викликати? З бюро добрих послуг? У мене на очах фарба, здається, роговиці вже виїла. Цей оксоль, як ацетон…

А ще через тиждень приходить майстер…

– М-да-а! Хто це вам так фарбував? – роздягаючись, цікавиться він.. Ви хитруєте і в свою чергу питаєте:

– А що?

– Руки треба таким майстрам відбивати. Руки. Зрозуміли?.. Хіба ж це робота? Це халтура… Цікаво, скільки він за це взяв?

Ви називаєте приблизну суму, яку витратили на фарбу…

– Це ще по-божому, але совісті ні на грам, – каже майстер і раптом з усього розмаху запускає в стіну, як кинджал, гострий металевий предмет (як він називається, ви ще не знаєте). У вас серце обливається кров'ю, в очах робиться темно.

– А по цьому не можна? – несміливо благаєте ви. – Так, щоб не обдирати. Тут три шари кращих олійних фарб…

– Так це ви фарбували самі? – здогадується майстер. – Що ж, для першого разу непогано.

– Що ви кажете? – радієте ви, не приховуючи своїх почуттів.

– Навіть чудово. Чим ви фарбу розводили?

– На оліфі…

– Те-е! Треба було на оксолі, – авторитетно заявляє він і вдруге всаджує гострий предмет у стіну, ніби вам у серце… Ви бліднете й заплющуєте очі.

– Хазяїне, не хвилюйтесь, – каже майстер, – Я все життя працюю на стінах. Буде, як у кращих будинках Філадельфії.

– Гаразд, – погоджуєтесь ви, хоч у Філадельфії ніколи й не були. Майстер там, до речі, теж не був. Але яке це має відношення до того, як пофарбувати коридор?

Як писати мемуари

Мемуари писати дуже важко. Навіть важче, ніж одному редакторові видавництва написати всі анотації до тематичного плану.

Чому ж так важко писати мемуари? По-перше, мемуари, як правило, пишуться тоді, як той чи ті, про кого ви збираєтесь писати, неодмінно помруть, а ви маєте дізнатися, чи визнали їх після смерті за видатних і ввели до УРЕ. Якщо так, то вважайте, що один шанс із десяти на вашому боці.

По-друге, повинні померти всі ваші ровесники, або, як ще їх називають, сучасники поета (полководця, художника, композитора тощо). Інакше сучасники почнуть звинувачувати вас у недостовірності чи перекручуванні викладених вами фактів.

По-третє, треба вмудритися прожити вік свій так, щоб пережити навіть геніїв. А це, судячи по кількості мемуарних книг, удається не кожному. Тепер ви зрозуміли, чому так мало в нас мемуарної літератури й чому так важко писати її?

Хто ж пише мемуари? Мемуари пишуть різні люди: політики, полководці, видатні діячі культури, актори, композитори, художники і гумористи.

Як же пишуться мемуари? Ну, перш за все, маючи відповідні для мемуаристики роки, вам необхідно мати ще й папір і хоча б харківську авторучку "Золоте перо". Бо, як відомо, мемуари, на відміну від гетьманських універсалів, пишуться не на пергаменті і не гусячим пером.

З чого ж починати мемуари? Безперечно, з опису першої (цілком випадкової) зустрічі з поетом, скажімо, С. чи з гумористом, скажімо, В. Але ні в якому разі не з того, що ви вже при житті поета записували його жарти в ресторані "Еней".

Пишіть, що вперше ви з ним зустрілися в більярдній. Якщо це літератор – то, звичайно, в Будинку літераторів, якщо художник – то в Будинку художників, якщо композитор – то у видавництві "Музична Україна".

Для кого пишуться мемуари? Звичайно, було б наївно думати, що всі сили кинуто лише на те, щоб віддати данину поету С. чи гумористу В. Мемуари переважно пишуться для самого себе, а якщо з ними уважніше познайомитися, то, як закон, і про себе.

Як описувати головного героя? Дуже просто. Чим простіше, тим краще. Приблизно отак: "Ніколи не міг подумати, що цей, на перший погляд, невеличкий на зріст чоловічок і є поет С. Я його уявляв кремезним, широкоплечим велетнем..." Або: "Дотепи з нього так і сипались. Я дивився на нього й боявся, що він ось-ось захлинеться. Але ні. Дотепи били з нього, як б'ють струмені фонтана в парку біля університету імені Т. Г. Шевченка".

Як ви познайомилися з головним героєм? Цього ви точно не повинні пригадувати. Пишіть краще отак: "Уже нині й не пригадую, де ми з ним уперше познайомились. Чи це трапилось у фешенебельно-провінційному готелі "Жорж" чи в Одеських катакомбах, де ми були на екскурсії. Пам'ятаю одне: він мене впізнав одразу. Ніколи не думав, що він отак просто, як звичайний смертний, підійде до мене, покладе свою руку на моє плече й скаже: "Так оце ви такий, Юро!"" Це якщо вас, автора мемуарів, звуть Юркою. А якщо вас звуть Васею, то звучатиме трохи інакше: "Так оце ви такий, Васю. Ніколи не думав, – оглядаючи мене з ніг до голови, сказав він, – що ви отак пишете. Гарно пишете. Читав. Так і тримати".

Що писати далі? Далі потрібно зробити невеличкий екскурс у поетове дитинство. Бо поет, як відомо, ще з колиски мріяв стати моряком. "Якось він утік із дому в Одесу й незабаром влаштувався на теплоході "Іван Франко" (нині – "Леся Українка") звичайним юнгою. Уже пізніше, десь через рік, під час нашої зустрічі, він про це розповідав мені особисто. І тоді я уявив собі, – пишете ви, – обірваного хлопчика-селюка, який без шматка хліба в кишені бреде таврійськими степами у великий і загадковий світ – Одесу".

Чи відіграли ви якусь роль у житті героя? Безперечно. Саме дякуючи вам і з'явилась на світ його геніальна поема... Але давайте все по порядку. Ви ж, звичайно, добре пам'ятаєте, як у скрутний для поета час йому захотілося назавжди кинути перо і влаштуватись працювати на таксі. Та ви (не хто інший, а саме ви) не дозволили йому так вчинити. Вчасно підтримали його, навіть підказали сюжет для його безсмертної поеми "Весна не жде". Щоправда, дружина поета в своїх спогадах чомусь запевняє, що згаданий твір з'явився на світ дякуючи їй, а не вам. Але чи варто на це звертати увагу? Хіба ми не знаємо жінок? Вони глибоко переконані, що все створено в ім'я них або дякуючи їм.

Чи варто писати про його творчість? Обов'язково. Почніть приблизно так: "Пам'ятаю, він щось писав. Що саме – я вже не пригадую, але знаю, що писав. Саме тоді почав уже писати і я. На той час у мене було чи то три чи то п'ять романів. Якось сиджу, коли чую – хтось стукає у шибку. Я до вікна. Дивлюсь – він.

– Що, – питаю, – тебе принесло так пізно?

– Гумореску, – відповідає, – написав. Ту саму, до якої ти мені підказав сюжет. Хочеш послухати?

Я його вислухав, зробив кілька слушних зауважень, і гумореска після цього стала популярною. Нею буквально зачитувались усі: від студентів-заочників до футболістів-любителів. Професіоналів у нас тоді ще не було.

Ця гумореска мені добре запам'яталася. Забув, щоправда, її назву, але добре пригадую, що читали її на всіх вечорах, де читався уривок і з моєї повісті "Життя під сонцем"".

Як викласти розділ про дивацтво гумориста? Як відомо, всі великі люди – диваки. Гуморист В. не був винятком. "Гуморист, треба сказати, він був досить цікавий. Талант щедрий. Особливо любили його друзі. Пригадую, з першого свого гонорару він одному із нас позичив 10 карбованців, другому – 20, третьому – 30, четвертому – 40, п'ятому – карбованець тридцять дві, шостому... Ні, шоста була вона – поетеса Леся К... Лесю він посадив на таксі, а гроші дав не їй, а таксисту. То були останні 5 карбованців, і гуморист В. попросив водія авто, щоб той відвіз Лесю додому. А сам позичив у мене до наступного гонорару три копійки на трамвай, але пішов пішки, бо трамваї уже не ходили.

Отаким веселим і живим закарбувався він у моїй пам'яті. До речі, тих трьох копійок він мені й досі не віддав".

□

Голубий апендицит

Гумористична повість без претензій

Переднє слово

Скажемо одразу: ця книга не претендує дорівнятися до медичної енциклопедії, не може замінити кандидатам медичних наук довідника з хірургії, як не може стати для майбутніх ескулапів чимось на зразок конспекту чи шпаргалки. Зате будь-якому лікареві, котрий вивчить напам'ять цю книжку, можна, не задумуючись, присвоювати звання доцента й призначати його завідувачем хірургічного відділення. Що ж стосується студентів-медиків, котрі бодай поверхово познайомляться з цією роботою, то їм слід ставити найвищі оцінки з хірургії і допускати до перших самостійних операцій, починаючи з другого семестру третього курсу.

Книжка може також служити гарним посібником для дисертантів, якщо вони не обмежаться тільки нею, а й проштудіюють використану автором літературу.

Коли ж вони заодно познайомляться ще й з усіма авторськими примітками, то зможуть запросто заткнути за пояс будь-якого ерудита з усіх галузей знань.

Пишучи цю повість, автор ставив перед собою й іншу мету – нагадати кожному з її читачів, що всі ми ходимо під єдиним небом і кожний з нас у будь-яку хвилину може схопитися за те місце, де знаходиться appendix[11].

Отож, книга є начебто профілактичною і в якійсь мірі допоможе не тільки хірургам. У години душевного спокою і рівноваги ви самостійно можете познайомитися з повістю й цілком безпомилково визначити, є у вас апендикс чи нема. В цій благородній справі наша книга – ваш найкращий друг і порадник.

Деяким медикам, які вважатимуть, що віднині можна керуватися лише нашою книгою, все-таки настійно радимо не соромитися заглядати до праць Богомольця, Заболотного, Коломійченка, Кримова, Боброва, Волковича, Спасокукоцького і, звичайно, Щоткіна-Блюмберга. Бо, як відомо, з появою на світі хірургів людство, як ніколи, почало страждати від апендиксів, а хірурги – від того, що людство оті апендикси часто занедбувало й вирощувало до таких розмірів, яких не передбачає жодний підручник з анатомії та хірургії. Отже, все це дає підстави сказати, що книжка писалася для людства і безсмертя.

Щоб показати свою вченість та ерудицію, викликати у читача повагу й довір'я до написаного, автор частенько пересипає свою розповідь латиною і словами, що вигадав сам. Цим він ставить перед собою дві мети. Перша: при читанні твору матеріал краще засвоюється. Особливо медиками. Друга: така енциклопедичність автора значно наближає його до класиків, у когорті яких віднині якщо й прибуде на одного більше, то від цього класика не збіднє, хоча ще й невідомо, чи вона збагатиться.

З усією відвертістю автор заявляє, що факт, покладений в основу твору, абсолютно не типовий і не характерний для нашого життя і нашої медицини. У сучасній хірургії це вважається явищем Opillium carapulite[12], тобто поодиноким і таким рідкісним, як

чудовисько в шотландському озері Лох-Несс. Тому критика з перших же сторінок може заспокоїтися і взяти себе в руки, як бере себе в руки хірург перед операцією, якщо вона становить для нього певний інтерес.

В основі повісті – жодної вигадки. Книга писалася і була продиктована самим життям і тими статистичними даними й знаннями, якими часто користувалися герої цієї повісті товариш Мічений і товариш Місюрський. Першого звали Гвідон Іванович, другого зовсім навпаки, але це не давало їм підстав, розмовляючи між собою, плутати свої імена й по батькові, чого не можна сказати про автора, який обмежився тим, що їхні прізвища та імена постійно намагався заміняти займенниками, що й полегшувало його працю над твором.

Все це дає підстави, скромно кажучи, назвати твір оригінальним. Передусім хоча б тим, що будь-який розділ, котрий сподобається читачеві, можна читати двічі. Його можна приписувати на ніч хворим у післяопераційну палату, і він з успіхом замінить запатентований угорцями знаменитий піпольфен і невідомо ким винайдений димедрол[13], що дається хворим як у вигляді ін'єкцій, так і таблеток.

Без зайвої скромності скажемо, що книга має і свої недоліки: вона легко загоряється від настільних ламп, цигарок і сірників.

На закінчення авторові хочеться від усієї душі і від імені героя повісті Гвідона Івановича Міченого сердечно подякувати усім професорам, хірургам, асистентам, аспірантам, які виявилися настільки скромними трудівниками своєї справи, що просили їхніх справжніх прізвищ не називати (окрім доцента тов. Місюрського І. Г.), а обмежитися тільки їхніми титулами і посадами, а також медсестрам, які як ніхто сприяли видужанню нашого героя, і їхні очі постійно йому говорили, що на світі нема нічого прекраснішого, ніж життя після операції.

Автор

Розділ І. Як визначається апендицит

Апендицит з'являється несподівано – як дефіцитні товари на прилавку. Але, на противагу товарам, не в кінці місяця чи кварталу, а після славного ювілею родинних свят чи просто доброї випивки, Якщо поява товарів визначається масовою появою людей в районі крамниць, то поява апендициту визначається в індивідуальному порядку (вашою дружиною чи знайомим) у нижній ділянці живота або пупка і супроводжується, як правило, вигуком "ой", хапанням себе за праву здухвину і приблизно таким діалогом:

– Ти знаєш, у мене щось страшенно поколює в животі, – скаржитесь ви своєму знайомому.

– Де? В якому саме місці? – насторожується він так, ніби не вас поколює, а його.

– Ось тут, – показуєте ви на правий нижній квадрант живота.

– А коли ось так пальцем торкнутися? Болить? – присідає турботливо він, набираючи вигляду швидше гінеколога-любителя ніж ескулапа-хірурга.

– Неймовірно, – ледь не вигукуєте ви після того, як приятель з усієї сили штрикає вас під ребро вказівним пальцем.

– Все ясно! – підводиться він з переможним виглядом полководця, який, тільки-но познайомившись із розташуванням військ на карті, уже вважає бій виграним. – Апендикс-с! – заявляє авторитетно товариш.

Потираючи від задоволення руки, як малодосвідчений хірург, якого більше цікавить діагноз тематичного хворого, ніж сама операція, збуджено починає ходити по кімнаті і, не поспішаючи, тягне з себе кожне слово.

– Треба негайно оперуватися! – нарешті робить він остаточний висновок і підкріплює його масою прикладів та випадків із життя його ближніх родичів, а то й із свого власного.

– Треба негайно оперуватися, – повторює він. – З цим не жартують!

– А ти звідки знаєш? – цікавитеся ви і б'єте його прямо в сонячне сплетіння, образно кажучи, такими словами. – Ти що, хірург?!

– То не має значення. Я тобі кажу як людина, яка перенесла апендикс. І не якийсь там, а гангренний! Ще б півгодини, і я б ніколи не зумів тобі поставити цей діагноз. Апендикс розірвався на моїх очах у руках хірурга. Тут жарти короткі. Апендикс – це атомна бомба. Гірше: міна уповільненої дії, про існування якої ти знаєш, але не знаєш, коли вона вибухне.

Далі, вже й так налякавши вас добре (він на цьому не зупиняється, бо, бачте, турбується про вас, як рідний брат), він починає на додачу наводити ще й статистичні дані, які показують, що смертність від апендициту вища, ніж від операцій на серці і трепанації черепа, разом узятих.

– Так показали останні дослідження, – закінчує він, не посилаючись на жодне джерело, куди при першій нагоді могли б зануритися й ви.

– Хворі на апендикс, – щоб у ваших очах зріс його авторитет, він говорить в усіх випадках "апендикс", як окремі люди, що полюбляють більше назву "гіпопотам", ніж "бегемот", особливо тоді, коли друге слово викликає у вашого співбесідника неприємні асоціації, – так от, хворі на апендикс гинуть, як мамонти під час льодовикового періоду. Часто хірурги безсилі. В одних цей атавістичний відросток розривається в поїздах, в інших – у каретах швидкої допомоги, в третіх... Я вже казав, як у мене. Це може завтра повторитися з тобою, якщо ти зараз негайно не викличеш таксі і не поїдеш до лікарні. Пам'ятай, завтра буде пізно, – починає закликати він вас. – Дев'яносто дев'ять і дев'ять десятих після цього не виживають.

Виріж негайно, якщо не хочеш залишити дружину молодою вдовою. Операція – укус комара. Я поїхав, жди мого дзвінка.

Він міцно тисне вам руку і з закликом "тримайся!" щезає за дверима.

Окрім згаданого, є ще декілька способів, як визначити апендицит. Один із них – звернутися до гарного спеціаліста, який, якщо вірити йому, давно на цьому ділі зуби з'їв.

Він заведе вас у кабінет чи ординаторську і, поклавши на тапчан, заголить вам

живота й почне на ньому спочатку вишукувати якусь точку під загадковою і невідомою для вас назвою Мак-Бурнея[14], якої ви особисто в своєму житті там ніколи не помічали і дуже сумніваєтесь, чи вона там є й тепер. Не знаходить її у вас і професор, але на цьому, як і ви, він не заспокоюється і починає вишукувати ще якісь симптоми типу Ситківського, Ровзинга, Щоткіна-Блюмберга або ж навпаки, – поклавши вас на лівий бік, – Блюмберга-Щоткіна.

Якщо й ці симптоми йому нічого не дадуть – примусить вас негайно здати кров, не забувши на клаптику паперу написати cito[15].

Поки молоденька лаборантка з пальчиками ніжнішими, ніж у вас, братиме sanguis[16], ви зіщулитесь так, ніби вона збирається не вколоти вас пером, а нанести удар ланцетом. Вдаючи, що вас це аніскільки не лякає, ви в душі міркуватимете, чи пішла б вона з вами в кіно, якщо у вас не виявиться апендициту, а в неї ніякого homo sapiens[17] чоловічої статі.

Після того, як лаборантка піде і ви помітите, що й ноги у неї теж не рівня вашим, професор засукає рукави і з новою силою візьметься за вас та за вашу точку Мак-Бурнея. Покладе вас на один бік, потім на другий, тоді примусить підняти й випрямити ногу і якийсь час потримати її вище вашої, а не його, голови, натисне з усієї сили вам на живіт і аж після цього дозволить різко опустити ногу.

Словом, коли з вас піт почне котити градом, а біль розпливеться з правого нижнього квадранта по всьому великому квадранту, ви закотите очі під лоба і скажете:

– Професоре, я більше не можу. Швидше або ріжте, або, або… я…

– А що ж тут різати?! – запитує він у вас, хоч ви прийшли про це запитати в нього. – Що ж тут різати, коли я нічого не знаходжу. У вас звичайний colitides[18], і не більше.

– Професоре, а щоб зрозуміліше… – перелякано благаєте ви і дивитеся на нього такими очима, як перед цим дивилися на лаборантку, хоч вам аж ніяк не хочеться призначати йому побачення вдруге.

– Щоб зрозуміліше, – у вас звичайний коліт.

– А це не страшно? – питаєте ви.

– Не страшно, якщо врахувати, що доведеться трохи посидіти на дієті № 4 та забути про aqua vitae[19] і spiritus vini[20]. Це вас не лякає?

– Не дуже, – чесно признаєтесь ви.

– От і прекрасно. Тільки раджу вам зробити іррігоскопію, і якщо все гаразд – то, як кажуть в атеїстичний вік, – з богом, Парасю!

Ви схоплюєтеся з тапчана й кажете не просто "спасибі", а "велике спасибі", хапаєте обома руками професорову руку і, забувши з кишені пальта витягти власну шапку, вискакуєте з відділення з такою швидкістю, ніби у вас професор, шукаючи апендикс, несподівано для себе і для вас виявив реактивний двигун, який до цього не заводився.

– Ніякого апендициту нема, – сяючи, як накрохмалений халат хірурга зранку, сповіщаєте ви урочисто приятелю.

– Хто тобі казав? – цікавиться він таким тоном, ніби на цьому щось програє.

– Один спеціаліст.

– Не вір жодному слову. Зі мною точнісінько те саме було. А наступного дня я ледь не попрощався з трикімнатною, умебльованою імпортним гарнітуром, квартирою. Ти цього теж хочеш? Ні. Ну, так я тобі ще раз кажу: з міною жартувати не можна. А тим більше, коли вона уповільненої дії.

– То що ж мені робити? – питаєте ви.

– Ліквідувати, і то негайно. Як ти себе почуваєш?

– Та ніби нічого.

– Так от, при першому подібному приступові, не слухаючи нікого, викликай швидку. Запам'ятай моє слово: у тебе апендик-с. – Він тисне вам руку, і ви раптом почуваєте, що десь у точці (може, й Мак-Бурнея, хто його знає) знову починає нити.

– Ні, таки виріжу. Він має рацію: апендикс є в усіх. Не може бути, щоб не було його в мене. Мабуть, і в мене є. Краще пізно, ніж ніколи, – кажете ви і з словами "хоч би дотягти до ранку" лягаєте спати, натягуючи ковдру аж на самісінькі anris media, а по-нашому – вуха,

Розділ II. Як прооперуватися

Після вчорашньої розмови ця думка ні на мить не полишає вас. Навіть тоді, коли ви прокидаєтесь, ізольовуєтесь від ковдри й починаєте гасати по кімнаті, як хворий у зачиненому кабінеті стоматолога. Ви безперестанку тримаєтеся за живіт, говорячи самі до себе (дружина як на те чи десь у матері в селі, чи у відпустці):

– Чи скоро вже?

А тоді не витримуєте й ледь не кричите:

– Господи, чи скоро вже той ранок?

Будемо відверті, якщо той господь десь і є, я певний, він вам нічого конкретного не скаже, скільки б ви не благали. Моя вам порада: прислухайтесь до мітел. Мітел двірників. Якщо тільки почуєте перші "шу-у, шу-у" за вікном – знайте: ранок уже близько. Спостережливій і досвідченій людині це одразу стає зрозуміло, бо вона знає: двірник на тротуарі – світанок на порозі.

І от саме в той час, коли двірники з жеківськими мітлами дружно висипають на тротуар, здається, з однією тільки метою: щоб розбудити не тільки вас, а й сонце (бо вулиці все одно залишаться такими, як і звечора), у вашій кімнаті раптом лунає дзвінок. Ви спочатку лякаєтесь, а тоді спокійно берете себе за живіт.

У вас розвіюються останні сумніви.

– Таки ранок, – кажете ви впевнено і, підтримуючи однією рукою штани, які щойно зібралися одягти, другою правий квадрант живота, як казав приятель, поспішаєте до телефону, наче до рідної жінки після восьмидобового відрядження.

– Привіт! – чуєте ви. – Живий?

– Як бачиш, – кажете ви, хоч ні він, ні ви нічого бачити не можете, але зате чуєте відносно непогано.

– Я радий за тебе. Говори голосніше, щось тріщить. Як ти спав? Як почуваєш себе?

Я вчора зустрів одного знайомого. Кандидат медичних наук. Двадцять сім років з половиною. І вже доцент. Не те що ми з тобою. Наш ровесник, а вже світило в медицині. Першим придумав апендикс не зашивати – склеювати. Щось на зразок велосипедних камер. Словом, вулканізація. Переворот у медицині. Обезболюючий метод. Я йому говорив за тебе. Черга велика, та, оскільки ти мій друг, – обіцяв позачергово. Отож, замовляй таксі...

– Дякую, – кажете з острахом ви.

– Ти не дякуй. Ти мені кажи – болить чи не болить?

– Ниє.

– Де?

– Розібратись не можу. Здається, по всьому тілу.

– Тільки цього не вистачало. Може, уже перитоніт. Блював?

– Ні, – хитаєте ви головою.

– Але хоч тягло?

– Не пам'ятаю – спав.

– Я тобі заздрю. А я ледве відходжу. Посиділи вчора з Айвазовським.

– З ким? З ким? – цікавитесь.

– З Айвазовським. Ну – доцентом. Це я його так назвав. Тонкі руки, точні рухи. Хірург – першого класу. Майбутній Пирогов і Греков. Онук Коломійченка. Руки ніжні. Від двадцятип'ятиграмової чарки тремтять. Уявляєш? Але це не головне. Коли робить операцію – збирається в один клубок, як їжак. Нерви напружені, але міцні. Негайно замовляй таксі. Ніякої швидкої. Можуть завезти не туди, куди треба. Їдь тільки до нього. Він чекатиме. Оперуватиме особисто. Чув? Особисто. Хочеш – під місцевим наркозом, хочеш – під загальним. На твій розсуд.

Ви щось силкуєтесь сказати, кілька разів вичавлюєте з себе щось на зразок "але", та він нічого не хоче слухати, а тільки каже:

– Ніяких заперечень. Приїжджаєш туди. Заявляєш: гострий апендикс...

– Апендицит, – поправляєте ви.

– Не має значення. Що кому подобається. Справа смаку. Кажи – гострий, і край. Пече, ріже, нудить. Для більшої переконливості кажи, що ще й штрикає під ложечкою і аж у вусі віддає. Питатимуть, де працюєш. Кажи – у торгівлі.

– Ти що?

– Не "що", а те, що чуєш: у торгівлі. В універмазі, у відділі шапок і дамських капелюхів. Якщо питатиме не хірург, а хірургиня, скажи: завскладом імпорту – кофточки, гарнітури й подвійні французькі пеньюари[21], переважно рожевого й голубого кольорів. Інших не буває.

– Пробач, – малоінтелігентно перебиваєте ви його. – Але яке я до цього маю відношення? І взагалі, до чого тут пеньюар, коли в мене апендицит?

– Ти не зчиняй дебатів, як кажуть в Одесі. Ти жити хочеш? Вижити хочеш? Так от: ти або завсектором шапок, або завскладом універсальної бази. Ті труби, які ти випускаєш, нікого в хірургії не цікавлять. У медицині вони, як ти знаєш, не

застосовуються. Навіть для продування.

– А якщо? ..

– Ніяких "якщо". Думаєш, вони почнуть одразу натякати? .. Абсолютно. Лікарі мають такт. Вони переважно люди з вищою освітою. Доцент тим більше. Захистив же дисертацію. Сам. Без мами і без дяді. Клявся. Якщо ж хто й натякне, то хіба що перед самою випискою, після операції. Не раніше, як знімуть шви.

– Ти ж казав, що будуть клеїти…

– Це ж усередині, а на животі шиють.

– Гаразд, а що я скажу тоді?

– Даси телефон. Мій. Кумекаєш?

– Не зовсім.

– Дивак-чоловік! Даєш їм мій телефон. Вони мені дзвонять, питають тебе…

– А що ж скажеш ти?

– Я скажу, що ти помер. Передчасно, мовляв, виписали, занесли інфекцію, і все таке інше… Та ти не хвилюйся. Хай тобі ні голова, ні живіт не болять. Будь певний, одразу замовкнуть. Хоч не назавжди, але більше не телефонуватимуть.

Це вас трохи заспокоює. Бо все звучить справді переконливо й просто.

– Ну, гаразд, – погоджуєтесь ви. – А ти з тим доцентом точно говорив?

– Як оце з тобою. Тільки ще ближче, не по телефону. Я йому розповів про твій апендикс. Намалював клінічну картину. Він аж за голову взявся. Каже: "Вези негайно. Це те, що треба. Мені під тему… " Словом, їдь і не задумуйся. Він на тебе вже давно чекає. Проси загальний наркоз – не відмовлять. Тільки ж дивись не підведи. А то я виявлюсь брехуном. Ну, будь! На третій день після операції забіжу…

Він кидає трубку, і ви чуєте, як холодний піт спочатку покриває вам чоло, а тоді вже квадрант живота.

Розділ III. Як взяти себе в руки

Саме над цим ви й замислюєтесь, одержавши свіжовипрану форму, яка складається з сорочки, халата і однієї пари тісних кальсонів з великим чорним штампом "Лікарня № 7" на лівій половинці того місця, яке в медиків чомусь називається pelvis major[22].

– Візьми себе в руки, – кажете ви самі собі, намагаючись з першого разу потрапити тремтячою ногою в холошу кальсонів.

– Не хвилюйтесь, – по-материнському каже вам няня.

– Я не хвилююсь, – запевняєте ви її, хоч самі в цьому трохи сумніваєтесь.

– Тоді не спішіть. У вас операція не складна. Спішити нікуди. Встигнете, – няні завжди говорять більше, ніж їм слід, але це зовсім не тому, що всі вони базіки. Просто їм хочеться перед кожним новим пацієнтом здаватися якщо не лікарем, то принаймні медсестрою. Бо няні належать до категорії тих професій, про яких онуки чи діти в дитсадах або школах не вигукують з гордістю: "Моя мама – няня", а самі вони не

заявляють про це з гордістю в масових товариствах чи на батьківських зборах.

Але ми, здається, трохи відхилилися від основної теми, Тим більше що нова форма вами повністю одягнена, хоч і не можна сказати, що вона ніби на вас шита і "сидить" на вас, як на солдатові надстрокової служби.

– Вам пощастило: сьогодні операційний день, – повідомляє вам радісно няня. – Але оперувати, – професійно додає вона, – вас одразу не будуть. Полежите день-два. Візьмуть аналізи, поставлять діагноз, а тоді вже... почнуть різати.

– А як прорветься? – запитуєте ви.

– Не прорветься, – пропускає вона вас у такий просторий ліфт, що в нього міг би заїхати трактор "Бєларусь" з причепом, . – Хоча у нас, у хірургії, всякі випадки трапляються...

Але ви вже її не слухаєте. У вас якраз починається психологічний процес, який вимагає мужності і хоча б пари таблеток триоксазину[23]. Процес внутрішньої боротьби і сумнівів складний. Перш за все ви собі кажете: "Візьми себе в руки. Будь мужчиною".

Поки няня уточнює в старшої медсестри, в яку палату вас покласти, ви стоїте й відчуваєте, що ще себе в руки не взяли і що у вас живе одна-єдина думка, чи не дати дьору через вікно з швидкістю балістичної ракети.

– У сьому палату, – чуєте ви нарешті голос няні, яка передає вас у руки медсестри, звісно, не в буквальному розумінні цього слова – адже ви ще тримаєтесь на ногах, хоча вже й не так певно. Ви робите перші кроки до палати й відчуваєте, що ноги у вас якось підкошуються й вибивають дріб, мало чим схожий на барабанний. Ви заходите в палату, де з кожного ліжка на вас дивляться по одному, по двоє очей (у декого вони перев'язані). "Мужні люди, – думаєте ви про них, – не те, що я". І тільки тепер, здається, берете себе в руки.

– Оце ваше ліжко, – каже медсестра. – Зараз няня принесе постіль.

– Номер тринадцять, старик, – гукає жовчний тип з підбитим лівим оком і струсом мозку третього ступеня. Але про його хвороби ви дізнаєтесь згодом.

– Дякую, сестричко, – переходите ви на пестливу форму звертання і, лагідно посміхаючись, тільки тепер помічаєте, що фігура у сестри – копія ранньої Бріджіт Бардо[24].

– У тебе що? – запитує один з тих хворих, яким хірургічні відділення давно замінили рідний дім і забезпечили тимчасову столичну прописку.

– Апендицит, – кажете ви і для більшої вагомості додаєте: – Гострий, – хоч цього діагнозу вам ще ніхто не встановлював, окрім вашого приятеля і няні, яка видавала вам обмундирування.

– Фі-ю-ю! – робить він рота трубочкою. – Серйозна операція! Умерти можна! Але ти не дрейф! Може, й виживеш, – зневажливо каже він і дає зрозуміти, що з вами йому нема про що говорити. Він висовує з-під ковдри ноги (на одній вашу увагу привертає шкарпетка, друга – боса) і майже торкається ними вашої подушки. Посмішка співчуття, що до цього непідробно грала на його обличчі, тієї ж миті поступається місцем

байдужості і відвертої до вас зневаги.

– А у вас що? – звертаєтесь ви тільки до його профілю, який оддалік нагадує класичний римський.

– У мене, синок? – перепитує він так, ніби не чекав від вас цих слів.

– У вас, – миролюбно й по-синівськи підтверджуєте ви.

Він підводиться на лікті й ховає ноги. Видно, ви йому сподобалися.

– Ти краще, синок, запитай, чого у мене тільки не було. В енциклопедії таких хвороб не знайдеш. Професори з ніг збиваються. Дивляться на мене так, ніби операції – це моє хобі. Ти мене зрозумів? Чого я тільки не переніс: ремонт копчика – раз, королівська грижа – два, професійний геморой – три, дві резекції – п'ять, – він сідає на ліжко і починає знову загинати ті ж самі пальці. – Один холецистит, два паропрактити. Це маєш вісім, раз рвав гланди, раз аденоїди, додай сюди два переломи нижніх і верхніх кінцівок і твій нещасний апендицит, якого я до операцій не відношу. Маєш скільки?

– Дванадцять, – кажете ви.

– Ти думаєш, цього мало? – питає він вас.

– Я цього не думаю.

– Ну, так додай сюди ще одну "тритомну" і плюс подарунок Варвари Іванівни – колишньої моєї дружини, яка на вічну згадку мені нанесла удар твердим тупим предметом під відомою назвою макогін. Цього тобі мало?

– Мда-а! Ви перемучились.

– Єрунда. Мені до цього не звикати. Заживає як на собаці. Чоловік, синок, все витримає. Навіть рідну жінку. Ти одружений?

– Був гріх! – ніяково посміхаєтесь ви.

– Воно з гріха все починається, – каже він. – Ти що, у хірургії вперше?

– Уперше, – признаєтеся чесно ви.

– Воно й видно. Тремтиш, як цуцик на прив'язі. Не бійся. Візьми себе в руки. Це головне. Інакше... Без ускладнень не обійтися. Повір мені.

– А я вже взяв. Мені зовсім не страшно.

– Ну, ти не бреши. Перший раз усім страшно, як новачкам на передовій. Але ти не бійся і не переживай. Це головне. Послухай, синок, ветерана. Я всі шістнадцять операцій переніс тільки тому, що вмів себе тримати в руках. І завтрашню перенесу. Бачиш, здоровий як бугай.

– Бачу, – підтверджуєте ви, не вірячи в свою щирість, як і в те, що він здоровий як бугай. – А завтра у вас що за операція?

– А, синок, довго розповідати. Не операція, а любов. Женився я. Не в шістнадцяте, але десь близько біля того. Маю один недолік. А правильніше – не один, а два. Люблю горілку, як жінок, і не можу досі розібратися, кого з них більше. Тепер усе. Зав'язав. Напоїла жінка і, здається, востаннє. Кислотою. І, видно, не зовсім свіжою, бо щось усередині попекла. Хірурги пообіцяли завтра подивитися... Ну, ти лягай, синок, лягай. Ліжко не таке, як дома, але ти не переживай.

Ви, здається, потроху починаєте заспокоюватися і цього разу по-справжньому берете себе в руки.

Розділ IV. Чим вирізають апендикс

Якщо вірити дисертаціям, різним теоріям, розповідям і, нарешті, студентам-медикам, то апендикс вирізають скальпелем. Але в хірургічному відділенні, якщо вам пощастить туди потрапити, ви переконуєтеся, що ніхто скальпелем той апендицит ніколи не вирізав. Апендикс вирізають тільки ножем. Невідомо, чи то ніж кухонний, чи добре відточений десертний, але відомо напевно, що то ніж.

Принаймні в цьому з самого ранку наступного дня вас переконують усі хірурги, які по черзі обмацують вашого живота і при цьому кажуть:

– Я особисто не бачу підстав класти його під ніж.

Підкреслюю: під ніж, а не під скальпель. Ніхто навіть з найвидатніших професорів, які є в наявності хірургічного відділення, ніколи не скаже: "Покладіть цього товариша під скальпель". Всі, наче змовилися, кажуть: "Треба класти під ніж", ніби останнім часом заводи медтехніки випускають якісь особливі ножі для апендицитів. Як би там не було, а ви вже можете дати голову навідріз і будь-якому дилетанту довести, що апендикс вирізають ножем, а гланди виривають звичайними обценьками, тільки перед цим добре їх стерилізують.

Але це буде потім. Поки що вам забороняють їсти, зовсім не дають пити і час від часу беруть кров. Беруть і такі лаборантки, при яких тільки близька присутність хірурга не дозволяє вам сказати чогось теплого й ніжного про їхні пальчики.

Бувають і такі, яким нічого не хочеться сказати, а тільки, як ровесницям жінчиної мами, по-синівськи поскаржитися:

– Скільки ж можна колоти?! Ви сьогодні вже третя!

– Нічого не поробиш, сонечко, терпи. То брали у тебе загальний аналіз. У них щось не вийшло. Мало лейкоцитів. Зробили повторно. Ніби все в нормі. Ну, а я з центральної лабораторії. Для контролю. Після операції весь час так буде, – заспокоює вона вас, жонглюючи піпетками, неначе досвідчений склодув. – Будуть ще брати й на цукор, і на протромбін, і на згортання. Аякже?!

– А щоб зразу це все? Не можна?!

– Можна, сонечко, можна, але це ж різні лабораторії. Я з центральної, а ті з санпропускника, а ті з третього відділення. Тому, сонечко, тебе так часто й колять.

Звільнившись від усіх процедур, як ви собі гадаєте, і, нарешті, повністю освоївшись з обстановкою, ви виходите в коридор, щоб побачити життя зблизька. По довгому коридору парами і поодинці снують хворі. Одні з претензією на справжню усмішку – посміхаються, інші, жестикулюючи, дають останні практичні поради таким, як ви, новачкам,

– Пробачте, у вас що? – питаєте ви, наперед знаючи, що він у свою чергу не запитає вас: "А яке твоє діло?". Народ у хірургічних відділеннях ввічливий. Особливо перед

операцією і, не більше тижня, після неї.

– Апендицит! – відповідає він.

– Ну і як?

– Та-а. Зашили.

– Боліло?

– Ні, тільки неприємно, коли ото ножем…

"Ага-а, все таки ріжуть ножем, а не скальпелем", – остаточно переконуєтесь ви, ніби це для вас зараз найголовніше. Ви хочете запитати у нього ще про щось, але раптом чуєте позад себе:

– Мічений!

– Мене? – запитуєте ви, тикаючи себе пальцем у груди, ніби певні, що в хірургії ще є пацієнти, які мають такі прізвища.

– Ти – Мічений?

– Ну?!

– З сьомої палати?

– З сьомої! – підтверджуєте боязко ви.

– Тебе хірург шукає…

У вас серце разом з шлуночками опускається аж в regio hipochondriaca sinistra, починає так калатати в os temporale[25], що ви уже не певні, чи дійдете до палати.

– Мічений?! – запитує вас лікар, який уже вас мацав у санпропускнику і двічі на ліжку і, здається, збирається робити це ще раз.

– Лягайте, – командує він.

Ви виконуєте команду, навіть забувши скинути халата кольору галіфе із синього шевйоту.

– Не на живіт, на спину.

Ви повертаєтесь, дивлячись на лікаря очима переляканої лані.

– Ще раз промацаємо вашого животика. Дивний якийсь у вас апендицит. Хто вам установлював діагноз? ..

– Один знайомий… – відповідаєте ви так, ніби це речення ще не закінчене і повністю має звучати так: "Один знайомий лікар".

– Ну, гаразд, – перебиває він вас. – Підніміть ногу вище голови і не згинайте в коліні. Не цю, праву. Тепер опустіть.

Ви опускаєте.

– Ну як, болить? – відриває він руку від вашого живота і так дивиться на вас, ніби чогось чекає.

– Ні, – спокійно кажете ви.

– От що, Мічений, я думаю ще вас день-два потримати для обстеження, а тоді виписати додому. Ніякого апендициту я у вас не знаходжу. Як ви на це?

– Позитивно! – вигукуєте ви і дивитеся на нього, як іменинниця на гостя, що підніс їй найоригінальніший подарунок. – З радістю. Я вам буду дуже вдячний, – не знаючи за що, дякуєте ви йому, забувши про дванадцять своїх колег по палаті, які мовчки

спостерігають за цією сценою. У цей момент у палаті з'являється ще двоє хірургів. Попереду йде рудий, з-під білої накрохмаленої його шапочки стирчить волосся кольору мідної тарілки на оркестровому барабані. Другий вищий і чорний, ніби щойно з пустелі Сахари.

– Іване Гвідоновичу, – звертається ваш лікар, який щойно обмацав вашу очеревину. – Подивіться, будь ласка, хворий поступив до нас з гострим апендицитом, але я особисто...

– Як прізвище?

– Мічений, – відповідаєте насторожено ви.

– Ви-и Міче-ний?! – цікавиться здивовано він, ніби ви назвалися не Міченим, а щонайменше Александром Македонським чи Тамерланом.

– Я Мічений, – відповідаєте трохи з викликом ви.

– Гвідон Іванович?

– В житті і побуті. А за паспортом – Гедеон, – посміхаєтесь ви з виглядом людини, якій тепер нічого не страшно, бо не пізніше як післязавтра вас виписують і ви знову будете вдома.

– Дуже радий з вами познайомитися, Гвідоне Івановичу. Мені вас рекомендував товариш Фартушняк.

"Доцент, – раптом вистрілює у вас думка, як зернята достиглої акації, – друг мого друга".

– Так що нас хвилює? – питає накрохмалена шапочка з мідним волоссям і сідає поруч вас, кладучи вам на плече руку, ніби родич у першому коліні.

– Поступив з діагнозом "гострий апендицит", але я...

– Пробачте, – перебиває доцент Місюрський лікаря, який збирався вас виписувати. – Ви можете йти. Я це вже чув.

Лікар виходить. Доцент оголює вашого живота і, схрещуючи на вашому животі руки, з усієї сили тисне на правий нижній квадрант.

– Ой, – від несподіванки вигукуєте ви.

– Так болить?!

"Та ні, то я з переляку", – хочеться сказати вам, але ви тільки заперечливо киваєте головою: мовляв, не дуже. Доцент, обійнявши вас по-братському за плечі, уточнює:

– Значить, завсектором хутра й ондатрових шапок?

– Завскладом імпорту, – неприязно відповідаєте ви. – Бразільська кава, японські парасольки і цейлонський чай у металевих баночках.

– Це чудово, що ви перед операцією не втратили почуття гумору. Сподіваюся, під час операції ви його теж збережете?! – підводиться він.

– Як – схоплюєтесь ви так рвучко, ніби у вас ніякого апендициту нема й ніколи й не було. Ви кидаєтесь до виходу в пошуках того лікаря, який збирався вас виписувати.

– Як його звати?

– Юрій Антонович, – гукає хтось із хворих.

– Юрію Антоновичу, Юрію Антоновичу, – забувши про субординацію і етикет,

хапаєте ви хірурга за накрохмалений рукав. – Що ж це виходить?! Ви ж казали – випишете. А цей товариш каже – на операцію...

– Це сказав доцент, – коротко, як в армії, кидає він, і його білий халат щезає в ординаторській за дверима. Ви залишаєтесь один на один зі своїми роздумами в коридорі і затуманеними очима дивитесь на вікно й думаєте:

"Якби не другий поверх, а так трохи високо".

Ваші роздуми перериває медсестра чи няня (це вже вас не цікавить).

– Прошу, – каже вона і професійним рухом садовить вас у коляску.

– Куди? – запитуєте ви.

– На операцію.

– Я й пішки дійду.

– Пішки не заведено. Ми зобов'язані хворих возити, – розвертає вона коляску, на якій після апендициту полюбляють кататися наймолодші пацієнти відділення.

В операційній вас кладуть на холодний, як дно морозилки, стіл з різними не зрозумілими для вас важільками й білими нікельованими штучками, голову засовують під залізну дугу і міцно прив'язують за руки й ноги.

"Ну, все, – кажете ви, – тепер не втечеш".

– Е-е, так, любий мій, не годиться, – раптом кажуть вам. – У сорочці навиворіт ми не оперуємо. Переодягніться.

"Є ще шанс", – підбурює вас внутрішній голос.

"А ноги?! – запитуєте ви в того голоса. – Та й не солідно. Хай для профілактики вже виріжуть. Кажуть же, не боляче".

– Іване Гвідоновичу, – звертаєтесь ви до доцента, який ходить перед самісіньким вашим носом, але поки що без ножа. – А ви собі вирізали апендицит?

– Ні, а що?

– Я так і думав. Швець завжди ходить без чобіт, – і ви заплющуєте очі, так і не побачивши, чим же все-таки вирізають апендикс: ножем чи скальпелем, і несподівано для себе засинаєте.

Розділ V. Голубий апендицит

Прокидаєтесь ви від наркозу так само несподівано, як і засинаєте.

– Де я?

– У палаті, – чуєте ви знайомий голос.

– Води, – благаєте ви.

– Тобі ще не можна. Тільки губи змочи. Ваткою. Вологою. – І ви відчуваєте на своїх спраглих губах якийсь холодний квач.

– Жінко, ти? – нарешті впізнаєте ви свою дружину. – Приїхала? Це добре. Пропустили?

– Всього на декілька хвилин.

– Болить, – тихо і відверто повідомляєте ви.

– Нічого, потерпи. Найстрашніше позаду.

– Ти так гадаєш?

– Тобі ж сам доцент операцію робив.

– Хіба мені від цього легше?!

– Не легше, але... всі кажуть, він гарний спеціаліст.

– А для чого загальний наркоз? Апендицит же роблять під місцевим?!

– Кажуть, довго не могли знайти в тебе апендикса. Нібито й зовсім не було...

Ви мовчите. Згадуєте перші хвилини на операційному столі. Спочатку вас примусили переодягти сорочку, а потім? Що ж було потім?..

Знову перед очима туман, і ви тривалий час перебуваєте в такому стані, коли навіть наймолодша і найсимпатичніша з медсестер не хвилює вас, а рідна жінка в цю мить здається найдорожчою істотою, яка є на світі, і ви в душі даєте їй слово віднині бути вірним, чим би ця операція не скінчилася. Нарешті ви наважилися розплющити очі. Спочатку помічаєте людину у білій масці, на яку з двох зеленкуватих очей поволі витікають такі мініатюрні сльозинки, яких неозброєним оком одразу й не помітиш. Це ваша дружина. Ви. відводите погляд і спочатку зупиняєтесь на вікні, завішеному простирадлом, тоді на баночці, де колись був майонез, а тепер вода з квачиком.

Саме в цей час, коли вам хочеться продовжити незакінчений діалог з дружиною, на двох інших ліжках починають повертатися в світ ще два "наркотики", як тут називають тих, хто оперувався під загальним наркозом.

У перші післяопераційні хвилини хворих, як ніколи, цікавить цілий ряд досі ніким не розв'язаних проблем і питань. Тут вони ці питання ставлять гостро й безкомпромісно. Їх цікавлять саме ті питання, над якими ось уже тисячоліття б'ється людство, починаючи від Сократа і кінчаючи Іваном Валігурою з-під Житомира. Останній щойно вийшов з-під наркозу.

– Господи, де ти? – запитує він.

Спробуйте відповісти йому на це питання. Будь-які відповіді, навіть найкваліфікованіші, його не задовольняють. Правда, постова медсестра, в якої в атестаті з атеїзму, очевидно, "п'ятірка", на чергове запитання Валігури: "Боже, чи є ти на небі?" ствердно відповідає:

– Є, заспокойся, є, – і штрикає його в те саме місце, назву якого цнотливий редактор викреслює навіть тоді, коли його дати курсивом і латиною. Валігура деякий час дивиться на стелю тим поглядом, якого не назвеш допитливим і гарячим, і знову береться за своє:

– Мамочко, для чого ти мене на світ народила?

Ні медсестра, ні хірург (та, напевне, й доцент) на це питання відповісти теж не можуть. Валігура засинає.

Ви збираєтеся знову розпочати незакінчений діалог і теж не проти того, щоб поставити декілька питань, але в цю мить не витримує ваша дружина.

– Я більше не можу, – раптом заявляє вона. – Прийду завтра.

– Ти мені так і не сказала: у мене апендицит знайшли?!

– Знайшли.

– В руках хірурга не розірвався?

– Не знаю. Але мені знайома медсестра по секрету призналась, що в тебе був голубий…

– Який? – ви хапаєте її за руку й робите відчайдушну спробу здаватися перед нею бадьорим і мужнім.

– Голубий, – повторює вона.

– Голубий?– кажете з острахом ви, збираючись самі собі влаштувати ще один загальний наркоз, який у побуті іменується втратою свідомості.

– Ти не лякайся. Кажуть, це зовсім не страшно.

– Але я про такий не чув. Хворі розповідали про гострий, гангренний, флегмонозний, катаральний…

– Оце, здається, і є катаральний. Сестра казала, що його хірурги називають голубим. Таке трапляється дуже рідко. Майже ніколи.

– Дивно. Мабуть, тому й під загальним наркозом?!

– Мабуть, – каже вона. – Тільки ти не падай духом.

– Не буду, – кажете ви і відчуваєте, що мурашки на вашій спині зараз вийдуть на старт.

– Голубий апендицит, синок, це звичайний катаральний. У тебе, значить, взагалі не було ніякого апендициту. Видно, неточний діагноз поставили, – чуєте ви знайомий голос. Ви повертаєте голову і тільки тепер пізнаєте сусіда по палаті № 7. Це той, що уже переніс 16 операцій, не рахуючи сьогоднішньої. Прізвище його Козак.

– Голубий апендицит, – пояснює він з французьким прононсом, бо одна ніздря у нього зайнята шлангом, через який проходить кисень, – це той, синок, з яким бігають за дівчатами, не боячись, що він прорветься, до ста з половиною років. Даремно тебе прооперували. Видно, хтось неправильний діагноз поставив.

"Хто ж, як не Фартушняк, і… доцент", – хочеться сказати вам.

– Мене спочатку хотіли виписувати, – кажете ви і чуєте, що старт мурашками на вашій спині уже взято і вони роблять, здається, дванадцяте коло навколо лопаток.

– Ото й треба було, синок, уже давно сидіти вдома…

– А для чого ж загальний?

– Мабуть, щось шукали. Хотіли встановити, що ж тебе все-таки поштрикувало, синок. Боліло ж, еге-е? .

– Хто його зна, – механічно відповідаєте ви, і вам раптом себе стає жаль. "Невдача, – думаєте ви. – Проклятий Фартушняк! Теж мені друг зі своєю міною уповільненої дії. Але куди ж дивився Місюрський? Доцент? Що ж він там мацав? Мак-Бурней. Симптом Щоткіна-Блюмберга. Очі б їм повилазили. Не було у мене ніяких ні симптомів, ні Блюмбергів. Правильно сказав професор. Коліт. Ні, понесло мене сюди. У палаті тринадцяте ліжко. Один виписує, другий оперує, третій каже – сорочка навиворіт. Здуріти можна. От і не вір після цього в забобони. Швидше б виписатися. Тепер мене в лікарню ніхто не затягне. Хіба що непритомним візьмуть", – клянетесь ви і засинаєте,

забувши попросити обезболюючого.

Розділ VI. Коли настає пора великих перемін

Болі, як і сторожі, приходять надвечір.

– Сестро, сонечко ти моє, – стогне на ліжку Валігура.

– Чого тобі?

– Укольчик. Обезболюючий. І снотворне, – просить він у неї.

– На обезболюючі ліміт кінчився, а снотворне можу дати, – каже сестра.

– Ой, ой, йой, – вплітаєте в цей діалог і ви свої звуки.

– А вам чого? – підходить сестра до вас.

– Хоч трохи ніжності й ласки.

– Завтра вранці прийде Сергій Іванович, – каже вона. – Він вам зробить таку приємність. Потерпіть.

– Не треба, сестричко. Не кажіть йому нічого. Він завтра мені шви зніматиме.

Вона посміхається посмішкою переможця і йде з палати, як артистка під аплодисменти зі сцени, знаючи, що в неї ноги значно кращі, ніж голос, і вона від того не в печалі.

– Пора великих перемін, – каже Козак. – Раз, синок, ти вже сестру доглядаєш, а не вона тебе, то й додому час. Та й дзеркальце ти з жінчиної сумочки, здається, сьогодні попросив. Гребінець. Це перші ознаки того, що йдеш на поправку. Хірург помітить – негайно випише.

Вони по цьому в основному орієнтуються. Вважай, що тепер тобі тільки телефон залишилося дати медсестрі або адресу: "Головпошта, до запитання".

За вікном на землю опускається ніч, а в коридорі хірургії спалахує світло.

"Найдовші ночі у хірургії, – думаєте ви, – і в сторожа, якщо він страждає безсонням". Спить Валігура, як спокійний пасажир у залі для транзитних. Ви йому трохи заздрите.

Ранок до вас у палату заглядає несподівано, як заступник головного лікаря по господарчій частині. У коридорі починається зміна караулу: на пост заступає нова медсестра. Ваш найближчий сусід по палаті виймає з тумбочки окуляри, ретельно протирає їх, а тоді, примружуючи одне око, до другого приставляє скельце, наче лорнет, і довго й уважно дивиться.

– Куди це ви? – прокидається Валігура.

– На пост! – відповідає колишня виразка шлунка. – Сьогодні моя симпатія заступає.

– О, діло буде. Ви вже теж ідете на поправку, – втручається Козак. – Це перша прикмета. Передайте жінці, нехай негайно принесе вам дзеркальце, піжаму, одеколон...

– .. І модний широкий галстук, – додає Валігура. У палаті лунає сміх. Перший ранковий сміх.

– Мічений, – раптом чуєте ви своє прізвище, – вам уже пора ходить. На сніданок, –

запрошує вас дієтсестра таким голосом, ніби збирається вас пригостити за свій рахунок.

– Я з задоволенням, – кажете ви.

У коридорі хворі вже займають столи: дружно, весело, життєрадісно, як у вашому дворі "козлятники".

– У вас що? – питає роздавальниця.

– Апендицит.

– Який день?

– Третій.

– Перший "а"...

– Що – перший "а"? – перепитуєте, ніби ви не в хірургії, а в дитячому садку.

– Стіл перший "а", – ставить перед вами ріденьку кашу роздавальниця.

– Тут одне зернятко доганяє друге, – пояснює вам сусіда.

Ви нічогісінько в цьому не розумієте і тому питаєте:

– Де?

– У каші, – кидає нашвидкуруч він, забувши навіть розреготатися, бо зайнятий своєю справою.

У хірургії жартують всі: медсестри, хірурги, няні (дуже рідко), професор, доцент і, звичайно, хворі. Найбільше жартують "безсовісні",

Безсовісні – це ті, що ходять повз післяопераційну палату і регочуть так голосно, що медсестра не чує, чи там стогнуть, чи теж сміються.

– От безсовісні, – каже вона. – Тихіше, ви ж у лікарні, – нагадує вона їм. – Там тяжкохворі, – показує вона на післяопераційну палату.

– Ох, безсовісні, – ледь вимовляєте ви пересохлими губами. – Завтра-післязавтра і вони будуть отак лежати.

І справді, "безсовісні" лягають на ваше місце, а ви ходите вже повз ту палату і гомоните, жартуєте, тільки не регочете – боїтеся, що розійдуться шви.

– Совість у вас є? – цікавляться медсестри і вказують на ту палату, де вчора лежали ви.

– Ох, і люди! Ох, і безсовісні! – чуєте ви з палати і затихаєте. Тоді набираєте серйозного вигляду і йдете по коридору, зупиняєтесь біля вікна й даєте першу консультацію новоприбулому з таким виглядом, начебто ви все життя те й робите, що тиняєтесь по лікарнях.

– Підв'язуйте простирадлом живота. Це лікарі не всім радять, але, між нами, не всі це й знають. Цьому в інститутах не вчать.

– А під час операції дуже болить?

– Під час операції зовсім не болить, – кажете ви. "А втім, звідки мені знати! Був же під загальним наркозом". – Після операції трохи болить. Але то вже не страшно. Біль швидко проходить, як любов після весілля.

– А що у вас? – зупиняє товариш ще двох, що вийшли після сніданку і чергових "променад" на "рандеву" у коридорі.

– Апендицит, – водночас ледь не вигукують вони.

– Скажіть, дуже болить, коли ріжуть? – перевіряє ваші дані товариш.

– І не чути…

– А чого ж ти верещав, що ми у палаті вуха затикали? – перебиває його напарник.

– Хто-я?

– А що ж – я?

– Та ти що! То ж водночас зі мною на сусідньому столі жінку різали. Вона й кричала…

– Отаким басом?!

– Під час операції не тільки басом закричиш, вовком завиєш.

Новоприбулий іде в палату. Йдете за ним і ви. Адже колись ви тут лежали. Тепер у вас таке враження, ніби ви повертаєтеся з госпіталю в рідну військову частину.

– А-а-а! Привіт! Ну, як справи? Вирізали? Молодець! А ти боявся, – летять звідусіль голоси.

Ви залишаєте палату, але рожевощокий не залишає вас і своїх тепер уже банальних запитань.

– Якщо хірург не черкне випадково по кишці ножем, то не страшно, – кажете ви, щоб він тільки відчепився.

– А таке може трапитися?

– А чого ж не може?! Все може. Може трапитись, що ви потрапите до хірурга, може, до доцента, а може, й до студента шостого курсу. Як кому пощастить…

– А якщо попередньо домовитися? – його губи ледь не торкаються ваших вух…

– Тоді й професор може!

– А професор як?

– Бетховен, – згадуєте ви слова Фартушняка.

– Хто, хто?

– Бетховен, композитор такий, – кажете ви. – Пальці тонкі, ніжні й точні, а око зірке, як у чемпіона з стрільби з пневматичного пістолета. Зрозуміли?

– Смієтесь, – сердиться дядько, і його щоки спалахують, як начищені довоєнні п'ятаки з червоної міді. Він круто повертається і тікає від вас у палату.

Розділ VII. Коли слід чекати виписки

Виписки ви чекаєте, як модниця чобіток, висланих поштою. Ви ждете і думаєте, чому ж не заходять хірурги, професори, доценти. Чому ніхто з них вами не цікавиться перед тим, як удруге вас пустити в світ, щоб ви творили там свої незакінчені діла. Оскільки у вас апендицит, та ще й не який-небудь, а голубий, найлегший, то не думайте, будь ласка, що до вас у палату хтось з названих осіб хоч загляне. Єдине, на кого ви ще можете розраховувати, це на старшу медсестру. Вона завітає до вас у палату і скаже:

– Мічений, документи вам виписані. Ми готові.

– Але не готовий я.

– За чим затримка?

– За штаньми, – кажете ви. – І сорочкою. Треба ж жінці подзвонить. Хай приїде, привезе.

– Дзвоніть, – коротко кидає вона, ніби розбиває фразу об цементну підлогу.

– Рано тебе щось, синок, виписують, – каже Козак.

– Рано, – погоджуєтесь ви й думаєте, що Люба, ця золотистокучерява німфа у вигляді постової медсестри, чергуватиме тільки післязавтра.

– Рано, – зітхаєте ви. – Та й живіт щось здуває. Медсестра дала парочку синіх таблеток. Трохи начебто легше стало...

– Не страшно, – блимає очима найближчий сусід. – Не вийдуть природно – ще раз операцію зроблять. Раз сюди потрапив – звикай.

– Фурункул, – по-вченому кажете ви, – фурункул вам на кінчик язика.

– Завбільшки з м'яч, – додає, як завжди, Валігура, не уточнюючи, який саме м'яч він має на увазі. Ви висловлюєте йому свою вдячність, одначе в очах у вас щось близьке до тривоги і смутку.

– Щось рано тебе виписують, – наче в унісон Козакові, заявляє ваша дружина крізь телефонну трубку й електричні розряди в ній.

– Рано, – погоджуєтесь ви,

"Ще ж хотів Любину адресу записати. Чи хоч телефон". Останніх слів ви в трубку не кажете. Їх ви промовляєте подумки.

– Дуже рано. Чимось я хірургу не сподобався. А може, через апендицит. Каже, з таким апендицитом, як у мене, за часів академіка Грекова прямо з операційної відправляли додому, а на третій день дозволяли брати участь у народних танцях.

– Ну, гаразд. Після обіду я за тобою приїду. А взагалі – це щось дуже рано. Ти там нічого не накоїв? Бюлетень видали чи довідку?

– Бюлетень, – маловпевнено стверджуєте ви, бо його ви ще в очі не бачили, як і свого апендикса під час операції.

"Накоїв! Що ж я справді накоїв?! – піднімаючись по східцях на третій поверх, запитуєте ви самі себе. – Сказав завідуючому відділом, чому телефон-автомат не поставлять на поверсі, щоб не опускатися так низько? Ні, здається, не це. Що ж могло бути?"

А все так просто. Ви й не догадуєтесь, бо все те хоч робилося за безпосередньою вашою участю, але без вас. Все почалося з учорашнього дня. Після того, як до вас у палату завітала медсестричка.

Одягаються медсестри в лікарнях інтригуюче, і ви в перші дні не можете зрозуміти, для чого це робиться. І тільки тоді, коли нарешті операція і болі позаду, вас осяває думка, як німб.

"Все зрозуміло, – ляпаєте ви себе по голові, як кожний вчений перед великим відкриттям, – їх підбирають і одягають так зумисне для того, щоб хворі швидше піднімалися на ноги".

Якщо ви помічаєте, що халатик у медсестри значно коротший, ніж дозволяє мода і завідуючий відділенням, ви обов'язково не стримаєтесь і запитаєте:

– Валю, у вас сестричка теж медсестра?

– Ні, а що?! – насторожується вона. – У мене взагалі сестри нема.

– Тоді все зрозуміло.

– Що зрозуміло? – покривається вона плямами, які проступають навіть крізь густий прошарок компактної пудри "Лакме", і про себе думає: "Я тобі сьогодні, здається, маю поставити гірчичники. Я тобі їх поставлю!"

– Так що вам зрозуміло? Чого ви посміхаєтесь?

– Що ваша сестричка такий коротенький халатик не носить, бо у вас її просто нема.

– Ї все? – розчаровано питає медсестра.

– Ні, не все. Ще є одне питання: скажіть, халатик ви шили на першому курсі чи ще до вступу в училище?

– У вас температура нормальна? – кладе вона вам руку на чоло. – Дивно! Нормальна, – без градусника визначає вона. – Пора вже виписувати.

Після цього медсестра виходить і сідає на своєму посту з таким розрахунком, щоб найдосконаліша її сторона була повернена у бік алати.

– Ви, мабуть, і конкурс проходите? – тримаючись за живіт, цікавитеся у медсестри, наблизившись до її столу.

– Який конкурс?

– Конкурс краси.

– Обов'язково, – лагідно і вдячно посміхається вона вам і в душі жалкує, що ви це так тихо сказали. Але зате в ту ж мить скасовує своє суворе рішення і замість гірчичників обіцяє поставити вам банки, діставши в операційної медсестри навіть трошки ефіру для цього діла.

Якщо ж ви замість компліментів почнете давати медсестрі свої поради чи рекомендації типу:

"А ви знаєте, до цього комірця сіро-зелені очі не пасують", чи: "Я б вам порадив до цих сережок носити губи тонші і складати їх на ніч бубликом", або: "Ви знаєте, з цим кирпатим носиком ваші ямочки не гармонують. Ви або ніс випряміть, або ямочки заштукатурте", – вона не тільки залишить своє рішення про гірчичники в силі, але й не полінується перед сном дати вам пару уколів не на новокаїні, а тільки камфорні чи на спецрозчині. Але перед цим обов'язково побіжить до хірурга, і тільки тоді ви зрозумієте, що у функцію медсестер входить ще один обов'язок: вчасно підказувати лікарям, коли хворого вже можна виписувати.

– Сергію Івановичу, – звертається вона до вашого хірурга, – Міченого з сьомої палати вже час виписувати.

– В яку?

– Пробачте, ви мене не так зрозуміли: не в яку, а додому.

– Чому ви так гадаєте? – цікавиться хірург, що був у Місюрського за асистента.

– З ранку до вечора гасає по коридору, до хворих жінок пристає. Мені особисто

проходу не дає. Ні стати, ні сісти через нього.

– Температура є?

– Яка температура?! – дивується вона. – Хапає мене за руки, так вони в нього холодні, як з морозилки.

– Завтра будемо виписувати, – твердо каже Сергій Іванович.

– Весь час мені поправляє зачіску і каже, що її шапочка псує. А ще має діло до халата, – додає вона для більшої переконливості.

– А які претензії у нього до вашого халата?

– Що закороткий.

– Тут він має рацію, – каже хірург. – Підготуйте документи, а халат спробуйте знизу й справді трохи розпороти й видовжити.

– Ви так гадаєте?

– Так. Він, знаєте, трохи дезорієнтує не тільки хворих, але й лікарів.

Розділ VIII. Сім днів по тому

… Увечері молода і симпатична медсестра розмішує шосту каструлю марганцевого розчину і каже:

– До кінця. Скільки можете.

– Більше не можу, сестричко. Помру, – кажете ви. – Очі вилазять на лоба.

– Давайте через "не можу". Ще одну каструльку.

– Шлунок розтягнете. Діафрагма вискочить з-під ребра.

– Не вискочить. Ще трохи.

Згодом вам легшає.

… – Я так довго чекав на вас, – кажете ви, коли нарешті на порозі з'являється хірург.

– Що у вас, голубчику?

– Після апендициту… Ріже… Болить… Наче щось прорвалося всередині… Лікарю, врятуйте мене!

– Я тут безсилий, – каже лікар, щупаючи вашу очеревatину. – "Обличчя Гіппократа". Загальний перитоніт. Зверніться до того, хто оперував, – каже він.

– Доцент, – ледь вимовляєте ви. – Місюрський. За рекомендацією Фартушняка. Мого товариша. Я більше до нього не хочу, – заявляєте ви крізь сльози. – Він доріже мене.

– Не доріже, – запевняє лікар. – Тепер він не знатиме ні сну, ні вихідного. Тільки до нього, і ні до кого іншого. Інший спише в архів разом з хорошим протоколом. Повірте мені, – хірург дає зрозуміти, що вас спишуть в архів і для проформи потримають не більше трьох днів у небажаному, як для вас, так і для ваших родичів, вигляді.

Коли персонал лікарні дізнається про ваше лихо, починається щось неймовірне.

– Мічений?! – дивується няня. – Я ж його вчора виписувала. Що трапилось?

– Кажуть, скальпель зашили, – чуєте ви і тільки тепер розумієте, що інколи легенди народжуються раніше своїх героїв.

– Що з ним?

– Повторна операція. Два тампони зашили хлопцеві і одні ножиці. Якраз в операційній світло погасло, – долинає до вас крізь підсвідомість.

– Господи, скарай тих електриків. Скільки тепер через них люди страждають, – бідкається няня. – Це ж він не виживе?

– Навряд, – каже чергова медсестра з санпропускника.

– На рентген, – чуєте ви знайомий голос доцента. Ви розплющуєте очі і дивитеся на нього поглядом благородного оленя перед дулами дубельтівки.

– Іване Гвідоновичу, невже справді ви мені ножиці зашили?

– Не говоріть дурниць, – каже молодий і вродливий доцент, якому (так вам здається) стояти не біля операційного стола, а на виставці мод, демонструючи елегантні костюми, і фотографуватися для журналу "Силует". – Треба було грілки не класти. Це прискорює перитоніт.

– Звідки я знав? Я ж не лікар.

– Не треба займатися самолікуванням.

– Все ясно, – притискуєте ви важкі повіки очей і звідти вичавлюєте дві скупі, як монети для жебрака, сльози.

До палати знову заходить доцент. Ви чекаєте його першого слова.

– Ну що ж, я буду з вами відвертим, – холодно каже він.

– Лікарю, шанси якісь є?

– Із тисячі один.

– Як у лотереї? – кажете ви.

– Як у лотереї, – механічно повторює доцент, думаючи про щось своє. Може, навіть про те, що його чекає, якщо ви більше його не побачите. Вам легшає. Невже судити будуть? Не треба. Він же не хотів.

– Дозвольте, я попрощаюсь з дружиною, – просите ви, як в'язень, засуджений до страти.

Доцент виходить.

– Ну що ж, дорога моя, мабуть, більше не побачимось. Шансів нема. Із тисячі один. Вибирати ні з чого.

– Золотце, не кажи так, – крізь сльози і фарбу ридає жінка.

– Я тебе про одне прошу, – продовжуєте ви. – Зараз не плач. Економ сльози. І ще одне: Не виходь заміж...

– Не вийду, Гвідя, – тихо говорить вона.

– Хоч у цьому році...

– Я витримаю, – заявляє вона і раптом кидається до вас в обійми... І сльози, гарячі жіночі сльози, не розведені ні на чому, крім імпортної фарби, заливають вашу чисту полотняну сорочку з квадратним чорним штампом на животі: "Лікарня".

– Дивись. На цей раз приглядайся. Зважуй. Вибирай. Досвід уже маєш. Синові батька не буде, але... Не дозволяй йому слів... Ну, тих, що в пресі заборонено писати. Щоб не казав тобі їх при хлопчикові. Бережи його...

У палаті, як у п'єсі, з'являється коляска й операційна медсестра.

– До побачення, – кажете ви, як завжди кажуть люди, вибираючись у далеку дорогу.

"Як би мені хотілося тебе обійняти, хоч раз, – думаєте ви, дивлячись на жінку такими очима, як за день перед одруженням. – І тебе, і сина, і рідних, і медсестру, яка так тихо везе мене по коридору".

– Не плач, – тихо просите ви дружину, яка біжить поруч коляски. – Не плач, я ще вернусь, але, може, не в такому свіжому вигляді. Чи не так, лікарю? – кажете ви до асистента, який з нетерпінням очікує вас на порозі операційної.

– Так, – заспокоює він.

– Бережи сина. Як виграєш у "Спортлото", пошли червінця матері, мені купи пару вінків, на решту постав пам'ятник і синові поклади гроші на кооператив. Йому з моїх заощаджень ні копійки. Хай сам заробляє, – гукаєте ви з операційної, але останніх слів вона не чує.

– Добре, добре, – шепчуть її солоні, як у юнги, губи. – Тільки за "Спортлото" я не певна. Якщо не виграємо, пробач мені. А заміж я вийду. Якщо ти так хочеш.

Розділ IX. Коли починається друге народження

– Дорога моя, – шепчуть з ніжністю ваші пошерхлі губи, як колись у перший день після весілля. – Найдорожча моя. Ти знову зі мною. Отже, я народився вдруге. Аби ж тільки вижив.

– Тепер уже виживеш, – каже дружина, тримаючи вас за руку, як під час першого побачення.

Рука в неї, незважаючи на "Нектар", пошерхла. Кухня дає про себе знати. "Вийду звідси і митиму посуд. Носитиму картоплю з магазину, з базару. Якщо тільки лікарі дозволять. Білизну в пральню здаватиму. Чоботи і черевики на ремонт. Відвідуватиму хімчистку і побуткомбінат. На Восьме березня куплю нарешті той золотий годинник, що обіцяв подарувати, як народить сина. Вона свою обіцянку виконала. А я?.. Всі ми, чоловіки, свині. Може, не всі. Може, є кращі. Але я такий", – думаєте ви.

– Ти сьогодні щось їла? Давно ти біля мене? Уже день? Ножиці у животі були?

– Які ножиці? Що ти вигадав? Он доцент на тебе сердиться. Каже, взагалі товариш несерйозний. Про це все хірургічне відділення говорить.

– Хіба ж це я вигадав?! Мені няні розповідали, коли переодягали мене.

– Звідки няням знати? Та й мало чого няні скажуть. А ти?

– Що я?

– Що ти?! Рота роззявив і... – вмовкає раптом вона: "Я ж дала слово: мовчатиму, як риба. Свіжоморожена. Як камбала в целофані. Йому ж хвилюватися тепер не можна. Що ж я роблю?"

Але сніжка уже кинута і котиться по схилу гори, переростаючи в лавину.

– Знаєш що?! – наливаєтеся ви кров'ю за допомогою "капельниці". – Якщо ти

прийшла сюди, щоб доконати мене, то можеш забиратися геть. Негайно...

– Не сердься. Ти тільки спокійно вислухай мене. Я ще раз тобі хочу нагадати, що таким бути не можна. Для чого ти доценту сказав, що ти завсектором імпорту в універмазі? З якого це часу? Ти без цих коників не можеш?

– Ти чого сюди прийшла? – тепер уже цікавитеся ви. – Щоб вимотувати мені нерви? Чи, може, уже знайшла собі?! Тобі більше інвалід не потрібний?!

– Не говори дурниць! Як тобі не соромно?

– Іди звідси. Я тебе прошу. – Ви заплющуєте очі. "Я не хотів. Палата тому свідком. Вона сама почала. Перша. А я ж хотів якнайкраще. Але хіба з нею це можливо?!"– вистукує гіпертонічний пульс у ваших скронях. Дружина, розмазуючи туш і пудру на щоках, виходить з палати, як із зали суду.

Тільки тепер ви відчуваєте, що лікарі не на жарт кинулися вас капітально ремонтувати, хоч і гарантійних талончиків не дають. Всі сили кинуті на різні там стрептококи, стафілококи і кишкову палочку, яких навіть двічі перепаленою цеглиною з одного маху не заб'єш. А ще ж он стоїть пляшечка неокомпенсану.

– Цікаво, а для чого це?

Ви берете у руку посудину і читаєте: "6%-й стерильний розчин понівініл-пірамідону в дикстрозному розчині ізонічної крові".

Як все ясно, все зрозуміло, доступно навіть такому смертному, як ви. Ясніше не скажеш, хоч би хотів.

Хіба що так: "Між странгуляційною і обтураційною непрохідністю колон асценденс із вентральної мезодерми формується дві ламіни перієталіс і вісцераліс, з'єднуючись з мезенхімою, не утворює ні однієї брижейки, як мезентеріум дорсаліс, так і мезентеріум вентраліс. Але при ілеоцекальній інвагінації, яка складається з п'яти-семи циліндрів і дивертикула Меккеля, спостерігаються хронічні й рецидивні форми інвагінації". Це хоч зрозуміло. Не ясно тільки, які функції виконують у вашому організмі циліндри.

– Щось циліндри перебої дають, – скаржитесь ви, звертаючись до асистента.

– Аритмія, – відповідає він, накачуючи вас фіолетовим розчином за допомогою великого, як насос, шприца. – Це не страшно.

Виявляється, що в хірургії слова "це не страшно", "це не смертельно" вживаються хірургами, асистентами, доцентами і професорами частіше, ніж антибіотики.

– Валерію Андрійовичу, у мене після уколів почалося затвердіння.

– Маленький інфільтрат. Це не страшно. Скажіть медсестрі, хай покладе на ніч грілочку.

– Сергію Івановичу, в мене після кварцу утворилися страшенні опіки.

– Це не смертельно. Хай на ніч сестра змастить вазелінчиком або ще краще – кефіром.

– Федоре Тихоновичу, – кажете ви. – У мене в цю ніздрю зонд не проходить.

– Це не страшно. Скажете медсестрі, хай покличе вухо-горло-носа. Він подивиться. Може, вона у вас скривлена. Вставимо тоді в ліву.

– Юлію Вікторовичу, у мене після "капельниці" на нозі вени опухли.

– Маленький флебіт. Це не смертельно. Скажете медсестрі, хай покладе компрес. З мазі гепарину або краще мазь Вишневського. Трохи неприємний запах, риб'ячим жиром пахне, але я особисто люблю мазь Вишневського. Розсмокчеться.

– Іване Гвідоновичу, – кажете ви, коли надходить черга. – Від цих уколів я не можу ні сісти, ні лягти.

Вас починають обмацувати. У тих місцях, куди робили ін'єкції, у вас з'явилися якісь кульки: затверділі і болючі, як шпички білої акації.

– Інфільтрати, – каже по-вченому доцент. – Нам ще тільки цього не вистачало, – заявляє він так, ніби ті інфільтрати вискочили не у вас, а у нього. – Негайно дві грілки і по обидві сторони. А на завтра знову капельницю. Організм ослаб.

Сестра мчить негайно за грілкою, але ви розумієте, що слово "негайно" у хірургії часто прирівнюється до побутових "хвилин п'ять почекай", і тому спокійно заплющуєте очі й думаєте, як би хоч сьогодні заснути без допомоги таблеток і уколів. Нарешті вам приносять теплу коричневу гуму і кладуть її куди слід. І раптом ви кричите:

– Сестра, сестра!

– Що там ще трапилося?!

– Сестричко, коли настане ранок? – цікавитесь ви, добре усвідомлюючи, що ще не наступив навіть вечір.

– Ви тут, як на курорті. Вже переплутали, де ранок, де вечір. Коли робочий день, коли вихідний. От життя! – багатозначно каже вона, вводячи вам вечірню порцію промедолу чи пантопону.

Розділ X. Як морально підтримувати хворого

Оскільки ви ще не в змозі давати безплатних консультацій і порад новоприбулим, запевняючи їх, що апендицит – це найпростіша операція, якщо не дає ускладнень, до вас у палату, як до людини, якій залишилося витоптати рясту менше, ніж ви уже витоптали, з ранку до вечора йдуть консультанти: терапевти, уропогі, фтизіатри, отоларингологи, фізіотерапевти, окулісти, невропатологи, ендокринологи, онкологи, нейрохірурги і, звичайно, колишні ваші товариші по палаті, яких виписали, а вас залишили одного до наступного операційного дня чи екстреного випадку.

Останні, як ніхто, вас морально підтримують, втішають, приносять журнали з модними дівчатами без іноземного одягу і постійно запитують, ніби самі не бачать:

– Ну, як?

– Оце з апендицитом?! – дивуються ті, яким історія ваших операцій відома ліпше, ніж вам.

– Уже без нього, – криво посміхаєтесь ви.

– Я розумію. Але ж казали, що апендицит – легка операція.

– Як кому.

– Це правда. Легка для того, хто під ножем не був. А скільки після цього апендициту вмирають! Особливо коли роблять повторні операції.

Ви заплющуєте очі, але тільки на мить.

– Тобі щось принести? – питають ті, що ще вчора лежали поруч вас.

– Спасибі, нічого. У мене все є, – киваєте ви в бік капельниці, яка тим часом акуратно виконує свої функції.

– Ти герой! Винести таких дві операції! Хірурги розповідали, що вони вже не вірили в твоє повернення до нашої палати. Ми цікавилися, чи скоро тебе переведуть до нас. Там твоє ліжко досі ніким не зайняте. Але ти не падай духом. Може, все буде гаразд.

– Як це "може"?– сердитеся ви. – Я, здається, вже вижив!

– Це ти скажеш тоді, як мине четвертий день після операції.

– Який четвертий? – насторожуєтесь ви.

– Ну, четвертий. Після операції. Критичний, – пояснюють вам товариші. – Це найстрашніше.

– Та невже?! А я думав – найстрашніше позаду,

– Ти що? Найстрашніше попереду. Під наркозом не так страшно помирати, як при свідомості, – пояснює товариш, начебто йому вже доводилося проробляти і те, й друге. – Сьогодні який у тебе день?

– Другий. Після повторної.

– Отже, четвертий наступить у середу. Якраз футбольний день. Наші з "Ейндховеном" грають. От би й голландцям дали, як "Бурсаспору". Цікаво буде подивитися. Якщо виживеш, ми тобі рахунок скажемо. Не хвилюйся. Тобі зараз особливо це шкодить. Не переживай. Не в усіх післяопераційна криза закінчується некрологом на четвертій сторінці. У тебе в цей день може початися що? Пневмонія, одностороння чи двостороння, сухий або мокрий плеврит. Може здати серце, ти можеш задихнутися.

У вас в очах починає рябіти, як на карнавалі після доброї випивки.

– Але навіть якщо ти й четвертий день пройдеш, – глухо, наче крізь віконні штори, долинають до вас голоси, – все одно є ще один критичний день. Сьомий. Коли й він мине, тоді...

Та товариш не закінчує, бо до палати заходить ще хтось.

– Що тут за збори? – чується владний голос Сергія Івановича. – Безплатні консультанти?! Ану, хлопці, негайно звільніть палату. Йому тут і так нічим дихати. Раз, два, три, чотири... Ого! Дж п'ять чоловік...

"Остроградський, – думаєте ви про Сергія Івановича. – Без цифрових даних не може, як і без операцій".

– Ну, як? – цікавиться він.

– Та неважно, – напускаєте на себе смутку.

– Чого раптом?

– У голові потемніло. Перед очима кола.

– Після консультантів?! Сестра, – звертається він до медсестри. – Сюди не впускайте жодного хворого. Теж мені спеціалісти, – про все догадується він. – Кола які: рожеві, білі, жовті, оранжеві? Ну, раз, два, три?

– Сині з червоним.

– Це не страшно. Зараз переллємо грамів двісті крові, і все стане на своє місце. Слава богу, кров у вас "куркульська".

– Як "куркульська"? – ображаєтесь ви.

– Четверта група. Вам вливати можна будь-яку, а от вашу – нікому. Хіба що таким, як ви. Ну, одужуйте. Один, два, три дні пройде, і в ту палату переведем.

– Скажіть, – дивитеся ви йому в очі, як підсудний на прокурора, – а критичний день у мене коли?

– Ніякого критичного дня. У вас все проходить нормально.

– А сьомий? – не заспокоюєтесь ви.

– Що "сьомий"?

– Теж критичний?

– Тільки не для вас. Ви можете почувати себе на коні. Не беріть зайвого в голову. Голова повинна бути чиста, як шлунок.

Після обіду до вас у палату привозять ще одного прооперованого. Ви одразу визначаєте, що далеко куцому до зайця. Так і йому до вас. Операція, очевидно, легка, робили під місцевим наркозом. Привезли в палату, лежить на животі.

Коли медсестра залишає палату, щойно привезений товариш підбирає під себе подушку й запитує:

– У тебе що?

– Апендицит.

– Один?

– Як – "один"? – зло дивитеся ви на нього, чи, бува, не насміхається. Але на його обличчі ні найменшого натяку навіть на приховану іронію. – Як це – "один"?

– Дуже просто, – дивується в свою чергу він. – Один апендицит чи два?!

– Один, – відповідаєте ви. – Але операцію робили двічі...

– Тоді все ясно, – набирає він вченого вигляду. – Давно лежиш?

– Уже півмісяця, починаючи з першої операції...

– Ну, тепер набирайся сил і терпіння. Прокантуєшся не менше півроку. Це як мінімум. А так місяців вісім, не менше. Таке і в мене було. Дев'ять місяців провалявся. Але я повніший за тебе. Довше заживало. Ти худий. Може, пройде й швидше. А втім, хто його зна. Як у кого. Горілку п'єш?

– Та начебто ні.

– Ну, тоді за місяців вісім пройде, якщо не утворяться свищі. А я провалявся рівно дев'ять місяців і один день.

– З апендицитом?

– З другим.

– Як це з другим?

– А от так. Про людей з двома серцями чув?

– Ну!

– А от є люди з двома апендицитами. Мені, наприклад, перший вирізали в районній

лікарні. Виписали додому. Все, як не може бути. А в мене ті приступи ще гірші...

"Точнісінько як у мене", – закрадаються у вашу душу, як коти до мишачих нір, сумніви.

– Ніби хтось мені всередину заліз і звідти ножами штрикає. На світ хоче пробитися, – продовжує новоприбулий. – Помираю. Мене на літак і сюди. Хірург, той, що робив першу операцію, теж зі мною. "Що сталося?" – його питають. "Другий апендикс, – каже, – в товариша. Перший сім днів як вирізав, а другого не помітив. Рідкісний випадок у медицині... " Да-а!

– Вигадка, – заперечуєте ви. – Такого бути не може.

– Ти мені кажеш. Я на своїй шкурі переніс. То, може, у таких худих, як ти, двох не буває. А в мене було два. Сам хірург казав. При мені. Професор ще на нього так глянув, а тоді, як зараз пам'ятаю, каже "Мда-к-с-с! Це й справді рідкісний випадок!" Потім про щось пошепталися й кажуть: "Ну що ж, будемо шукати того другого".

– Мабуть, не знайшли першого, – не здаєтесь ви. – Двох апендицитів не буває.

– Кажу: в мене було два. Сам бачив. Обидва показували.

– А тепер?

– Що – "тепер"? Тепер нема жодного. Обидва вирізали. Другий аж до діафрагми приріс.

– А тепер з чим лежите?

– Та-а!

– А все ж?

– У тебе коли-небудь болів зуб?

– Ну!

– Знаєш, що це за біль?

– Не питайте. Голову хочеться відірвати, так болить.

– А тепер уяви собі, що болять усі тридцять два зуби одразу. Але не в роті. А в тому місці, через яке гланди не рвуть. Ти мене зрозумів?

– Зрозумів, – кажете ви.

– Отож-то й є, – киває головою він. – Або візьми такий випадок. Якось до нас привезли одного шофера. З нашого-таки радгоспу. Я у радгоспі головним бухгалтером. Сиділи хлопці дома, за столом, чарку пили. Шофер взяв, мабуть, грамів тисячу п'ятсот, і тут у нього приступ. Він сюди, хірург його на стіл, а через хвилин сорок поклали ось на твоє ліжко. А ми його питаємо:

– Ну, як воно?

– Та, каже, чепуха. Аби ще грамів триста, то можна й другий апендицит вирізать. Видно, в нього теж було, як і в мене, два... Лежить собі, анекдоти править. Вранці до нього лікар.

– Як самопочуття? – питає.

– Погано, – каже.

– Нічого, потерпіть, – заспокоює його хірург – Зараз дамо вам укольчик.

А він:

– Мені, доктор, не укольчик потрібний. Мені б похмелитися…

– От так. А ти кажеш! Апендицит! От і в тебе, ясна річ, два їх. Тепер, мабуть, жодного не залишилось, а втім, хто його зна… Все у руках хірурга, як і твоє життя, – він повертається на бік і через хвилину засинає, як блудний син після щойно прийнятої ванни.

Розділ XI. Коли розпочинається "блокада"

"Блокада", як правило, розпочинається тоді, коли у вас відкривається "другий фронт"[26]. Блокада – це той післяопераційний період, якого найбільше бояться хірурги і менше всього ви, не знаючи, чим для вас це може скінчитися. У цей час за ваш організм медики вже не думають, не переживають за ваші шви і дренажі на животі, їх цікавлять тільки мікроби, бацили, гонококи, стрептококи й інші мало відомі вам речі, яких ви, хоч скільки вже лежите в лікарні, на свої очі ні разу не бачили. Тепер мета медицини – не дати можливості десанту бацил висадитися в тилу вашого організму і при першій висадці знищити їх новими і ще більшими порціями таблеток та ін'єкцій.

Коли ви вже чітко уявили собі, що таке "блокада", то вам не менш цікаво знати, що ж таке "другий фронт". "Другий фронт" – це той момент, коли вас рятують від перитоніту, а у вас раптом з'являється двостороння пневмонія. Першою її ознакою є несподівана поява в палаті величезного страховиська, яке чимось скидається на дальнобійну гаубицю (це пересувна рентгенкамера). Як тільки ця штука повисне над вами і націлиться прямо в грудну порожнину і прозвучить команда: "Замри", – так і знайте: підготовка до наступу на "другий фронт" розпочалась. Десант десь у районі грудної порожнини висадився.

Другою ознакою двосторонньої пневмонії є масова поява не відомих вам досі лікарів, професорів і консультантів.

– Доктор Штоф, – несподівано як і появляється, так і відчеканює по-офіцерськи кожне слово невеличкий на зріст чоловічок, схожий на гнома, але посаджений на значно калорійнішу дієту. – Кому потрібна наша консультація? За ким зайняти чергу?

Коли перша екскурсія залишає вашу палату, доктор Штоф підкочується до вас на коротеньких ніжках і запитує:

– Вам, молодий чоловіче? На що скаржитесь?

– Біль у грудях, тиск у скронях, перебої в серці, висока температура, трясе, морозить і…

– Тільки не строчіть, як. з кулемета, – перебиває він. – Не все зразу.

Доктор Штоф обмацує вас товстими, з однією ямочкою, пальцями, які нібито складаються не з трьох, а з однієї фаланги. Його стетоскоп, здається, з'єднаний з окулярами. Він робить вигляд, що дуже уважно вас слухає, але з усього видно, що йому за ці консультації нічого в хірургії не платять, і в бухгалтерській відомості він розписується зовсім в іншому місці.

– Хто вас веде? – запитує він, закотивши під лоба свої великі, круглі (під окулярами)

очі.

– Доцент Місюрський, – доповідаєте ви. – Гвідон Іванович. Пробачте, навпаки: Іван Гвідонович. Гвідон Іванович це я.

– Який прекрасний збіг, – каже доктор Штоф. – Вам, молодий чоловіче, пощастило. Місюрський – чудовий спеціаліст. Він, здається, першим апендикс не зашиває, а клеїть. До нього не кожний потрапляє, але коли потрапляє, то хворий його пам'ятає все життя, – Штоф повертається на сто вісімдесят п'ять градусів до медсестри, і в одному з куточків губ спалахує ледь помітна посмішка, зовсім не схожа на ту, яку ми називаємо іронічною.

– Прошу попередити доцента, – каже він медсестрі. – У молодого чоловіка відкривається "другий фронт". Підготовка йде серйозна. Організм треба негайно блокувати: термопсис, нітросорбід, окситетрациклін і валокордин. Ви, сестра, зрозуміли, що сказав доктор Штоф?

– Я вас зрозуміла і записала, – відповіла медсестра. – А що з уколів?

– Дайте йому кофеїнчику і димедрольчику. Можна й олететринчику...

– Професор Власюк, – раптом вбігає старша медсестра і щезає з палати з такою швидкістю, ніби її ззаду хтось з усієї сили смиконув за халат.

– Доброго дня! – вітається вищий, ніж середнього зросту, худорлявий чоловік у шапочці значно меншого розміру, ніж голова. Професора Власюка супроводжує величезний почет терапевтів, хірургів, аспірантів, асистентів, медсестер і того медперсоналу, який завжди добровільно приєднується до професорського ескорту, аби довести, що вони з професором на короткій нозі.

– Ну, що в тебе, орел? – звертається він до вас ще живою, незважаючи на латинські терміни, мовою і тут же, не даючи вам відповісти, додає: – Я все знаю. З історією знайомився.

Він постукує вас худими крючкуватими пальцями по ребрах і промовляє:

– "Другий фронт" ще не відкрито, але підготовка йде.

Ви догадуєтеся, що пневмонія наступає.

– Як перистальтика?

До нього в ту ж мить простягується декілька пар рук, озброєних імпортними фонендоскопами. |

– Ми стара школа, – гордо каже він. – Цією технікою не користуємося. Це тепер молодь боїться вухо прикласти до живота, Інтелігенти. Мені рушника.

Декілька пар щік спалахують здоровим молодим рум'янцем. "Оце, видно, і є "інтелігенти"", – думаєте ви, не спускаючи очей з рожевих щік.

Професор оголює вам живота і, простеливши рушника, припадає до нього вухом, як залізничний обхідник до колії.

– Чудова перистальтика. Тьху! Тьху! Тьху! Аби не зурочити! Продовжувати давати ізобарин. По півтаблетки три рази в день. По таблетці забагато. Фтивазид, валокордин і олететрин по сто двадцять п'ять тисяч одиниць. Чотири рази. Колоти ще є куди. Поправляйся.

Наступного ранку у палаті знову з'являються консультанти, приходить і ваш доцент. Він дивиться на температурну таблицю і бачить, що крива, як по надоях молока, пішла вниз.

– Ну, як наші діла? – Зробивши вам другу операцію, він тепер, очевидно, вважає, що це вже не тільки ваша справа, але і його.

– Та так, – песимістично кажете ви.

– Гази були?

Ви радісно посміхаєтесь.

– Покажіть язика!

Ви мовчки показуєте, оскільки язик нічим не зайнятий. Тут язика ви показуєте усім: асистентам, доцентам, хірургам і всім бажаючим, хто хоче показати, що він у цій справі теж щось тямить.

– Непогано. Трохи обкладений. Але ще ж блокада. Їсти хочеться?

– Трохи.

– А як живіт? – Він закидає вам сорочку. – Ну, ви зовсім молодець. М'який. Тут не болить? А тут? Прекрасно. А завтра, – ці слова в бік медсестри, – якщо діастаза і цукор будуть нормальні, можна дати скляночку бульйону. Але пісного! Ви мене зрозуміли, сестра?

– Так, Іване Гвідоновичу, – каже сестра. – Я вас зрозуміла.

Не зрозуміли нічого тільки ви, але про це – вже в наступному розділі.

Розділ XII. Як і коли харчуватися

Якщо тільки перед вами вдруге постане питання: "Як же вони все-таки носять ці халати? Чи його на голе тіло одягають? Чи під тим халатом щось є? І чому в цієї халат на спині завжди застебнутий, а в тієї, навпаки, жодна шпилька не держиться? Навіть та, на якій державний штамп якості", – так і знайте: це перша ознака того, що все йде на поправку, "блокада" позаду, "другий фронт" так і не відкрився. Тепер головне – харчі.

Як же харчуватися? Це питання настільки ж складне, наскільки й суперечливе. Одні медичні світила стверджують, що в цій справі треба послідовно наслідувати їх і їсти тільки те, що вони рекомендують. Інші заперечують:

– Найкращій орієнтир – це ваш організм.

Але чи правильно це? Мабуть, ні. Бо ваш організм, скажімо, в цей час вимагає копченої ковбаси чи засушеної тараньки, а доцент Місюрський дозволяє тільки бульйон, та й то пісний, рецепт якого обіцяє дати аж увечері після операцій.

Оскільки йому зараз ніколи (у нього операційний день), ми спробуємо трохи зупинитися на цьому дивовижному періоді вашого відродження і сказати, що віднині ваше життя ділиться, як і літочислення, на два періоди: доопераційний і післяопераційний.

Доопераційний період – це той, коли ви постійно говорили:

– Та-а! Якщо на все звертати увагу, то чи варто жити. Їж і пий на здоров'я, що душа бажає. В усіх шлунок, в усіх печінка, в усіх апендицит, рано чи пізно – усі там, – показуєте на небо, – будемо!

Післяопераційний період зовсім інший.

Тільки тепер, після хірургічного відділення, ви зрозуміли: бережи здоров'я змолоду. Здоров'я – це все.

Характерне для цього періоду й те, що все ваше життя віднині підпорядковане двом поняттям: "можна" – "не можна". Ці слова тепер у вашому житті, як колоїдні шви під сорочкою.

– А "московську напівкопчену" мені можна?

– З півроку і не заїкайтесь.

– А коньячку можна?

– Не можна.

– І ще довго тобі отак: "можна" – "не можна"?– цікавиться Фартушняк, який точно так, як і доцент, поставив вам діагноз і тепер каже: "Бач, а я що казав? Треба було ще раніше до хірурга звернутися. Не кінчилося б другою операцією! А тепер... Бач, до чого довела тебе твоя власна халатність. Так тобі ще довго отак?"

– Хірург казав, не менше півроку.

– Та не звертай ти уваги на хірургів. Що вони розуміють?

– Розуміють – не розуміють, – це вже ваша дружина, – а йому тепер не можна. І не півроку, а півтора року, як казав лікар. Ти, будь ласка, – це вже до вас, – не зменшуй. Півтора року і в рот не візьмеш.

– Пс-с! – стискує і так тоненькі губи Фартушняк. – Так ти зовсім того... А пива хоч можна?

Ви мовчки хитаєте головою.

– А львівське бархатне?

– Ні львівського, ні сміховського, ні бранденбурзького[27].

– А що ж тобі можна?

– Усе капельниця замінює.

– Ну, знаєш, – це вже не життя. Так жити, о краще тих операцій не знати. Та після того, що ти переніс, – співчуває, – тільки й залишається напитися й заснути.

– На лаві, – кажете ви.

– Ну, звичайно, або на схилах Дніпра біля Печерської Лаври.

Приятель прощається, залишаючи вам на тумбочці букетик ніжних пролісків, щоб вони у вас, як сказав Місюрський, "збуджували імпульси й передавалися в гіпоталамус, де здійснюється інтеграція нервової і гуморальної ендокринної регуляції".

А тим часом віконечко, яке нагадує бійницю неприступної фортеці, осаджують ваші знайомі, товариші, родичі, однокашники, друзі, співробітники і, звичайно, колишні кохані, якщо у вас такі були в наявності. Тепер ви на них обіцяєте навіть не глянути. Принаймні до виписки. Вони зрозуміють – все. Такі дві операції. За тиждень.

– Він уже щось їсть? – цікавляться вони.

– Лікарі ще нічого не дозволяють. Можна тільки апельсини, мандарини, чай з лимоном, морс з клюкви, узвар з шипшини, сироватку, перекручене м'ясо з кролика, курки чи молодого півника-бройлера. Печені яблука. Найкраще антонівку й мінеральну воду: нарзан, "Єсентуки". Тільки без газу.

Все це вам передають. Ви потроху ковтаєте, пережовуєте, а знайомі, відвідуючи вас, подають записочки з одним-єдиним запитанням:

"Напиши, що тобі уже можна їсти?"

"Ще лікарі нічого не дозволяють. Все поки що дають через капельницю", – виводите ви слова, попльовуючи на огризок хімічного олівця. А хворі, ті, що уже давно заважають медсестрам виконувати свої безпосередні обов'язки на постах, приносять вам целофанові пакетики з соком томатним, соком виноградним, варенням суничним, варенням полуничним, варенням із смородини, варенням із малини, медом гречаним, медом липовим (натуральним), баночки з ряжанкою, перекрученою телятиною, свіжою капустою, свіжими сирками, вареним чорносливом.

Це роблять, як правило, особи жіночої статі і одружені. Неодружені і ті, що перед відвідинами ні з ким не консультувалися, несуть: ковбасу копчену, паштети печіночні, булочки з ізюмом, баночки з сайрою, лососем, скумбрією в томаті, в маслі, рибу в'ялену, балик з нототенії смажену "шаблю", тушкованого "капітана"[28], згущене молоко, сухі вершки, шоколад дитячий, шоколад з горіхами, самі горіхи, українську кров'янку, гречану кашу (консервовану), салат ніжинський, сніданок для туриста, свинину тушковану, кольрабі, браунгшвейзьку капусту (хоча й не знають, що вона так називається), угорське сало з перцем і пластівці "Геркулес", які найбільше полюбляє дніпровський лящ та судак.

– Ну, як ти тут? – примирливо каже дружина, входячи у напівзігнутому стані в палату з сумкою середніх, як і сама, розмірів. – Сумував без мене?

– Дуже, – відповідаєте ви без відтінку іронії.

– А я тобі ось, – захекавшись, розвантажує вона господарську сумку. – Прямо з роботи на базар. З базару по магазинах, з магазинів додому, а з дому вже до тебе. Це свіжий сир. Купувала на Сінному[29]. Це свіжі яйця. Не дієтичні. У дядька із села брала. Це свіжі яблука. Тільки що спекла. Ще теплі. Спробуй одненьке. Це шипшина. На сільгосивиставці дістала. Це курячий бульйон. Уже вихолов. Дві пляшки мінеральної. Миргородська. Подивись, яка тут загальна мінералізація: 2, 8499 г/л і зберігати тільки в лежачому стані.

– Це все мені? – запитуєте ви, але дружина ніби вже не слухає. – А це півкілограмовий ананас. Валя на базі дістала. У ньому, кажуть, багато фтору, йоду, сірки і хлору. Це дві гранати.

– Два граната, – поправляєте ви.

– Ти без цього не можеш? Я тобі ще не забула того листа, якого ти мені прислав з виправленими помилками, коли ми тільки листувалися. І як я за тебе заміж вийшла?

– Ну, гаразд. Пробач. Не сердься. Розповідай.

– Гранати передали від імені місцевкому. І дві пляшки манго[30]. Сік такий. А це

пантокрин і настійка жень-шеня. Для загального тонусу. Тут мумійо і тирлич[31]. Все це дуже допомагає. Я із знайомими консультувалася.

"Це на все хірургічне відділення?" – хочете запитати ви, але замість цього кажете:

– Мені ж іще нічого не можна їсти.

– Не все зразу.

– Мені здається...

– Хай тобі не здається, а потроху пережовується. Курча на машинці перекручене. Але ти не ковтай.

– Доцент ще не дозволив їсти.

– Ти менше слухай того доцента. Я ходила на консультацію до професора. Сказав про твого доцента, що то великий хірург, якщо умудрився з такої простої операції зробити таку складну. Дозволив їсти все, що я принесла.

– Місюрський мені дозволив тільки пісний бульйон. Казав, рецепт дасть. А ось і Йван Гвідонович. Іване Гвідоновичу! – гукаєте ви, . – Так коли ж ви мені дасте рецепт?

– Рецепт? Рецепт чого?

– Пісного бульйону.

– А-а! Це дуже просто. Нехай дружина збігає на базар, купить худого-прехудющого голуба, принесе додому і повісить його на вікні з таким розрахунком, щоб тінь від голуба падала на кастрюлю з водою. Варити бульйон треба не менше години, тоді двічі розвести на кип'ячений воді і пити. Тричі на день по одній стограмовій баночці.

– Спасибі, Іване Гвідоновичу, – дякуєте ви. – Моя дружина такий зварить. А як не буде голуба?

– Тоді дуже стару й худу курку. А втім, – дивиться він на асортимент, викладений із жіночої сумки, – ви дружину по базарах не ганяйте. Вам привезуть пісний бульйон. У нас у лікарнях щодня такий варять. Це входить в стіл "один "а"". Або, як німці кажуть, "so etwas Gewisses"[32], – цитує доцент і залишає палату.

"Якщо він у медінституті мав з чогось "п'ятірку", то цим предметом була не хірургія", – думаєте ви, пережовуючи першу маленьку дольку мандарина, ретельно обібрану дружиною і кинуту вам у рот.

Розділ XIII. Як народжуються легенди

Хірургія без легенд – це все одно, що операція без наркозу. Тут легенди народжуються і ніколи не вмирають, чого не можна сказати про хворих. Легенди передаються, як віруси від одного хворого до іншого, хоч, може, трохи у видозміненому вигляді. Вони не записуються ні етнографами, ні фольклористами, і це, незважаючи на те, що тут їх стільки, що вони не тільки не помістяться у ваш невеличкий розділ, але й у багатотомне академічне видання.

Найхарактерніше для цих розповідей те, що вони, як і мисливські історії, є найправдивішими і завжди підкріплені відгуками свідків і співучасників.

– Сам бачив, – каже ваш співбесідник. – На моїх очах це сталося...

– Ви, мабуть, не повірите, – почне другий, – але це чистісінька правда...

– Я це як зараз пригадую. В одній же палаті лежали, – продовжить третій. – Він отак лежав, як ви. Навіть, здається, операція в нього така ж була. Ну, звичайно, така...

Збагачуєтесь на ці легенди й ви, але вже тоді, коли вас нарешті виписують з післяопераційної палати.

Вас кладуть у палату № 7, де уже лежить двоє, а третій сидить з поясом і бритвою в руках.

– Бритву треба доглядати, як жінку, – голосно каже він до вас замість відповіді на привітання. – Інакше зіпсується. Це бритва ще мого діда.

– Це точно, – кажете ви, маючи на увазі жінку, а не бритву.

Невеличкий, як дитя, чоловічок сидить з перев'язаною домашнім рушником головою і сам до себе посміхається. Судячи з торбини, з якої він виймає, як із солдатського кисета, зелену пасту для бритви, помазок, мило, йому до хірургічних відділень не звикати. А його скептицизм і вдавана байдужість до життя говорять, що й до операцій він теж звичний і що переніс їх більше, ніж запам'ятав.

– Як ваше прізвище? – цікавиться у нього медсестра із свіжим рум'янцем і температурним листком.

– Видно, щойно поступив, – робите логічний умовивід ви.

– Що? – прикладає він долоню човником до вуха.

– Прізвище? Як ваше прізвище? – гукає йому сестра прямо у вухо вловлювач.

– Я не глухий. Чого ви кричите? – сердиться він. – Я усе чую. Добряну. Моє прізвище Добряну.

Навпроти нього, по діагоналі від вас, лежить молодик з профілем Байрона і кучерями Олександра Сергійовича Пушкіна, тільки в світлішій обробці. На його тумбочці поруч з журналами стоять мімози й тюльпани, які є не тільки окрасою його життя і палати, але й свідченням того, що хтось до його профілю і кучерів не зовсім байдужий. Про це не важко догадатися, бо поміж мімоз стоїть у рамочці фотокартка юної особи, якій би демонструватися на екранах телевізорів, але оскільки в неї такої можливості нема, то Байрон (як ви називаєте його про себе) демонструє її в палаті перед собою й відвідувачами.

– Моя наречена, – не без гордості каже він, перехоплюючи ваш погляд, Все це – мімози, тюльпани, журнали, фотокартки її під ліжком "утка" й "судно" – говорить про те, що Байрон, він же за температурним листком В. М. Затулидірковський, заліг тут надовго і всерйоз.

– А я думав – це вирізка із журналу мод, – відповідаєте ви так, ніби стверджуєте істину, що всі чоловіки-красені викликають в інших чоловіків якусь незрозумілу злість і неприязнь.

– У тебе що за операція? – питає вас Добряну.

– У мене дві, – показуєте ви йому два пальці. – Дві операції. Спочатку апендицит, а тоді загальний перитоніт.

– Сюди тільки попади, – махає рукою він. – Вважай, що навічно прописаний. Живим

не випустять. Я тільки те й роблю, що по хірургах їжджу. Уже й баба кинула.

Ви намагаєтесь йому заперечити. Водночас гукає щось Байрон, але Добряну нікого не слухає. Він на все скептично махає рукою, каже, що "тепер лікарі нічого не знають". Тільки дисертації пишуть, і до них нічого звертатися.

– Чого ж ви до них ходите? – цікавитесь ви.

– А шву вже зняли? – в свою чергу питає він вас, і ви розумієте, що з ним багато не поговориш. – Шву зняли? – кричить він до вас.

– Кого? – перепитуєте ви.

– Шву!

– Аа! Шву! – догадуєтесь ви. – Ні, ще не зняли. Не сьогодні, то завтра, казав доцент.

– Який день?

– Середа!

– Після операції який?

– Восьмий.

– Через два дні знімуть. Тоді легше буде. Можна на деякий час на поправку й додому. А тоді приготуйтесь знову сюди.

– Тільки не сюди. Більше я до дисертанта-доцента не піду. Краще вже до практика. До того, що кожен день ріже.

– У тебе що було? – знову питається Добряну, і ви розумієте, що перший раз він нічого не почув.

– Апендицит, – сердитесь. – Перший раз апендицит, а тоді ще різали...

– Вибухнув?

– Як вибухнув?

– У животі, питаю, вибухнув? Чи встигли нормальним вирізати?

– Нормальним, – відповідаєте ви і дивитеся на Добряну, котрий пригоршнями ковтає для чогось соду і змочує на голові рушник.

– Тобі повезло. А в мого сусіда син спортсмен, – не поспішаючи, заявляє Добряну. – Так у того на біговій доріжці вибухнув.

– Як так?

– А от так! Суддя підняв пістолет, вистрілив, а апендикс від цієї... Як же її?

– Детонації, – підказуєте ви.

– От-от, від детонації і вибухнув. Не врятували.

– Такого не може бути, – заперечуєте ви на правах того, що в хірургії теж не вперше і теж дещо бачили і знаєте.

– Я тобі кажу, було. Добряну не бреше.

– Це могло бути, – втручається третій товариш, про якого у вас склалося враження, що він взагалі глухонімий. – От у нас, у районі, випадок трапився. Я лежав у палаті з одним інженером. Молодий, років ваших, – показує він на профіль Байрона. – Теж прооперували. Чи то перитоніт, чи то резекція. Словом, заходить до нас у палату професор. Все чин чином. Не сам. З асистентами. Медсестрою. "Ну, як?" – питає він інженера. "Дякую. Добре, – каже той. – Тільки, коли сплю, мене якісь дивні звуки

переслідують. Наче десь годинник цокає". – "Не може бути, – каже професор і прикладає вухо до живота хворого. – Так і є. Я так і думав", – заявляє перелякано він. "А ви чули, Юлію Вікторовичу, ці сторонні звуки?" – звертається він до свого доцента.

Доцент і собі прикладається до живота, але через стетоскоп. Дивимось, а у нього раптом очі починають лізти на лоба. Він так страшно дивиться на мене, що я подумав, чи не розійшлися у мене несподівано на животі шви, як колись на новокупленому костюмі.

– Міна, – підняв він на професора очі. – Міна уповільненої дії. Цокає, як годинник.

– Чому ви думаєте, що міна? – запитав професор.

– А що може так цокати, крім міни?

– Сам годинник, – відповів професор, – і я дуже радий. Вашу руку, пацієнте, і ваше ім'я.

Той йому подав те і друге. "Кріпіться, – сказав професор. – Я його цілий тиждень шукав, Я все міг думати, але щоб мій годинник потрапив вам до кишечника, такого я уявити не міг. Я його знайшов, я його й дістану, – сказав упевнено професор, по-войовничому піднімаючись з стільця. – Мене тільки цікавить одне, доценте, хто його туди зашив і що це за нерозумні жарти. Адже я годинника, здається, поклав в ординаторській, а цьому хворому операцію робили виг?!"

Обличчя доцента покрилося, як поле, маками. "Ну, гаразд. Все це в наших руках. На операційний стіл його і негайно".

– А може, я з тим годинником якось переживу? – ледь не плаче інженер. – Я вам, професор, заплачу.

– Дорогий мій, – каже професор, – для мене не годинник цінний, а напис на ньому. Це ж від самого міністра. Аби не це, я б вам і двох не пожалів.

Словом, хлопця прооперували того ж дня.

І що б ви думали?

Чорний зробив невеличку паузу, і в палаті стало тихо-тихо, як у чоботі.

– Ніякого годинника там не було? – порушив тишу Байрон.

– У тім-то й річ, що годинник був. Але не професорів, а операційної медсестри, – відповів Чорний.

– Та це що? – втручається Затулидірковський. – От і зі мною стався випадок. Так це усім випадкам випадок. Професор одному хворому у кишечник штучне око зашив.

– Древній, як світ, анекдот, – кажете ви з неприхованою до нього неприязню.

– Це не анекдот. Ви послухайте.

– Ну, ну? Цікаво!

– Поклали його в нашій палаті. Ось на цьому ліжку лежав, – показує на своє ліжко Затулидірковський. – Хлопець здоровий. Червонощокий. Молоко з суницями. Як близько підійдеш, так від його щік і сам нагріваєшся. А це... Минув день, минув другий, В'яне чоловік. Шкіра, як он у діда, – показує він на Добряну. – Хоч на барабан чіпляй. "Як справи?" – питають його. "Погано, – каже. – Як ходжу, то у животі щось клацає". Скликали консиліум. Прикладали трубки й до живота, і до вуха. "Нічого не чути", –

кажуть. Він тоді підводиться і як трясоне животом, а в ньому – клац-клац. Наче там хтось затвором берданки грається. "П-с-с!– каже професор. – Ану сюди настільну лампу і рефлектор". Просвітили його. Професор як глянув, тут і знепритомнів. Йому нашатирний спирт до носа. Уколи якісь. Ледве відкачали діда. "Що таке?" – питають. А він їм у відповідь щось по-латині. Потім мені медсестра переклала. Сказав, щоб очі в цьому місці були, вже бачив, а щоб зуби… Рідкісний випадок і в медицині досі не відомий. Прооперували хлопця. До тих зубів, а то звичайні щелепи з нержавіючої сталі. Чиї – встановити зразу вдалося. Старшої медсестри. Кажуть, як погасло в операційній світло, вона крикнула: "О боже, а скарай їх!" Це про електриків, а зуби випали. Так і зашили їх. У темноті. Коли це приходить професор і питає: "Ну, як операція?" – "Успішно", – відповідають. "Зуби вийняли?" – "Вийняли". – "А око?" – "Та нехай, кажуть, там залишається, воно ж кругле! Не хотілося сліпу кишку різати. Шкоди ж не завдає". А професор як розкричиться. "Негайно, – каже, – поки він від наркозу не відійшов, назад його в операційну і око виймайте". Вийняли і те око в хлопця. Кишка як була сліпою, так і залишилася. І що ж виявилося? Воно не просто штучне око було. А там був схований якийсь південноафриканський діамант, що світився синім полиском навіть уночі. Двадцять чи тридцять каратів. Капітал. Кажуть, професор його від жінки ховав. І носив в очній роговиці – це було єдине місце, де дружина не могла тих коштовностей знайти. Отака історія, – закінчив Затулидірковський. – На власні очі все бачив. Хворий зміг би підтвердити. Та, на жаль, він третьої операції не переніс. Коли йому сказали, скільки той діамант коштував, так він одразу зомлів і вже не відійшов. Пережити такого не міг.

– Е-е-е! – махнув рукою Добряну, який весь час її тримав, як мікролокатор, біля правого вуха. – Зі мною лежав у палаті одесит. Розписаний і розмальований, як картина. З голови до ніг. На грудях хрест. На хресті розіп'ята тьотка гола. На головці хреста біля голови льотки – орел. З боку хреста чорт. Ласиться на тьотку. На плечах котячі морди. На лівій руці біля плеча, нижче ліктя, тьоткина голова, а нижче голови – книжка. У книжці лежить меч і свічка горить у підсвічнику, наче в капельниці. І браслетом написано: "Бог – не фраєр – все простить". На правій руці – тигр кинувся на дядька і гризе. На ногах. На одній написано: "Вони втомилися, але до ресторану дійдуть". А на лівій: "Жду таксі". На пальцях ноги – три персні. Навколо пупка печатка і слова *маду Одеса*.

– Made in Odesa! – підказуєте ви.

– От, от, "маду Одеса". По них якраз шва пройшла. Одесит як розплющив очі після наркозу, глянув собі на живіт, а тоді як закричить:

– Ух, партачі! Такий почерк зіпсували. Чиста ж латинь!

А тоді упав на подушку і як розреветься. Плакав, як дитина. Жаль було на чоловіка дивитися. "Так шрифт зіпсували, – заголяв він весь час собі сорочку і дивився на живіт. – Такий шрифт міг робити тільки Зурочка Факторович із Дерибасівської", – сказав він і помер. Шрифт швою зіпсували хірурги. А ти кажеш – око? За око не обидно й умерти. А тут чоловік за шрифту помер. Та ще й хоча б ради нашого, а то через той, латинський.

Розділ XIV. Candida!

Вже коли ви йдете на поправку і більшість часу проводите біля дзеркала у ванній чи туалетній, пригладжуючи і змащуючи водою свою чуприну, й сумно думаєте: "Невже завтра випишуть додому, а Люба тільки післязавтра заступає на пост?! А я так і не встиг їй залишити своєї адреси", – вас справді виписують додому.

– Тепер все позаду, – кажуть вам лікарі.

Ви сумно посміхаєтеся, бо чудово розумієте, що вони мають на увазі. Позаду: горілка з перцем, столична, екстра, шотландське віскі, бренді, плиска, кубинський ром і навіть знаменитий "Арарат". Позаду: лікери, настойки, вина – сухі, десертні, кріплені. Позаду: борщі, біфштекси, ромштекси, беф-строганови, битки, січеники, шашлики, рубці, язики, голубці з м'ясом, печінка, нашпигована салом, свиняча грудинка з яблуками і ще багато різних дивовижних речей, які придумали, але вже не для вашого шлунка, кращі уми і гурмани людства.

– А що ж попереду? – цікавитеся ви.

– Усе! Живіть, як жили, – повнокровним і повноцінним життям...

Жити повноцінним – це означає їсти: яйце в мішечку з картопляним пюре № 191, кисіль із солодких фруктів № 1352, суп-пюре із зеленого горошку № 50, суп молочний геркулесовий № 61, зрази парові, фрикадельки парові, котлети парові, суфле парове, пудинг протертий, вареники пережовані, пюре з буряка, желе молочне № 367/149, сир протертий. Збожеволіти можна, думаєте ви і заявляєте:

– Я хочу до моря!

– До моря ще рано, – запевняє вас хірург.

– Я розумію. Ще тільки лютий, але я поїду на південь. Туди, де тепліше...

– Все одно рано. Вам рано. Ви мене розумієте? Не раніше, ніж через п'ять-шість місяців, і тільки восени. На "оксамитовий сезон".

– І це ви називаєте повноцінним життям?

– Моліть бога, що ви вижили. Вважайте, вам пощастило.

– Дякуйте не нам, а своїй жінці, що вас виходила. Тепер ви її повинні на руках носити, – втручається старша медсестра.

– Ні в якому разі, – насторожується хірург. – Принаймні вам не раджу. Королівська грижа – це вам не голубий апендицит!

– Отже, неможна? А що ж мені можна? Картоплю носити з базару можна?

– Категорично забороняю. Місяців шість...

– А у квартирі пересувати меблі, якщо жінці не сподобається їх попереднє розташування?

– 1 не підходьте близько протягом року.

– Гаразд, – примирливо кажете ви. – Це мене влаштовує.

"Перших шість місяців жінка цим сама займеться, а в усі наступні, гадаю, втягнеться", – думаєте ви.

– Я вам за все вдячний. Особливо за другу операцію, – ви тиснете доцентові руку і,

начинені лікарськими порадами, вискакуєте (може, й не зовсім вискакуєте) на тротуар.

– Слухай, доктор, – підходите ви до таксиста, – Підкинь до Богдана Хмельницького.

– Я їду до Аскольда й Діра[33], професоре, – кидає він вам у відповідь, як п'ятаком об асфальт, і щезає по той бік світлофора.

Якщо за кермом таксі дівчина, ви тепер обов'язково кажете:

– Сестра, га-а, сестра...

– Куди, браток?– хвацько висовується розмальована дівиця з вітрового вікна.

– До Богдана!

– А до парашутної вишки не хочеш? – показує вона разок зубів, мистецьки вставлених у платній поліклініці, і щезає за поворотом.

– Підвезіть, будь ласка, – застосовуєте ви політику пряника до водія, якому років, мабуть, більше, ніж вам і вашій дружині, якщо суму скласти і перемножити на два.

– Далеко? – цікавиться таксист.

– До площі Богдана.

– На вокзал їду, – пускає він вам синій димок під самий ніс і натискує на стартер.

– Ух, доцент! – лаєтесь ви. – Ну, почекай, професоре! Я ж тобі цей номер запам'ятаю: 47-13. Ти у мене ще заплачеш. Без наркозу.

Якщо у вас настрій кращий, ніж перед операцією, до таксистів можна звертатися тільки "доктор" і по-панібратськи:

– Привіт, докторе! – І рвучко (наскільки це можливо після операції) відчиняєте дверцята і наказуєте: – До Софії[34], старий!

– Я до Андріївської церкви.

– Вважай, що тобі пощастило, докторе, – кажете ви, дивлячись не на водія, а на вершечок телевізійної вежі. Шофер знизує плечима, і машина лягає на заданий маршрут, а ви – на заднє сидіння, поблажливо кажучи:

– Ну, ти й професор!..

– Тепер кожен професор свого діла, – каже таксист.

– Це точно, – задля годиться відповідаєте ви.

Таксі мчить швидко, хоч саме тепер вам хочеться робити величезні кола, віражі, зупинки, заїзди. Вам хочеться усим єством відчути повнокровне життя і ритм міста, більше і детальніше все побачити. Але перед вами тільки пробігають вітрини і вивіски крамниць, аптек, кав'ярень, вікна тролейбусів і трамваїв, тумби з афішами й оголошеннями, фотовітрини з найкращими і найвидатнішими відвідувачами, вітрини гастрономів з копченими ковбасами, в'яленою рибою, м'ясними і рибними консервами, пляшками і свинячими ребрами.

"Наче насміхаються, – втягуєте ніздрями ви повітря, яке, можливо, удосвіта було ще свіжим. – Висить все те, чого мені не можна".

"Місто живе, місто дихає", – думаєте ви, дивлячись на постових міліціонерів у білих рукавицях, на продавців газет, біляшів, яблук, лимонів, сплющених фініків і, звичайно, на модниць, що ходять, здається, день. і ніч по Хрещатику, не думаючи про те, що десь є хірургічні відділення, десь ходять у білих шапочках доценти з асистентами і

вирізають апендикси: голубі, рожеві, аквамаринові. Вони про це не думають. Вони, певно, думають про море, про густонаселені південні пляжі, які в усіх країнах і краях, як і у Феодосії, чомусь називають золотими. Про ті масові місця, де щодня можна безплатно демонструвати свої модні купальники і фігури, і все це – на фоні голубого неба, блакитно-зеленого моря. А поки що вони демонструють наймодніші кожушки, шуби, пальта, кептарики, чобітки, капелюшки, брови, шиньйони, зачіски, зелені, сині, чорні, фіолетові, сиві вії і масу інших речей, яких не завжди зустрінеш навіть на універсальній промтоварній базі і в науково-дослідному інституті лікувальної косметики.

"Я хочу до моря, – мрієте ви. – До теплого сонця, до морського повітря, до троянд і пеларгоній, до вічнозелених пальм і олеандрів. Туди, де море перекочує свої хвилі і вони так лагідно плещуться об берег і дуже здорово впливають на здоров'я".

"До моря ще рано, – ніби кажуть вам хрещатицькі модниці устами доцента. – Почекайте трохи, поїдемо разом".

"Вони щасливі без моря і без кипарисів, – думаєте ви. – Їм добре й тут. Вони, певне, не знають, що таке третє хірургічне відділення і що таке молодий і красивий доцент, який під час операції думає про них і про цитати для докторської дисертації. Їм добре. Вони, модниці, знають тільки ательє, і то не третього, а першого розряду. І животики в них гладенькі. Не перепорені, не зашиті. А мені хоч купальник купуй".

Мда! Уже не вам ходити по пляжах, застромивши в яскраві японські плавки пістолетом пачку сигар і повісивши на них модні чорні окуляри, не дрейфувати поміж комунгоспівських грибків і пляжних парасольок, шезлонгів та лежаків і гукати: "Ей, красуне, де такі шоколадні ноги продають?"

Шоколадний загар. У вас і зараз шоколадний загар. Але від кварцу. Безплатний. Не куплений, разом з путівкою, на берегах сонячного Криму чи Кавказу.

А до моря хочеться. Ой як хочеться. Так ще ніколи не хотілося. А поки що ви їдете додому. Щедро розраховуєтеся з водієм (у ці дні грошей не жаль, аби одужати!) і заходите у під'їзд з таким виглядом, ніби ви двічі герой.

Вдома, де ви збиралися набиратися сил, білків і калорій, несподівано для себе помічаєте, що вени знову починають здуватися.

– Candida[35]! – запевняє вас дільничний хірург, викликаний додому. – Це не страшно. Треба частіше полоскати рот фурациліном або шалфеєм. Можна борною кислотою, настояною на дубовій корі й безсмертнику. Добре звіробій з прополісом і котячими лапками.

– А флебіт?

– Флебіт? Компреси, мазь гепарину або мазь Вишневського, ногу тримати високо. Можна компреси із спирту, горілки. Бажана українська 56-градусна.

– А коньяк?

– Тільки per os...

– Як? Як?

– Per os. Тобто, тільки через рот. Але не більше ніж двадцять п'ять грам. Ви

зрозуміли?

– Зрозумів.

– Через три місяці повинно розсмоктатись.

– А як не розсмокчеться?

– Не страшно. Цю вену можна буде вирізати. Її функцію на себе вже взяла інша.

– Але, товаришу хірург, нога...

– Ви, по-перше, не дівчина, а по-друге, це операція зовсім не складна. Головне, аби вам удалося потрапити до гарного спеціаліста.

– Спасибі, лікарю, – посміхаєтесь ви. – Ви мене заспокоїли.

– Такий наш обов'язок, – розводить він руками, – Вище голову.

– А ногу?

– І ногу теж. Швидше розсмокчеться.

Розділ XV. Як бути з швами

Епілог для оптимістів

Нашу повість можна було б завершити й попереднім розділом, якби не одна деталь. А саме: замість точки Мак-Бурнея у вас на животі несподівано з'явилися шви, схожі на нерівну шнурівку черевичків з високими халявками.

Як бути? Чи гордитися їхньою появою, чи, навпаки, – соромитися? Все залежить від вас і від того, як ви повернете цю справу.

Якщо у вас, наприклад, на носі висипали веснянки і вам знайомі й посібники щиро радять користуватися кремом "Сюрприз", бджолиним воском або цинковим білилом та звичайним відбілювачем і ви все це вже давно застосовували, а наслідки однакові, відповідайте:

– А для чого? Веснянки – це ж модно.

Щось аналогічне відчуваєте ви після того, як хірурги на згадку про себе залишають вам на животі шви. "Як же бути? – думаєте ви. – Чи гордитися ними, чи шукати спеціалістів-косметологів, аби їх якимось чином ліквідувати? Чи хай будуть?! Може, вони надають мені мужності і викликають співчуття?"

В усьому цьому хаосі вам самому розібратися дуже важко. Тим більше, що з цього приводу немає ні порад, ні рекомендацій, ні підручників, ні післямов. Наша порада вважатиметься першою, хоч ми й не претендуємо на всю повноту і широту її викладу. Як і не певні того, що після нас нічого вже не можна буде сказати чи написати з цього приводу.

– О, так у тебе зовсім чудовий вигляді! Ніколи б не подумав, що ти переніс дві операції підряд?! – замість привітання, вигукують ваші знайомі. – Чи це все вигадка?

– Тобі що, шви показати?

– А чого ж – цікаво, як хірурги зашивають.Так, як шевці, чи краще?!

– Хочеш подивитися? – перепитуєте ви і про себе думаєте: "Живіт – не голова, а шви – не лисина. Тут не скинеш берета і не скажеш: "Ось, бачив!" Хоч вам, як ніколи,

хочеться висмикнути сорочку й показати знайомим свого худого живота. Хай поспівчувають і позаздрять! Але ви не зовсім певні, чи пристойно це робити у фойє кінотеатру або, скажімо, під час антракту якоїсь вистави. Не зовсім зручно (а втім, це наша суб'єктивна думка) показувати сліди від швів, коли до вас прийдуть гості, щоб поцікавитися вашим здоров'ям і випити за це чарочку. Одну. Ну, другу і.. останню, "на коня". Або, як тепер кажуть, "на руля".

– Ну, як ти тепер? Сліди від швів ще видно?

– Ого-о-о! Ще й які! Це вже, мабуть, як і жінка, на все життя, – сумно заявляєте ви. – Ще й колоїдні. Чорт би їх побрав!

– Колоїдні? Гм! – хитає головою хтось із менш знайомих. – Цікаво! Ніколи не бачив!

Це ви розумієте по-своєму, піднімаєтесь з-за столу і хапаєтесь за пояс.

– Ти що?! Як тобі не соромно? – раптом спалахує рум'янцем дружина, як нововідкрита на небі зірка.

– А чого? – втручається хтось з гостей, – Хай покаже.

– Справді! Хай покаже. Нам усім дуже цікаво, – лунає водночас декілька голосів.

– Ви що, жартуєте? – цікавиться ваша дружина.

– Які тут жарти?! Хай покаже. Гвідя, покажіть. Ми ж тут усі свої. Це залишиться між нами.

– Та ні, – затягуєте ви пояс. – Мабуть, таки справді незручно. А втім, якщо чесно признатися, то я не знаю...

– Чого там незручно?!

– Незручно тільки бантика прив'язувати до лисини, – кидає ваш товариш і дивиться на лисого сусіда, який до цього стріляв очима на його дружину.

Ви остаточно розгублюєтесь. Одні кричать "зручно", інші – "ні". Як бути? З довідниками з етики ви, здається, знайомі. Там є чимало цікавих речей. Скажімо, як обходити трамвай, коли пропускати жінку вперед, як себе поводити в товаристві, врешті-решт, як і в якій руці тримати виделку, а от чи можна показувати знайомим шви після операції – ніде ні слова.

Що тут порадиш? Ми можемо сказати тільки одне: єдині місця, де їх можна, не соромлячись, показувати, – це кабінет хірурга, перев'язочна і чорноморське чи прибалтійське узбережжя. Отож, ви маєте рацію, коли постійно повторюєте: "Я хочу до моря..."

– Я хочу до моря, – шепочете ви, знову Заплющуєте очі і вже бачите, як сизокрилий лайнер несе вас над голубою затокою Коктебеля з профілем Максиміліана Волошина-Кирієнка[36]. Дівчатка у яскравих купальниках, невідомо якого фасону і виробництва, махають вам загорілими руками. Ви солодко зітхаєте, потрапляючи до оманливих рук Морфея, і засинаєте в його тісних обіймах.

Порвати б сітку мук дрібних,
Втекти б від галасу людського,
Втекти б до моря голубого,
До скель задумливо-німих, –

прориваються, як крізь грати, крізь ваші зуби слова поета.

Отже, все гаразд. Ви йдете на поправку. Про це говорять ваші сни, мрії і здорове бажання поїхати до моря. До моря, де стільки солоної води, йодистого озону і несподіванок. Прекрасних і загадкових, як море і жінки. Перед бурею.

Примітки

"Між нами кажучи". Написано 1963 року (?) Твір вийшов з друку в книзі "Сіамський слон" (1966) та збірці під однойменною назвою (1972). Також виходив у інших збірках творів.

Подається за виданням: Олег Чорногуз. "Веселі поради". Видавництво "Мистецтво". Київ, 1991.

"Голубий апендицит". Написано під цією назвою 1973 р. Повість вийшла в харківському журналі "Прапор", № 10 за 1974 р., проте невдовзі за наказом "згори" ("стараннями" одіозного комуністичного ідеолога й найлютішого "україножера" Маланчука) весь тираж часопису було вилучено з усіх бібліотек республіки. Тоді ж з'явилися вбивчі до непристойності рецензії на твір. Особливо "постарався" харківський ідеологічний "вожчик", такий собі Сіроштан, якого письменники за його "русскоязичіє" влучно назвали "сєроброюком". Не відставали від нього й інші "критики". Про драматичні перипетії повісті більш докладніше йдеться в передмові до семитомника творів письменника, написаній академіком Петром Кононенком.

Натомість у 1976 році автору вдалося надрукувати повість під іншою назвою ("По знайомству"), у такий спосіб "приспавши" недремне око цензорів. Лише 1991 року твір вийшов під старою назвою в збірці "Веселі поради". Сучасна критика повісті, ясна річ, кардинально відрізняється від комуно-совєтської. Наприклад, Ю. Цеков справедливо відзначав, що "О. Чорногуз вперше у великій сатирично-гумористичній прозі зачепив болючі проблеми сучасного лікарняного побуту, котрий здавна вважався малодоступним для висвітлення під веселим кутом зору. Як і слід було чекати, Прозорливий Естетик одразу запідозрив автора в багатьох смертних гріхах, передусім у підступних намірах скомпрометувати "благородну працю людей у білих халатах". І хоча йому терпляче роз'яснювали друковано й усно, що сатирик не ганьбить, а захищає честь людей найгуманнішого фаху від халтурників, він затято й одноманітно, як заяложена платівка, повторював: посміхатися там, де пахне хлороформом, аморально; всі медики – вірні сини Гіппократа..."

Подається за виданням: Олег Чорногуз. "Як доглядати Зевса". – Видавництво "Радянський письменник". Київ, 1976.

"Веселі поради".

На нашу думку, в жанровому відношенні кожен маленький твір з гумористично-сатиричного циклу "Веселих порад" слід віднести до такого типу твору, який не вписується ні в які норми і місце якого хіба що можна знайти, власне, десь між

фейлетоном та гумореской, тобто, за власним зізнанням автора, є не чим іншим як короткою і влучною пародією. На чому ґрунтується таке наше, здавалося б, не зовсім логічне трактування? А ось на чому. Якось відомий гуморист-сатирик Юрій Ячейкін звернув увагу на одну важливу й суттєву обставину, пов'язану з зародженням цього доволі незвичного типу твору. Він згадував, як при черговому обговоренні своїх творів з Олегом Федоровичем (слід підкреслити, що тоді молоді літератори, працюючи в "Перці", регулярно обговорювали свої творчі плани й задуми, що допомагало їм постійно вдихати новий струмінь у їхню індивідуальну творчість; це був по-справжньому новаторський стиль у творчій роботі колективу молодих письменників) і, ознайомившись з двома новими гумосками, "вразився: то були не просто гумореси, – наголошував він. – То була літературна знахідка! З тих рідкісних літературних знахідок, що лишаються назавжди, якщо автор спроможеться усвідомити, що він, власне, нащупав. Це були дві дуже дотепні "життєві поради""... Так зародився великий цикл "Веселих порад", що зріс до півсотні творів. Насправді їх значно більше, і вони практично розсипані на багатьох сторінках семитомника О. Чорногуза.

Також кілька слів про особливу літературну форму "веселих", "життєвих" або "недільних порад" з точки зору деяких інших авторитетних критиків. Як зазначав Юрій Цеков, найсуворіший критик і один з найкращих знавців Чорногузових творів, "форма "веселих порад" як різновиду прозового літературного фейлетону (хоча тут ми маємо своє бачення форми, про що йшлося вище. – І. С.) в нас майже не практикувалася. Це твори без фабули, оповідь у них тримається не на сюжетно-подієвому стрижні, як, скажімо, в гумореці чи оповіданні, а на безпосередньому розкритті наперед сформульованої ідеї, іронічному тлумаченні її на "живих прикладах". Це ніби виклад поглядів умудреного досвідом насмішника. "Поради" написано і з позиції невтомного кепкуна над добрими, але в чомусь кумедними людьми, і від особи нібито всезнаючого, трохи самовпевненого ментора з тих, які полюбляють усіх повчати на кожному кроці, і від особи мудрого оповідача, який лише зрідка виказує своє лукавство. Стилем викладу "веселі поради" схожі на монологічні портрети..."

Цикл гумористично-сатиричних перлин було започатковано автором ще в 60-і роки минулого століття. Перші дві "поради" вийшли в світ у 1968 році ("Для вас, пасажири!" та "Обмін досвідом"), а за ними з'являються вже двадцять дев'ять творів, об'єднаних у перший окремий цикл – "Книгу веселих порад" (1971). Окремими розділами виходили як старі твори з цього циклу, так і нові – в збірках "Між нами кажучи" (1972), "Сповідь старого холостяка" (1974), "Як затримати грабіжника" (1974), "Як доглядати Зевса" (1976), "Плата за любов" (1980) та в двотомнику письменника (1986). У 1991 році в видавництві "Мистецтво" вийшла нова книга "Веселих порад".

"Веселі поради" подаються за вказаними виданнями, що побачили світ з 1968 по 1991 рік.

[*] Частина представлених тут у "Веселих порадах" текстів були надруковані у книзі Олега Чорногуза "Книга веселих порад", виданій 1971 року київським видавництвом

"Радянський письменник". І ця передмова – також звідти. *(Тут і далі у виносках примітки упорядника збірки, крім позначених як "Примітка автора").*

[†] "ЛУ" – "Літературна Україна", газета, що почала видаватися 1927-го року.

[‡] "Еней" – назва київської кав'ярні, де зустрічалися та спілкувалися українські письменники, за адресою: вул. Банкова 2.

[§] Тхір *(лат.) (Примітка автора).*

[**] ВРЕ – Велика радянська енциклопедія. УРЕ – Українська радянська енциклопедія. УРЕС – Український радянський енциклопедичний словник.

[††] **Модоністки** – від двох слів: моду носити. *(Примітка автора).*

[‡‡] Автор, очевидно, помиляється, називаючи бутерброди нашим словом. Слово "бутерброд" німецького походження. *(Прим. ред.)*

[§§] Арсен Дедич (1938-2015) – югославський співак, автор-виконавець, бард, шансоньє.

[***] Тапір *(лат.)*

[†††] Азіз Несін (Мехмет Нусрет Несін, 1915-1995) – турецький письменник-гуморист кримськотатарського походження.

[11] Appendix – апендикс. Надалі з чисто профілактичною метою (щоб читач не спав, а час від часу ворушився над книгою) усі маловідомі назви виносяться униз сторінки.

[12] Opillium carapulite – слова, яких не знають ні медики, ні автор, бо це абракадабра, вигадана автором.

[13] Піпольфен, димедрол – якщо вірити медикам, то це протиалергійні десенсибілізатори. Але що таке десенсибілізатори, автор пояснити не береться.

[14] Мак-Бурней – місце, під яким нібито розміщується апендикс, – але хто про це відає, окрім хірурга?

[15] Cito *(лат.)* – швидко, негайно, чого в житті, як правило, не буває.

[16] Sanguis *(лат.)* – кров.

[17] Homo sapiens *(лат.)* – розумна людина.

[18] Colitides *(лат.)* – коліт, який ставить під удар людей, котрі думають, що в них апендицит.

[19] Aqua vitae *(лат.)* – читається як "оковита", а п'ється як "Вінницька любительська".

[20] Spiritus vini *(лат.)* – те ж саме, тільки розведене водою.

[21] Пеньюар – що це таке, автор не знає, але здогадується.

[22] Pelvis major *(лат.)* – великий таз, який після операції може стати малим.

[23] Триоксазин – ліки, які заспокоюють нервову систему, якщо вона у вас не розхитана.

[24] Бріджіт Бардо – французька кіноактриса, яку знають усі, але мало хто знайомий з нею особисто.

[25] Regio hipochondriaca sinistra, os temporale *(лат.)* – ліва підреберна область, де міститься орган кохання – серце.

[26] "Блокада", "другий фронт" – суто медичні терміни.

[27] Сміховське, бранденбурзьке – сорти пива. Перше – знамените чеське, друге – вигадка автора.

[28] Смажена "шабля", тушкований "капітан" – назви морських риб, які такі ж калорійні, як і сріблястий хек.

[29] Сінний – ринок, де все є, крім того, що потрібно.

[30] Манго – замінник розсолу. Виготовляється з плодів вічнозелених дерев, що поширені в Південній Азії.

[31] Мумійо, тирлич – нібито цілющі речовини. Оптимісти після їхнього вживання живуть довше, ніж песимісти.

[32] So etwas Gewisses *(нім.)* – щось таке особливе, ледь уловиме, як наркоз після повторної операції.

[33] Аскольд і Дір – київські князі, яких хтось убив ще в другій половині IX століття, а розслідування ведеться й досі.

[34] До Богдана, до Софії – маються на увазі площа Богдана Хмельницького та Софійський собор, куди завжди водять інтуристів-фотолюбителів.

[35] Candida *(лат.)* – тут мається на увазі кандидоз – грибкове захворювання. З'являється у вигляді виразок після надмірного вживання антибіотиків і алкоголю.

[36] Волошин-Кирієнко – поет-символіст.